

secolul 20

REVISTĂ DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

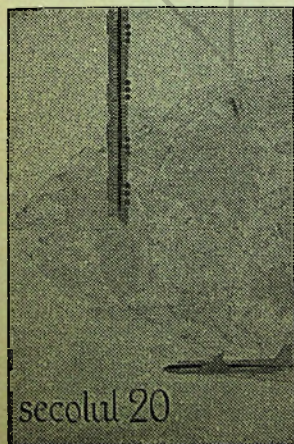
Secolul 20

R E V I S T Ă
D E
L I T E R A T U R Ă
U N I V E R S A L Ă

Editată de
UNIUNEA SCRITORILOR DIN RPR
București, Redacția: Casa Scriitorilor,
Calea Victoriei, 115, tel. 16.79.22
Ad-ția: Șos. Kiseleff, 10, tel. 18.63.99

Apare lunar

Coperți de T. MIRONESCU

SUMAR

Nr. 2 (anul II) — Februarie 1962

	Pag.
GEORGE MACOVESCU:	
<i>Drumuri</i>	4
WALTER LOWENFELS:	
<i>Rînduri din România</i> , poem,	
în românește de George Dan	10
RAFAEL ALBERTI: <i>Balada</i>	
<i>bicicletei cu aripi</i> , versuri,	
în românește de Veronica	
Porumbacu	11
JEAN-PAUL SARTRE: <i>Uragan</i>	
<i>deasupra zahărului</i> , în romi-	
nește de H. R. Radian	13
MITCHEL' WILSON: <i>Itinerar</i>	
<i>moscovit</i> , în românește de	
Cristina Lucian	24
MARIE MAJEROVÁ: <i>Maia-</i>	
<i>kovski la Praga</i> , în românește	
de Victor Iliu	35
A. GREBNEV: <i>America, așa</i>	
<i>cum este</i> , în românește de	
Ioan Grigorescu	38
JACK KEROUAC: <i>Pe drum</i> ,	
roman, în românește de Eugen	
Barbu	54

	Pag.
MIHAI TICAN RUMANO: <i>Drumeț prin Africa</i>	69
S. ARTHUR MAIMANE: <i>Un fel de a vorbi</i> , nuvelă, în românește de Elena Joja	77
A. SURKOV: <i>Spre casă</i> , versuri, în românește de G. Tomozei	81
HENRY MILLER: <i>Peripeții pe coasta Angliei</i> , în românește de Marin Preda	84

Călători și călătorii

RADU TUDORAN: <i>De la Jack London la Iuhan Smuul</i>	104
ALEXANDRU BALACI: <i>Despre literatura munților</i>	113

★

PETER FREUCHEN: <i>Minunile mării</i> , în românește de Pop Simion	117
--	-----

Sinteze și profiluri

HANS SCHERFIG: <i>Perspective daneze</i> , cu o prezentare de Horia Stancu	126
JOHN LEWIS: <i>Literatura engleză contemporană</i>	131
MIHNEA GHEORGHIU: <i>Lawrence Durrell și viața relativă</i>	138

De vorbă cu:

VALERI PETROV la Sofia, ANDRÉ I. HOTE la Paris și WALTER LOWENFELS la București	157
--	-----

Literatura în arte și spectacole

HANS-RAINER JOHN: <i>Teatrul în Republica Democrată Germană</i>	174
---	-----

Imaginea prezentului în lume

Literatura universală și contemporaneitatea; Adevăr și minciună (Drujba Narodov); Noua « generație pierdută »? (Novii Mir);

Pag.

Povestea lupului sur; Băiatul din stepele salice; File din poezia arabă de azi; Antologie iraniană; Proza modernă australiană
(Meanjin Quarterly)

178

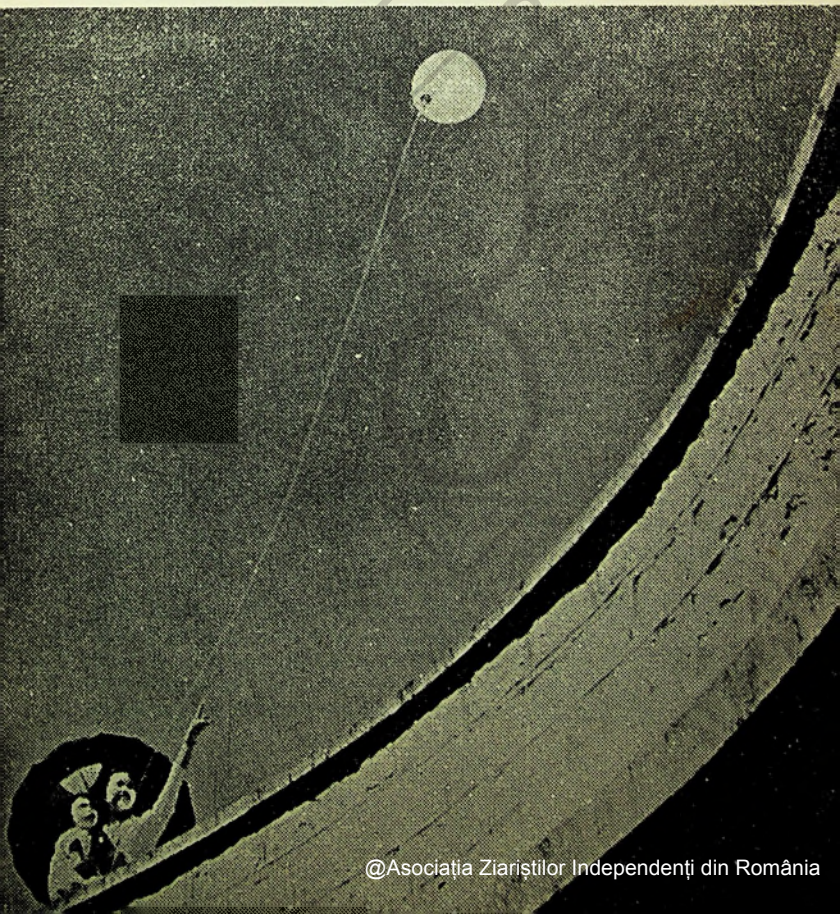
Ecouri românești

Noi tălmăciri în limba rusă

203

K. C. CHEW (*BIRMANIA*)

Balonul

GEORGE MACOVESCU

DRUMURI

MEMORIE CULTURALĂ

MĂ duceam uneori, în anii de demult ai copilăriei, la Fierbători. Când amurgea, ne strungeam doi-trei băiețandri în marginea satului, treceam prin cătina de la Gilmea, urcam dealul Banului și apoi ne lăsam, în goană, în valea Piclelor. Ne duceam acolo să punem foc la fierbători. Era un loc noroi, unde din adâncuri răbufneau gaze care făceau să bolborosească pământul amestecat cu apă. Ce știam noi despre toate acestea? Legenda spunea că pe acolo răsuflă dracul. Legenda nu ne înspăimînta. Ne plăcea mult să vedem cum arde răsuflarea lui scaraoșchi. Puneam paie uscate peste fierbători, scoteam iasca și amnarul din sîn, scăpăram de cîteva ori, și flăcările fișneau deasupra căldărilor de noroi. Le priveam tăcuți vreme îndelungată. Ne ciuceam la pămînt. Umbrele jucau în jurul nostru, se lungeau, se lăceau, se amestecau, se deformau și imaginația noastră creștea, creștea încontinuu pînă exploda. Atunci, ne cuprindea frica, o rupeam la fugă și nu ne opream decît hăt, departe, dincolo de Stejarul ielelor, în celălalt capăt al văii Piclelor. Gîfîind, ascultam zvîcnitul inimilor și vijîlitul urechilor. Apoi, încet, încet, ne potoleam și în jurul nostru se așternea o liniște fără margine. Nu se auzea nimic. Nici foșnet de frunză, nici zbor de pasăre, nici pas de om. Stăteam așa o vreme, cuprinși de farmecul straniu al tăcerii pe care nici unul nu îndrăznea să-l sfîșie. Sus, luna se pitea după nouri, se strecura

printre crăpături, lăsînd pete imense de lumină și întuneric peste dealuri, peste pădure, peste fețele noastre.

Într-un tirziu, ne ridicam, porneam unul după altul fără să rostim un cuvînt, urcam dealul Banului, treceam prin cătina de la Gilmea și intram tăcuți în sat.

Deasupra noastră, crugul cerului arăta că timpul era după miezul nopții...

... La miezul nopții, trenul de marfă trecuse zdrăgănînd și bătînd din roți peste podul de la Cernavodă și urca leneș panta spre Fetești. În gară, cîteva pete de lumină. Două umbre s-au mișcat încet desprinzîndu-se de lingă pereți, locomotiva a șuerat prelung, s-a auzit ciocănit de tampoane și trenul a pornit încet, intrînd în noaptea cea adîncă a Bărăganului.

Plecasem, în aceea vreme, să cunosc țara. De pe scara ultimului vagon, singur, priveam cerul și pămîntul. Sus, stelele clipeau și dispăreau doar rareori, cînd între mine și ele se întindeau pletele de fum ale locomotivei.

Jos, pe pămînt, întunericul era dens și uniform..

Într-un tirziu, trenul s-a oprit în cîmp. M-am dat jos, m-am îndepărtat de drumul de fier, am intrat în beznă și m-am întins pe pămînt. Pămîntul era cald, primitor și singur ca în început de eră.

De undeva, de departe, din fundurile aceluia întuneric de nepătruns, s-a pornit un vînt ușor care fișia printre ierburile uscate, aducînd miros amar de pelin. Vîntul umbla și se oprea, se țira lin peste fața pămîntului, mîngîind-o blind. A trecut și peste mine și peste fața mea și s-a dus departe, în cealaltă margine, nevăzută și nebănuită, a întunericului. Și cu cît se îndepărta, cu atît mai mult mi se părea că aud un geamăt surd care se stîngea încet. Stepa, stepa neagră și pustie ofta prelung și dureros...

... Am auzit odată, la Veneția, un cîntec frumos. Stăteam rezemat în coate de parapetul unuia din nenumăratele poduri care se aruncă greoaie peste canale strîmte și priveam cum apa verzuie de dedesubt se izbește, clipocind, de ziduri putrede.

Cîntecul m-a trezit din visări. A izbucnit deodată ca un strigăt al vieții, al bucuriei, al fericirii, a învăluit casele, a trecut printre noi, cei de pe pod, și s-a repezit în sus, ca o pasăre măiastră plecată spre adîncurile cerului albastru.

Pe sub pod, a trecut o gondolă și gondolierul cînta. Oh, ce frumos știu să cînte gondolierii venețieni cînd plimbă pe canale turiștii străini!

A doua zi, am coborît sub podurile Veneției. Farmecul visărilor se stinsese. Cîntecul dispăruse. La marginea apelor verzui, lingă zidurile putrezite, stăteau, întinși sau rezemați, oameni triști. M-am amestecat printre ei, m-am așezat, mi-am îngropat fața în mîini, mi-am sprijinit coatele pe genunchi și am tăcut ascultînd. Nimic din farmecul de sus. Am cunoscut atunci, în anii tinereții, o altă Veneție.

Pe canal, a trecut o gondolă. Gondolierul cînta ca și cel de ieri. Sus, cîntecul a izbucnit ca un strigăt al vieții, al bucuriei, al fericirii. Jos, sub pod, la marginea apelor verzui, lingă ziduri putrezite, nimeni nu l-a auzit...

... N-am auzit nici eu răspunsul, atunci cînd am pus o întrebare unei fete cu fața măslinie și ochii codași, într-un sat de pici roșii, în mlaștinile Everglades. Străbăteam sudul Floridei, dinspre Miami spre Golful Mexicului. Printre smîrcuri, plante și ierburi acvatice, ascunsă în spatele unor paravane de scinduri, ici și colo apărea cîte o îngrămădire de colibe așezate pe pari. Erau satele Indienilor din rezervația destinată lor.

Aici, în aceste mlaștini, trăiesc urmașii mîndrului trib Seminola, a cărui ultimă vitează căpetenie a murit acum o sută treizeci de ani între zidurile închisorii de la Fort Moultrie, în Carolina de Sud, după ce fusese trădată de către « omul alb », cu care fumase pipa păcii. În aceste mlaștini, în aceste puține colibe, trăiesc urmașii lui Osceola, izgoniți de pe pămînturile fertile ale Floridei și de la Miami, care, în limba lor, a Seminolilor, înscamnă « apa cea mare ».

Am zăbovit o vreme printre puținele colibe ale aceluia sat indian, dincolo de al cărui paravan am trecut fără să mă latre nici ciinii. Un bătrîn scobește un lemn. Făcea linguri. O femeie împletea fire de liane aduse din mlaștină, colorate tipător. Cu degete iuțe și subțiri, țesea un covoraș. Un băiețaș, nu mai mare de patru ani, trăgea de coadă un pui de aligator care dormita leneș într-o troacă și refuza să răspundă îndemnurilor la joacă.

Nu mi-a vorbit nimeni. Nimeni nu m-a întrebat ce caut în așezarea lor. Nimeni nu mi-a răspuns la întrebări. Nici fata cu fața măslinie și ochii codași, care vindea într-o baracă « souvenirs » pentru turiști nu mi-a răspuns și nici « pipa păcii » n-a voit să-mi dea.

Aveam fața albă...

... Albul caselor de pe colinele San Francisco-ului contrastează puternic cu albastrul golfului, pe marginile căruia s-au așezat acum două sute de ani primii albi.

În mijlocul golfului, o stîncă. Pe stîncă, o cetate. În cetate, o închisoare. Se spune că nimeni nu a scăpat vreodată din Alcatraz. Nici chiar faimosul gangster Al Capone, care și-a petrecut cîțiva ani aici pentru că... nu-și plătiase impozitele pe venituri.

San-Francisco. Amestec de Orient și Occident, poartă a estului către vest și a vestului către est.

Acolo unde golful își amestecă apele cu cele ale Pacificului, pe o lungime de patru kilometri, între două stînci roșii, se întinde grațios podul de la Golden Gate — Poarta de Aur. De pe una din aceste stînci, avînd în dreapta dantela de fier a podului, în spate nemărginirea Pacificului, în față albastrul golfului și

albul oraşului, am privit într-o dimineaţă cum răsărea soarele dintre crestele lui Rocky Mountains. Razele piezişe aruncate peste San Francisco nu puteau alunga valurile ceşurilor care soseau încontinuu dinspre Pacific, învăluiau podul şi prin Poarta de Aur se revărsau peste golf şi peste o parte a oraşului.

Am privit vreme îndelungată lupta soarelui cu ceaţa. De undeva, dinspre ocean, am auzit chemarea deasă şi scurtă a sirenei unui vas. După un timp, sub pod am zărit prora urui cargobot, măturat şi ascuns de valuri cenuşii. După o clipă, a dispărut, înghiţit de ceaţă. Sirena a sunat încă un timp, pînă ce vasul şi-a găsit odihna, în ancoră, pe malul de răsărit al golfului.

De pe stinca roşie de lingă Poarta de Aur, am privit cîteva ore lupta dintre razele răsăritului şi ceşurile apusului. Pînă la urmă, peste San Francisco, s-a revărsat ploaia de aur a soarelui...

... Peste Golful Finlandei, plutea în acea dimineaţă geroasă de martie o lumină alburie.

Plecasem din Leningrad la Razliv. Şoseaua alerga albă printre păduri albe de mestecenii. După vreo două ore, a cotit la dreapta şi a început să se înfăşoare, ca un brîu, pe marginea unui lac. Într-o poiană, în mijloc de pădure, s-a oprit brusc. În jur, o tăcere albă: şi pămîntul, şi pădurea, şi cerul, erau albe. Undeva, dincolo de mestecenii, se ascunsese albul-verzui al lacului împietrit.

De peste lacul acesta, printre mestecenii care îl străjuiesc, a sosit în vara anului 1917 Lenin, să se ascundă în coliba de paie a unui cosaş. Pe atunci, în poiană nu era decît coliba. Acum este un muzeu. A fost păstrată şi coliba. Face şi ea parte din muzeu. La cîţiva paşi de ea, începe pădurea. În margine, doi butuci de mesteacăn ciopliţi: unul scaunul, celălalt masa. Aici lucra Lenin. Aici era biroul lui. Pe acest butuc rotund, s-au aşternut pe hîrtie directive care, cîteva luni mai tîrziu, aveau să deschidă poarta de aur a omenirii.

În poiana de la Razliv, resturile cioplite a doi mestecenii albi stau mărturie a începuturilor unei lumi noi...

... Pe colina Vrabîilor, se ridică imensă, ca un monument simbolic, Universitatea din Moscova. O dată, m-am urcat în turnurile ei şi, de acolo, am privit oraşul, a cărui respiraţie mi-a părut că o aud. Mi-a venit atunci în minte biroul lui Lenin de la Razliv şi tot atunci mi-am dat seama că, dedesubt, este o imensă uzină de gîndire, înălţată în anii puterii sovietice pe dealul Vrabîilor.

În vîrfurile ei, strălucea o lumină: lampa lui Ilci...

... S-a aprins această lampă şi în valea cea întunecată a copilăriei mele. Cu trei ani în urmă, m-am întors în valea Pîclelor. Între timp, am străbătut drumuri lungi, pînă în colţuri îndepărtate ale pămîntului; m-am oprit în stepa Bărăganului şi în locul singurătăţii şi al oftatului am aflat viaţa şi strigătul bucuriei;

am știut și am văzut că multe s-au schimbat în această țară a noastră, dar în valea Piclelor m-am dus cu stringere de inimă. Umbrele focurilor de la Fierbători, fuga peste gloduri și prin mărăcini, zvicnetul timpelor și apoi tăcerea aceea nesfârșită și apăsătoare mă urmăreau încă.

N-am intrat în valea Piclelor pe vechiul drum. L-am ocolit cu știință. După ce am trecut apa Buzăului, m-am urcat pe dealurile clisoase de la Berca și cînd am ajuns pe culme, m-am oprit. În locul peisajului lunatic de altădată, în față mi-au apărut ghirlande de lumini cășarate pe imense schele, care în noaptea aceea au căpătat în imaginația mea proporții uriașe. Erau sondele înfipte în jurul văii, ca o cunună de lumini.

Liniștea de altădată zburase undeva, departe. Auzeam acum, la aceea oră târzie din noapte, duduie de motoare, amestecat cu glasul oamenilor.

M-am dus din nou la vechiul loc al fierbătorilor. Am mai găsit doar cîteva. Am scos din buzunar o brichetă și am dat foc gazelor de deasupra unei căldări. Flăcările n-au mai țîșnit ca altă dată. Umbrele n-au mai dansat. N-am mai rupt-o la fugă, dar inima mi-am auzit-o zvicnind mai puternic decît în trecut. În jur, în valea Piclelor, nu mai era nici întuneric și nici tăcere stranie. Omul cel nou pusese stăpînire pe locuri și le schimbase.

Deasupra mea, crugul cerului își făcea drumul lui de totdeauna și arăta că trecuse de miezul nopții. N-am mai urcat dealul Banului, n-am mai trecut prin cîtina de la Gilmea și n-am mai intrat tăcut în sat.

Căderea copilăriei nu mai exista...

PERAHIM – PEISAJ DIN VENEȚIA ►

RÎNDURI
DIN
ROMÎNIA

Pentru SECOLUL 20

*Călătoream din Cluj la vale spre București
și întâlnirea cu toate aceste pământuri înfrăbite
a avut loc într-o colectivă de lângă Brașov.
Călătoream din Moldova spre București
și întâlnirea cu toate aceste energii înfrăbite
a avut loc la hidrocentrala de pe Bicăș.
Călătorind am văzut de fiecare dată
umăr la umăr înaintînd
România cunoscută și necunoscută de mine.
Am văzut-o de-o mie de ori
în acest peisaj de o mie de ani
dintre Carpați și Marea Neagră,
electrificînd bourii legendari
și bidiviii cei focosi ai carelor cu coviltir
schimbîndu-i în tractoarele de oțel
brăzdînd prin drumuri de noroi
giganticele panglici de asfalt.
Și am văzut atunci de o mie de ori
cum crește Socialismul în România
din aer curat și din raze de soare
din uriașii ei electroni omenești.*

În romînește de GEORGE DAN

BALADA BICICLETEI CU ARIPI

*Am 50 de ani azi — și-o bicicletă.
Mulți au un yacht,
mai mulți o mașină,
și unii, chiar un avion.
Dar eu,
la 50 de ani bătuți pe multe, am doar o bicicletă.*

*Am scris și tipărit nenumărate versuri.
Aproape toate vorbeau despre mare
și despre codri, îngeri și lunci.
Am cîntat războaiele drepte,
pacea și revoluțiile.
Acum sînt doar un om în exil,
la mii de kilometri departe de frumoasa mea țară;
cu-o pipă-ntre dinți,
un carnet cu foi albe, un creion,
alerg pe bicicletă prin pădurile de beton ale orașului
pe căi zgomotoase și străzi așternute cu-asfalt
și mă opresc mereu lângă râu
să văd cum seara, culcîndu-se, —și pierde
o dată cu noaptea, în apă, întiile stele.*

*Bicicleta e violetă,
voioasă, cu luciu de-argint, ca oricare alta.
Dar cînd se rotește soarele-n roțile-i repezi,
fiece spiță aruncă scînteii
și atunci e o antilopă,
un cerb alungit de flacără albă,
mic taur de foc repezit să-mpungă albastrul zilei.*

*Ce nume să-i dau în dimineața de azi,
după ce m-a dus,
după ce m-a lăsat, aproape fără o vorbă,
pe-aceste maluri cu bambuși și sălcii,
și eu o privesc dormind, în îmbrățișarea ierbei,*

pe un trunchi prăvălit.
Pasăre-a codrului,
stea zburătoare a zînelor,
aprinsă pînză de păiang a silfilor,
dublă roză a vîntului,
margaretă cu două coarne-a livezilor,
capră fericită-a costișelor,
iuncă-a potecilor,
fată mică fugită a zorilor,
lună pierdută,
arhanghel Gabriel ?

Îi dau fragilul nume — Arhanghel Gabriel,
pentru că ea mă poartă pe aripile-i albe,
vestindu-mă în cele patru vînturi.

Eu știu că are aripi,
că noaptea se trezește
vorbind în vis de briza
de-argint a roșilor.

Eu știu că are aripi
și cîntă, adormită,
cînd visului deschide
în zbor cărări cerești.

Eu știu că are aripi
și că mă poartă
prin pajiști fără capăt
și mări fără-nceput,
și dacă-i e pe voie
nici nu s-or mai întoarce
cărările din cer.

În romînește de VERONICA PORUMBACU

JEAN

PAUL

SARTRE

URAGAN DEASUPRA ZAHĂRULUI

Memorie Culturale

Scritorul și filozoful francez Jean-Paul Sartre s-a născut la Paris în anul 1905, ca fiu al unui ofițer de marină; în 1921 absolvă Școala Normală iar un an mai târziu trece examenul de capacitate. După îndeplinirea serviciului militar, la Tours, în 1931, este numit profesor de filozofie la Hâvre unde rămâne trei ani. În 1934 îl aflăm ca bursier al Institutului Francez la Berlin, unde studiază sistemul filozofic al lui Jaspers; întors în patrie continuă să predea filozofia la liceul din Hâvre, apoi la Laon și în cele din urmă la liceul Pasteur din Paris. Mobilizat în 1939 în urma înfringerii militare a Franței este făcut prizonier și trimis într-un lagăr din Trêves; în aprilie 1941 reușește să se libereze, dându-se drept prizonier civil, și se reîntoarce la cursurile sale de la Pasteur. Între 1942 și 1944 îl găsim la liceul Condorcet, de unde în 1945 își ia un concediu nelimitat pentru a întreprinde, ca ziarist, nenumărate călătorii în străinătate: U.R.S.S., Statele Unite, Africa, Islanda, Scandinavia etc. Opera lui filozofică este reprezentată prin două lucrări de mari proporții: *L'être et le néant* (Ființa și neantul) apărută în 1943 și *Critique de la raison dialectique* (Critica rațiunii dialectice) apărută în 1960; în aceste lucrări Sartre expune bazele concepției sale pe care o socotește drept un existențialism care « se dezvoltă în marginea marxismului și nu împotriva lui ». Cu toate că ideile marxismului, pe care l-a cunoscut mai îndeaproape după cel de-al doilea război mondial, au exercitat o mare influență asupra gândirii sale determinând — cum spune Roger Garaudy — o « istorizare » a existențialismului său, Jean-Paul Sartre a rămas, în filozofie, partizanul unei concepții subiectiviste asupra istoriei în esență strădind și opusă marxismului.

Opera literară a lui Sartre, foarte întinsă și variată, cuprinde romane, nuvele, piese de teatru, articole de critică, studii, eseuri etc. Amintim printre cele mai importante romanul *Drumurile*

libertății, din care au apărut trei volume: *Maturitatea* (1945) *Aminarea* (1945) și *Adîncă mîhnire* (1949); din ultimul volum nu au fost publicate decît cîteva fragmente; printre piesele de teatru amintim *Muștele* (1943), *Morții fără mormînt* (1946), *Tîrfa respectuoasă* (1946), *Diavolul și bunul Dumnezeu* (1951), *Nekrasov* (1956), *Sechestrații din Altona* (1960); din opera sa de critic cele mai cunoscute sînt eseurile sale *Ce este literatura* și *Baudelaire*, articolele despre *Faulkner*, *John Dos Passos*, *Camus* etc. Filozof în tot ceea ce scrie, Sartre imprimă și literaturii sale o concepție existențialistă care se manifestă mai ales în ideea falsă că libertatea este o problemă individuală a omului și nu rezultatul unui proces istoric, de modificare a relațiilor sociale și a raporturilor de proprietate. Talentul scriitorului a reușit însă de multe ori să depășească și să corecteze limitele gândirii sale abstracte; pe de altă parte influența crescîndă a lagărului socialist în lume exercită din ce în ce mai mult și asupra lui o presiune care s-a făcut remarcată mai ales în piesa *Nekrasov* tradusă și în romînește, o satiră violentă îndreptată împotriva celor ce întrețin propaganda războiului rece.

Jean-Paul Sartre se situează astăzi în rîndurile intelectualiților progresiste de mare prestigiu, dînd în repetate rînduri dovada unei atitudini militante înaintate, sprijinind politica Partidului Comunist Francez; recent, poziția sa anticolonialistă a făcut ca el să fie obiectul a două atentate odioase organizate de O.A.S.; i-a fost distrus apartamentul împreună cu cărțile, manuscrisele, obiectele de artă etc.

Fragmentele de mai jos fac parte dintr-un eseu social-politic imbinat cu elemente expresive de reportaj literar, sintetizînd impresiile scriitorului asupra Cubei revoluționare. Căldător pasionat și viu interesat de mișcarea de eliberare a popoarelor, Sartre a întreprins un voiaj în insula al cărui eroic popor a stîrnit admirația întregii lumi, pentru a se convinge la fața locului de marea înfăptuire ale noului regim. Entuziasmul și l-a împărtășit, cu nenumărate prilejuri, în conferințe publice și în scris; paginile pe care le reproducem din *Uragan* deasupra zahărului îl vor confirma.

...**E**RAU frămîntări surde în unele regiuni țărănești; dar zgomotul lor se pierdea pe cîmp și nu ajungea pînă la oraș. În Cuba domnea ordinea.

În culmea puterii, dictatorul, sprijinindu-se pe 50.000 de ostași și pe o poliție gata să facă orice, vindea zahăr și plăceri nord-americanilor și cumpăra arme de la englezi. Nu se prevedea falimentul; insula, se înțelege, nu se simțea prea bine, dar aceasta era o boală cronică; iar cît despre Batista, casele lui de bani erau doldora de dolari.

Șeful poliției adora regimul și l-ar fi servit pînă la moarte. În fiecare dimineață primea 10.000 de dolari de la patronii tripourilor din Havana. Zilele se succedau și, cel puțin în aparență, se asemănau.

Speculanții speculau; traficantii trafican; șomerii erau tot fără lucru; turiștii se îmbătau, iar țărani, flămînziți, chinuți de friguri și de paraziți lucrau pămîntul altora o zi din trei.

Din fiecare doi cubani, numai unul ştia să citească, dar nu citea. Controlate cu străgnicie, ziarele ajunseseră de necitit; cenzura se exercita şi asupra cărţilor şi devasta bibliotecile şi Universitatea.

.....
Şi atunci veni o zi, care nu se vestise ca fiind mai bună sau mai rea decât celelalte. La Havana, începînd din zori, ca în fiecare dimineaţă, poliţia făcea turul tripourilor şi încasa şperţul şefului ei; totodată, o altă brigadă primea dijma de la prostituate.

Ziarele vorbeau de Wall Street şi de viaţa mondială şi publicau lista celor mai simandicoşi oaspeţi ai Cubei. Cerul va fi acoperit; va sufla o briză puternică; temperatura maximă va fi de 28 grade la vest şi de 30 grade la est, sau ceva mai mult. Era în 2 decembrie 1956. În ziua aceea se porni, fără veste, Revoluţia.

Un trăsnet peste cîmpii

În decursul înjosirii lor necontenite, cubanii ajunseră la credinţa că Istoria îi face pe oameni. Rămînea să li se facă dovada că oamenii fac Istoria.

Trebuia zmulz din rădăcini destinul, aceea sperietoare înfiptă de bogaţi pe întinsul plantaţilor de trestie.

Naţiunea cubană era sătulă de programe: pe vremea veche a « democraţiei », oameni de la oraş îi îmbătaseră pe ţărani cu vorbe goale.

Nu mai o acţiune simplă şi limpede mai putea să le redea curajul, cu condiţia ca acea acţiune să aibă densitatea ireversibilă a unui eveniment, iar prin lipsa sa de concluzie provizorie, să fie începutul fără fîgăduieli şi fără vorbe al unei lucrări, care să necesite concursul tuturor pentru a se încheia; cu alte cuvinte, cu condiţia ca să le schimbe felul de viaţă şi să le insufle dorinţa de a se uni, pentru a împinge prefacerea pînă la limitele ei cele mai depărtate.

Această acţiune veni. Într-o zi, de pe culmea cea mai înaltă a Insulei, trăsnetul căzu peste cîmpii: urmăriţi de armată şi de poliţie, « ilegaliştii » lui Castro hotărîră să înfăptuiască o redistribuire a pămînturilor şi aduseră acest lucru la cunoştinţa ţării.

Castro mi-a spus într-o zi că e revoluţionar prin vocaţie, iar cînd l-am întrebat ce vrea să înţeleagă prin aceste cuvinte, mi-a răspuns:

— Nu pot să rabd nedreptatea

Mi-a oferit exemple, pe care le lua din copilăria şi din adolescenţa lui şi am înţeles că-mi vorbeşte numai despre el şi despre nedreptăţile pe care au încercat alţii să-l facă să iudure. Ceea ce mi-a plăcut în răspunsul lui, este că omul acesta — care a luptat, care mai luptă încă pentru un popor întreg şi pentru care nu există alte interese decât cele ale tuturor — m-a făcut să mă apropiu mai întîi de miniile lui personale, de viaţa lui particulară.

Stăpînul nu se va mai întoarce în conacul lui gol

...Trestia de zahăr impune unitate în munca unui colectiv. Pe vremuri, colectivul era comunitatea feudală a celor lipsiți, a pâlmașilor înrobiți, îndatorați, fără pămînt; mîine va fi cooperativa de producție.

Nu principiile sau părerile contează; vechiul regim, el însuși, se transformă într-o organizație colectivă. Și asta, pentru un singur motiv: pentru că proprietatea feudală, spre a face față cerințelor zahărului, era gata organizată ca o comunitate de muncă.

Aceasta este soarta Cubei: nu se vor mai ivi acolo contradicțiile, care au înșingurat altădată Europa. Nevoia de a lucra pămîntul în comun nu se va împiedica, la muncitorii respectivi, de voința aprigă de a-l stăpîni individual. Să recitim textul Reformei Agrare: vedem cum apare de la început, fără zgomot, cuvîntul «cooperativă», iar legea nu caută nici o clipă să-l definească sau să-l justifice. Motivul este foarte simplu: produs al tradițiilor și nevoilor, cooperativa exista *dinainte* de a fi fost înființată.

Ce găseau, pînă în 1958, cei ce vizitau o mare proprietate? Un conac gol, un administrator și o echipă de muncitori agricoli.

Azi, conacul e tot gol: stăpînul lui nu se va mai înapoia niciodată, iar administratorul a preferat să dispară sau să-și schimbe meseria; rămîne numai echipa, cu practica ei, cu experiența ei în ceea ce privește pămîntul și uneltele. Ea este aceea care, de la un regim la altul, asigură continuitatea producției; toți oamenii aceștia se cunosc, au muncit și au suferit împreună și, mai ales, sînt obișnuși să muncească împreună.

Dat fiind că această colectivitate rudimentară și tradițională, alcătuită de mult, a rămas numai ea pe teren și dat fiind că prezența ei este indispensabilă, Reforma face din ea, în întregime, uzufructuara proprietății pe care o lucrează și îi dă numele de «cooperativă».

★

... Pentru prima oară l-am văzut la Holguín, în haine școlarești: o cazarmă era redată poporului, iar Castro inaugura uniforma nouă.

Am ajuns cu mare întîrziere: abia ieșită din oraș, mașina urmasse un șir nesfîrșit de pietoni și de vehicule: mașini particulare, taxiuri — care făceau drumul gratis — și camioane încărcate și supraîncărcate cu copii. Prinse în ochiurile acelei plase uriașe, mașinile mergeau la pas.

Eran familii în tot locul. În haine de duminică, bărbații purtau ușoara cămașă cubană, care coboară peste pantaloni pînă la mijlocul pulpei; mici și mari se apărau de soare cu pălării rotunde de paie, cu borurile ridicate și care, în ochii celor de la orașe, sînt, mai mult decît cosorul, simbolul muncii cîmpului.

Toți rideau și flecăreau și așteptau *ceva*. Ce? Să-l vadă pe Fidel Castro, se înțelege, și poate să-l și atingă, — cum fac adesea femeile, — ca să-i fure un pic din fericire.

O mare de copii pe un stadion

Am coborît, în sfîrșit, din Buick-ul nostru și l-am parcat între un Packard și un Chevrolet. «Pe acolo», ne-a spus un soldat insurgent. Și am văzut un stadion.

Pe gradene, la picioarele mele, erau mii de copii, iar jos, pe teren, zeci de mii. Deasupra acelei mări de copii era o plută, care părea că se află în derivă — o tribună, dacă vrei: câteva scinduri alăturate și susținute de câțiva stâlpi subțiri, care pînă în ajun fuseseră trunchiuri de copaci.

Castro voise să fie așa, pentru ca să vorbească celui public tînăr *cît mai aproape cu putință*. O balustradă de lemn încerca să ocrotească estrada, biciuită fără încetare de talazuri. Un soldat înalt și voinic vorbea acelor talazuri. Eu îl vedeam de la spate: era el.

— Pe aici.

Un tînăr insurgent în uniformă ne deschise drum și coborîrăm pînă la gradene. În primul șir am trecut o pasarelă și ne-am pomenit în mijlocul insurgenților.

Castro își încheia alocuțiunea. Era preocupat: mai avea de rostit pînă în scara aceeași zile două cuvîntări. Cea mai importantă era ultima: trebuia să se adreseze, la Havana, reprezentanților sindicatelor muncitorești și să le ceară să-și jertfească o parte din salariu pentru primele investiții, care urmau să înceapă industrializarea țării.

Ei bine: simțea că, din minut în minut, răgușește tot mai rău. Își grăbi alocuțiunea și și-o sfîrși în cîteva minute. Totul părea terminat, dar totul abia începuse. Timp de peste un sfert de oră, copiii aceia țipară ca scoși din minți:

„Vino cu noi, Fidel”

Castro aștepta, nițel cam încurcat: știa că în Cuba plac cuvîntările lungi și că el contribuise ca să se dezvolte acest gust; înțelegea că nu făcuse destul. Vru să compenseze cuvintele sale prea puține, rămînînd mai mult timp la tribună.

Băgai de seamă atunci că doi dintre ascultătorii săi, în vîrstă de cel mult 8 pînă la 10 ani, i se agățaseră de cizme. Între mulțimea de copii și Castro se stabilise o legătură cît se poate de strînsă. Copiii mai așteptau ceva: perpetuarea acelei prezențe printr-o faptă.

Ei bine, fapta se afla acolo: era, în spatele nostru, cazarma încîrcată de ghirlande păcii. Dar lucrul acesta fusese anunțat de atîta vreme, încît își pierduse caracterul de noutate. În fond, școlarii aceia nici nu știau ce vor, decît, poate, o serbare adevărată, care să sintetizeze, în unitatea strălucirii ei, trecutul ce începuse să se spulbere și viitorul care le fusese făgăduit.

Iar Fidel, care îi înțelegea prea bine, rămase acolo, aproape uluit; el, care, în actele lui revoluționare, se pune cu trup și suflet în serviciul întregii națiuni, se mira că se redusese la acea simplă prezență, aproape pasivă. Apucă de subsuori pe băiatul care i se agățase de cizma dreaptă și îl ridică în sus.

— Ce vrei? îl întrebă.

— Vino cu noi! strigă picul. Vino în sat!

— S-a întîmplat ceva?

Băiatul era slab și avea ochii sclipitori și adînciți în orbite; se putea ghici că bolile lui, moștenite de la regimul trecut, vor fi încă și mai puțin ușor de vindecat decît cele ale națiunii. Răspunse cu convingere:

— Toate merg bine, Fidel, dar vino cu noi!

Îmi închipui că dorise de o sută de ori acea întâlnire, cu care acumina puterea ce să facă. Dorea să profite de omul care îl ținea strâns în mâinile lui puternice, să ceară ceva, să obțină. Nu din interes, ci pentru a statornici între copil și șef o legătură adevărată. În orice caz, aceasta a fost impresia pe care am avut-o. Și cred că am ghicit și că, totodată, Castro trăia cu toată luciditatea acea mică dramă.

Pălăria de paie

Făgădui să se ducă într-o zi și nu era numai o făgăduială. Unde nu se duce? Unde nu s-a dus? Apoi lăsa copilul jos.

Acum, se uita la mulțime nehotărît, nițel cam indispus. Chemat stăruitor de însoțitorii lui, încercă de două ori să plece. Se depărta puțin de balustradă, dar nu plecă: părea intimidat. Veni din nou în față: băiatul plîngea. Fidel îi zise:

— Păi, dacă ți-am spus că am să vin!

Degeaba. Copiii începuseră să țipe, și se îmbulzeau cu atîta putere înspre tribună, încît aceasta fu în primejdie să se prăbușească. Soldații insurgenți — cam o sută, cu lopeți și carabine, bărbați și femei — care trebuiau să defileze în fața lui Castro, nu-și putură croi drum. Fidel stătea încă uluit, deasupra entuziasmului dezlănțuit. În cele din urmă, luă pălăria de paie pe care i-o întindea un copil și și-o puse în cap, fără să zimbească.

Semnalez faptul, pentru că o rar: Castro urăște acțiunile demagogice și prefăcătoriile. Făcu simbolul unui act, pentru că nu avea ce act să facă. Își scoase repede pălăria de paie, care poposi o clipă în capul comandantului Guevara și, — nu știu cum, — în cele din urmă veni și se opri în capul meu: am păstrat-o, în mijlocul nepăsării generale, pentru că n-am avut curajul să mi-o scot.

Deodată, fără un motiv anume, Castro o luă pur și simplu la goană, și după el, ceilalți șefi insurgenți fugiră și ei, escaladînd gradenele.

O tinăra în uniformă: Celia

În prima sîmbătă din Carnaval asistaram la defilarea și la dansurile «echipelor» și ne plimbarăm printre dansatorii populari.

Am adormit la cinci dimineața. După două ore, glasul perfect treaz al lui Carlos Franqui, directorul ziarului «Revolución», m-a deșteptat brusc din somn: ne anunța că Fidel Castro va trece să ne ia la 7,45. La această oră, un telefon mă vesti că doctorul Castro mă așteaptă în hol. Eu nu eram gata și am sosit cu zece minute mai tîrziu.

Castro nu se afla în hol, ca și cum marmura și luminile lămpilor l-ar fi oprit în prag. Stătea afară, sub copertină, cu un picior pe treapta de sus a scării, iar la dreapta lui era o tinăra în uniformă: Celia, secretara lui. A luptat cu el în munți; este o revoluționară faimoasă.

Alergai către Castro, ca să-mi cer scuze. Mă salută, dar rămase îmbrunat: mai mult decît întîrzierea noastră, îl supăra absența interpretului. Arcocha nu fusese anunțat din vreme și acum îl căutau. Îl așteptaram; eu mă uitam, încurcat, la uriașul acela bozumflat, care nu se uita la mine.

Purta uniforma insurgenților în toată simplitatea ei; cămașă și pantaloni kaki și cizme negre, care suiau pînă sub genunchi; toate foarte curate, dar uzate. Era în capul gol și putui vedea neorînduiala pletelor lui castanii; barba și mustățile îi sînt mai puțin bogate și aproape că nu-i schimbă fața. Ai crede că au crescut la întîmplare și numai pentru ca să dea revoluției o emblemă.

Într-o fotografie care mi-a fost arătată, se vede același om, tînăr și fără barbă. Ceea ce m-ar face să-l recunosc dintre o mie este profilul său oblic, nasul lung, care se retrage sub ieșitura înaltă a frunții, obrații largi și turtiți, buzele groase și roșii, încrețite fără încetare de gînduri, de enervare sau de amărăciune și uneori netezite de un zîmbet. Le-am văzut tragice sau minioase, nicideată sensuale — decît, poate, numai atunci cînd se închid ca un pumn împrejurul unei țigări lungi de foi, de obicei stinse.

Acum și săracii se pot duce la mare

Plecarăm, lăsîndu-i vorbă lui Arcocha: era mai bine decît să îndurăm acea încordare fără rost. Convorbirea avu loc, înecată și la intervale mari, în englezeste.

Mașina trecu, pe malul mării, pe fișii lungi de nisip palid. Înainte, plajele și vilele de pe litoral se cumpărau, iar un sărac nu putea nici mîcar să calce pe nisipul cuban. De la eliberare, plajele sînt proprietate națională.

Tot nemulțumit, Castro zise scurt că nădăjduiește să ne poată arăta cîteva, mai cu seamă Varadero, cea mai faimoasă dintre toate, la o sută de kilometri de Havana. Era o nouă neînțelegere. « Întrucît ar putea să mă intereseze plajele acestea? » — îmi ziceam. Alceva așteptam eu de la Castro.

De fapt, el făcea o vizită de inspecție, iar eu trebuia să știu asta. Înainte de 1957, turismul străin, mai ales iarna, era una dintre principalele bogății ale insulei. Scăzuse din pricina războiului, iar Cuba pierdu milioane de dolari. Guvernul revoluționar a făcut multe ca să-l reînvie, dar pînă acum în zadar.

Deocamdată, încearcă să-și scoată pîgubele creînd turismul interior și caută, în primul rînd, să dezvolte turismul popular. Această plăcere, necunoscută muncitorilor săraci, trebuie să aducă după sine, în același timp, o lărgire cu folos a pieței interne. Dar rămîne încă aproape totul de făcut: pentru a convinge poporul să străbată insula, așa cum fac conducătorii lui, trebuie desfășurată o întreagă campanie.

Asta nu știam eu: orice face Castro, șeful guvernului cuban, face numai pentru mai multe motive deodată. Poftîndu-mă să mă plimb prin insulă, se folosea de prilej pentru ca să inspecteze lucrările în curs de execuție și tot așa se poate spune că, hotărîndu-se să viziteze amenajările turistice, se folosisese de prilej pentru a mă pofti să-mi arate Cuba sub aspectele ei cele mai plăcute.

Limonada caldă

Nu făcuserăm nici zece kilometri și înțelesesem în sfîrșit seriozitatea cu care privea el problema, ca și tot ceea ce făcea. Mașina se opri și coborîrăm pe nisip, printre niște amenajări noi.

Era vorba de o plajă populară, deschisă, dar goală cît vedea cu ochii. Nu era acolo nici tipenie de om, afară de salariații I.N.I.T. (Institutul Național al Industriei Turistice), în număr de trei: două femei și un bărbat. Una dintre femei se ocupa de cabine, iar cealaltă stătea în spatele tejghelei bufetului; bărbatul părea să fie un paznic.

Toți trei ne afirmară că, sigur de tot, vor veni muncitori chiar în acea zi. « Mulți? » « Cîțiva ». Castro se cam posomori. Vru să vadă totul, pînă și prosoapele: ne arătă lucrurile, dar acesta era felul lui de a le vedea el însuși. În sfîrșit, ne oferî cîte o limonadă.

Abia își muie buzele în a lui și o dădu deoparte, spunînd cu glas tare: « E caldă ». Rămase tăcut, mohorit, ca și cum și-ar fi stăpînit minia și înțelesei numaidecît la ce se gîdea: « Cum să vină, dacă nu li se oferă confort? »

Totuși, cele două femei nu păreau că se sinchisesc: îl vedeau că e nemulțumit și rămaseră nepăsătoare, ca și cum ar fi simțit că el nu li se adresa lor.

— Nu sînt frigidere aici? întrebă Castro.

— Ba da, răspunse ospătărița, dar nu merg.

— I-ați spus responsabilului?

— Se-nțelege, săptămîna trecută. Și nu e mare lucru, adăugă pe un ton familiar femeia; un electrician le-ar drege în două ceasuri.

— N-ați chemat pe nimeni pentru reparație?

Femeia dădu din umeri:

— Știți dumneavoastră cum merge treaba...

Neglijență vinovată

Am înțeles pentru prima dată — deși încă într-un chip nelămurit — ceea ce am mai numit « democrația directă ».

Între ospătăriță și Castro se statornicise numaidecît o înțelegere tacită: ea lăsa să se vadă, în tonul ei, în zîmbetul ei, în felul cum dăduse din umeri, că nu-și face iluzii, iar primul ministru — care este totodată și șeful insurecției — exprimîndu-se fără ocolișuri în fața ei, o invita, în toată liniștea, să ia atitudine revoluționară.

« Este un agitator », mi-am zis pentru înfrîa oară.

— Ia să văd, zise el.

Femeia îi arătă frigiderul; după părerea ei, tot necazul venea de la o legătură greșită. Castro inspectă cu atenție aparatul și fu cît p-aci să-l demonteze.

Cînd, la urmă, se întoarse către femeie, îi vorbi aspru, dar cu toții ne dădeam seama că asprimea nu i se adresa ei.

— O asemenea neglijență, zise, încă n-ar fi nimic, pentru că oricui i se poate întîmpla să fie nevoit să bea băuturi calde; dar denotă o lipsă de conștiință revoluționară. Dacă pe fiecare plajă noi nu facem tot ce se poate pentru popor, acesta va crede că nu dorim îndeajuns de mult prezența lui și nu va veni. Și să știi de la mine că dacă cineva nu face tot timpul tot ce poate, și chiar mai mult, este întocmai ca și cum n-ar face absolut nimic.

Și încheie bodogănind o frază pe care mi-am însemnat-o:

— Spune-le responsabililor dumitale că dacă nu se ocupă de problemele lor o să aibă de furcă cu mine.

Încă de mult, în legătură cu Reforma Agrară, îmi dădusem seama de puterea acestei gândiri totalizatoare: pentru mine, Castro era omul întregului, al vederilor de ansamblu. Și mi-a fost deajuns să-l văd pe plaja goală, meșterind cu patimă la un frigider stricat, pentru ca să-nțeleg că este totodată și omul celui mai mic amănunt. Sau, mai bine zis, că în orice împrejurare el pune în legătură amănuntul cu întregul, într-un chip de nedespărțit.

Automobilul capturat de țărani

O a doua mașină se opri în spatele mașinii noastre: în sfârșit, interpretul și un reporter ne ajunseseră din urmă.

Totuși, nu înlocuirea limbei engleze cu limba spaniolă îi dădu la loc lui Castro buna dispoziție, ci prima lui întâlnire cu țărani.

Treceam pe un drum vicinal; la stînga, la o anumită depărtare, văzurăm un gard, în spatele căruia cîțiva oameni ne priveau de sub pălăriile lor de paie. Drumul făcea o curbă incomodă și mașina își încetini mersul. Îndată, unul dintre oameni sări la capotă. Trebuia să oprim, altfel l-am fi călcat: mașina stopă și fu numaidecît capturată de țărani.

Se deschiseră toate portierele, iar pălăriile de paie și capetele oacheșe se înclină spre Fidel. Convorbirea fu lungă: cooperativa îl ruga pe Fidel s-o viziteze, iar Fidel vroia să-și continue drumul. În cele din urmă, i se spuse că acea cooperativă e mindră că o luase înainte: nu primise încă planul de la I.N.R.A. (Institutul Național al Reformei Agrare); totuși, de o lună și mai bine, în fiecare duminică, avînd și ajutorul unor muncitori de la oraș, se pusese să-și construiască așezarea, care urma să fie gata după încă o lună.

— Vino, Fidel, vino! Vino să vezi lucrările!

Cît ai clipi, îl văzui pe Castro în picioare lîngă mașină: era încruntat și părea mai degrabă neîncrezător, decît mirat. Traversă drumul cu pași mari, trecu după gard și apoi intrară cu toții după el. Muncitorii mă înconjurară, așa că-l pierdui din vedere. Deodată, îl auzii strigînd, cu nemulțumire și tristețe în glas:

— Unde-i așezarea? Unde-i așezarea?

Dezamăgiți, țărani se traseră de-o parte și de alta. Toată lumea îl privea; el nu avea ochi decît pentru căsuțele făcute din blocuri de beton și aliniate de-a lungul unui drum plin de praf. Castro se întoarse către ei; părea mîhnit.

— Priviți-le! zise, arătînd căsuțele cenușii. Voi aveți să le locuiți, nenorociților!

— Atunci, zise un tînăr, jignit, am făcut rău că am luat-o înainte? Chiar tu ne-ai cerut să cîștigăm timp și...

— N-ai făcut rău, răspunse Fidel. Șovăi și urmă: dați-mi o nuia. Îi aduseră o creangă de copac, cu care încercă să deseneze un plan în praful de pe jos. În cele din urmă azvîrlă creanga:

— Dați-mi o bucată de hîrtie și un cărbune.

Alergară și-i aduseră o bucată de hîrtie de sac și un cărbune.

— Bine. Uitați-vă încoace.

Se culcă la pămînt, pe burtă, rezemat în cotul stîng, și în timp ce vorbea, trase cu mîna dreaptă pe carton niște linii groase cu cărbunele. Mă aplecai

o dată cu ceilalți și înțelesei: nu reproducea planul I.N.R.A.; cooperativa se depărtase prea mult de acel plan, pentru a se mai putea încerca respectarea lui, fără a dăruia totul.

Cu pasiunea de care a dat dovadă de câte ori l-am văzut, Fidel încerca să adapteze planul la împrejurările reale, dînd țăranilor un model de casă, care să fie locuibilă și care totodată să se apropie cît mai mult cu putință de dezordinea de pe teren. Cînd isprăvi, înălță capul și întinse schița:

— Ați înțeles?

Mă uitai la țăranii, curios: cum vor primi ei munca suplimentară? Ochii lor luccau, și îmi spusei că înțeleseseră mai repede și mai bine decît mine. Castro le lămurise rostul construcției circulare și, mai ales, în loc să nesocotească planul I.N.R.A., născocise o soluție intermediară, care nu servea decît pentru așezarea aceea, ținînd seama de toate eforturile de pînă atunci.

Pierduseră ei timp, dar, în schimb, se simțeau obiectul unei atenții deosebite, într-un cuvînt: simțeau că uriașul acela culcat în țărină îi iubea.

În romînește de H. R. RADIAN

SCHIȚĂ DE PICASSO

MITCHEL WILSON

ITINERAR MOSCOVIT

Mitchel Wilson, cunoscut prozator american, este autorul romanelor *Live with Lightning* (« Trăiește printre fulgere »), *My brother, my Enemy* (« Fratele meu, dușmanul meu »), *Davy Mallory* etc.

Rîndurile de față, rod al călătoriei sale recente întreprinse în U.R.S.S., prezintă aspecte din viața cotidiană a mării capitale sovietice.

FIECARE mare oraș al lumii are chipul său, imposibil de confundat. Adepții stereotipici, care compară New York-ul cu sclipirea briliantelor într-o noapte geroasă, Londra, cu o perla luminată pe dinăuntru, Parisul, cu un zîmbet de femeie care și-a strălucit o clipă, n-au găsit pînă acum o comparație reușită pentru Moscova. Și cred că aceasta se întîmplă pentru că Moscova e ca o explozie

IOSEF VRANY (R. S. CECOSLOVACIA) — MOSCOVA

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

uriașă bubuind zi de zi. S-au stins de mult ecourile primei salve, dar pulberea de dinamită se mai destramă încet în aer, formînd noi și noi relicfuri.

Viitorul, prezentul și trecutul sînt atît de strîns împletite aci, că trebuie să ai nu doi, ci cel puțin trei ochi, pentru a înțelege tot ce se petrece. Moscova nu poate fi comparată cu nici un alt oraș, pentru că ea se comportă ca nici un alt oraș din lume. Ea se avîntă în sus urmînd o traiectorie a sa, pe care și-o inventează în mers. Poți avea numai imaginea limpede a ceea ce a fost ea înainte, și a ceea ce nu mai dorește să fie. Moscova știe că nu este definitivă așa cum se înfățișează astăzi, și prevede cum va arăta cînd i se vor împlini cele mai îndrăznețe visuri. Dar chiar cînd acest timp va sosi, Moscova nu-i va mai mulțumi pe locuitorii săi, și vor apare noi planuri pentru proximiul douăzeci și cinci de ani, planuri care vor fi create de copiii care se fugăresc azi în parcuri, planuri care vor fi înlăturate de altele, și mai îndrăznețe, de îndată ce vor fi realizate cele anterioare.

... Știu că societatea contemporană din orice țară reprezintă o organizare extrem de complicată, care trăiește printre hîrtii — roze, galbene — în trei exemplare, în șase exemplare, unul pentru mine, unul pentru duminică, unul

pentru șeful meu, altul pentru șeful său, o copie pentru arhivă și o copie făcută pentru a fi pierdută. În fiecare mare oraș, vrafuri de hirtii se mișcă zi de zi pe orbite atât de complicate, încît nici mecanica lui Newton, nici cea cuantică nu le-ar putea stabili drumul. Și asta, mai ales la Moscova, unde tramvaiele, autobuzele, metroul și taxiurile transportă o groază de hirtii în serviete. Dar ce mai poate fi în aceste serviete? Numai hirtii? Poate, sandwișuri? Scrisori? Ziarul de ieri, necitit încă? Niciodată n-am umblat cu o servietă, și de aceea servietele moscoviților mă impresionează.

Multă vreme am fost sigur că servieta e un obiect lipsit de suflet, care respinge iubirea, romantismul, totul, în afara documentelor oficiale alcătuite după toate regulile. Numărul servietelor mă deprimea pur și simplu. Dar iată că, de curind, la colțul dintre Ohotnii Riad și Piața Sverdlov, drept în fața mea se opri un taxi. Din el coborî o fată brună, gravă, cu o servietă. Părea foarte concentrată, era desigur o intelectuală. Judecînd după toate aparențele, o asemenea fată n-are niciodată vreme pentru ceea ce nu poate fi tradus în cifre. În urma ei, din taxi ieși un tînăr, cu un aer la fel de concentrat și de serios. Cu o mînă se ținea de ușa deschisă a mașinei, iar cu alta strîngea o servietă. Ei vorbeau despre cîine știe ce, cu sprîncenele sever încruntate, iar cele două serviete așteptau bot în bot sfîrșitul convorbirii.

Și așa stătea această pereche, fără să observe nici ziua minunată de vară, nici mulțimea pestriță de lingă « Bolșoi Teatr ». Amîndoi n-au privit nici măcar o dată spre scuarul luminos de peste drum, lingă care femeile înșirate ofereau flori și înghețată trecătorilor, bărbaților cu gulere descheiate, unui aviator din Caucaz, unei părănci vîrstnice care-și sufleca ciorapul, mîncînd înghețată în același timp. Pe lingă ei păseau grăbit femei cu plase pentru cumpărături, trecea un puști mușcînd meditativ din vîrfurile unui lung baton (pînă la celălalt cap mai avea vreo douăzeci și cinci de centimetri). Iar deasupra se desfășura cerul moscovit cu culori stinse, făcut să ocrotească nu un oraș, ci cîmpuri verzi, jilave, riuri în meandre și o pădure. Dar tinerii cu servietele nu vedeau nimic împrejur.

Însfîrșit, fata dădu din cap, scurt și energic, încuviințînd ceva, și serioasa convorbire luă probabil sfîrșit în acest fel. Dar, deodată, înainte de a se urca în taxiul care îl aștepta, tînărul se aplecă și sărută cu foc mîna fetei. În aceeași clipă, convorbirea creată în imaginația mea despre norme, planuri, hidrocentrale și beton armat făcu un viraj atât de brusc, încît frînele scîrțîliră, și discuția urmă o cu totul altă direcție, în ritmul: « te iubesc, te iubesc, te iubesc ».

— Ne revedem la șase!

— Dar nu pot, dragul meu. Nu pot. În nici un caz înainte de șase și un sfert.

— De ce abia la șase și un sfert?

Vocile lor sînt încordate, ei se acuză și se învinuiesc — totul din dragoste. Și, înșfîșit, văzînd cît îl chinuiește perspectiva de a aștepta o eternitate — cinci-sprezece minute — ea cedează și spune:

— Bine, am să vin la șase.

Și, drept mulțumire, desigur el îi sărută iarăși cu foc mîna.

De curînd, la niște întreceri sportive am întîlnit o tînără sculptoriță — cu servietă. Muream de curiozitate să aflu conținutul servietei. Și cînd ea deschise fermoarul pentru a scoate creionul, am privit pe furiș înăuntru: ziarul *Vecerniaia Moskva*, o revistă literară, un bloc-notes, hîrtii, fotografii, și — singura aluzie la cochetăria feminină — o perie de cap! Așa că, în cele din urmă, servietele din Moscova sînt întrutotul umane! Moscova, te rog să mă ierți! Îți place să umbli cu servietă? Poftim!

Mi-am dat seama că, în cele cîteva luni petrecute la Moscova, n-am întîlnit nici un bărbat cu numele de Ivan. Am cunoscut zeci de Iuri, Oleg, Andrei și Viktor, numele de familie Ivanov îl întîlneam la fiecare pas. Dar, în țara în care acest nume a devenit internațional, ca John Bull pentru Anglia, Mariana pentru Franța și Unchiul Sam pentru America, de la 20 iulie la 2 august n-am întîlnit nici un Ivan.

Într-o dimineață m-a sunat un ziarist, un cunoscut al meu, să mă întrebe ce mai fac. I-am răspuns că dorm. Așa cel puțin cred — pentru că de rostit, am rostit pesemne cu totul altceva, rusa pe care o vorbesc, fantastică chiar în cel mai bun caz, transformîndu-se dimineața într-un abstracționism pur. În orice caz, cunoștința mea exclamă:

— Perfect! Soția și fiul meu au plecat la Soci. Să mergem la marginea orașului și să facem un popas la Poiana Soarelui. Vin să vă iau la opt treizeci — vaporeșul pleacă la nouă.

Și iată-ne împreună cu alte două mii de moscoviți pornind spre Himkl, iată-ne urcați cu alții vreo trei sute pe puntea unui superb vaporeș alb, pilotat de căpitanul Linkov. Sirena suna, și o flotilă de vapoare și vaporeșe albe porni pe apa liniștită a râului.

Eram obosit de moarte, în ajun mă culcasem tîrziu pentru că mă pregătisem pentru examene. (Cu douăzeci de ani în urmă, această scuză s-a dovedit a fi atît de infailibilă, că o folosesc pînă astăzi, cînd am două titluri științifice și jumătate. Și sper să învăț noaptea pînă la sfîrșitul vieții mele.) Pe punte moscoviții se odihneau după cele șase zile de muncă, stăteau la soare, cîntau, jucau cărți, își potoleau copiii zgomotoși. Îndrăgostiții se țineau de mînă.

Ațipii pentru o clipă, iar la trezire descoperii niște poieni superbe și maluri joase acoperite de o pădurice, care lunceau pe lângă vapor.

În sfârșit, coborîrăm pe mal, punîndu-ne costumele de baie. Cei trei sute de tovarăși de călătorie făcură același lucru. În apropiere, văzui un tufiș plin cu flori viu colorate, care se dovediră a fi rochiile, cămășile, pantalonii și ciorapii unui grup restrîns care se bălăcea vesel în apă.

Peste cîmpie și rîu domnea o liniște plină de pace. Familiile începură să mănînce. Perechile de îndrăgostiți se așezară pe iarbă, iar cititorii pasionați scoaseră volumele pe care le citeau pe vapor și, transportați în anul 1812, o urmăreau pe Natașa și pe prințul Andrei fără să vadă bogata strălucire a verii din jur.

Această zi mi se părea neobișnuită, și totul îmi plăcea extraordinar de mult. Observai lângă mal un yacht mic și grațios care, parcă, mă invita la plimbarc. Mă cuprinse curiozitatea — voiam să văd cum arată acest yacht în comparație cu cele americane pe care le cunosc din copilărie.

Căpitanul ambarcațiunii, un lector de matematică de la Facultatea de Drumuri, avea un echipaj format din doi studenți ai lui. Mă așezai și cu în yacht, și ne depărtarăm de mal. Am alcătuit la repezeală un mic dicționar de termeni marinărești. Cîte ceva ar fi trebuit desăvîrșit, prefăcut, dar imperfecțiunile yachtului erau minime față de scîrțitul moale al frînghiilor și susurul apei despicate de prova. Aceste sunete erau la fel de pașnice ca acasă, ca oriunde există vînt, apă și pînze.

Și, în curînd, am întîlnit un Ivan, de care era să mă ciocnesc — cineva din grupul său se îndurase de soarta a doi bărbați sosiți la iarbă verde cu o mulțime de alimente prefabricate, dar fără nici o unealtă pentru gătit. La început, nici nu-l observasem pe Ivan, iar el nu mă vedea pe mine, fiind angajat într-o discuție cu o fată. Dar cînd făcurăm cunoștință, simții, în sfârșit, că mă aflu în Uniunea Sovietică.

Dacă, printr-o întîmplare, revista în care se publică reportajul meu va fi conservată într-un bloc de gheață timp de zece mii de ani, cititorii acelei epoci vor afla poate cu interes despre existența primului și unicului Ivan pe care l-am putut întîlni la Moscova. Acest Ivan, mai precis Ivan Mihailovici, în vîrstă de douăzeci și trei de ani, era viu și perfect sănătos. Demobilizat în urmă cu șase luni, se angajă la o fabrică de piele, unde o întîlni pe viitoarea lui logodnică, Antonina Alexandrovna. Atît ea, cît și părinții ei, lucraseră la aceeași fabrică. Ivan Mihailovici este un tînăr înalt, brun, cu bujori în obraji. În ochii lui negri, cu o privire sfioasă, străluceau însă scînteii jucăușe. Mi se părea mereu

că simte nevoia să sară sau să umble în mâini datorită unui prisos de energie. În același timp, însă, el se străduia să rămână grav, cum îi stă bine unui om pe cale de a face un pas hotărâtor. Ivan Mihailovici se pregătește să se înscrie la cursurile serale ale unei facultăți. Când fu întrebat de ce se însoară atât de devreme — doar are în față ani de muncă și învățătură — tinărul se posomori puțin. Întrebarea era serioasă. Pe urmă, însă, fața i se luminează, și el mă privi cercetător, căutând să ghicească parcă reacția mea la răspunsul pe care-l pregătise. Peste încă o clipă, el dădu din umeri — întrebarea era totuși cam neserioasă — chiar prostască.

— Dragostea e dragoste, răspunse el simplu.

Accastă zi îmi rămase în amintire nu numai pentru că l-am întâlnit pe primul și unicul Ivan, dar și datorită unui episod din călătoria noastră de întoarcere. Soarele nu asfințise încă, și malurile erau pline de înotători. Erau grupuri de doi-trei oameni sau familii întregi sosite cu mașini, biciclete sau pe jos. Mă aflam în Uniunea Sovietică de atîta timp, încît un astfel de tablou care contrazicea reprezentările mele anterioare despre viața sovietică, nu mă mai putea mira.

Înainte de sosirea mea la Moscova, aveam o reprezentare destul de nebuloasă în ce privește amănuntele vieții sovietice. Nu știam cum merg aici oamenii la cinema, cum se plimbă pe străzi, și nici chiar, cum își fac vizite. Trebuie să recunosc că am sosit cu o vagă idee preconcepută că toate acestea se fac organizat, în colectiv. Desigur, nu-mi închipuiam că dimineața clopotul vestește semnalul spălării dinților în oraș, iar un alt dangăt — sfîrșitul operației. Totuși, fui plăcut surprins văzînd mici grupuri, care se distrau în voie, ca și la noi, fără un președinte și fără o ordine de zi. Acum, însă, mă acomodasem într-atît cu realitatea sovietică, încît mi-a atras atenția cu totul altceva.

Vaporul nostru alb plutea în mijlocul rîului. Zăririndu-l, înotătorii se aruncau spre el, ca să se lege de valurile stîrnite. Unii veniră atît de aproape, că închisei ochii ca să nu văd sîngele, care după părerea mea, ar fi trebuit să coloreze apa. În față, cît vedeam cu ochii, înotătorii se repezeau dinspre mal în mijlocul rîului, de parcă vaporul era un uriaș magnet, iar capetele minuscule și ude din depărtare — fire de fier atrase cu putere.

... La Moscova, descoperii pentru prima oară existența unei misterioase organizații internaționale ale copiilor pînă la trei ani. În orice caz, pentru cei vîrstnici ea constituie un mister. Și totuși, fiecare om a făcut parte din această organizație, care se ghidază, probabil, după o lege severă: de cum membrii ei ating o anumită vîrstă, nu numai că o părăsesc, dar și uită că au făcut vreodată parte din ea. Această organizație difuzază pesemne instrucțiuni secrete — cum

să-ți scoți părinții din sărite, unde poți stropi cu apă, cum poți găsi băltoaca cea mai murdară din lume, dar mai ales, organizația are un cîntec sau cel puțin o melodie.

De mulți ani, aud cum frații și surorile mele, prietenii lor, iar apoi proprii mei copii și prietenii lor, își dau cu sic sau își anunță victoria pe o melodie de șase note: «Nu poți face așa!», sau «Dar eu am ceva!»

Melodia e întotdeauna aceeași, nici nu e melodie de fapt, dar aceste șase note sînt repetate fără greș de toți copiii. Multă vreme am crezut că ele fac parte dintr-un cîntec american, pe care l-am uitat. Cit de naiv fusesem! Într-o dimineață răcoroasă de duminică, însoțind o prietenă cu fetița ei de trei ani, am luat autobuzul din strada Pușkin ca să facem o plimbare. Svetlana stătea pe genunchii mamei și de cum porni autobuzul, se lipi de geam și, o, doamne! Începu să cînte:

«Am să plec a-cu-ma!»

Acceași melodie!

Din două una: ori toți copiii din lume se nasc cu acest cîntec în creier, ori, într-adevăr, există această organizație secretă, care-și răspîndește învățăturile sub nasul celor mari, încît nici granițele, nici oceanele, și nici hotarele filologice nu le pot împiedica.

Irina Petrovna, soție de ofițer, s-a mutat acum trei luni într-o casă nouă. Are doi copii. Înainte de asta, familia locuia într-o singură cameră de 14 mp. Acum au un apartament separat cu o suprafață de 43 mp. Două camere însoțite, o bucatărie și baie.

Deși i-am vizitat dimineața, camerele erau de o curățenie ireproșabilă, pe fiecare pat se înălța un deal de perne. Toată casa arăta de parcă stăpîna lucrase ani în șir într-un laborator. Era o femeie extrem de energică. După ce ne spuse că noul apartament înseamnă o viață nouă pentru ea și familia ei, începu să se plîngă de bucatărie. Fața lui Ezdrin, inginerul-constructor care mă însoțea, se lungi numaidecît.

— Cînd gătesc — spunea gazda — mirosul de bucatărie invadează toată casa.

Am trecut în bucatărie ca să aflăm pricina. După părerea mea, bucatăria era bine utilată și suficient de mare pentru un apartament cu două camere. O fereastră spațioasă îi asigura o bună aerisire, și Ezdrin n-a putut să spună nimic.

Mai tîrziu, la restaurant (unde nu mirosea a bucatărie, dar nu erau nici mîncăturile gustoase pe care le prepara desigur Irina Petrovna), m-am gîndit la remarcă ei. I-am spus lui Ezdrin că plîngerea mi se pare destul de curioasă, dacă ținem

seama de faptul că Irina Petrovna s-a mutat dintr-o cameră supra-aglomerată într-un apartament cu bucătărie separată. Doar înainte, în bucătăria ei se simțea și mirosul mîncării gătite de cele trei familii vecine. Ezdrin zîmbi, dădu din cap și din umeri, ceea ce înseamnă pretutindeni același lucru: «Ce să-i faci, așa e natura umană!»

Am încuviințat că natura umană este într-adevăr așa și, de aceea, nu trebuie să ne necăjim. Dar remarca femeii nu-mi părea datorată lipsei de recunoștință sau nemulțumirii pentru noul apartament — greu puteai găsi un om mai mulțumit decît Irina Petrovna! Nu, înseamnă că e vorba de altceva; de îndată ce o problemă e rezolvată, oamenii uită toate griile și neplăcerile care le îngreunaseră viața. După ce o problemă e înlăturată, oamenii încep să se gîndească la cele care-și așteaptă soluționarea. Și acesta e un semn că, pentru o făptură omenească sănătoasă, viitorul e veșnic deschis.

Noul cartier de locuințe din sud-vestul Moscovei se avîntă în viitor, dar rădăcinile lui sînt în trecut, cu patruzeci de ani în urmă. Trecînd printr-o grădină pentru prima dată, am observat din depărtare un militar cu o ținută extrem de rigidă, aproape prusacă. Purta mănuși, iar bastonul și-l ținca englezește. Peste toate, avea o mustață bogată și o barbă la fel. Apropiîndu-mă, putui să-i disting gradul. Între decorațiile de pe pieptul său, observai una pe care n-o mai văzusem. El mă măsura cu o privire rece și amabilă, și cînd îl salutai din politete, îmi răspunse, aplecînd ușor capul. Corpul său drept și zvelt care-mi sugera o linie de oțel, nu participase la plecăciune.

N-a participat pentru că nu putuse și comparația mea cu oțelul fusese mai mult decît îndreptățită. Mai tîrziu, cînd, însfîrșit, intrarăm în vorbă, aflai că poartă un corset de oțel. Zveltețea lui care mă impresionase, era de fapt uscăciunea unui bolnav. Decorația necunoscută, primită de el în 1937, îi fusese decernată pentru asediul Palatului de iarnă, la împlinirea a douăzeci de ani de la eveniment. Cariera militară a maiorului începuse în primele zile ale revoluției (cînd din țaran a devenit soldat) și continuase aproape patruzeci de ani. El luase parte la cinci războaie; ultima campanie o începu la Moscova în 1941 și o sfîrși la Berlin, unde fu rănit a opta oară — rană în urma căreia fu încins într-un corset de oțel. Prima rană, căpătată în 1917, fusese serioasă și, totuși, el avu forța să ajungă la locul unde Lenin ținea o cuvîntare... Numai după aceea merse la spital.

Purta bastonul pentru că obosea, și nu din anobism. Nici mănușile nu erau un semn de cochetație — mîinile îi înghețau chiar la soare. Arăta cu vreo douăzeci de ani mai bătrîn decît era. Alături, se jucau copiii din blocurile vecine, și

o școlăriță mică cu cozi stătea drept în fața noastră, strigînd unei Natașe de la etajul trei (pe care n-o vedeam) să vină mai repede — că vor întîrzia la bibliotecă, doar toate fetele au plecat!

Povestind, maiorul privea copiii. El îi cunoștea, ei însă, probabil, nu știau cine este el și ce rol a avut în viața lor. Și n-o vor afla nici cînd vor citi despre cei asemeni lui în manualul de istorie și în cărțile care descriu primele zile ale revoluției. Eroii istoriei, ca și eroii romanelor și ai filmelor, sînt oameni tineri, plini de viață, și nu obosiți și bolnavi. Să trăiești în prezent, să lucrezi pentru viitor și să te gîndești în permanență la suferințele trecutului, înțelegînd că ești dator — ar fi o sarcină prea grea pentru un om. Odată, un chimist psiholog va face analiza optimismului și va «doza» cît cuprinde acesta din uitarca necesară istoriei.

... Merg pe stradă și mă silesc să aflu în mine senzația trecutului acestor locuri. Este un lucru care-mi lipsește. La întretăierea străzilor Kalinin și Kalașnîi văd o casă verde și albă frumos proporționată. Pe alături trec taxiuri, autobuze, camioane și mașini particulare, se plimbă sau merg cu pas grăbit trecătorii. În fața mea e Moscova. Privesc pe fereastră și văd o familie.

— Nu se cade să studiezi astfel realitatea sovietică — rîde însoțitoarea mea. Să te uiți pe furiș! Ca ziariștă, te înțeleg și, probabil, că într-un oraș străin m-aș uita și eu pe fereastră. Dar ce poți afla despre noi astfel?

— Lasă-mă, îi spun, căci sîntem buni prieteni. Dacă nu pot lua parte la viața voastră internă, dă-mi voie s-o privesc din afară!

Pe o altă stradă din cartierul Arbat, mă opresc dorînd să cercetez linia acoperișurilor. Dar așa ceva nici nu există: nici o clădire n-are nimic comun cu alta. O casă din bime stă paralel cu ceva ce n-aș putea să definesc și îmi exprim părerea că odată, pe lîngă ușă trecea o cărare sau o stradă dispărută cu o sută de ani în urmă. Auzind voci, pe ușă iese o femeie căruntă și ne întreabă pe cine căutăm. Îi răspundem că pur și simplu privim casa. De cînd datează? Ea ne spune că încă dinainte de invazia lui Napoleon, dar că nu știe cine a construit-o. Peste un an, casa va fi demolată, și ea se va muta. Dar poate vrem să intrăm?

Gazda locuiește singură de mai mulți ani într-o odăiță minusculă, atît de plină de mobile, că răzbatem cu greu la fereastră, lîngă care sînt îngrămădite o masă, scaune, un divan și un televizor. Pereții sînt la fel de tixiți. Acolo sînt rafturi cu cărți și cîteva geamantane, învelite cu ziare îngălbenite de vreme. Pe unul din pereți, se află o fotografie — un tînăr foarte bine îmbrăcat, după moda anilor 1920, serios și extrem de mulțumit de sine. Desigur că un astfel de

JUAN MIRO (SPANIA)

Peisaj

HENRY MATISSE (FRANTA)

Schiță

om se simțea pretutindeni ca acasă. Fața lui inteligentă respiră încredere. Acum ar fi trebuit să aibă vreo șizeci și cinci de ani. Gazda noastră are șizeci și patru; a ieșit la pensie după patruzeci și cinci de ani de muncă. În ultimii douăzeci și trei de ani, a predat la Institutul de Construcții; unul din foștii ei studenți este acum conducător al Sovietului Orașencsc din Moscova.

În pofida lipsei de spațiu, nu observi pic de dezordine. Gazda este exagerat de meticuloasă în toate, chiar și în amintirile ei din trecut. Ea ne arată trei mape colorate: una, de catifea galbenă, este un dar al sindicatului în preajma pensionării; cealaltă, roșie, a primit-o din partea institutului, iar mapa albastră cuprinde scrisori de la colegi și foști studenți. Aceștia nu o uită și o vizitează adeseori. Când ne vorbește despre institut, pe fața plăcută, ridată, a gazdei, apare un zîmbet — probabil că institutul a însemnat totul în viața ei. Ea ne vorbește, iar eu privesc din cînd în cînd fotografia. În sfîrșit, o întreb pe cine reprezintă. Zîmbetul îi pierce, iar ochii ei blînzi devin impenetrabili. Ei ascund o durere; se acoperă cu un scut.

— Un prieten, răspunde ea scurt. Un prieten din tinerețe.

Stradela Krivonikolski¹ își merită numele. Ea urmează o linie oblică, iar toate casele vechi de pe ea (din secolul 17, 18 și 19) s-au lipit unele de altele. Atenția mi se îndreaptă, însă, asupra unui contrast neașteptat: un grilaj de fier vopsit în culori deschise, cu lacăte grele la porți.

După grilaj, în aer, plutește lin ceva alb, se aud voci vesele de copii. Întru pe poartă și mă pomenesc într-o curte vastă. Văd magazine de lemn, rufe puse la uscat, căldări — și flori. Pe un teren bătătorit e culcat un planor mic, iar în vârful scării sprijinite de magazie stă un băiat care zîmbește cu mîndrie. Jos se înghesuie admiratorii săi: cinci-șase băieți și fetițe între trei și nouă ani.

Tînărul Tupolev, alias Iura Iakovlev, se dă jos încet de pe scară. Planorul a fost confecționat de el însuși, la Palatul Pionierilor, din piese cumpărate la magazin. Când băiatul zîmbește, i se văd doi dinți din față lipsă, deși are vreo doisprezece ani. Arătătorul de la mîna stîngă îi e bandajat cu tifon — ieri s-a tăiat cu un cuțit nou.

Dacă e pionier — îl întreb — de ce stă vara în oraș? Dar probabil că am nimerit prost — pe fața lui de copil apare o expresie matură. N-a trecut o lună de cînd i-a murit mama. Trec repede la altceva, și copilul zîmbește din nou. Observ că și un alt băiat are degetul bandajat, dar la mîna dreaptă. Și descopăr cauza — același cuțit, aceeași zi, aceeași întreprindere de construcție. Pun o

¹ de la Krivot — scrib.

întrebare glumeață — dar hotărît, azi n-am noroc: Kolca n-are tată. Ca și Iura, la începutul viitorului an școlar, se va înscrie într-o școală cu internat.

Ca să schimb tema discuției, întreb dacă putem lansa planorul. Acesta se urcă încet, se înclină leneș pe o rină, apoi se îndreaptă și zboară în celălalt capăt al curții, unde o femeie atîrnă rufe. Toți, cu excepția constructorului, aleargă în urma planorului. Constructorul, însă, urmărește zborul cu o mîndrie mută. Mi se pare că nici nu mă vede, de aceea salut repede și plec.

Merg pe stradă, știind că în cartierul Arbat a rămas ceva de neînțeles pentru mine. Privesc casa în care locuiesc actorii teatrului Vahtangov, dar nu simt dorința să-i vizitez. Ei au tradiții legate de adevăratul Arbat. Îmi amintesc de scriitorii pe care-i cunosc, și care stau în acest cartier; ei mi-au povestit despre trecut, dar sînt simple istorisiri și eu n-am putut niciodată să înțeleg ceva din cuvintele altora. Înțelegerea e un proces care trebuie să se petreacă în inimă, pentru că, în cele din urmă, înțelegi numai ceea ce simți.

... Am trecut două străzi, cînd în spatele meu se auziră pași și o răsufare grăbită. Mă ajungea din urmă Tupolev-junior; gîfția tare, obosise și abia se ținea pe picioare. Voia să spună ceva, dar nu putea. Însfîrșit, respiră:

— Spuneți-mi, cine a scris Sherlock Holmes?

— Sherlock Holmes? Conan Doyle!

— Am avut dreptate! — strigă triumfător băiatul și, ca și cum nu obosise îngrozitor cu o secundă în urmă, se îndreaptă în fugă spre curtea aceea, iar de acolo, peste un an, va alerge într-un nou apartament dintr-un nou cartier al Moscovei, într-o școală nouă și, sper, într-o viață nouă, în care dorul după mama care a murit își va pierde din intensitate.

Aș vrea să-i doresc lui Iura Iakovlev două lucruri: să alerge toată viața la fel de ușor spre mai bine și, privindu-și trecutul, să poată spune totdeauna: «Am avut dreptate!»

Și același lucru îl urez tuturor moscoviților.

În romînește de CRISTINA LUCIAN

MAIAKOVSKI LA PRAGA

Scriitoarea cehă Marie Majerová (s-a născut în 1882 lângă Praga), a implinit recent 80 de ani. De peste cinci decenii se află în fruntea vieții literare cehoslovace. Încă de la prima sa lucrare: *Povestiri din iad și altele* (1907), ea aduce în literatura cehă o temă nouă: viața proletariatului industrial. Romanul *Sirena* (1935) — istorie vie a orașului minier Kladno — constituie apogeul creației literare a scriitoarei din perioada dinaintea de Eliberare.

Lucrările scrise după Eliberare, *Calea fulgerului* (1951), *China cîntă* (1954) etc. caracterizează scrisul ei ca un exemplu grăitor de literatură socialistă, profund umană.

Din cartea sa de memorii, apărută recent sub titlul *Volanț s orzvenou* (« Chemare cu ecou »), am tradus acest capitol despre Maiakovski.

ÎNCA înainte de 1927, anul în care Maiakovski a venit la Praga, s-a făcut un schimb de delegații de scriitori cehi în Uniunea Sovietică și de scriitori sovietici la Praga. În principiu, aceste vizite erau mai degrabă private, cu toate că foarte cordiale. Mai târziu căpătarăm învoirea să ținem astfel de întâlniri la Bursă, bineînțeles sub strașnica supraveghere a poliției: cu toate acestea, participarea muncitorilor la aceste întâlniri, la care luau cuvîntul un scriitor ceh și unul sovietic, a fost întotdeauna enormă. Aceste întâlniri au avut totdeauna un caracter de protest împotriva sub-aprecierii Uniunii Sovietice și împotriva denigrărilor reacționare ale regimului sovietic, care aveau o puternică influență asupra capetelor slabe ale micilor burghezi.

Am spus toate acestea pentru ca să explic atmosfera creată în jurul lui Maiakovski la Praga. În acea epocă a început să se întindă șomajul. Muncitorii erau exasperați. În mod natural, vizita poetului Revoluției a provocat o atenție mare și generală. Poliția era cuprinsă de nervozitate cu toate că guvernul îl primea mult mai bine decît pe Gorki, căruia, la timpul său, n-a voit să-i acorde viza. Pentru noi, scriitorii comuniști, Maiakovski era un semnal de atac, clopotul de alarmă, solul revoluției, îndrumătorul.

Intellectualii cehi și-au asumat sarcina să organizeze întâlnirea care trebuia să se desfășoare în sala cea mare a Casei Naționale din Cartierul Vinohrady. Această clădire a fost construită de către bogata burghezie pragheză într-un stil foarte reprezentativ cu o scară foarte largă de marmoră. Dar comuniștii nu aveau de ales; nici unul dintre proprietarii de săli mari nu le-ar fi închiriat pentru manifestări politice. Chiar și această sală a putut fi obținută numai dînd asigurări autorităților că era vorba de o reuniune pur literară și arătînd că toate celelalte săli erau deja închiriate pentru sărbătorile de Paști. Tinerii au ocupat locurile încă de dimineată pentru a împiedica poliția — în cazul că aceasta s-ar răzgîndi — să închidă sala.

Piața Sfîntului Venceslav era și este și astăzi plină de librării și, deci, nu-i de mirare dacă lumea, totdeauna foarte numeroasă pe acest bulevard, se întorcea să privească statura maiestooasă a celui tînr frumos cu ochii expresivi, cu pălăria pe ceafă, cu pardesiul descheiat și cu un baston solid în mîină, care trecea de la o vitrină cu cărți la alta. Pe străzi apăruseră deja manifestele roșii, adică de culoarea cu care Partidul Comunist obișnuia să-și anunțe propriile lui manifestări. Piața Sfîntului Venceslav era înțesată de lume în haine de sărbătoare. Clopotele de Paști vuiau deasupra orașului. La colțurile de stradă se găseau micile tarabe ale țărăncilor cu flori de primăvară și ale fetelor slovace cu ouă încondeiate. Debarasate de vestmintele hibernale, o mulțime de fete frumoase, îmbrăcate în haine noi, se plimbau pe străzile principale. În zilele șederii lui Maiakovski, Praga era plină de zgomot, de culoare și de un mare număr de oameni veniți de la țară. Așa a găsit-o poetul nostru, aceasta era atmosfera pe care a respirat-o la sosire.

A venit ziua vizitei lui Maiakovski la mine acasă. Am împodobit sufrageria cu flori multe și am umplut masa cu toate gustările alese care ar fi putut să placă oaspetelui nostru. A sosit mai întîi poetul Josef Hora cu soția sa, care m-a ajutat la bucătărie, apoi Julius Fučík și alții și, la sfîrșit, scumpul nostru oaspete. După ceremoniile de rigoare, s-au așezat toți la masă, în afară de el, care a început să se plimbe nervos. Numai după ce ceilalți au terminat de mîncat, s-a apucat să muște bucăți mari de friptură de miel.

Nu-mi amintesc despre ce s-a vorbit. Însă cu siguranță despre poeți, despre traduceri, despre revoluție, despre cărțile lui Maiakovski și ale poeților noștri.

Încet, încet s-a întunecat. Maiakovski a început să se gîndească la ceea ce trebuia să recite și a declamat chiar cîteva versuri. Ne-am pregătit să ieșim. Ne-am dus pe jos, drumul era lung, mai mult de o oră, dar a trecut repede, fără să ne dăm seama. Maiakovski își iuțea din ce în ce pasul. Pentru noi era atît de greu să ne ținem de pașii lui mari, încît, cînd am ajuns în Vinohrady, alergam.

Vacarmul mulțimii care se afla deja în fața Casei Naționale se auzea în toată piața aceea mare, în timp ce alte mulțimi se îndreptau spre Casa Națională. Am reușit să intrăm numai datorită staturii înalte a lui Maiakovski. Splendida scară era înțesată de lume, iar el îi întrecea pe toți în înălțime și toți îi murmurau numele și îi deschideau calea ca și cum l-ar fi purtat pe umeri.

Pe podium ședea un comisar de poliție. Maiakovski nu l-a luat în seamă. Primele cuvinte rostite s-au pierdut în rumoarea care plutea pe deasupra mulțimii ca un nor. Muncitorii, studenții, comuniștii și simpatizanții aplaudau și strigau: « Maiakovski! Maiakovski! » Și din mijlocul vociferărilor au început să țîșnească strigăte izolate și lozinci, care pe atunci erau pedepsite la noi cu închisoarea: « Trăiască Uniunea Sovietică! Trăiască Partidul Comunist! »

Maiakovski a deschis o carte. Cred că nu citea, avea doar nevoie să țină ceva în mînă pentru ca să scape de ispita de a zdrobi cu pumnii pe cel care merita să fie zdrobit. Îndată glasurile au tăcut, ca și zgomotele picioarelor obosite de lunga așteptare și de drumul pe care l-au făcut ca să vină aici, de la periferie. Mîinile au încetat a mai aplauda. Mulțimea își ținea răsufierea, pentru că vorbea acela, care era vocea poetică a mulțimilor.

Vocea lui suna ca un tunet, ca un clopot de alarmă; accentele ei, intonațiile ei melodice, capacitatea de a însufla inimilor omenestii vigilență, de a pune în vibrație chiar și coardele cele mai tăcute, modulîndu-le în ritm de marș, toate acestea pătrundeau în suflet, trezind posibilități necunoscute și inconștiente. Au înțeles sau poate nu i-au înțeles versurile, dar toți au simțit că acest poet și-a pus forța talentului său în serviciul clasei în atac! Au recunoscut pe omul care era al lor, un poet cu un talent rar, un talent avînd măreția geniului, care răspîndea forță din nervii săi și care se încarna în mulțime, care asaltează lumea veche și cu o violență seismică o transformă într-o altă lume, lumea fericitei umanități viitoare.

În romînește de VICTOR ILIU

AMERICA

AȘA

CUM

ESTE

După un voiaj recent al unui grup de ziaristi sovietici în Statele Unite ale Americii, am solicitat lui A. Grebnev, redactor șef adjuncat al ziarului *Isvestia* și vicepreședinte al Asociației de prietenie sovieto-române, să împărtășească cititorilor săi români câteva impresii de drum, în cadrul numărului pe care *Secolul 20* îi dedică temei: *călători și călătorii*.

Cunoscutul ziarist sovietic a trimis revistei noastre această corespondență specială, pentru care îi transmitem prietenești mulțumiri.

DE LA UN POL LA ALTUL

Aș vrea ca notele mele de călătorie prin America să nu fie scrise după mult încercatele tradiții turistice. Cu atât mai mult, cu cât itinerariul nostru n-a fost pur turistic. Îndemnați de curiozitatea specifică ziariștilor, am căutat nu numai să vedem cât mai mult, dar să ne și întâlnim cât mai des cu cât mai mulți oameni.

În carnetele pe care le răsfoiesc acum, găsesc însemnate convorbiri cu sute de americani. Printre ei se află ziariști și oameni de afaceri, muncitori și fermieri, juriști și funcționari, gospodine și negustori, studenți și comisvoiajori, uneori « oameni ai străzii », cum sînt numiți aici cei care de mult nu mai au de lucru și care rătăcesc pe străzile orașelor, căutînd cu privirea stinsă măcar un câștig întîmplător. Bunăoară, la Chicago unde trăiesc un milion de negri, am stat de vorbă cu o familie de negri, la San Francisco cu una de mexicani și chiar cu una de molokani¹ ruși, veniți în California în secolul trecut, dar care și-au păstrat pînă astăzi datinele și obiceiurile naționale.

Așadar, America ne-a apărut nu numai cu orașele sale mari și mici, cu zgîrie-nori în centru și cu oceanul de căsuțe cu un singur etaj de la periferii, dar și cu oamenii ei situați pe diferite trepte ale scării sociale.

¹ Sectă religioasă. N. T.

Prin acest contact cu oamenii vii, cunoști mai bine decât din orice cărți America de azi, așa cum este ea.

Se știe că Statele Unite sînt una din cele mai bogate țări capitaliste, cu un aparat de producție uriaș, cu o industrie și o agricultură aflate la un înalt nivel tehnic, cu șosele de mîna întîia. Dar poate că nicăieri nu apar atît de clar și de palpabil cei doi poli ai vieții omenești din societatea burgheză, ca aici. America este țara cu izbitoare contraste sociale și economice. Pe de o parte luxul de neînchipuit al bogătașilor a ajuns, pare-se, la ultimele limite ale rafinamentului și, pe de altă parte — după cum a declarat însuși președintele Kennedy în timpul campaniei electorale — există 17.000.000 de oameni care în fiecare zi se culcă flămînzi. Prețuri din ce în ce mai mari la alimente și mii de ferme părăsite, cu pămîntul lăsat în păragină și cu ferestrele caselor bătute în scinduri. Folosirea incompletă a întreprinderilor a devenit cronică, în vreme ce 5.000.000 de oameni sînt aruncați în stradă, pentru a forma armata tristă și năpăstuită a șomerilor. La Los Angeles am vizitat vestita uzină metalurgică «Kaiser». Dintr-un număr de nouă cuptoare Martin, funcționează numai șase, iar în ultima vreme numărul muncitorilor a scăzut cu aproape 3.000 de oameni. S-au închis zeci de mine carbonifere și așezările minierilor de pe malurile fluviului Mississippi sînt parcă moarte: minierii au plecat în căutare de lucru, lăsîndu-și soțiile și copiii într-o stare de cruntă disperare, cu foamea abia amețită.

Într-un cuvînt, îndată ce te îndepărtezi de fațada frumoasă, strălucitoare, vezi America în toată complexitatea și cu toate contradicțiile ei,

Desen de SAUL STEINBERG (S.U.A.)

auzi oamenii vorbind, frământându-se, suferind, în vreme ce patimile politice clocotesc. Reclamele scinteind în mii de lumini pe străzile principale ale oraşelor sînt parcă născocite numai pentru a ascunde şi a făgăui bezna în care trăiesc cartierele muncitoreşti.

Îmi amintesc de o întîlnire la Los Angeles.

Într-o dimineaţă, în camera mea din hotel a sunat telefonul. O voce bărbătească vorbind într-o limbă pe jumătate rusească şi pe jumătate engleză, mi-a spus că sînt salutat de Harry Timm, care a vizitat împreună cu alţi turişti Uniunea Sovietică şi a fost la redacţia ziarului « Izvestia ». Aflînd din ziare că am sosit în oraşul lui, ne-a rugat neapărat să venim în vizită la el.

... Harry a venit să ne ia, cînd deasupra oraşului se lăsase o seară caldă de mai. Lucra la un birou de reclame şi locuia în partea veche a oraşului, acolo unde s-au aşezat primii colonişti şi unde pînă şi astăzi se mai pot descoperi urme vii ale unei istorii recente.

— Vedeţi turnuleţul acela de pe acoperiş? — ne întrebă Harry, arătîndu-ne o casă. Acolo se afla clopotul cu care se dădea alarma, cînd năvăleau indienii.

Familia Timm locuieşte într-o casă mică, veche, rămasă de la părinţi. Soţia lui Harry ne-a întîmpinat în grădiniţa din faţa casei. O cheamă Eslanda. Nu lucrează nicăieri, dar participă intens la activitatea unei organizaţii filantropice a femeilor.

Gazda ne spune că a mai invitat cîţiva prieteni şi vecini. S-au adunat vreo 12—15 oameni, astfel că locuinţa devenise neîncăpătoare. Se aflau printre ei ziarişti, mărunti oameni de afaceri, studenţi, funcţionari.

Aşa cum deseori se întîmplă în discuţiile particulare, nici tema convorbirilor şi nici durata lor nu sînt dinainte stabilite. Şi în cazul de faţă s-a discutat despre lucrurile cele mai diferite.

Studenţii, mai ales unul dintre ei pe care-l chema Robert — un tînăr palid la faţă, cu o bărbuţă amintind pe eroii romanelor lui Turgheniev — au povestit cu aprindere despre viaţa tineretului din California, despre lupta împotriva discriminării rasiale, a reacţiunii şi a stîrbirii drepturilor cetăţeneşti.

— Aţi auzit ceva despre evenimentele care au avut loc anul trecut la universitatea din San Francisco? ne-a întrebat Robert. Băieţii noştri i-au sprijinit serios pe prietenii lor.

Într-adevăr, ni se povestise la San Francisco de marile demonstraţii studenţeşti desfăşurate împotriva comisiei de anchetare a așa-zisei activităţi anti-americane, care sosise în oraş. În zilele acelea au ieşit în stradă mii de studenţi. Poliţia a trebuit să-şi mobilizeze toate forţele pentru a curma tulburările. Mulţi studenţi au fost arestaţi.

— Ce cerem noi? a spus în continuare Robert. Ceea ce cer toţi oamenii simpli din ţara noastră. Să se respecte odată constituţia iar rasiştii turbaţi să nu-şi poată lua friu liber, aşa cum fac acum la Alabama, şi să nu ne mai amestecăm în treburile altor state, mai ales cînd sîntem plini pînă în gît de treburi proprii.

— Într-adevăr, în America există milioane de probleme, întră în vorbă stăpîna casei. Sputnicii voştri, propunerile voastre de dezarmare, lozincile voastre cu privire la întrecerea în dezvoltarea economică, ne-au pus pe gînduri. În trecut am fost prea îngîmfaţi, am privit lumea numai de la înălţimea zgîrie-norilor noştri. Dar s-a văzut că de acolo nu poţi

zări mare lucru. Rusia a fost prima care a lansat sateliți în cosmos și abia atunci am înțeles răminerea noastră în urmă în privința învățămîntului. Voi dezvoltăți impetuos economia națională, iar noi, o țară atît de bogată, nu putem da de lucru tuturor oamenilor. Am citit astăzi în ziar declarația unui savant economist care crede că peste 3—4 ani vom avea 10.000.000 de șomeri. Nimic de zis, plăcută perspectivă. Cum să nu fim neliniștiți, să nu ne frămîntăm?

Convorbirea continua. Gazdele și prietenii lor ne-au întrebat mult și în amănunt despre viața țării noastre, despre tradițiile popoarelor ei. N-au lipsit nici întrebările « ciudate ». Astfel o tînără femeie a întrebat dacă la Moscova există blocuri de locuințe sau dacă toți oamenii trăiesc în barăci comune. M-am uitat la un ziarist care ședea în fața mea și l-am întrebat:

— E opera dumatăle?

— Nu, nu — s-a grăbit el să-mi răspundă. Ziarul meu nu face chestii din astea.

Întrebări de felul celei puse de tînăra femeie și unele chiar și mai absurde ni s-au repetat în diferite locuri și, într-adevăr, recunoșteam în ele influența presei înrobite dolarului. La conferința redactorilor responsabili ai ziarelor industriale din Chicago, la care de altfel am asistat, unul din referenți a declarat că Lev Tolstoi și-a creat teoria filozofică în timp ce era închis într-o temniță țaristă. Altă dată un ziarist a întrebat cu un aer serios dacă e adevărat că muzica lui Ceaikovski este interzisă în Rusia.

Am observat însă și altceva: răspîndirea balivernelor despre Uniunea Sovietică este tot mai dificilă. Să fi văzut cum rideau americanii cînd își aminteau de gogorița gazetărească, potrivit căreia Gagarin n-ar fi un simplu tînăr rus, ci un urmaș al prinților Gagarin!

Trecuse mult de miezul nopții cînd am părăsit casa primitoarelor noastre gazde. Printre zgomotoasele urări de fericire și spor la muncă, a răsunat deodată vocea unuia din cei prezenți.

— Aș vrea să vă spun ceva în numele americanilor adunați aici. Transmiteți poporului dumneavoastră că în Lumea nouă există două Americi și că principala dintre ele — America oamenilor simpli — are un mare respect pentru Uniunea Sovietică și va lupta întotdeauna pentru pace și prietenie.

Am relatat atît de amănunțit vizita făcută unei familii americane, fiindcă ea a fost caracteristică pentru călătoria noastră. Tot atît de simplu, la o ceașcă de cafea sau la masă, ne-am întîlnit cu locuitori din Chicago, Des Moines, San Francisco și pretutindeni s-a realizat o atmosferă caldă, de prietenie. Desigur, au fost și discuții aprinse în cele mai diferite probleme legate de biologie, cultură, artă, dar fiecare a căutat să găsească în discuții și aprecieri ceea ce apropie popoarele, ceea ce le reunește, în năzuința de a obține o pace trainică pe pămînt.

„VREAU SĂ TRĂIESC!”

O dată, dis-de-dimineață, stăteam în fața hotelului nostru din New York, așteptînd un taxi. Orașul abia se trezea și șirurile nesfîrșite de automobile încremeniseră ca lipsite de viață pe ambele părți ale străzii. După cîteva

minute toată această avalanșă avea să pornească în diferite direcții, huruind, claxonind, pentru ca viața străzii să se cufunde într-un haos turbat. Deocamdată era însă liniște. Un voiajor cu mărfuri trecea pe o tricicletă cu un portbagaj metalic. Era un tânăr de 15—16 ani cu o față ștângărească, arsă de soare. Mișca pedalele cu gesturi obișnuite și fredona cu glas tare un cîntec. L-am întrebat pe traducătorul nostru Arkadi Ognivțev despre ce cîntec era vorba.

— Din cite îmi dau seama, nici nu e un cîntec — spuse el. Băiatul repetă pe aceeași melodie o singură frază: « Vreau să trăiesc ! » « Vreau să trăiesc ! »... Arkadi mai ascultă o dată și zise: — Da, asta-i tot ce cîntă.

E greu de spus ce sens dădea tînărul cîntecului său simplu. Dar, călătorind prin America, mi-am amintit foarte des de imaginea lui și, în cele din urmă, acest flăcău american s-a transformat pentru mine într-un fel de simbol care îmi apărea în cele mai diferite împrejurări.

« Vreau să trăiesc ! » — spuneau ochii plumburii, cu totul stinși ai șomerului care stătea la coadă în fața unei societăți filantropice pentru a-și căpăta pachetul cu alimente. « Vreau să trăiesc ! » — citeam pe fețele copiilor vagabonzi și ale cerșetorilor bătrîni, pe care-i întîlneam în New York la fiecare pas. « Vreau să trăiesc ! » — se deslușea în cîntecul destinat al unei femei bete, cu o pălărie caraghioasă pe cap, care mi-a tăiat drumul pe o stradă din cartierul negrilor. « Vreau să trăiesc ! » « Vreau soare și aer ! » — răzbătea prin vîietul strident al orașului glasul omului strivit de gigantul din beton armat, de orașul care ocupă în America unul din primele locuri în ceea ce privește mortalitatea.

Acesta este New Yorkul. Orașul gigantic cu o populație de 8.000.000 de locuitori, nu seamănă cu nici un alt oraș, nu numai din Statele Unite, dar nici de pe întreg pămîntul. Chiar și americanii îl numesc al 51-lea stat al țării lor. Se mai spune și așa: « cîți oameni au văzut New York-ul, atîtea păreri despre el. » Unii îl consideră o culme a gîndirii arhitectonice și a urbanisticii, alții îl numesc Babilonul modern, un monstru care sughe singele omului și-i distruge nervii. Americanii din alte orașe nu uită niciodată să te întrebe cum ți-a plăcut New York-ul și totodată dau din umeri compătimitor: cit e de greu să trăiești în el !

Oricum ar fi, New York-ul rămîne unul dintre cele mai mari centre industriale ale țării. Aici există peste 30.000 de mari întreprinderi și 230.000 de mici ateliere și fabrici. New York-ul este principala poartă a Americii și prin portul său trec în fiecare an circa 30.000 de nave purtînd pavilioanele statelor din întreaga lume. Totodată aceasta este și intrarea de paradă, vitrina țării. Prin priveliștea frumoasă pe care ți-o oferă cînd îl vezi de pe mare, prin caracterul său grandios și luxos, orașul parcă vrea să spună oamenilor: priviți-mă și minunați-vă.

Dar să ocolim vitrina, să vizităm ceea ce s-ar putea numai pîntecul gigantului, să privim cu atenție, să stăm de vorbă cu oamenii, să ascultăm pulsul acestui oraș. Cînd îl cunoști mai îndeaproape începi să vezi și să înțelegi că poate nicăieri aiurea nu sînt reprezentate într-o formă atît de concentrată toate contradicțiile societății burgheze ca pe această bucătică a planetei noastre: strălucirea orbitoare a bogăției și chipul înfricoșător ros de plîgi al mizeriei, posibilitățile nemaivăzute ale civilizației moderne și dominația absolută a lipsei de cultură, a stării de înapoiere, a decăderii moravurilor.

Iată o stradă scurtă și îngustă, simbolul maiestății sale capitalului financiar — Wall Street. Aici se află sediile puternicelor bănci, consiliile de administrație ale marilor monopoluri industriale, bursa. Aici, în liniștea cabinetelor și în zarva de nedescris de la bursă se fac tranzacții de miliarde, « se fac dolarii », iar în această țară cel care știe să facă dolari, face și politica.

Alături de Wall Street este Broadway. Aceste străzi parcă se completează. Pe una se fac banii, iar pe cealaltă (ne referim la centrul Broadway-ului) se cheltuiesc, în cluburile de noapte și în magazinele luxoase. Broadway-ul dă tonul în materie de reclamă constituind centrul întreprinderilor de spectacole și al distracțiilor celor mai primitive.

Vreau să fac o digresiune și să spun câteva cuvinte despre reclama americană. Toate minunile tehnicii moderne, toată inventivitatea pictorilor sînt folosite pentru reclamă cu scopul de a stăpîni cu ajutorul ei oamenii, de a-i face sclavi ai obiectelor. În toate orașele și mai ales pe Broadway, la New York, te buimăcește literalmente torentul de lumină, culoare și zgomot. Totul în jur se mișcă, strălucește, țipă și cere să cumperi neapărat ceva, sau să vizitezi ceva.

Reclama americană este atotputernică, după cum sînt atotputernice monopolurile; ea domină pe străzi și în redacțiile ziarelor, la cinematograf și televiziune, în transporturi și radiodifuziune. Acest lucru se face fără respectarea celor mai elementare norme ale bunei cuviințe și corectitudinii. Emisiunile de televiziune sînt mereu întrerupte de reclama unei noi paste de dinți sau unor noi ciorapi de damă. În cea mai populată parte a orașului sau în parcuri, băncile sînt acoperite de anunțul unui birou de pompe funebre. O revistă care pretinde rolul de educator al cititorilor săi, constă în proporție de 90% din reclame, iar cel mai important articol este consacrat artei de a fuma pipă.

Firmele care fac reclama produselor lor sînt stăpînii absoluți ai presei, radiodifuziunii și televiziunii. Majoritatea ziarelor obțin 90—95% din venituri de pe urma reclamelor. Iar cei care plătesc determină și orientarea politică a ziarelor. Voi cita numai un exemplu din mîile de exemple care arată cum se face acest lucru. Recent, s-au descoperit la trustul electro-tehnic « General Electric », grave infracțiuni împotriva legilor în vigoare. Conducătorii trustului se înțelegeau în secret cu alte companii pentru a stabili pe piață prețurile de monopol. La scandalul izbucnit, cînd manevrele lor au fost date la iveală, a intervenit guvernul și s-au sesizat instanțele judiciare. Ziarele, însă, capabile să descrie amănunțit orice întîmplare lipsită de importanță, ori s-au limitat, în cazul de față, la note din care nu puteai înțelege mare lucru, ori au tăcut cu totul. Cum poți să iei atitudine împotriva stăpînului? « General Electric » este unul dintre cei mai mari clienți de reclamă; trustul dispune de 200 de uzine și au un profit net de aproape 3.000.000.000 de dolari pe an.

— Putem să-i criticăm pe miniștri, dar nici nu ne putem gîndi să ridicăm glasul împotriva escrocilor din trusturi și carteluri — mi-a spus un ziarist. La noi nu este de loc învechită gluma: dacă furi un portofel, ești băgat la închisoare, dar dacă furi o cale ferată, ești ales senator. Așa se și întîmplă: de regulă, orice crime s-ar săvîrși în cercurile « marelui business » presa tace. Asta este « libertatea » presei la noi.

Dar să continuăm plimbarea prin New York. Am cotit de pe Broadway, am mai trecut prin două, trei străzi și acum nu mai vezi decît case obișnuite

și chiar destul de urite, cu 1—2 etaje. Iar mai departe... Harlem-ul — ghetoul negrilor. La New York trăiesc peste 1.000.000 de negri. Covârșitoarea lor majoritate locuiește într-o înghesuală groazănică, cu totul lipsiți de condiții sanitare. Nu întâmplător mortalitatea infantilă este în Harlem de trei ori mai mare decât printre albi.

Urmează apoi cartierele marilor uzine; constructoare de mașini, de avioane, uzine chimice, metalurgice etc. Din pricina depresiunii economice, cea mai mare parte lucrează cu 15—20% sub capacitatea de producție, cele din industria automobilelor — cu 40%, iar rafinăriile de petrol — cu 30% sub posibilitățile lor. La New York există peste 500.000 de șomeri.

New York-ul își are faima sa datorită universităților Columbia și New York, în care studiază peste 50.000 de studenți. În total, în școlile superioare din oraș învață 300.000 de tineri. Dar învățămîntul devine din ce în ce mai inaccesibil pentru oamenii simpli și chiar pentru copiii păturilor mijlocii ale populației. Recent, ziarul *New York Herald Tribune* a publicat articolul doamnei Terry Ferrer în care se spune:

«Anul școlar 1961—1962 poate să aducă cele mai mari decepții unui număr de peste 900.000 de tineri și părinților lor... Potrivit datelor Direcției învățămîntului din S.U.A., numai taxele școlare vor fi în colegiile particulare și în universități de 3,23 ori mai mari, iar în instituțiile de învățămînt ale statului de 2,76 ori mai mari în comparație cu anul 1939—1940. Aceasta este o noutate uluitoare pentru familiile ale căror membri vor să urmeze școli superioare».

Cadrele didactice universitare cu care am avut prilejul să ne întâlnim ne-au spus că școlile superioare nu satisfac nici pe departe necesarul de ingineri pentru industrie, deoarece în multe din ele numărul studenților este foarte redus.

Din plimbarea prin oraș revenim pe străzile centrale. Oricine vine la New York observă un număr uriaș de cerșetori, precum și de oameni care colectează fonduri pentru diferite organizații filantropice. Am văzut o dată niște oameni vîrstnici, care umblau cu cheta și prindeau garoafe artificiale de un roșu aprins la reverele tuturor celor care puneau în cutiile lor măcar un cent. Am aflat că sînt veterani de război care strîng fonduri pentru organizația lor. M-am întrebat cum se poate ca în ghidul în limba rusă destinat turiștilor, și care ne-a fost dat și nouă, să se spună că veteranii sînt fericiți și în același timp să vedem această chetă. Am vrut foarte mult, cum e și firesc, să stăm de vorbă cu un veteran.

Ne-am apropiat de unul din ei care își scutura cutia, făcînd să zăngăne puținele monezi. I-am introdus în cutie cîțiva cenți și pe reverele hainelor noastre au apărut garoafele roșii.

— Pentru cine strîngeți banii? am întrebat, încercînd să intru în vorbă.

— Cîți! ne-o reteză omul cu cutia, arătînd un mic afiș pe care-l avea fixat pe șapcă.

Am crezut că nu vom izbuti să realizăm acest interviu pe stradă, cînd, deodată, auzindu-ne vorbind cu traducătorul, omul se învioră și se întoarce spre noi.

— Dar cine sînteți și de unde, domnilor? Parcă aud o limbă cunoscută, zise el.

— Sîntem ziariști ruși.

— O!

Fără să mai spună nici un cuvânt, ne luă de braț și ne conduse ceva mai departe, spre casa din colț.

— O! exclamă el din nou. Îi cunosc pe ruși, am luptat împreună cu ei. Sînt băieți foarte buni.

— Și de ce umbli acum cu cheta? l-am întrebat.

Apoi, am scos ghidul din buzunar, l-am deschis la pagina 52 și i-am arătat capitolul intitulat *Veteranii*.

— Ce prostii au mai înșirat ăștia aici? Firește, primim ajutoare și pensii. Asta ar mai lipsi, să nu primim! Dar e puțin, foarte puțin. Viața e din ce în ce mai scumpă. Apoi e greu să urmezi un tratament, căci trebuie să plătești mult pentru spital iar doctoriile sînt scumpe. De aceea, organizația noastră strînge fonduri pentru a-i ajuta pe veteranii săraci. Iar rușii sînt băieți buni — spuse el în rusește și rîse cu un ris scurt, bătrînesc, dar blind.

Ne-am luat rămas bun cu căldură de la el și ne-am îndreptat spre hotel. A pornit în urma noastră zăgănindu-și cenții din cutie. Am auzit acest zăgănit vrem îndelungată și din nou mi-am amintit cîntecul: « Vreau să trăiesc! ».

ORAȘUL DE PE MICHIGAN

Vă amintiți filmul « În vechiul Chicago »? Oameni de afaceri și escroci, flacăra incendiului și flacăra patimilor, oameni buni și un mănunchi de oameni răi... În vîltoarea evenimentelor furtunoase din secolul al 19-lea acest oraș, care a cunoscut și escrocheriile cele mai răsunătoare, și ciocnirile cele mai violente dintre muncitori și capital, a crescut în lung și în lat.

— Cu 120 de ani în urmă, Chicago avea 4.000 de locuitori, iar acum el numără aproximativ patru milioane, ne-a spus ghidul, voind să sublinieze prin aceasta creșterea rapidă a orașului.

Într-adevăr, datorită poziției sale geografice avantajoase, Chicago a devenit al doilea mare centru industrial, după New York, al Statelor Unite. La sfîrșitul secolului trecut au venit aici sute de mii de coloniști din toate colțurile lumii. Pe malurile lacului Michigan a apărut un oraș gigantic, locuit de oameni de toate neamurile. Cred că aici sînt reprezentate toate națiunile de pe glob: englezi și italieni, francezi și chinezi, mexicani și belgieni, ruși și polonezi, japonezi și spanioli... Mulți dintre ei continuă să locuiască aparte, pe străzi și pe cartiere separate, păstrîndu-și limba maternă, obiceiurile și tradițiile. În oraș trăiesc cam un milion de negri, dintre care 750.000 locuiesc într-un cartier aparte — Bruneville.

Chicago este vestit prin uzinele sale metalurgice, de mașini și electrotehnice și, conform tradiției, prin abatoarele sale cu o industrie dezvoltată de conserve de carne. Ca și New York-ul, Chicago este împărțit în două: centrul cu zgîrie-nori și cartiere burgheze situate pe Coasta de Aur, și periferiile cu mii de case cu un singur etaj sau numai cu parter.

Orașul este însă celebru și prin altceva: în mai 1886, în zilele luptelor muncitorilor din Chicago, s-a născut sărbătoarea oamenilor muncii, în ziua de 1 Mai.

... Iată piața Heymarket. Coborîm din mașină și împreună cu prietenii americani ne amintim evenimentele îndepărtate. Lucrurile s-au întimplat astfel: la 1 Mai 1886 a avut loc o mare demonstrație a muncitorilor greviști,

care luptau pentru ziua de lucru de 8 ore. Poliția i-a atacat pe demonstranți, maltratându-i pe mulți dintre ei. Iar când la 4 mai muncitorii s-au adunat la un miting de protest, poliștii au deschis focul asupra participanților dezarmați.

Acțiunile revoluționare din Chicago au avut un larg ecou printre muncitorii din America și din multe alte țări. Primul Congres al Internaționalei a II-a a proclamat ziua de 1 Mai drept «ziua solidarității proletare internaționale.»

Acum în istorica piață se află un parc și un stadion. Nu vezi însă nici un monument, nici o mențiune cu privire la marele eveniment! Organizațiile obștești și sindicale au cerut de mai multe ori o aprobare pentru imortalizarea faptei eroice a muncitorilor din Chicago, dar n-au obținut-o. Cât de lășă este burghezia americană: ea se teme chiar și de amintirea muncitorilor căzuți în luptă. Oare voi, domnilor, vă puteți fâli cu libertatea și democrația voastră?

Am văzut această «libertate» și am auzit destule despre ea de la americanii de rind: activitatea deșănțată a comisiei pentru anchetarea așa-numitei activități anti-americane, care și-a cîștigat renumele de inchiziție modernă. Măsurile draconice împotriva partidului comunist american. Interogatoriile înșoșitoare luate scriitorilor și oamenilor de artă. Urmărirea fiecărui american, aparatele de interceptare a convorbirilor telefonice, spionarea trecătorilor pe străzi și în metro. Discriminarea rasială și calomnierea militanților progresiști în presa vindută. Samavolniciile sălbatice ale rasiștilor, asasinarea și linșarea negrilor. Așa arată, domnilor, «libertatea» voastră, «democrația» voastră!

Cînd am sosit cu avionul la Chicago, ne-am mirat că nu venise nimeni să ne întîmpine, deși pe mulți ziariști de aici îi cunoscusem la diferite conferințe internaționale, iar în S.U.A. venisem la invitația lor. Mai târziu, cînd am ajuns în oraș, mulți au recunoscut sincer:

— Doar știți ce atmosferă e la noi. Se notează totul, apoi ești învinuit de neloialitate și concediat.

Am stat de vorbă pe străzi, la hoteluri, sau în locuințele lor cu zeci de oameni și, întotdeauna, la sfîrșitul convorbirilor ei ne rugau să nu le indicăm numele.

Acum, s-a introdus pretutindeni cenzura bibliotecii. Rafturile de cărți sînt masiv epurate. Listele cu lucrări interzise cuprind nu mai puțin de 600 de titluri. Printre ele figurează și cărți cu desene ale pictorului R. Kent și operele marelui Einstein. Iar la Alabama s-a interzis o carte pentru copii, în care este vorba de prietenia și căsătoria dintre un iepure negru și unul alb... În orașul Planketville bibliotecara Ruth Brown a fost concediată fiindcă a pus la dispoziția unui cititor revistele *Republic* (o publicație americană burghezo-liberală) și *Uniunea Sovietică*.

Iată «libertatea» din America de astăzi!

La toate acestea trebuie să adăugăm că americanii sînt intimidăți și trăiesc într-o teamă permanentă. Ziarele, radioul, televiziunea încearcă zi de zi să le bage în cap că U.R.S.S. nu vrea altceva de cît să cucerească America și întreaga lume. În timpul alarmelor atomice, oamenii sînt mînați în adăposturi iar poliția îi arestează pe cei care nu se supun. Pînă și la redacția ziarului «New York Times» sînt afișe prin care se indică drumul spre adăpostul antiaerian. Ziariștii s-au lăsat așa de antrenați în jocul de-a

« războiul rece » și au ajuns să creadă atât de mult în propriile lor născociri, încât ei înșiși s-au speriat.

La toate acestea mă gindeam în piața Heymarket din Chicago, unde, cu 75 de ani în urmă, a fost vărsat singele muncitorilor americani. Mă gindeam de asemenea la cei care astăzi continuă opera celor căzuți, la americanii curajoși care, în ciuda monstruoaselor persecuții, luptă pentru cauza poporului. « Preferăm să fim aruncați în închisoare — a declarat Gus Hall, secretarul general al Partidului Comunist din S.U.A. — decît să renunțăm la lupta noastră dreaptă și legală pentru pace, pentru democrație și pentru drepturile cetățenilor americani ».

...Am stat la Chicago 7 zile. Ziariștii de aici au făcut tot posibilul pentru ca timpul să ni-l petrecem cît mai folositor. Subliniez tot posibilul căci după severele instrucțiuni ale Departamentului de stat nu le-au rămas prea multe posibilități. De exemplu, am fost feriți cu grijă să nu ne întîlnim cu muncitorii sau cu micii funcționari. Și dacă, totuși, am avut astfel de întîlniri, ele au fost spontane, în afara programului oficial. Cît privește Departamentul de stat, funcționarii de acolo deveneau bănuitori chiar cînd vedeau cuvintele « masă progresistă » ce figura în plan. Am ris mult cînd, pentru prima oară mi s-a povestit despre aceste mese progresiste. Ele sînt organizate de tineretul american și reprezintă un fel de mese studențești la care contribuie toți participanții. Ele se organizează astfel: în casa unuia are loc un cocktail, la altul masa, la altul dansul. Cineva a numit în glumă aceste mese « progresiste » și denumirea s-a păstrat. Cît de bine sînt « educați » funcționarii departamentului de stat, dacă numai cuvîntul « progres » îi face să le tremure genunchii !

În săptămîna petrecută la Chicago am vizitat cîteva redacții de ziare și tipografii, am avut o întîlnire cu studenții la universitate, am fost la bursă, la un centru de cercetări științifice, la o fabrică de conserve, la teatru. Vizitele și convorbirile au fost, firește, foarte interesante și în cîteva reportaje nu poți să povestești totul. Aș vrea însă să relatez neapărat unele întîlniri în casele unor locuitori din Chicago.

O DISCUȚIE ÎNTR-UN RANCH

Cu un anume prilej, mi-am amintit la Chicago de expoziția americană care a avut loc la Moscova, în iulie 1959. Cine a fost atunci la expoziția din parcul Sokolniki a văzut prezentată o căsuță « tipică » americană. Organizatorii expoziției au ținut cu orice preț să-i impresioneze sau, în orice caz, să-i uimească pe oamenii sovietici: căsuța era bine mobilată, iar la bucătărie străluceau tot felul de aparate din oțel și aluminiu. Dar, după cum se știe, multe din intențiile propagandei americane și ale domnului Nixon, venit la deschiderea expoziției, n-au dat rezultate, inclusiv căsuța « tipică ».

Și iată că acum aveam posibilitatea să vizităm nu căsuțe de expoziție, ci căsuțe veritabile și să stăm de vorbă cu adevărații lor locatari. În cartierele mărginașe ale marilor orașe, mai ales la New York, Chicago, Los Angeles sînt cvartale întregi de case mici pentru o singură familie (americanii la numesc *ranch*). Firmele de construcție execută aceste case după cîteva proiecte tip din diferite materiale: placaj, blocuri de

beton cu zgură ușoară și mai rar din piatră ori lemn. Costul unei case este de 20—30.000 dolari, în funcție de mărime, și de calitatea materialelor folosite în construcție. Dacă aceasta e scump sau ieftin se poate aprecia după faptul că, potrivit datelor furnizate de statisticile americane, unsprezece milioane de familii au un venit anual de 2000—5000 dolari, iar 1.500.000 de familii — un venit sub 500 dolari pe an.

La Chicago am vizitat trei ranchuri: al lui David Strow, comisvoiajor la editura «Vollas Press», al unui cunoscut fotoreporter (m-a rugat să nu-i indic numele) și al unui activist sindical la care se strinseseră atâția oaspeți încît n-au avut loc cu toții. Casele sînt mobilate, firește, în funcție de veniturile familiei, dar majoritatea lor sînt foarte modeste. Am întrebat dacă e comod să locuiești în astfel de case. De obicei mi s-a răspuns cu multă rezervă.

— Desigur, mi s-a spus, ținînd seama de clima caldă, e comod să locuiești într-un ranch. Dar se pierde foarte mult timp cu drumul. În orele de vîrf, autostrăzile sînt atît de aglomerate încît uneori un drum de 15 kilometri durează o oră și jumătate.

Fotoreporterul la care am fost, arătîndu-ne o foarte interesantă expoziție de fotografii originale, executate cu măiestrie, și laboratorul său instalat la subsol, ne-a spus:

— Cercetați atent viața noastră și veți vedea că în multe chestiuni sîrim dintr-o extremă în alta. Desigur, aș prefera să am o locuință în oraș, mai aproape de locul unde lucrez, dar e prea scump. Și totuși, ranchul, este poate și mai scump. Tot timpul sîntem împovărați de datorii. Despre mine se poate spune că am ajuns în rîndul oamenilor, am un venit anual de 8000 de dolari și totuși încă nu mi-am plătit casa. Bani ne sînt scoși din buzunar cu atîta șiretenie, încît nici nu bagî de seamă că ai rămas pe drumuri.

— Dar atunci cum rămîne cu afirmațiile despre «nivelul de trai ridicat» din America? l-am întrebat eu.

— Asta mai trebuie controlat. Duceți-vă pe la cei care au un venit de 1000—2000 de dolari pe an. La mine s-au adunat numai reprezentanți ai «păturilor mijlocii».

Într-adevăr, în seara aceea, la masa «progresistă» și la întîlnirea cu noi, veniseră gazetari, ingineri, funcționari, pictori. Cred că n-a rămas nici o problemă, nici un aspect al vieții care să nu fi fost discutat în aceste șapte ore: politică externă, economie, colonii, teatru, pictură, dezvoltarea industriei gazelor, muzica, educația copiilor, arta culinară — cîte și mai cîte!

Eram însă tot timpul obsedat de gîndul: ce fac cei al căror venit anual nu depășește 1000 sau 2000 de dolari? Cum aș putea urma sfatul gazdei noastre, organizatorul mesei «progresiste»? Doar tot timpul eram ținută departe de oamenii simpli. Dar în ultima zi a vizitei la Chicago s-a ivit totuși un prilej: trei dintre noi au fost invitați acasă de un activist al Sindicatului constructorilor de automobile, care vizitase recent, în cadrul unei delegații, Uniunea Sovietică.

După cum am mai spus, și acum se adunaseră mulți oaspeți. Majoritatea erau muncitori sau, cum se spune pe aici, «gulere albastre» (probabil, derivat de la bluza albastră). După ce am făcut cunoștință, discuția a deschis-o un om înalt, cu fața brăzdată de cute adînci, care purta o cămașă simplă, cadrilată.

— În fiecare zi, la noi ziarele scriu și radioul declară că Rusia vrea război. Acei muncitori care se interesează cîtuși de puțin de politică au încetat să creadă asta, dar există tot felul de oameni. Îi sfătuiesc: cînd scrie « Rusia vrea război », — citește « Washingtonul... »

În legătură cu gluma muncitorului mi-am amintit de o scenă văzută la un teatru de estradă din Chicago. La spectacol participa un ansamblu de patinatori. Înainte de final, actorii s-au aliniat, purtînd drapelul statelor membre ale NATO. Dar în cadrul unui dans rapid, toate steagurile s-au transformat brusc... în steaguri americane. Cînd am povestit despre asta, cei de față au rîs cu poftă.

— Chiar așa este — spuse cineva. Celor de la Pentagon și Wall Street le place să viseze la dominația mondială. Noi sîntem însă de părere că ar trebui să ne ocupăm cu ceva mai multă seriozitate de propriile noastre treburi.

Am observat mereu că pe americanii de rînd îi preocupă mult mai mult problemele interne decît politica externă. Declinul, șomajul, impozitele uriașe, creșterea prețurilor la alimente — toate acestea, firește, îl preocupă pe fiecare. Așa a fost și acum.

Ni s-au pus nenumărate întrebări despre viața din Uniunea Sovietică, s-au comparat cifre și fapte, ba chiar au apărut pe masă creioane și hîrtii.

Aș vrea să redau convorbirea cu Rosina L., muncitoare la o fabrică de textile. Are studii superioare, cunoaște destul de bine limba rusă și anul trecut a vizitat ca turistă țara noastră.

— « M-am mirat că unii oameni sovietici au o idee unilaterală despre viața americană. Ei spun: voi produceți multe mărfuri pe cap de locuitor și în acest domeniu vrem să vă ajungem. Dar ce înseamnă producție pe cap de locuitor? Propagandei noastre îi place să facă paradă cu cifrele medii. Dar ce se ascunde în spatele lor? Desigur, dacă le împarți astfel, iese mult, dar nu uitați că zece la sută din familiile înstărite acaparează o treime din veniturile întregii populații. Vă voi spune care e bugetul unei familii de muncitori textiliști, pe care-i cunosc foarte bine. Salariul mediu este de 60 dolari pe săptămînă. Iată cum îi repartizează ei: 9,8 dolari — impozitul federal, 1,8 dolari — asigurarea de stat, 1,25 dolari — impozitul pe mărfuri, locuințe — 30—35 dolari (un apartament de două camere costă 120—150 dolari). Vedeți deci că rămîn 15—20 dolari pe săptămînă pentru trai.

V-am dat exemplul unei familii care cîștigă 3000 de dolari pe an, a spus în continuare interlocutoarea noastră, dar la noi există cinci milioane de familii care nu cîștigă mai mult de o mie de dolari pe an. De șomeri să nu mai vorbim, iată de ce oamenii trăiesc în maghernițe, sau în autobuze vechi. Alimentele se scumpesc mereu. Acum cîțiva ani pîinea costa 15 cenți funtul (centul este aproape egal cu o copeică), iar acum costă 27 de cenți. Cînd am fost în U.R.S.S. am văzut că la voi pîinea e de două ori mai ieftină decît la noi. În general la multe produse alimentare prețurile sînt la voi mai mici decît la noi. Adăugați la asta costul uluitor al asistenței medicale: nașterea — 500 dolari, 3 vizite la medic cu analizele respective — 145 dolari. Femeile sînt nevoite să nască acasă. Uitați-vă atent și, prin poezia exterioară, veți vedea o sărăcie cruntă. »

Am stat de vorbă cu Rosina L. despre învățămînt, despre viața spirituală a oamenilor. Din diferite surse americane știam că fiecare al zecelea adult este analfabet, că mulți copii nu merg la școală. Cînd am

venit în America, am înțeles că aici domnește o adevărată mizerie spirituală.

Cărți nu se citesc aproape de loc. Există față de cei care citesc o atitudine de dispreț: ei sînt numiți «șoareci de bibliotecă». Nivelul cinematografiei americane este cunoscut întregii lumi, iar teatrele sînt cu totul inaccesibile oamenilor simpli. Faptul că oamenii au un orizont limitat este acerb exploatat de presa și televiziunea vindute dolarului. Astfel ele își pot permite să răspîndească tot felul de născociri și gogorițe.

Cu o deosebită neliniște ne-au vorbit locuitorii din Chicago despre copii și tineret.

— Printre părinți și profesori domnește o adevărată panică — ne-a spus o femeie mai în vîrstă, care ascultase cu atenție convorbirea cu Rosina. La sfîrșitul lunii aprilie într-o școală a fost ucis un profesor, iar acum cîteva zile, într-o clasă s-a găsit cadavrul unei profesoare violate. Acum, în 39 de școli din oraș s-a introdus pază polițienească iar sindicatul profesorilor cere să se introducă paza în alte o sută de școli.

...Strălucirea și mizeria Chicago-ului! Ele au apărut treptat în fața noastră, dezvăluind contrastele acestui oraș, care întruchipează bogăția și sărăcia Americii de astăzi.

PRINTRE FERMIERI

— O, acesta e un ținut fericit — mi-a spus un cunoscut din Chicago, aflînd că plecăm în statul Iowa. Chiar și cuvîntul «iowa» în traducere indiană înseamnă «pămînt minunat».

Într-adevăr, pămînturile acestui stat situat în centrul Americii de Nord sînt de mult vestite prin fertilitatea și bogăția lor. Dar ceea ce a adus faima statului în ultimele decenii este porumbul care aici e numit cu dragoste «prietenul oamenilor» și cîntat cu căldură în cîntecele populare. Iowa dă o cincime din producția de porumb și un sfert din producția de carne de porc a S.U.A. Cu prilejul întîlnirilor, fermierii de aici ne-au spus cu mîndrie că cele trei milioane de locuitori ai statului Iowa hrănesc șaptesprezece milioane de americani.

În ziua sosirii noastre la Des Moines — capitala statului Iowa — la recepția organizată de redactorii responsabili ai ziarelor locale și de fermieri în cîstrea ziariștilor sovietici, am discutat mult despre pămînt, despre problemele actuale ale agriculturii. Veniseră reprezentanți ai celor mai înstărite pături de fermieri, dar și ei se plîngeau de vremurile grele, vorbind cu neliniște despre vicisitudinile soartei agricultorului. Dar despre aceasta voi relata mai tîrziu. Acum vreau să povestesc de întîlnirea noastră cu vestitul fermier din Iowa, Roswell Garst.

Numele lui R. Garst, unul dintre pionierii producției pe scară largă a semînelor hibridate de porumb și autor al unor experiențe extrem de interesante în domeniul creșterii animalelor, este bine cunoscut în țara noastră. În timpul vizitei făcute în Statele Unite în 1959, N. S. Hrușciov a fost la ferma lui Garst și i-a studiat amănunțit gospodăria; începînd din toamna anului 1955, Roswell Garst a fost de trei ori în Uniunea Sovietică, unde a vizitat colhozurile și sovhozurile noastre.

Am stat la ferma lui aproape o zi întreagă. Proprietarul, un bătrîn voinic, vioi și energic, ne-a plimbat pe întinsa lui proprietate vorbindu-ne amănunțit despre gospodăria sa.

Ferma lui Garst este una dintre cele mai mari, fiind de vreo cincisprezece ori mai mare decât fermele mijlocii din statul Iowa. Gospodăria lui Garst are 120 ha de pământ, 2000 de vite cornute mari, peste 2000 de porci, 3000 de găini ouătoare. Nivelul înalt al mecanizării agriculturii, îmbinat cu condițiile climaterice favorabile, permite să se obțină recolte bogate. Porumbul și sorgul, care sînt principalele semănături, dau aici în medie 40-45 chintale de grăunțe la hectar.

Vizitînd gospodăria înfloritoare a milionarului Garst, am văzut tot aici, ca pretutindeni în America, cele mai monstruoase contradicții. Garst ne-a dus și la una din numeroasele ferme părăsite unde am văzut un îngrozitor tablou al ruinei și mizeriei. Cînd am coborît din mașini, ne-am pomenit pe un cîmp mare de cernoziom, năpădit de buruieni. Alături — o casă goală, părăsită pentru totdeauna de locatarii ei. Neputînd să reziste la concurența proprietarilor de pământ mai puternici, inclusiv a lui Garst, fermierul s-a ruinat și și-a părăsit pentru totdeauna pămîntul. El n-a fost singurul în această situație în țara unde ruina și sărăcia celor mulți însoțesc în mod firesc bogăția celor puțini. Vom da numai două cifre din statistica americană: în perioada 1950-1959 s-au ruinat circa un milion de gospodării, iar datoriile bănești ale fermierilor au crescut în ultimii 15 ani de peste trei ori, cifrindu-se astăzi la mai bine de 23 miliarde dolari.

— Practic, fermierii nu vor mai scăpa niciodată de datorii, cu atît mai mult în condițiile aplicării legii privitoare la conservarea pămînturilor — ne-au spus ziariștii care se ocupă de problemele economiei agriculturii americane.

Așa a venit vorba și despre această lege. Marile monopoluri, care urcă mereu prețurile la alimente, au silit guvernul să limiteze suprafețele înșămîntate de fermieri și să blocheze stocurile de grîne. Ca urmare, a fost lăsată în paragină aproximativ a zecea parte din pămînturi.

Ce se întîmplă cu micii fermieri? Unii dintre ei, ruinîndu-se, își vînd gospodăriile proprietarilor mai mari. Astfel, Garst a cumpărat pămîntul a trei dintre vecinii săi și acum aceștia lucrează la el ca argați. Alți fermieri, care n-au reușit să găsească de lucru ca argați și să rămînă în casele lor au plecat pentru totdeauna din sat.

...Ne apropiem de acea casă părăsită, pustie. Ferestrele și ușile deschise se cască oarbe. În căminul stins șuieră tînguitor vîntul. Îmi ziceam în aceste clipe că și aici a pulsat cîndva viața, cu toate bucuriile și amărăciunile ei, au clocotit pasiuni omenеști, generațiile s-au schimbat una după alta, fiecare visînd la o fericire veșnică și la bunăstare. Acum toate acestea s-au stins, cum s-au stins ultimii tăciuni din cămin. Unde sînt acum oamenii alungați din cuibul lor? Oare fermierul ruinat a găsit de lucru în oraș sau a intrat în armata șomerilor, și fără el atît de uriașă? Mi-am amintit de raportul unei subcomisii a senatului american, în care se spunea: «Printre grupurile cele mai sărace și mai exploatare din S.U.A. se numără aproximativ cinci sute de mii de muncitori nomazi, care strîng cea mai mare parte a recoltei. Familiile lor se adăpostesc în cocioabe, care amintesc cuștile pentru animale».

★

Așa am văzut America la începutul deceniului al șaptelea al secolului nostru. Țara celor bogați și sătui, a celor săraci și flămînz. Dacă facem o

apreciere generală a situației actuale a Statelor Unite, constatăm, după cum rezultă din datele statistice, că economia acestei țări se află într-o stare de permanentă depresiune. Folosirea incompletă a capacității de producție a devenit cronică: în metalurgie ea reprezintă 25 la sută, în industria de mașini unelte — 50 la sută, în industria petrolului — 30 la sută.

Cercurile conducătoare din America caută cu înfrigurare o ieșire din impas. Tot mai mult se vorbește astăzi de necesitatea unui program de «însănătoșire economică», de găsirea unei «politici economice atotcuprinzătoare». Am stat de vorbă la Washington cu Walter Heller, șeful consilierilor economici de pe lângă președintele S.U.A. El a subliniat tot timpul că este îngrijorat de actuala scădere nu numai a prestigiului politic, dar și al prestigiului economic al S.U.A. în lume. Heller ne-a dat stenograma unei cuvântări pe care a ținut-o la New York. Am citit acolo următoarele rânduri: «În Asia, în Africa, în America latină, popoarele pășesc pe calea dezvoltării economice. Am dori ca ele să vadă vitalitatea și dinamismul economiei noastre. Pentru aceasta trebuie să creștem. În caz contrar, vom fi considerați drept moștenitorii fericiți ai unui continent bogat și gol».

O mărturisire elocventă și convingătoare! Rămâne numai să se tragă o concluzie justă. Ea constă în aceea că nimic nu mai poate salva economia americană. Trăind după legile dezvoltării spontane și anarhiei producției, această economie generează o contradicție după alta, spulberind toate iluziile și speranțele. Istoria și-a rostit verdictul: era capitalismului s-a încheiat, era noastră este era mărețului triumf al socialismului și comunismului.

Februarie 1962

În românește de IOAN GRIGORESCU

PE DRUM

În cele cincisprezece zile care au urmat, am fost alături și la bine și la rău. Trezindu-ne, ne-am hotărât să plecăm la New-York cu auto-stopul; acolo ea va fi oficial metresa mea. Aveam un fel de presimțire că se vor ivi complicații teribile cu Dean și Marylou și cu toți ceilalți — o etapă nouă în relațiile mele cu ei. Trebuia, mai întâi, să muncesc ca să câștig destui bani de drum. Terry stătea ca pe foc, voia să plecăm imediat, cu cei douăzeci de dolari pe care-i mai aveam. Asta nu-mi convenea. Și, imbecilul de mine, am pierdut două zile tot examinând chestiunea; stăteam prin *cafeterias* și prin baruri și căutam oferte de servicii în fișuicile extravagante din El-Ei* pe care nu le văzusem în viața mea, și asta pînă în momentul în care din cei douăzeci de dolari ai mei rămăseră zece și ceva. Eram, în mica noastră cameră de hotel, foarte fericiți. Mă sculam în mijlocul nopții, pentru că nu puteam să dorm, trăgeam cuvertura peste umerii bruni ai fetii și scrutam noaptea de peste El-Ei. Erau nopți brutale, violente, pline de urlete de sirene! Drama începea chiar de peste drum. O pensiune veche și suspectă, șubredă, fu scena unui fel de tragedie. Mașina poliției se opriese jos și curcanii interogau pe un bătrîn cu păr cărunt. Din casă se auzea un plîns. Auzeam totul, și în plus bîzîitul neonului de la hotelul nostru. În viața mea nu m-am simțit mai trist. El-Ei este, mai mult decît orice alt oraș american, plin de singurătate și de brutalitate; New-York are iarna

* Pronunția engleză a literelor L.A. = Los Angeles.

ceva dat în mă-sa de-ngețat, dar sînt acolo unele străzi care au o respirație fierbinte. El-Ei e o junglă.

South Main Street, pe care Terry și cu mine hoinăream mîncînd *hot-dogs*, era un carnaval fantastic de lumină și de sălbăticie. Polițiști pîntenăți cercetau lumea aproape la fiecare colț de stradă. Pe trotuare mișuna floarea noroiului țării — și asta sub stelele palide ale sudului californian, înecate în nimbul brun al întinsului cantonament desertic care-i în realitate Los Angeles. Ceaiul, iarba, vreau să spun *marihuana*, puteai s-o adulmeci, plutea prin aer, printre duhurile de sosuri picante și de bere. Valul magnific, sălbatic, al *bop*-ului răzbea din toate bodegile; dădea o imagine sonoră a nopții americane cu tot felul de ritmuri *cow-boy* și *boogie-woogie*. Semănau toți cu Hassel parcă erau neamuri. Negri extravaganti, cu șepci *bop* și cu bărbuțe, treceau chefuind; după ei riște dărimași cu părul lung, obosiți-morți, veniți de-a dreptul de la New York pe șoseaua 66; apoi vagabonzi tirindu-și bocceluța și căutînd în Plaza o bancă neocupată; după ei preoți metodiști cu mincile hainelor roase și, din cînd în cînd, un sfînt de tipul « Fiii Naturii », cu barbă și cu sandale. Aveam chef să-i cunosc pe toți, să stau de vorbă cu fiecare, dar Terry și eu eram amîndoi prea ocupați cu căutatul gologanilor.

Ne-am dus la Hollywood să încercăm să lucrăm la drugstore, la Sunset & Vine. Ce bordel! Familii întregi veneau în cite o rablă de mașină din cine știe ce fund de țară și rămîneau înfiți pe trotuar, cu gura căscată, așteptînd să vadă vreo vedetă de cinema și vedeta de cinema nu venca nicio-dată. Cînd trecea vreo limuzină se repezeau toți, plini de speranțe, să se uite pe fereastră: vreun cabotin cu ochelari de soare stătea tolănit alături de o blondă cu bijuterii. « Don Ameche! Don Ameche! » « Nu, George Murphy! George Murphy! » Mișunau peste tot, privindu-se unii pe alții. Efeminații spilkuiți, care veniseră la Hollywood pentru roluri de *cow-boy*, hoinăreau umezindu-și sprincenele cu virful degetelor lor îngrijite. Cele mai nostime cocote din lume se fițiau de colo pînă colo în pantaloni, minate de speranța de a deveni starlet; cariera lor se termina prin auto-birturi. La auto-birturi de-astea am căutat și noi, Terry și cu mine, să găsim de lucru. Dar nu era rost de nimic, nicăieri. Bulevardul Hollywood era năpădit de un puhoi uriaș, frenetic, de automobile care urlau; la fiecare minut se ciocneau cel puțin două; toți se aveau către un destin strălucit, către cel mai strălucit destin, și n-aveau parte decît de pusti și neant. Snobii din Hollywood stăteau în fața restaurantelor la modă, discutau cum discutau cei din New York pe Broadway, la Jacob's Beach, numai că aici erau îmbrăcați în costume ușoare și păreau mai pretențioși și mai stupizi. Predicatori lungi și cadaverici treceau înfrigurați. Babe grase și guralive traversau în fugă bulevardul, s-apuice loc la cozile rișcarilor. L-am văzut pe Jerry Colonna cumpărîndu-și un automobil de la magazinul Buick; stătea acolo în vitrina aia imensă și-și mîngîia mustața. Terry și cu mine am mîncat la o *cafeteria* din centru, care fusese decorată în așa fel încît să dea iluzia că-i o peșteră, cu niște fițe de tinichea care ieșeau de peste tot și cu niște imense fese de piatră, atribute ale diverselor zeități și ale unui Neptun blind. Oamenii mîncau niște preparate lugubre, printre cascade, cu fețele inverzite de o neliniște oceanică. Toți curcanii din El-Ei aveau un mers golănesc de filisoni eleganți; era evident că și ei venseră la El-Ei să facă film. Toată lumea venise aici să facă film, chiar și eu. În cele din urmă, Terry și cu mine am fost siliți să căutăm de lucru înspre South Main Street, printre

rîndăsoaice și chelneri dezamăgiți, care nu ca să te desmierde își dădeau drumul la gură, dar nici aici nu era rost de nimic. Și nu mai aveam decît zece dolari.

— Pușor, mă duc să-mi iau bulendrele de la sor'mea și plecăm cu autostopul la New-York, zise Terry. Hai, pușor. N-avem încotro. Dacă nu știi *boogie*, te-nvăț eu!

Fraza din urmă era un cîntec al ei pe care-l cînta de nu mai isprăvea. Ne-am repezit pînă la soră-sa, printre maghernițele alea mexicane șubrede, pe undeva dincolo de Alameda Avenue. Am așteptat într-o străduță întunecoasă care ducea de-a lungul bucătăriilor mexicane, pentru că soră-sa nu trebuia să mă vadă. Treceau ciini în galop. Lămpi chioare luminau niște poteci puturoase. O azeam pe Terry discutînd cu soră-sa în noaptea caldă și amorțită. Eram gata de orice.

Terry se întoarse și mă duse de mîină în Central Avenue, care e cartierul general al oamenilor de culoare din El-Ei. Și ce junglă! — cu niște maghernițe infecte, mari numai cît să-ncapă un tonomat, și tonomatul nu trimbița decît *blues* și *bop* și *jump*. Am urcat o scară murdară a unei case cu camere mobilate ca să ajungem la odaia prietenei lui Terry, Margarina, care trebuia să-i dea înapoi o fustă și o pereche de pantofi. Margarina era o mulătră fermecătoare; bărbatul ei era negru ca un as de pică și foarte amabil. S-a dus imediat să cumpere whisky ca să ne primească cum se cuvine. Am vrut să dau și eu partea mea, dar a refuzat. Aveau doi plozi. Plozii săreau prin pat; era terenul lor de joacă. Mi-au sărit de gît și mă priveau minunîndu-se. Afară, noaptea sălbatică și zgomotoasă de pe Central Avenue — noaptea lui Hamp din «Prăpădul de pe Central Avenue» — continua să urle și să mugească. Cîntau pe coridoare, cîntau la ferestre și vecinii, dracu' să-i ia de vecini! Terry își luă hainele și le apuserăm la revedere. Ne-am oprit într-o magherniță dosădită și am ales discuri pentru tonomat. Doi negri mi-au oferit «ceai», adică mariguana, la ureche. Un dolar. Am zis bine, adă-ncoa. Cel care mergea pe blat intră și-mi făcu semn să cobor la toaletă, unde am încremenit locului ca un nătîng uitîndu-mă la el cum spunea:

— Umflă-l, băiețș, umflă-l.

— Să umflu ce? zic eu.

El îmi păzesc cîpățîna, zise el. Săptămîna trecută a fost lată rău. Am ridicat porcăria de jos, care era o țigară în foiță de porumb și m-am întors la Terry și ne-am repezit amîndoi în camera noastră de la hotel să ne drogăm. Nu s-a întîmplat nimic. Era tutun. Ar fi trebuit să fiu ceva mai șmecher, pe banii mei.

Trebuia să ne hotărîm o dată, de-a binelea, Terry și cu mine, ce-aveam de gînd să facem. Am decis să plecăm la New-York cu auto-stopul pe banii care ne mai rămăseseră. Ea ciupise cinci dolari de la soră-sa, atunci noaptea. Aveam vreo treisprezece dolari sau aproape. Așa că, înainte de a începe o nouă zi la hotel, ne-am

făcut bocceaua și am plecat cu un autocar la Arcadia, în California, unde se desfășurau cursele de la Santa Anita, la poalele unor munți cu virfurile acoperite de zăpadă. Se lăsase noaptea. Navigam pe continentul american. Ținându-ne de mină, am mers pe jos câteva mile, pe șosea, ca să scăpăm de mahalale. Era într-o simbătă seara. Ne postasem sub un stilp de felinar, cu degetul mare în baterie, când, deodată, mașini pline de tineri, cu banderolele fluturând, trecură în viteză:

— Yee! Yee! Am câștigat! Am câștigat! strigau cu toții.

Apoi ne huiduiră și-și bătură joc rău de noi, de spectacolul oferit de tipul care eram eu și cu fata lui la marginea drumului. Au trecut zeci de mașini, cu pelerini de același fel, pline de mutre tinere și de «tinere voci guturale» cum li se zice. Îi uram pe toți, pe toți ciți erau. Drept cine se socoteau ca să se apuce să urle la oamenii de pe drum pentru simplul motiv că erau niște golani de studenți și că părinții lor aveau friptură pe masă duminică la prinz? Drept cine se socoteau ca să ia în ris o biată fată ajunsă într-o stare de plins alături de un bărbat însetat de dragoste? Noi, noi nu ne vedeam decît de-ale noastre... Una măcar din mașinile alea blestemate nu s-a oprit. A trebuit să ne întoarcem în oraș pe jos și, colac peste pupăză, aveam poftă de o cafea și-am avut ghinionul să intrăm în singurul local din oraș care mai era deschis, barul unei școli, care vindea numai limonadă, și puștii erau toți acolo, ne-au recunoscut. Acum puteau să vadă că Terry era mexicană, o pachuco sălbatică, și că tipul ei era și mai rău încă.

Fata făcu o mutră puțin dezgustată și, cu năsul ei drăguț în vînt, ieși afară și pornirăm amîndoi să rătăcim în întuneric de-a lungul șanțurilor șoselei. Bagajele le duceam eu. În cele din urmă am luat hotărîrea să mai răpesc lumii încă o noapte cu ea, și ziua de miine dracu' s-o ia! Am intrat în curtea unui motel¹ și am închiriat un apartament mic și confortabil pentru vreo patru dolari, cu duș, prosop de baie, difuzor și toate celea. Ne-am strîns în brațe, tare, tare. Am stat de vorbă îndelung și serios, am făcut baie și am dezbătut problemele noastre, la început pe lumină, apoi cu lumina stinsă. Venea o chestie pe tapet, eu aveam o părere la care ea se asocia și încheiam un pact pe întuneric, gîfîind, apoi, fericiți, ca niște mielușei.

Dimineața ne apucarăm cu îndrăzneală să executăm noul nostru plan. Urma să luăm autocarul pentru Bakersfield și să mergem la culesul viilor. După cîteva săptămîni de muncă vom pleca la New-York normal, cu autocarul. Drumul pînă la Bakersfield împreună cu Terry a fost o după-amiază încîntătoare: tolăniți în fotolii, destinși, vorbeam, priveam peisajul defilînd și n-aveam nici o grijă. Am ajuns la Bakersfield tirziu după-amiază. În plan era prevăzut să cercetăm în șir pe toți negustorii de fructe din oraș. Terry spunea că în timpul cit o să muncim puteam locui într-un cort. Ideea de a trăi în cort și de a culege strugurii în diminețile răcoroase ale Californiei îmi mergea drept la inimă. Dar, de lucru, acolo, nu era nimic, în schimb am dat peste o mulțime de încurcături, lumea ne întorcea spatele. Seara, însă, am luat o cină chinezească și am plecat înviorați. Am traversat liniile ca să intrăm în orașul mexican. Terry sporovăia cu compatrioții ei și le cerea de lucru. Se lăsase noaptea și străduța din cartierul mexican scînteia incandescentă în lumină: intrări în cinema, etalaje de fructe, săli de joc, magazine generale cu preț unic și, aici, parcate, sute de camioane

¹ Motel — Moto-Hotel, mic hotel în clădirea stațiilor de benzină de pe autostrade.

prăpădite și de mașini pline de noroi. Familii întregi de mexicani, veniți la culesul fructelor, hoinăreau mîncînd porumb pisat. Terry intra în vorbă cu toată lumea. Începea să m-apuce disperarea. Ce-mi trebuia mie și ce-i trebuia ei ei era să dăm pe gît un pahar; așa că am cumpărat un litru de porto de California cu treizeci și cinci de cenți și ne-am dus să-l bem aproape de gară. Am găsit acolo un loc unde vagabonzii își aduseseră niște lăzi pentru ca să se instaleze în jurul unui foc. Ne-am așezat și noi acolo și ne-am băut vinul. La stînga noastră erau niște vagoane de marfă, triste, de-un roșu murdar sub lumina lunii; drept în față, luminile și pilonii aeroportului din Bakersfield; în dreapta noastră un antrepozit uriaș Quonset, tot de aluminiu. Ah, era o noapte frumoasă, o noapte caldă, o noapte să bei vin, o noapte cu lună și-o noapte să-ți stringi fetița în brațe, să vorbești, să mîncînci pe săturatelea și să te simți în al nouălea cer. Și asta am și făcut. Ea a băut nebunește, cot la cot cu mine la început, pe urmă mai mult și a continuat să vorbească pînă la miezul nopții. Nu ne-am mișcat o clipă de lîngă lăzile alea. Din cînd în cînd treceau niște fuste, niște matroane mexicane cu prozii lor, și a trecut și mașina poliției, după plească, și curcanul a coborît să stropască un pom, dar cea mai mare parte din timp am fost singuri și ne-am înfrățit sufletele în așa hal încît ne venea teribil de greu să pornim. La miezul nopții ne-am sculat și ne-am tîrît pînă la șosea.

Lui Terry îi venise altă idee. Să mergem cu auto-stopul la Sabinal, orașul unde îi era familia, și să locuim în garajul fratelui ei. Mie îmi convenea orice. Pe șosea am pus-o pe Terry să șadă pe sacul meu pentru ca să-i dau aerul unei femei căreia nu-i e bine și aproape imediat s-a oprit un camion și-am alergat la spate chicotînd de bucurie. Tipul era un om de treabă, camionul lui era nenorocit rău. Își băgă motorul în draci și urcarăm anevoie panta să ieșim din vale. Am ajuns la Sabinal puțin înaintea zorilor. Terminasem de băut vinul cît timp Terry dormise, și eram cîrîă. Am coborît și ne-am pus pe băut sub frunzișul pieții liniștite a acestui orașel californian — aici trenul se oprește doar cît șuieră. Ne-am pornit să-l căutăm pe prietenul fratelui ei, ca să ne spună unde e. Acasă nimeni. Zorile începeau să mijcească, eu eram tolănit pe gazonul din piața publică și mormăiam fără întrerupere: «N-ai de gînd să spui ce i-a făcut lui Weed, ai? Ce i-a făcut lui Weed? N-ai de gînd să spui? Ce i-a făcut lui Weed?»

Asta era din filmul *Șoareci și oameni*, cînd Burgess Meredith discută cu administratorul fermei, Terry se prăpădea de ris. Tot ce făceam, ea găsea că-i admirabil. Puteam să fi rămas tolănit acolo și să continui cum o apucasem pînă cînd ar fi început cucoanele să treacă la biserică, ea nu s-ar fi sîchisit. Dar am socotit în cele din urmă că pentru ca să mergem să-l vedem pe fratele ei trebuie să arătăm ca lumea, așa că am dus-o la un hotel vechi aproape de liniile ferate unde ne-am culcat ca oamenii cumsecade, în pat cu cearșaf.

Îndată ce soarele începu să strălucească, Terry s-a sculat și s-a dus să-l caute pe fratele ei. Am dormit pînă la prînz; privind pe fereastră am văzut deodată un tren de marfă de pe linia SePeului trecînd cu sute de vagabonzi tolăniți pe platforme, călătorînd golănește, cu bocceaua drept pernă și cu un ziar umoristic pe nas, unii mestecînd struguri veritabili de California, de pe costișele unde lucraseră la culesul viilor. «Dumnezeule, am răcnit, asta-i pămîntul făgăduinței!» Toți se duceau la San Francisco; peste o săptămînă vor lua calea-ntoarsă într-un echipaj tot atît de somptuos.

Terry se întoarce cu fratele ei, cu amicul fratelui și cu băiețelul. Fratele ei era un mardeiaș de mexican pus pe băutură, un băiat voinic și de treabă. Amicul era un mexican gras și tembel care vorbea englezește fără prea mult accent, cu un glas bubuitor și care ținea grozav să placă. Vedeam bine c-avea cîrlig la Terry. Băiețelul ei se numea Johnny, avea șapte ani, ochi negri și era tare blind. Ei bine, o făcuserăm și p-asta și acum iar începea o zi aiurea.

Pe frate îl chema Rickey. Avea un Chevrolet 38. Ne-am îngrămădit în el și-am pornit spre o destinație necunoscută.

— Unde mergem? am întrebat.

Amicul îmi spuse; îl chema Ponzo, cel puțin așa-i zicea toată lumea. Pușea. Am descoperit de ce. Făcea afaceri vinzînd bălegar fermierilor; avea un camion. Rickey găsea totdeauna trei-patru dolari în buzunar și privea lucrurile cu un optimism sănătos. Spunea totdeauna:

— Asta-i, pușor. Dă-i drumu', dă-i drumu'!

Și-i dădea. Conducea hodoroaga lui cu șaptezeci de mile pe oră. Mergeam la Madera, dincolo de Fresno, ca să vedem niște fermieri care aveau bălegar.

Rickey avea o sticlă.

— Azi se bea, mîine se muncește. Dă-i drumu', pușor, ia un gît.

Terry ședea în spate cu puștiul; mă întorceam s-o privesc și vedeam cum bucuria întoarcerii îi îmbujora obraji. Magnificul peisaj înverzit de octombrie californian defila cu toată solemnitatea. Iar eram crișă și gata la orice.

— Și-acuma unde mergem, pușor?

— La un fermier; e pe-acolo ceva bălegar care stă degeaba. Venim mîine cu camionul și-l luăm. Facem gologani, pușor. Nu te sinchisi de nimic.

— Sintem toți în combinație, pușor! urlă Ponzo.

Mă lămurisem; peste tot unde nimeream, dădeam de oameni lefteri. Ne-am repezit ca nebunii pe străzile aiurite din Fresno și am străbătut toată valea ca să putem da peste niște fermieri pe niște drumuri de cîmp. Ponzo cobora din mașină și se lansa în discuții misterioase cu bătrîni fermieri mexicani; firește, n-a ieșit nimic din toate astea.

— Ce ne-ar prinde bine nouă acuma e să bem ceva, răcni Rickey și o și făcurăm, într-un saloon la o răs_pîntie.

Totdeauna dumeacă după-amiază americanii beau prin cîrciumile de la răs_pîntii; își aduc copiii cu ei, trîncănesc și zbiară și beau bere într-una; totu-i minunat! Cînd se lasă seara copiii încep să plîngă și părinții sînt turtă. Se întorc acasă pe două cărări. Peste tot în America am băut prin cîrciumi de răs_pîntie cu familii întregi. Copiii mînîncă porumb copt, uscățele, și se joacă în sala din fund. Asta am făcut și noi. Rickey și cu mine și Ponzo și cu Terry eram așezați la o masă, beam și urlam după muzică; puștiul de Johnny făcea pe prostul cu ceilalți copii în jurul tonomatului. Soarele începu să se rumenească. Treburile nu făcuseră nici un pas înainte. Ce afaceri puteai să aranjezi într-un colț ca ăsta?

— Mășana, zise Rickey. Mășana, pușor, le-aranjăm noi; mai ia o bere, pușor, dă-i drumu', dă-i drumu'!

Am ieșit cu toții clătîindu-ne pe picioare și ne-am urcat în mașină; am pornit spre un bar de pe autostradă. Ponzo era un personaj uriaș, cu glas răsunător, era zurbagiu și cunoștea pe toată lumea din valea San Joaquin. Am plecat de la bar numai cu el, cu mașina, să ne ducem să cîutăm pe-un fermier; în loc de asta am nimerit în cartierul mexican din Madera, cu ochii după fete, să încercăm să culegem cîteva, pentru el și pentru Rickey. După aceea, în timp ce peste vîi se lăsa o seară de purpură și pe cînd eu ședeam

tăcut în mașină, el discuta cu un mexican bătrîn în ușa unei bucătării, tocmindu-se pentru un pepene verde pe care bătrînul îl crescuse în curtea sa. Am reușit să cumpărăm pepenele; l-am mîncat îndată și-am aruncat cojile pe trotoarul împușit. Pe strada întunecoasă treceau tot felul de fete drăguțe.

Am întrebat:

— Cum stăm, omu' lui Dumnezeu?

— Nu-ți bate tu capu', puîșor, răspunse Ponzo grăsunul. Mîine ne umplem de gologani; să nu ne facem inimă rea de astă-seară.

Ne-am întors și-am luat-o pe Terry, pe fratele ei și pe copil și ne-am dus la Fresno, pe autostrada luminată. Ne era foame de înnebuneam. Am trecut hurducîndu-ne peste linia ferată de la Fresno și am apucat-o pe străzile nenorocite ale cartierului mexican. Pe la ferestre, mutre bizare căscau gura în noapte la străzile împoșonate de duminică; cirduri de pipișe mexicane se plimbau în pantaloni, cu aer cuceritor; din toate tonomatele urla mambo; era plin cu ghirlande de lampioane, ca de ziua morților. Am intrat într-un restaurant mexican și am mîncat *tacos* cu fasole bătută făcută *tor-tillas*; erau delicioase. Ultima hirtie de cinci dolari pe care o mai aveam și care mă mai lega de malurile Jersey-ului am schimbat-o și am plătit pentru Terry și pentru mine. Mai aveam acuma patru dolari. Terry și cu mine ne uitam unul la altul.

— La noapte unde dormim, ingerăș?

— Habar n-am.

Rickey era beat; tot ce mai era în stare să spună acuma era: «Dă-i drumu', puîșor, dă-i drumu'!» cu un glas duios și obosit. Fusese o zi strașnică. Nici unul dintre noi nu mai știa nici unde eram, nici ce-avea de gînd cel-de-sus cu noi. Mititelul de Johnny, sărmanul, adormise la mine în brațe. Ne-am întors la Sabinal. Pe drum ne-am oprit brusc în fața unui han pe șoseaua 99. Rickey voia să-i mai tragă o bere, ultima. În dos erau rulate și corturi și citeva odăi nenorocite, gen motel. Am întrebat de preț și era doi dolari. M-am sfătuit cu Terry și a fost de acord pentru că acum aveam copilul pe cap și trebuia să aranjăm ceva. Așa că, după ce-am mai dat ceva pentru bere în *saloon*, unde niște *okei* (sînt numiți astfel țărani din Oklahoma emigrați în California în urma secetei celei mari) sinistri se împleteau pe picioare în sunetele unei orchestre de cow-boy, Terry și cu mine și cu Johnny ne-am dus într-o cameră de motel și ne-am pregătit de culcare. Ponzo continua să se învîrtească de colo pînă colo; n-avea unde să doarmă. Rickey s-a culcat la tatăl său în baraca de la vie.

— Tu unde stai, Ponzo? am întrebat.

— Nicăieri, puîșor. S-ar zice că stau cu Roza Grăsuna, dar noaptea trecută m-a dat afară. Am să mă duc la camion, să trag un pui de somn.

Se auzea sunetul firav al chitarelor. Terry și cu mine contemplam împreună stelele și ne îmbrățișam.

— *Mañana*, zise ea. Mîine totul o să meargă bine, nu crezi, Sal, scumpule?

— Ba da, copilaș, *mañana*.

Asta era, mereu *mañana*. Toată săptămîina următoare mi-au împuiat urechile cu *mañana*, încîntător cuvînt, sinonim probabil cu paradis.

Micul Johnny se aruncă pe pat, așa îmbrăcat cum era, și adormi; din ghetușe îi curgea nisip, nisip de Madera. Pe la mijlocul nopții ne-am trezit, Terry și cu mine, ca să scuturăm nisipul de pe cearșaf. Dimineața m-am sculat, m-am spălat și am dat o raită prin partea locului. Eram la cinci mile de Sabinal, în mijlocul cîmpurilor de bumbac și al viilor. Am întrebat pe

proprietăreasa, mare și grasă, dacă mai era vreun cort liber în tabără. Era liber cel mai ieftin: un dolar pe zi. Am scos un dolar și am intrat sub el. Avea un pat, o sobiță și o oglindă spartă atârnată de un țarș; era delicios. Ca să pătrund trebuia să mă plec și, în același moment mă pomenii cu fata și cu puștiul ei. I-am așteptat, pe Rickey și pe Ponzo, să vină cu camionul. Au sosit cu citeva sticle de bere și s-au apucat de băut, sub cort.

— Ce-i nou cu bălegarul?

— Astăzi e prea târziu. Măine, pușor, măine ne umplem de gologani. Azi să bem ceva bere. Tu ce zici, vrei, bere?

Nu era nevoie să mă-ndemne.

— Hai, dă-i drumu'! răcni Rickey.

Începeam să văd că proiectul nostru de a face gologani cu camionul de bălegar nu se va realiza niciodată. Camionul era parcat lângă cort. Putea la fel ca Ponzo.

În seara aceea, cînd ne-am culcat, Terry și cu mine, aerul nopții era plăcut sub cortul umezit de rouă. Eram gata s-adorm, cînd ea îmi spuse:

— Vrei să facem dragoste?

— Și Johnny? am zis eu.

— Nu vede nimic. Doarme.

Dar Johnny nu dormea și n-a scos o vorbă.

A doua zi băieții s-au întors cu camionul după gunoi, și au pornit să caute whisky; s-au întors și și-au petrecut o bună bucată de vreme sub cort. Noaptea asta Ponzo a spus că era prea frig și s-a culcat pe jos lângă noi, învelit într-o foaie de cort care mirosea a bălegă de vacă. Terry nu-l putea suferi; spunea că se învîrtește în jurul fratelui său ca să fie aproape de ea.

Nu se arăta nimic la orizont decît foame pentru Terry și pentru mine, așa că dimineața am început să tot umblu pe cîmp de colo pînă colo, căutînd de lucru la culesul bumbacului. Toată lumea mă îndruma spre fermă, care era de cealaltă parte a drumului, în fața taberei. M-am dus, și fermierul era în bucătărie cu femeile. A ieșit afară, mi-a ascultat povestea și m-a prevenit că el nu plătea decît trei dolari pentru suta de livre de bumbac cules. Eu îmi închipuiam că voi culege cel puțin trei sute de livre pe zi și m-am angajat. Ei a scos de undeva din șură niște saci lungi de pînză și mi-a spus că culesul începe în zori. M-am repezit s-o găsesc pe Terry, foarte satisfăcut. Pe drum am văzut un camion încărcat cu struguri care, trecînd pe șosea peste o cocoasă, s-a zdruncinat și i-au căzut cîțiva ciorchini frumoși pe asfaltul fierbinte. I-am cules și i-am dus acasă. Terry era fericită.

— Am să vin cu Johnny să-ți ajutăm.

— Pentru nimic în lume, zic eu.

— Ai să vezi, ai să vezi, culesul bumbacului nu-i o glumă. Am să-ți arăt.

Am mîncat strugurii și, pe seară, Rickey apără cu o bucată de piine și o jumătate de kilogram de carne tocată, și am ciugulit cite ceva. Într-un cort mai mare, lângă al nostru, locuia o familie întreagă de okei culegători de bumbac; tata-mare stătea pe un scaun cit era ziua de lungă, era prea bătrîn ca să mai muncească; băiatul și cu fata lui și copiii lor, traversau în zori șoseaua să se ducă la lucru pe pămîntul fermierului meu. În zorii zilei următoare am plecat și eu cu ei. Ei spuneau că bumbacul e mai greu în zori pentru că era udat de rouă și că se puteau scoate mai mulți gologani decît după-amiaza. Dar ei lucrau, cu toate acestea, din zori și pînă la apusul soarelui. Tata-mare venise din Nebraska în timpul catastrofei celei mari

de prin 1930 — exact același nor de praf despre care-mi vorbise cow-boyul meu din Montana — și-și adusese toată familia, într-un camion vechi. De atunci au rămas într-una în California. Le plăcea să muncească. În zece ani feciorul bătrînului își sporise progenitura cu a patra unitate, cîtiva dintre copii fiind acum destul de mari ca să poată culege bumbac. Și în timpul acesta ei evoluaseră, în tabăra lui Simon Legree, de la o stare de sărăcie crîncenă către un fel de respectabilitate surizătoare, adăpostită în cele mai bune corturi, atîta tot. Erau teribil de mindri de cortul lor.

— N-o să vă mai întoarceți niciodată în Nebraska?

— N-avem ce să căutăm acolo. Tot ce ne mai dorim e să ne cumpărăm o rulotă.

Ne-am frînt de mijloc și ne-am apucat să culegem bumbac. Era superb. De cealaltă parte a cîmpului se zăreau corturile și, dincolo de ele, cîmpurile de bumbac uscate și brune, întinzîndu-se cît vedeai cu ochii pînă la rișele brune ale văii, și în fund Sierra, cu coamele acoperite de zăpadă în albastrul matinal al aerului. Era mult mai bine decît să speli vasele pe South Main Street. Dar eu nu mă pricepeam de loc la culesul bumbacului. Pierdeam mult prea multă vreme ca să scot rotocolul alb din capsula lui pleznită; ceilalți făceau asta cu un simplu bobîrnac. Ce era mai prost era că începuseră să-mi singereze virfurile degetelor; aș fi avut nevoie de mănuși sau de mai multă practică. Cu noi la cîmp mai era o pereche de negri bătrîni. Culegeau bumbacul cu aceeași blestemată de răbdare cu care îl culeseră străbunii lor înainte de războiul de secesiune; pășeau de-a lungul șirului, îndoiți de șale și albaștri de soare și sacii lor făceau burtă. Începu să mă doară mijlocul. Dar ce frumos era să te lași în genunchi și să te ghemuiești la pămînt. Dacă-mi venea chef să mă odihnesc, mă odihneam, cu capul rezemat de perna brună de pămînt umed. Păsările ciripeau acompaniamentul. Îmi spuneam că nimerisem meseria la care visasem. Au apărut și Johnny cu Terry; își făceau semne de la marginea cîmpului, în căldura adormitoare a amiezii, și s-au apucat de lucru alături de mine. Al dracului să fie dacă mititelul de Johnny nu era mai iute decît mine! Și, firește, Terry mergea de două ori mai repede. Ei lucrau înaintea mea și-mi lăsau grămăjoare de bumbac desghiocat, să-l bag în sacul meu, Terry adevărate grămăjoare de muncitor, și Johnny grămăjoare mititele de copil. Le vîram în sac — dar nu fără tristețe: vai de curul meu de boșorog! Ei au stat toată amiaza cu mine. Cînd soarele a început să se înroșească, ne-am întors cu toții, tirîndu-ne picioarele. La marginea cîmpului mi-am descărcat povara pe cîntar; cîntărea cincizeci de livre și am încasat un dolar și jumătate. Am luat atunci bicicleta unuia dintre *okei* și-am coborît pe șoseaua 99 pînă la băcănă de la răspîntie, de unde am cumpărat cutii cu spaghetti preparate cu perișoare, piine, unt, cafea, și prăjituri și m-am întors cu pachetul pe port-bagaj. Mă încrucisam cu mașini mergînd cu toată viteza spre Los Angeles; cele spre San Francisco mă goneau din urmă. Înjuram pînă nu mai puteam. Am ridicat ochii spre cerul întunecat și i-am cerut lui Dumnezeu să dea ceva înainte la pornire oamenilor mărunți care-mi erau dragi, să poată s-ajungă și ei la ceva în viață. Nimeni nu mă asculta, acolo sus. Trebuia să m-aștept la așa ceva. Cea care mi-a înviorat sufletul a fost Terry; a încălzit mîncarea pe sobița din cort și am luat una din cele mai strălucite mese din viața mea, atît eram de flămînd și de frînt. Gemînd ca un bătrîn negru culegător de bumbac, m-am întins pe pat și am fumat o țigară. În noaptea răcoroasă lătrau cliinii. Rickey și Ponzo renunșaseră să ne mai viziteze

n seara asta. Imi părea foarte bine. Terry s-a ghemuit lângă mine, Johnny mi s-a așezat pe piept și desenau animale pe carnetul meu. Licăreala cortului nostru se vedea pe toată cimpia îngrozitoare. La han cineva gîdila o chitară și cîntecul trecea cîmpurile, plin de melancolie. Mi se împăienjneau ochii. Mi-am îmbrățișat fata și am stins lumina.

Dimineața roua încovoia acoperișul cortului; m-am sculat și cu prosopul și peria de dinți m-am dus în sala de spălat a motelului, să mă spăl; m-am întors, mi-am tras pantalonii pe care-i rupsesem de tot tirîndu-mă pe genunchi și pe care Terry îi cîrpise de cu seară, mi-am pus pe cap pălăria de paie numai zdrențe, care pînă atunci fusese jucăria lui Johnny, și am traversat autostrada cu sacul meu mare de pinză pentru cules bumbac.

În fiecare zi scoteam cam un dolar și jumătate, atît cît să ajungă să mă duc seara cu bicicleta să cumpăr ceva de ciugulit. Zilele treceau. Uitasem cu totul de est, de Dean, de Carlo și de șoseaua asta afurisită. Johnny și cu mine treceam vremea jucîndu-ne; lui îi plăcea teribil să-l arunc în sus și să-l las să cadă pe pat. Terry ședea și cîrpea hainele. Eram un om al țarinei, tocmai ce visasem la Paterson să fiu. Se vorbea că bărbatul lui Terry se întorsese la Sabinal și că mă căuta; avea ce-avea cu mine. Într-o noapte, la han, i-a apucat nebunia pe okei, l-au legat pe-un tip de un copac și l-au ciomăgit pînă l-au făcut piftie. La ora aia dormeam și n-am aflat decît a doua zi, din auzite. De atunci luam întotdeauna cu mine în cort un ciomag, să-l am în cazul că le-ar fi venit ideea că noi ăștia, mexicanii, le-mpuțeam tabăra. Ei credeau că sînt mexican, firește; și, într-un anumit fel, chiar sînt.

Dar intram în octombrie și noaptea se făcea frig. Okeii aveau o sobă cu lemne și își făceau planul să rămînă aici toată iarna. Noi n-aveam nimic și, de altfel, venea scadența chiriei cortului. Terry și cu mine am luat amara hotărîre de a ne despărți.

— Întoarce-te la familia ta, i-am spus. Pentru numele lui Dumnezeu, nu poți să te tîrăști așa pe sub corturi cu un copilăș ca Johnny; îi e frig, bietul băiat.

Terry se împotrivi, sub pretextul că îi pun la îndoială instinctele sale maternelne; n-avusesem de loc intenția asta. Cînd, într-o după-amiază cenușie apărură Ponzos cu camionul său, am hotărît cu toții să expunem familiei situația. Dar eu nu trebuia să apar, ci urma să mă duc să mă ascund în vie. Am pornit la Sabinal; camionul făcu o pană și, în aceeași clipă începu să plouă cu găleata. Am rămas cu toții așezați în rabla de camion, înjurînd. Ponzos coborîse și își scotea sufletul, pe ploaie. În fond, era un băiat de treabă. Ne-am promis unul altuia s-o mai facem lată o dată. Ne-am vîrît într-un bar infect din cartierul mexican din Sabinal, unde un ceas întreg am turnat în noi bere. Se isprăvise cu munca la bumbac. Începeam să simt cum viața se întorcea în mine, viața mea, și mă chema îndărăt. Am expediat mătusele mele o carte poștală de un cent, să străbată întreg continentul, și i-am mai cerut cincizeci de dolari.

Ne-am îndreptat spre cocioaba familială a lui Terry. Era așezată pe o stradă veche care trecea prin mijlocul vici. Cînd am ajuns, se lăsase noaptea. M-au debarcat la un sfert de milă și au mers mai departe pînă la poartă. Pragul era inundat de lumină; ceilalți șase frați ai lui Terry cîntau și se acompaniau la chitară. Bătrînul bea vin. Auzeam o discuție care aco-
perea muzica. O făceau curvă pentru că-l părăsise pe neisprăvitul ei de bărbat și plecase la Los Angeles, lăsîndu-le pe Johnny. Bătrînul era cel

care urla. Dar grasa și oacheșă și nenorocita mamă fu cea care cîștigă partida, cum se întîmplă peste tot pe pămînt la marile popoare de felahi, și lui Terry i se îngădui să se întoarcă acasă. Frații începură să cînte cîntece vesele, foarte iuți. Eu îmi plecam umerii sub vîntul rece și ploios, lăsîndu-mi privirea să rătăcească peste viile triste în octombrie, care acopereau valea. În cap îmi răsuna superbul cîntec, « Om de dragoste », așa cum îl cîntă Billie Holyday; era concertul meu, numai al meu, în plin fund de jară: « Într-o zi ne vom regăsi și tu îmi vei șterge toate lacrimile și îmi vei murmură la ureche, lucruri duioase, nimicuri, îți vei arunca brațele după gîtul meu și mă vei săruta, uite-aici, îți duc lipsa, om de dragoste, ah, unde-poți-tu fi... » Nu atît cuvintele cît melodia, minunată, și felul în care o cînta Billie, așa cum o femeie își trece mîna prin părul omului ei, în lumina cernută a unei lămpi. Vîntul urla. Mi-era frig.

Terry și Ponzo se întoarseră și am plecat în zdrăngăneala camionului să ne întîlnim cu Rickey. Acuma Rickey locuia cu femeia lui Ponzo, Roza

Grăsuna; ne-am dus să-l claxonăm prin străduțe nenorocite. Roza Grăsuna îl dăduse afară. Totul se năruia. Noaptea am dormit în camion. Terry se strângea tare lângă mine, desigur, și mă ruga să n-o las, să n-o părăsesc. Zicea c-o să meargă la culesul viilor și c-o să cîștige destule parale pentru noi amîndoi; în timpul ăsta eu aș fi putut să locuiesc în șura fermei Heffelfinger, în josul șoselei, unde locuiau părinții ei. N-aș fi avut altceva de făcut decît să stau pe iarbă toată ziua și să mănînc struguri.

— Vrei așa?

În cursul dimineții au venit verii ei, cu un alt camion, să ne ia. Mi-am dat deodată seama că mii de mexicani, la țară, peste tot, erau la curent cu afacerea noastră, a lui Terry și a mea, și că trebuia să fie pentru ei un subiect de conversație savuros și romantic. Verii ei erau foarte politicoși și realmente încîntători. Stam în picioare în camion, zîmbind la glume, vorbind despre locurile pe unde am trecut în timpul războiului, și de momentele cînd fusese groasă. Erau cu totul cinci veri și fiecare dintre ei era drăguț. Păreau să facă parte din ramura familiei care semăna cu Terry, mult mai puțin gălăgioși decît cea a fratelui. Dar săritul acela de Rickey mi-era drag. Jura c-o să vină să mă caute la New-York. Mi-l imaginam la New-York, lăsînd toate lucrurile pe *mañana*, pe mîine. Astăzi își purta beția pe undeva prin vreun cîmp.

Am debarcat din camion la rîspîntie și verii au dus-o pe Terry la ea acasă. Din fața casei îmi făcură semn să viu; taică-său și maică-sa nu erau acolo, se duseseră la cules. Aveam deci cale liberă pentru după-amiaza aceea. Era o magherniță cu patru odăi; nu-mi puteam imagina cum izbutea să locuiască acolo toată familia. Deasupra cuvelei de la bucătărie roiau muștele. Nu aveau perdele contra țințarilor, întocmai ca în cîntec: « Fereastră-i spartă, și bate ploaia, înăuntru ». Acuma Terry era la ea acasă și-și găsea de treabă pe lângă crație. Cît despre cele două surori, prezența mea le făcea să chicotească. Plozii se tăvăleau în drum.

Cînd soarele coborî împurpurîndu-se îndărătul norilor ultimei mele după-amieze în valea aceasta, Terry mă însoți la șura fermierului Heffelfinger. Fermierul Heffelfinger avea o exploatare prosperă în capul drumului. Am aranjat niște lăzi, ea a adus de acasă niște pături și eram gata, de n-ar fi fost un păianjen mare și păros care-și făcuse cuib în cel mai înalt colț din acoperișul șurei. Terry zicea că n-o să-mi facă nici un rău dacă-l las în pace. M-am culcat pe spate și nu l-am pierdut din ochi. Am făcut o plimbare pînă la cimitir și m-am urcat într-un copac. În copac am cîntat « Albastre ceruri ». Terry și cu Johnny ședeau în iarbă; mîncau struguri. În California se sughe miezul din boabă și pielea se scuipă, un veritabil lux. Se lăsa noaptea. Terry se duse acasă pentru cină și apărî în șură la ora nouă cu niște *torillas* delicioase și cu fasole bătută. Am aprins un foc de surcele pe pardoseala de ciment a șurei, ca să se facă lumină. Am făcut dragoste pe lăzi. Terry se sculă și alergă în fugă acasă. Tatăl ei întreba urlînd unde e; îl auzeam de la șură. Fata îmi lăsase o pelerină să-mi țină de cald; mi-am aruncat-o pe umeri și m-am dus să dau cîteva tîrcoale prin via luminată de lună, să văd ce se petrece. M-am ascuns după un șir de butuci de vie și m-am așezat în genunchi pe pămîntul moale și umed. Cei cinci frați ai ei cîntau cîntece melodioase în spaniolă. Stelele se plecau peste acoperișul mititel; fumul ieșea de pe coș și se înălța drept în sus. Adulmecam fasolea bătută și *chilis*-ul. Bătrînul mormăia. Frații îngînau fără întrerupere melodii lor. Mama tăcea. Johnny și plozii se jucau de zor prin odaie. O familie

de California. Eu stam ascuns în vie gîndind la toate astea. Aveam un moral de-un milion de dolari; exploram noaptea besmetică-a Americii.

Terry ieși trîntind ușa. I-am ieșit înainte pe drumul în beznă.

— Ce s-a-ntîmplat?

— Nu se mai isprăvește cu cearta. Vrea să mă trimeată mîine la lucru. Zice că nu vrea să mă vadă pierzînd vremea. Sal, vreau să merg cu tine la New-York.

— Dar cum?

— Nu știi, iubitule. O să-mi lipsești. Te iubesc.

— Dar trebuie să plec.

— Da, da. Ne mai culcăm o dată și pe urmă pleci.

Ne-am întors în șură; am făcut dragoste, cu păianjenul deasupra capului. Ce-mi pasă mie de păianjen? Am dormit puțin pe lăzi în timp ce focul se stîngea. Ea a plecat la miezul nopții; tatăl ei era beat; îl auzeam cum urlă; după aceea, după ce a adormit, s-a făcut liniște. Stelele învăluiau cîmpia ațipită.

Dimineața fermierul Heffelfinger și-a băgat capul pe poarta mare a surei și-a zis:

— Ce faci, micule?

— Bine. Sper că nu vă deranjez că-s aici.

— De loc. Tu ești ăla cu curvulița aia mexicană?

— E-o fată tare de treabă.

— Și foarte dragușă. Te scoate din minți, cu ochii ei albaștri.

Am vorbit apoi de ferma lui.

Terry mi-a adus gustarea de dimineață. Îmi făcusem sacul de pînză, îl legasem și eram gata de plecare la New-York, doar să trec să-mi iau banii de la Sabinal. Știam că m-așteptau. I-am spus lui Terry că plec. Se gîndise la asta toată noaptea și se resemnase. M-a îmbrățișat în vie, fără emoție, și a plecat, de-a lungul unui șir de butuci. La al doisprezecelea pas ne-am întors, pentru că dragostea-i un duel, și ne-am uitat unul la altul pentru ultima oară.

— Ne vedem la New-York, Terry?

Ea avea de gînd să vină la New-York cu fratele ei, cu mașina, peste o lună. Dar știam amîndoi că n-o s-o facă. După vreo sută de pași m-am întors s-o văd. Se întorcea pur și simplu la cocioaba lor, ținînd în mînă fărîlura în care adusese gustarea. Văzînd-o, mi-am plecat capul. Și, iacă-tă-mă, dumnezeule, eram din nou la drum.

Am mers pe șosea pînă la Sabinal, mîncînd nuci crude pe care le culegeam din pom. Apoi mă urcai pe linia SePeului și mersei în echilibru pe șine. Am trecut pe lîngă castelul de apă al unei fabrici... Se sfîrșise ceva... M-am dus la poșta gării ca să-mi încasez mandatul de la New-York. Era închis. Am tras o înjurătură și m-am așezat pe scară să aștept. Șeful biroului s-a întors și mi-a dat drumul înăuntru. Banii sosiseră; mătușă-mea mă acotea încă o dată din încurcătură.

— Cine-o să ia campionatul mondial la anu'? zise bătrînul funcționar costeliv.

Am priceput dintr-o dată că se sfîrșise și că mă întorceam la New-York.

Am mers de-a lungul liniei ferate prin vale, în lumina acestei interminabile și sinistre zile de octombrie, cu nădejdea că va trece vreun tren de marfă al SePeului și că voi putea să mă lipesc de vagabonzii amatori de struguri și să citesc cu ei povești ilustrate. Nu venea nici un tren. M-am

întors la șosea și o mașină m-a cules imediat. A fost cursa cea mai rapidă, cea mai frenetică din viața mea. Șoferul era violonist într-o orchestră de cow-boy din California. Avea o mașină nou-nouță și conducea cu optzeci de mile pe oră.

— Când conduc nu beau, zise el, și-mi întinse flaconul.

Am băut un git și i-am oferit și lui.

— Rahat! zise, și bău.

Am făcut Sabinal—Los Angeles în timpul extraordinar de patru ore precis pentru două sute cincizeci de mile. M-a lăsat drept în fața firmei Columbia la Hollywood; am ajuns tocmai bine ca să pot intra și să-mi recapăt manuscrisul refuzat, pe urmă am cumpărat un bilet de autocar pentru Pittsburgh. N-aveam bani destui să merg direct la New-York. Îmi făceam socoteala că nu era cazul să-mi bat capul cu asta decît după ce voi fi ajuns la Pittsburgh.

Autocarul pleca la zece, așa că aveam patru ore în care să gust Hollywood-ul de unul singur. Mi-am cumpărat întîi o bucată de pîine și niște salam și mi-am făcut zece sandvișuri să-mi ajungă să traversez țara. Îmi mai rămînea un dolar. M-am așezat pe un gard scund de beton în spatele unui loc de parcat automobile din Hollywood și mi-am fabricat sandvișurile. În timp ce-mi îndeplineam această sarcină idioată, fasciculele luminoase puternice ale unei premiere hollywoodiene înjunghiau cerul, acest cer zbîrniitor al Coastei de Vest. În jurul meu, peste tot, cetatea asta smintită a coastei de aur zbîrniia, și astfel se termina cariera mea hollywoodiană, era ultima mea seară la Hollywood, pe care mi-am petrecut-o punînd muștar pe pîine, pe genunchi, în dosul closetelor unui parc de automobile.

În romînește de EUGEN BARBU

MIHAI
TICAN
RUMANO

DRUMET
PRIN
AFRICA

AM fost drumet prin vocație.

Nesațul meu de călătorii n-a fost cultivat de nici o ambiție deșartă, pentru că pe acest tiran l-am purtat în mine așa cum licuriciul își poartă lumina.

Nici măcar n-a fost șlefuit la lumina înșelătoare a romanelor de aventuri. Cu romanele lui Karl May m-am întilbit destul de târziu, abia în partea a doua a vieții. Pe Robinson Crusoe l-am cunoscut pe cînd mă afluam în marele oraș La Plata din Argentina, la vreo patru ani după zmulgerea mea din satul meu Berevoești-Muscel. Și dacă mai adaug faptul că abia împlinisem 13 ani cînd eu, feciorul țaranului Niculae Tican, descindeam dintr-un transatlantic într-o țară cu desăvîrșire necunoscută, ale cărei contururi abia de le pipăisem cu ochii în modesta mea carte de geografie de clasa IV-a primară, Argentina, socot că, măcar în parte, se poate justifica pasiunea mea înăscută pentru drumeție.

Ceva trebuie totuși să alătur acestei lămuriri! Fiorul plecărilor depărtate, ca și nesațul pentru zări necunoscute, își are o localizare precisă: în satul meu. Atunci, în aromații ani ai copilăriei, peste firea mea vădit de aventuroasă, s-au suprapus isprăvile vinătorești ale lui moș Mihai Bădală, țaran vinjos în brațe și în pumni, vinător vestit prin părțile acelea. Nu știu de unde, în sărăcia lui, își încropise o biată pușcă, încărcată cu zdrobituri de tuci, care totuși niciodată nu greșea ținta. Moș Mihai nu rareori se ducea după urs ca la nuntă, pînă-n vizuina lui, cunoscînd îndeaproape cerbicia porcului mistreț și clănțanitul fioros al lupului în înceștarea supremă.

Isprăvile lui moș Mihai cu nemaiîntîlnitul lui dar de a povesti mi-au vrăjit copilăria și mi-au turnat în sînge neliniștea și fierbințeala marilor

aventuri. Și nu o dată, acolo, departe, în emoțiile vânătorilor pe care le-am trăit îndeosebi în jungla și pădurile ecuatoriale ale Africii, când viața depindea de hotărîrea unei singure clipe, înflorea în gîndul meu amintirea caldă a lui moș Mihai Bădală, primul meu dascăl în ale vînaătorii. Și tare mîndru mă simțeam cînd eu, feciorul țaranului din Berevoeștii Muscelului, îmi măsuram puterile cu cei mai dibaci țințași de pe cele cinci continente fără să uit chipul blajin al lui moș Bădală, omul care-mi pusese oarecum arma în mînă...

Dincolo de chipul lui se dăltuia, înflorind, pămîntul scump al patriei, unde cei dragi, în lipsă de vești, mă țineau într-o prezență oarecum simbolică și simplistă — prin pomelnice și pomeni — deoarece nu mă mai credeau în viață...

VRAJA CONTINENTULUI NEGRU

Am colindat lumea-n lung și lat. Cu lipsuri, cu renunțări, cu eroism uneori. Neastîmpărul m-a purtat prin cele două Americi, prin Africa, Asia, Australia și Europa. Am întîlnit oameni de toată mîna, de diferite rase și popoare. Am avut prieteni devotați, poate și dușmani, dar totdeauna mi-am găsit liniștea deplină lingă oamenii simpli care mi-au fost și cei mai apropiați.

Cel mai drag, însă, dintre toate continentele mi-a fost Africa... De ce? N-aș putea spune! A fost ceva mai presus de puterea mea de înțelegere. L-am iubit. Cu pasiune chiar. Dovadă că o bună parte din peregrinările mele s-au desfășurat în « misteriosul continent negru »! De ce « misterios »? Mie Africa nu mi-a ascuns nimic, și-am colindat-o cu piciorul, atît în partea centrală, cît și în partea apuseană și cea răsăriteană; Mauritania, Senegal, Sudan, Guineea, Congo, Capetown, Alexandria, Port-Said, Marea Roșie, Djibouti, Abisinia, Madagascar, iată cîteva nume citate aci doar pentru rezonanță... În dosul lor se ascund clipe de neuitat. Păduri neuitate și chiota de fiară, vaduri de apă unde se răcoresc și se adulmecă vietățile pustiurilor, vegetația luxuriantă ecuatorială, munții maiestuoși, fluviile lungi și largi, nostalgia caravelor și a nisipurilor nesfîrșite, soarele arzător, legănarea palmierilor în amurguri pline de taină, răsăriturile mărețe, nopțile adînci și zumzetul gîzelor...

Nicăieri în lume n-am întîlnit o mai strălucitoare bogăție a florei, o mai minunată diversitate a faunei, o mai nebănuită și uimitoare schimbare a decorului la fiecare pas, ca în cel mai fantastic caleidoscop.

Primejdia ca și încîntarea stau mină-n mină pretutindeni în Africa. Viața albului acolo e și o problemă de adaptare, dar și de înțelegere a peisajului cu tot ce se află în el, faună, floră și oameni.

Oamenii Africii?!

Sînt ca și noi! Oameni! Au și ei dorinți, idealuri, suferă, și iubesc. Ei sînt cel mai interesant aspect al continentului negru. Tradițiile bogate și colorate ca trăire au multă sevă și originalitate. Inima, cîntecelo și dansurile lor sînt pline de inedit. Dar dincolo de acest inedit, « omul alb » n-a putut vedea altceva decît propriul lui interes care — în general — a primit. Este drept că n-am întrevăzut de pe atunci că eliberarea lor se va produce într-un timp atît de scurt, dar știam că se va produce într-o zi.

Aceasta se realizează azi într-o cadență care dovedește că Africa își pune în valoare vitalitatea... Curînd, robia din continentul negru va deveni amintire... Și atunci, tam-tam-ul va răsună peste întregul pămînt african ca un simbol al definitivei eliberări.

Prima mea întîlnire cu Africa o datoresc unui umil băț de chibrit, care mi-a adus prietenia călătorului Lafitte, căruia i-am aprins o țigară. Era în anul 1923 și mă aflam în frumosul port argentinian La Plata. Imprietenindu-ne, el mi-a propus o călătorie în Africa, unde lucra la Matadi, în Congo. Am acceptat.

Ca să mai dau detalii asupra călătoriei de la La Plata la Dakar ar fi de prisos.

Odată ajuns aci, am colindat toată Africa centrală și occidentală timp de 19 luni. Rodul acestei cutreceri s-a împlinit în cartea apărută în limba spaniolă: *La vida del blanco en la tierra del negro* * apărută în 1927 la Barcelona.

A doua întîlnire s-a întîmplat în 1934 cînd, după multe greutăți și sacrificii materiale mari — pe cont propria — am reușit, să mă imbarc pentru Djibouti, de unde am luat apoi drumul spre Addis-Abeba, aceasta pentru a vizita și estul Africii...

De astă dată am colindat prin: Somalia franceză, engleză și italiană, Tanzania, Kenya, Madagascar, Zanzibar, Victoria, Mozambic și, bineînțeles, Abisinia... Însemnările izvorite din aceasta a doua și ultimă călătorie în Africa au constituit două volume, dintre care unul *Abisinia* a apărut în 1935 în mai multe ediții, după care am mai publicat și alte lucrări dintre care *Lacul cu elefanți* și *Monștrii apelor*, reeditate de Editura Tineretului.

ÎN PĂDUREA TUTU

Vînătorile mele au fost multe și diverse ca rezultate. Am vînat lei, pantere, bufali, porci spinoși, pisici-tigru... De fiecare vînătoare mă leagă amintiri... Una îndeosebi m-a zguduit prin semnificația ei.

Într-o zi de primăvară, la ora 4 după amiază, am plecat din Dakar spre Saint-Louis (Senegal), întovărășit de un francez, Lepesteur, și de un amic al acestuia, cu scopul de a vîna porci spinoși și gazele, în marea pădure Tutu.

Automobilul cu care mergeam nu ne-a făcut nici un bucluc pe drum, așa că la ora 1 din noapte am poposit aproape de pădure. Am mîncat și la ora 2,30 am pornit din nou.

În drum am întîlnit numeroși șacali, dar nu aceștia ne interesau, mai ales că vroiam să ne economisim munițiile.

În jurul orei 4 dimineața, am sosit la Sombaïc, un sat ceva mai mare. Era încă întuneric, dar locuitorii erau sculați, — ceva destul de firesc dacă mai adaug că, de obicei, ei se culcă la ora șapte seara, uneori chiar mai devreme.

Binevoitori, s-au oferit să ne conducă în locurile cunoscute de ei, unde — spuneau — aveam să găsim porci spinoși și gazele.

* Tradusă în romînește sub titlul «Viața albului în țara negrilor», București 1929.

Am intrat în pădure conduși de șase oameni din sat. Pădurea era destul de deasă, doar pe ici, pe colo, existau luminișuri mărginite de palmieri giganți.

Abia intrarăm în tufișuri când zărirăm două puncte luminoase arzind în umbră. Însoțitorii noștri ne-au spus că s-ar putea să fie ori vreo pisică-tigru, ori vreun șacal, animale inofensive, așa că pornirăm mai departe. Hăitașii, însă, scotociră tufișul și — surpriză — prinseră un pui de gazelă viu. Și-acum parcă îi văd ochii blinzi, plini de spaimă.

În drum spre automobil întâlnim un porc spinos pe care-l culcai dintr-un singur foc. Era firesc, deci, ca celelalte animale, la auzul detunăturii, să se ascundă. Dar nu! Un hăitaș ne atrase atenția că alți doi ochi ne urmăresc intrigați din umbra tufișului! O pisică-tigru?! și-mi pregătii arma! Dar nu! Era o gazelă... Ochii ei temători căutau ceva... Dar ce anume căutau? Pentru că, în loc să fugă, ea ne urmărea... Jocul acesta n-a ținut mult fiindcă o detunătură a culcat-o.

Aproape imediat mi-am dat seama: gazela era mama puiului prins de negrii noștri...

Nu știu ce m-a cuprins atunci, că mi-am simțit lacrimile curgând... Biata gazelă! Ce luptă groazavă trebuie să se fi petrecut în ea! Și ce putere a avut iubirea de mamă ca să învingă întâi sfiala caracteristică ei, apoi să se despartă de turmă și, în urmă, conștientă că i se poate întâmpla ceva rău, să încerce totuși, cu neînsemnatele ei puteri și cu sacrificiul vieții, salvarea puiului drag!

Sărmană mamă!

Jertfa ei a fost însă zadarnică, pentru că singele curs, gîlgîitor și cald n-a putut salva viața puiului! Omul n-a vrut, n-a putut să înțeleagă, și când a înțeles, a fost prea târziu...

M-am uitat la pui cum cu ochisorii lui lăcrămoși și plini de nedumerire privea fără vlagă capul însingerat al mamei... Oare să fi înțeles el că trupul acela în care cuțitele oamenilor tăiau adînc, era mama lui? Putu el înțelege, el, cel puțin, jertfa mamei lui? Pentru că noi oamenii, o înțelesesem prea târziu!

Un orfan mai mult pe pămîntul bieteii Africe... Al cîtelea?

OAMENI ȘI «OAMENI»

În cele mai multe cazuri raporturile, de la negru la alb, erau acelea de supus și stăpîn. Și n-aș putea spune că «omul alb» s-a dedicat de multe ori trup și suflet dorinței de a se apropia cu înțelegere de sufletul simplu și uman al negrului. Am întîlnit negri care puneau mai presus de orice cinstea, onoarea și mulți mi-au salvat viața — și nu numai pe a mea, ci și pe a altora — deși și-ar fi putut-o pierde pe a lor. Exploatarea negrilor era evidentă. Adesea, viața negrilor nu însemna nimic în fața albului de tip colonial. Despre aceasta s-a scris mult și astăzi, cînd a devenit o sarcină a secolului nostru, problema desființării colonialismului este bine cunoscută. Mi-aduc aminte, însă, de un episod pe care l-am scris în cartea *La vida del blanco en la tierra del negro*.

Mă aflu în Nigeria, pe atunci colonie engleză, și venisem acolo în scopul de a vîna elefanți. Ne îndreptam spre tîrgușorul Aleocuta, un centru important pentru acest soi de vînaătoare. O dată sosiți, am pornit în căutare, dar peregrinările noastre au fost zadarnice: nici urmă de elefanți. La sfaturile

unui expert, ne afundaram în pădurea Kanama, unde am găsit vreo șase colibe. Intenția noastră era să luăm din rindul locuitorilor acestor colibe — vreo treizeci la număr — călăuze care să ne conducă spre elefanți, să ne poarte bagajele, armele, hamacurile... Dar la sosirea noastră, în această mică așezare, n-am găsit decât un copil de sin lăsat acolo — probabil mama fusese plecată când s-a dat alarma că vin albi și când tot satul fugise — trei maimuțe domesticate și un bătrîn bolnav de boala somnului...

Zadarnice au fost toate încercările noastre de a ne apropia de ei, de a le dovedi că sîntem oameni pașnici, că n-am venit cu nici un gînd rău...

Nici n-au vroit să audă.

CE ESTE O FACTORERIE? CUM SE «FĂCEA» COMERȚUL ÎN AFRICA

Îmbarcați pe o plută, am plecat pe fluviul Pongo de la Freetown, capitala Sierrei Leone, colonie engleză, înspre Guineea portugheză și anume spre localitatea Cachine, un centru important al acestei colonii.

Am călătorit două zile pe acest fluviu. Prima noapte am poposit la marginea unei păduri, Harda, unde am fost bine primiți și găzduiți de reprezentantul alb al unei factorerii situate în această pădure.

Evident că indigenii luați de noi pentru a purta hamacele și celelalte bagaje, au fost și ei bine primiți și dați în grijă negrilor care deserveau factoreria, ospătîndu-i cu «mil», un fel de mei pisat, pregătît cu unt de palmier, mîncarea lor favorită.

Ce înseamnă o factorerie?

Nimic altceva decât un fel de organizație comercială specifică Africii și specifică comerțului făcut cu negrii. Ea nu se aseamănă cu ceea ce este comerțul la noi în Europa.

În primul rînd, aici amabilitatea nu-și are locul. Vînzătorii nu se sînt de loc obligați să zîmbească călduros clientului și nici nu trebuie să-și calce pe nervi cu toanele acestuia care îi dă peste cap magazinul ca să nu cumpere nimic pînă-n cele din urmă. Totul se reduce doar la un soi de schimb de mărfuri în natură net în defavoarea celui care oferă produsul pentru schimb, adică al negrilor.

Mai întîlnisem asemenea centre comerciale, mai mici sau mai mari, situate în general în locuri cu «vad» cum am zice la noi, adică pe marele artere de comunicații (fluvii, drumuri), ca și în sînul triburilor. Dar cel în care am poposit, avea ceva în plus: se afla la marginea pădurii.

Nici nu se luminase bine de ziuă cînd am fost treziți de vociferări și hărmălaie. Ne-am sculat și ne-am îmbrăcat... În lumina clar-obscurului zorilor am zărit o mulțime care, la ușa factoreriei, își disputau locurile.

Cînd soarele a spart întunericul, mi-am dat seama despre ce anume era vorba: locuitorii își aduseseră produsele pentru schimb.

Factoreria aceasta, ca și în general toate factoreriile din păduri, era construită din lemn — aci din abundență — fără nici un fel de pretenție arhitecturală: o sală mare care reprezenta magazinul propriu zis, iar în rest locuințele «funcționarilor» și magazii. Drept confort, aci ca în toată Africa, se găsea dușul rudimentar, totuși atît de necesar în Africa, ca și masa cu apă mentolată și chinina respectivă, care niciodată nu lipsește din casa europeanului, cum ar fi la noi de exemplu, pîinea.

În magazinul factoreriei erau îngrămădite fără nici un fel de noimă, tot felul de lucruri: pantaloni noi, sau purtați, cămăși pe jumătate rupte, articole de aluminiu și de tuci (oale, tigăi, ceaune), pălării de toate formele cu boruri și fără boruri, fierării, tutun, mărgelării, «diamante», «topaze» și «rubine» din cea mai curată sticlă, câteva bucăți de stofă în stare destul de bună, ceasuri care nu merg, în sfârșit tot ce se arunca la noi se putea găsi într-o astfel de factorerie colonială.

La acestea se mai adaugă și câteva sticle cu o băutură capabilă să facă să turbeze un hipopotam.

Aș putea jura că la rubrica cheltuelilor generale a oricărei din aceste factorerii nu figura nici o centimă măcar pentru reclamă, de care n-aveau nevoie, căci și fără aceasta făceau afaceri minunate. De cum se făcea ziua, începeau să vină indigenii încărcăți, unii cu saci cu arahide, alții cu cărtașe pline cu ulei de palmier, fildeș, cauciuc, mărfuri cu care veneau de la distanțe chiar de aproape 100 km, și aceasta pe jos, alții veneau cu orez sau chiar cu cițiva franci în mână.

Și când, pe la orele 6 dimineața, se deschideau ușile factoreriei, negrii începeau să se îmbulzească. Funcționarii negri ai factoreriei erau acolo, gata să împiedice orice infracțiune, ajutați de maiestatea sa «albul». Acesta, de altminteri, nu era în general decît vreun funcționar care în metropolă câștiga cu mare greutate câteva sute de franci pe lună, pe cînd aci câștiga de 5—6 ori atîta, și poate chiar mai mult, și fără cea mai mică osteneală, căci toate operațiile de administrare erau făcute de stabilimentul central.

El avea la ordinele sale cîți oameni vroia, inclusiv pe șeful tribului, sau pe regele localității, dacă avea cîntărea de a conduce o sucursală dintr-un loc mai important. Bucătari și brutari speciali, care mulțumită perseverenței au ajuns destul de îndeminateci în aceste meserii, se ocupau de hrana sa.

Ținînd în mînă un baston de dimensiunile unei prăjini, și pe care-l arboră ca pe un simbol al superiorității sale, el stătea pe un taburet înalt ca un tron și, fumînd tacticos, își plimba privirea pe deasupra capetelor angajaților săi și a celorlalți negri, primind cu dispreț olimpic demonstrațiile de admirație și întrebările umile pe care i le adresau cei mai îndrăzneți dintre aceștia din urmă. Dar dacă o mînă mai nerăbdătoare amenința să întrerupă mersul regulat al operațiilor, sau chiar dacă din greșală cineva deranja ordinea stabilită, catadicsca să intervină în afaceri. Fără a se mișca de la locul său, el ridica numai mîna înarmată cu teribilul baston și administra cu el o lovitură — în coaste sau aiurea, n-are importanță — imprudentului pe care l-a surprins asupra faptului.

La drept vorbind, însă, aceasta fiind pedeapsa pentru «hoțul» surprins în flagrant delict, sau pentru acela care pur și simplu făcea «mișcare greșită», ar fi trebuit să se administreze lovituri de baston mai curînd funcționarilor săi și sie însuși. Cîntarul cu care cîntărea mărfurile suferea de simptome neregularități în favoarea proprietarului. Și cum, pe de altă parte, funcționarii, bine dresați, știau să facă cu o repeziciune uimitoare toate operațiile necesare, se întimpla ca cele zece kg de arahide, de pildă, aduse de naivul negru, să fie cu mult mai puțin — opt kg — după părerea numitului cîntar.

Și dacă această scădere părea prea mică, era foarte ușor să mai micșoreze încă greutatea reală printr-o simplă eroare de calcul, care se putea explica la nevoie prin repeziciunea operației. O mică eroare în sfîrșit, care reducea

la șapte kilograme cele zece kg. de arahide, dacă nu se putea să fi fost chiar unsprezece.

Vine apoi taxarea. Ca și pe piețele europene care dispun de mijloace rapide de comunicație, prețurile oscilau — cum desigur oscilează și azi — simțitor în Africa. Un articol care valora într-o zi 5 franci, a doua zi valora 3, iar cu o zi mai târziu... 2, poate!

Dar în sfârșit, se învoiau asupra prețului și greutateii într-o formă foarte expeditivă: negrii ori acceptau ori li se arăta ușa! Așa că acceptau întotdeauna taxarea făcută de alb prin intermediul funcționarilor săi indigeni.

Cînd venea în sfârșit momentul să se încheie târgul, întrebarea era:

— Ce vrei? Bani sau articole?

Articolele erau toate vechiturile de care am vorbit sau, dacă nu erau vechituri, erau obiecte fără valoare, și asupra cărora nu cred necesar să mai insist.

Banii? Banii nu serveau la nimic. Chiar dacă ar fi fost vreun potentat din acea regiune, tot nu și-ar fi păstrat nefericita sumă de bani și ar fi venit a doua zi să-i schimbe pe un șirag de mărgelile de sticlă, sau pe o pălărie veche de femeie a cărei panglică frumos colorată îi rămăsese la inimă.

El se decidea deci mai curînd pentru articole și iată cum cele zece kg. de arahide, reduse la opt de cîntar și la șapte de vînzător, se prefăceau în cîțiva franci, care la rîndul lor se transformau într-un cuțit cu minerul de plumb și cu o lamă de care este mai bine să nu vorbim. Și dacă, totuși, omul ținea să aibă ceva bani în mînă, mai curînd sau mai târziu se întorcea tot la factorerie, necîștigînd, în fond, decît cîteva ore de plimbare suplimentară...

Temîndu-se că banii pe care îi avea nu ajungeau ca să cumpere un lăntîșor de așa zis argint, omul întrebă sfios de preț care adesea era în disproporție cu mijloacele sale, deoarece vînzătorii știau ce poate să aibe el în pungă. Era deci nevoit să aleagă altceva, orice-i plăcea, în afară de lăntîșorul dorit. Ezitînd, se hotăra în sfârșit pentru o montură de ochelari, bine înțeles fără sticle, pe care i-o arăta vînzătorul de departe, căci era strict interzis de a se atinge articolele expuse; plătea, și cînd banii intrau în casă, trebuia să prindă din zbor ceea ce-i asvirlea funcționarul factoreriei, care tot timpul își servea clientul cu o atenție care ar fi fost de ajuns ca să ducă la faliment pe un negustor din Europa după cîteva zile de practică numai.

Cu toate acestea, magazinul era plin întotdeauna în timpul orelor reglementare, adică de la 6—10 dimineața și pînă la 6—8 seara, — o oră în plus sau în minus după anotimp. La ora închiderii se repeta întotdeauna aceeași scenă: «albul» dădea ordin să se evacueze cumpărătorii, cu sau fără mărfuri, și amployații se serveau de manierele unor jandarmi față de niște abjecți infractori, împingîndu-i pe toți spro ușa.

Cîte unul îndrăzne uneori să protesteze și atunci era rîndul albului să-i administreze atîtea lovituri de prăjină cîte ore a sunat pendula.

Nu trebuie să se creadă că exagerez. Acest comerț, cam prea special, se practica pe o scară foarte întinsă de aproape toate factoreriile din Africa și pe care le-am cunoscut cu aproape 40 de ani în urmă.

Abolirea unor asemenea practici intră în obiectivele luptei anti-colonialiste de eliberare a popoarelor Africii, care a cuprins întreg continentul negru.

LEE LANG-SIEU (HONG-KONG) ©Asociația Ziariştilor Independenți din România

Mama și copilul

J. ARTHUR MAIMANE

(Africa de Sud)

UN FEL DE A VORBI

BĂIATUL intră în mica vilă ce adăpostea oficiul poștal, pe ușa pe care era scris: «numai pentru neeuropeni».

Cinci trepte și iată-l la ghișeu. Se trase către stînga, aproape de peretele de scinduri care despărțea ghișeul și partea aceasta a clădirii de restul ei, mult mai mare, rezervat «numai pentru europeni».

Se uită prin plasa de sîrmă de aramă care se întindea pînă la jumătatea ghișeului lustruit. Telefonista de la centrală, cu ochelarii pe nas, stătea la masa ei din colț, citind un roman și trecîndu-și alene degetele mîinii stîngi prin părul cirilionat. O femeie mai tînără — șefa oficiului — privea afară pe fereastra zăbreliată, fredonînd o melodie. Altcineva nu mai era în casa cu o singură încăpere.

După un minut băiatul tuși. Femeia tînără întoarse încet capul. Pleoapele i se strînsă cînd îl recunoscă. Se întoarse, se uită din nou pe fereastră și tuși zgomotos.

— Ei, ce vrei? întrebă ea fără să-l privească.

— Două mărci de doi penny, vă rog.

Ea coborî cele patru trepte dinspre ghișeu, încet, cu mîinile în șolduri, cu capul ridicat semeț și se opri în dreptul lui sfredelindu-l cu ochii ei cenușii.

— Zi: «lady» spuse ea cu o voce liniștită, gravă.

Femeia între două vîrste ridică ochii de pe roman și se uită la cei doi, curioasă. Băiatul rămase tăcut.

— Dacă nu-mi zici «lady» nu-ți dau mărcile.

— Uite ce, nu vreau decît două mărci de doi penny. Am spus «vă rog» și asta cred că-i destul.

— Spune «lady» sau ieși afară!

El privi înapoi o clipă, ridică din umeri și ieși.

— Asta-i dificultatea cu acești cafri care învață carte. Devin obraznici — zise cu o voce resemnată femeia mai vîrstnică.

Și se întoarse din nou la romanul ei.

Cea tînără măsură nervoasă camera în lung și-n lat.

— Am să-i învăț cu pe nesiopliții ăștia cum să se poarte, chiar dacă o fi cel din urmă lucru pe care-l fac aici. N-am să-i vînd mărci sau altceva, pînă nu-mi zice «lady».

Un băiat ca de opt ani păși fără zgomot în mica odaie, cu picioarele sale goale, late, pline de praf. Se uită atent la cele două femei, apoi puse mîna dreaptă pe teighea, la același nivel cu ochii. Ținea strîns în pumn o piesă de șase penny, asudată.

— Două mărci de doi penny, lady, ciripi el.

După ce veni alene din nou spre ghișeu, femeia cea tînără îl servi pe băiat, care plecă. De dincolo de ușă se auzi îndată un ris batjocoritor. Ea ieși repede din birou și se uită pe fereastra largă, zăbreliată și prăfuită. Îl văzu pe același cafri obraznic, neobișnuit de curat pentru un african de la țară, cu pantaloni de stofă și cămașă cu pătrate; el trecu încet de fereastră, pe lîngă colțul casei, spre

terasă, lăasă în urmă ușa rezervată albilor și lipi mărcile pe două plicuri pe care le împinse în cutia de scrisori. Apoi se sui pe o bicicletă lucitoare și plecă fluierînd.

— Cafrul ăsta se crede deștept! Știi ce-a făcut, pungașul? A trimis pe picul de adineaori să cumpere mărcile pentru el. Dacă aș știi cu certitudine care sînt scrisorile, le-aș lua și le-aș rupe în bucățele.

— N-ai face decît să te bagi în bucluc, Kati.

Peste cincisprezece minute, după ce străbătuse două mile, James sări de pe bicicletă, o propti de un copac la umbră și intră într-o curte înconjurată cu zid de lut, în fața curții unei case mari.

Împinse ușa. Sora sa, care trebăluia la mașina de gătit, îl privi, apoi își văzu mai departe de lucrul ei.

— De ce ești așa de vesel? îl întrebă ea.

El rîse.

— E ca una din zilele celea de vacanță. Am avut încă o răfuială cu fata aia de la poștă. Îmi cerea să-i spun «lady». «Zi, lady, băiete», o imită el.

— Ai face mai bine să fii mai cu grijă, Jimmy. Se pare că ți-ai pierdut capul. Aici nu-i Johannesburg. Aici e încă micul Olifantshock unde ai crescut. Și aici nu trebuie să discuți cu albi. Ai să dai de dracu!

— Nu-mi pasă; dar n-am să spui oricui «sir» și «lady»: n-aș vrea să-i spun așa nici stăpînului meu.

— Nu fii prea sigur de tine, Jimmy. Ești încă un băietăndru.

— Afă că dacă ar trebui să-i spun așa chiar și unui «sticlete», cînd e la o adică, aș face-o. Dar fetii aceleia, de ce? E cam de vîrsta ta, surioară. Și nici nu lucrez pentru ea, pentru tatăl sau fratele ei. De fapt, ea lucrează pentru mine: e funcționar public, nu-i așa?

— Ehe, Jimmy, începi să te crezi un deștept din ăia din Johannesburg. Ai să vezi tu pe dracu, pînă la urmă.

Peste două zile, un om înalt, voinic, cu părul alb și creț ca lîna de miel, intră la poștă pe ușa pe care era inscripția «numai pentru negri». El se sprijini de tețgheaua lustruită, cu fața foarte aproape de grilaj. Se uită zîmbind spre femeia mai în vîrstă și tună: «Bună dimineața, lady», iar cînd apărură și tînăra, îi spuse și ei la fel.

— Bună dimineața, Johanes, spuse femeia matură, cu un suris protector pe fața sa ridată. Cum merge la țară?

— Vai, lady, n-a plouat destul. Va fi un an prost.

— Te îmbogățești ca un evreu afurisit și te îngrași pe an ce trece și te plîngi tot mai mult de recoltă.

— Știi, Johanes, spuse vesel tînăra, tu ești un cafru cumsecade. Toată lumea te vorbește de bine. Dar băiatul tău... Mai bine l-ai învățat cum să se poarte, altfel o să aibă necazuri. De cînd l-ai trimis la școală, a devenit foarte obraznic.

Capul lînos se mișcă dintr-o parte într-alta.

— Ce-a făcut James? E băiat bun.

— Dacă e băiat bun, atunci trebuie să-mi zică «lady». N-o să-l mai servesc niciodată, pînă nu învață cum să se poarte.

— Ah, mormăi voinicul. Ce pot să-l învăț eu? Eu sînt un bătrîn nepriceput care știe numai să cultive grîne și să castreze taurii. Dar el, el se civilizează: la școală îl învață cum să spună oamenilor. Eu n-am fost niciodată la școală și nu mă pricep la lucruri dintr-astea.

— Ei bine, școala aceasta îl învață lucruri rele.

— Păi el mi-a spus că un alb îl învață limba voastră. Voi sînteți cei care ne-ați adus învățătura asta!

Sîmbăta de dimineață, toți fermierii albi din district se adunau, ososi, îmbrăcați în kaki, cu fețele roșii, vorbind tare, în fața prăvăliei de fierărie, de partea cealaltă a poștei. Era colțul cel mai important din Olifantshock. Sprijiniți de jeep-uri sau de alte feluri de mașini, vorbeau, își așteptau nevestele planturoase, care abia se mișcau, înbrăcate în rochii de sărbătoare de mătase neagră și cu pălării de pai mototolite. Se tocmeau cu cei doi indieni, în prăvălia nu prea aglomerată, în care se vindeau de toate, în afară de tractoare întregi sau camioane — pe acestea le aveau numai în piese demontate.

Prăvălia, poșta, poliția de după colț, sediul căilor ferate și pompa învechită de benzină din fața magazinului universal alcătuiau tot Olifantshock-ul. Sîmbătă dimineața era zi de tîrg. Toată lumea se învîrtea pe acolo, în așteptarea trenului de dimineață din Middelburg.

La jumătate de oră după plecarea trenului, mergeau în corpore pe veranda poștei și, deschizînd cutiile verzi de scrisori ce le aparțineau, își luau corespondența. În timpul săptămîinii, această grea însărcinare era dată unuia din cei mai inteligenți muncitori de-ai lor, dar sîmbăta devenea o ocazie de întîlniri.

Katrina, șefa poștei, își pregătea ștampilele pentru corespondență, în timp ce vorbea și cocheta cu cei patru tineri spătoși care îi făceau ochi dulci prin geamul părții rezervate «NUMAI ALBILOR». Cei cîțiva africani aflați în partea cealaltă, trebuiau să aștepte mai mult ca de obicei pentru a fi serviți.

James făcu două tururi, încet, pe bicicletă, între magazin și poștă. Apoi, oprindu-se brusc pe pedala dreaptă, răsuci roata din spate în pămîntul nisipos, ridicînd un nor de praf. Ar fi trebuit să oprească pe piciorul stîng, la cîteva degete de tufișul țepos și plin de praf de lîngă intrarea «PENTRU NEGRI» a poștei.

— Ce vrea cafrul ăsta orășan aici? spuse unul dintre fermieri, omului care stătea lîngă el, sprijinit de un camion.

Orice negru sau negresă îmbrăcat cu grijă, era pentru ei un «cafru orășan».

— Țsta nu-i un cafru orășan. Este fiul bătrînului Johan. Merge la școală, la Johannesburg sau în altă parte. Se îmbracă la fel ca un băiat alb și s-ar părea că se și crede băiat alb.

— Data viitoare cînd va mai stîrni praf pe aici, îl voi croi cu biciul.

— Tatăl lui e un cafru bun. Face prea mulți bani, asta-i singurul lui cusur.

James era bine dispus. Intră la poștă, își dădu pe ceafă pălăria, dădu din cap spre cei doi băieți cu picioarele goale care așteptau să le vină rîndul, și se sprijini de teighea cu brațele încrucișate. Katrina veni rîzînd din partea cealaltă, se duse la dulapul deschis din peretele de lîngă centrala telefonică și scoase o scrisoare înregistrată. Cînd se întoarse, dădu cu ochii de cele trei fețe negre care o priveau prin grilaj. Risul îi pieri de pe față.

— Și tu ce vrei? zise aspru, uitîndu-se la James.

— Bună dimineața, domnișoară, răspunse el încet. Aș dori să cumpăr un mandat.

Ea bombăni și dispăru dincolo de despărțitură. După un timp se întoarse. Fără să-l privească, îi servi pe ceilalți doi copii, apoi se întoarse către el:

— Ce-ai spus?

— Un mandat de 24 pence, vă rog.

— Zi-mi «lady» șuieră ea.

El rise.

— Rizi de mine?

— Da! De ce să vă spun așa? Nu sînteți măritată, nu? Nu văd nici o verighetă pe degetul dumneavoastră.

Ea se înroși și ochii îi ieșiră din orbite.

— Afurisitele, cafru nerușinat! Cine crezi tu că ești? Să mă insulti pe mine, o albă? Cine-oi fi crezînd că ești?

— Ei, coană, nu vă supărați.

— Cine-i cafrul ăsta care te insultă, Kati? bubui o voce tînăra de bas, de dincolo de despărțitură. Caută închisoarea cu lumina.

— Nu mai sta acolo la pălăvrăgenă, Gert. Vino să-l scarmeni! Hai repede, că fuge!

James nu mai avu timp să-și ia bicicleta. Cînd se uită afară, trei dintre tinerii care cochetaseră cu șefa poștei, veneau în fugă de după colțul casei, pe unde era intrarea pentru albi. James se trase într-o parte, spre tufișurile de spini, sări peste unul mic, și ieși în strada prăfuită. Nu stătu să se gîndească încotro s-o apuce; fugi drept înainte, trecu strada, lăsînd grupul de fermieri și prăvălia la dreapta și fugi de-a lungul străzii, pînă dincolo de postul de poliție, la peste o sută de metri depărtare.

Katrina apăruse în ușa poștei și striga celor trei tineri:

— Prindeți-l, porcul! Prindeți-l, ciinele! Dați-i cîteva, cafrul dracului!

Fermierii, soțiile lor și africanii strînși în jurul prăvăliei, se uitau mirați la femeia furioasă și la tinerii care alergau.

— Ce se întîmplă? întrebă unul din fermieri.

În timp ce fugeau după James, cei trei fil de fermieri se răsîndiseră pe toată strada. Ei aveau arme grele, nemaivorbind de cizmele lor mari! Dar acestea nu păreau să-i împiedice la fugă. James alerga mișcîndu-și grăbit mîinile și capul, căzîndu-se să-și grăbească pasul. Șoseaua prăfuită era liberă în fața lui — cu excepția unui sergent alb, care venea încet pe o bicicletă, spre el.

— Prinde-l, Jannie! îi strigă unul dintre urmăritori, sergentului.

Tînărul sergent sări de pe bicicletă și o lăsă la pămînt. Se așeză iute în mijlocul străzii și așteptă acolo cu picioarele bine înfipite și cu mîinile întinse, gata să-l prindă. James alerga drept spre el cu pumnul ridicat ca și cînd ar fi vrut să-l lovească. Ca să se ferească, sergentul își acoperi fața cu mîinile și James coti repede spre dreapta și trecu de el.

— Prostule! îi strigă unul din urmăritori sergentului.

Roșîndu-se de necaz și rușine, tînărul sergent se întoarse și degetele-i căutară nervoase teaca revolverului. Zmuci revolverul mare și negru și cînd cei trei tineri ajunseră lîngă el, începu să alerge cu ei.

— Stai! stai sau trag!

— Împușcă-l în picior, prostule!

James se aplecă pe vine, tupîlîndu-se printre tufișurile de spini din dreapta șoselei. Sergentul se opri și trase un glonte pe deasupra capului lui James.

— Nu te juca, omule! Împușcă-l pe blestematul ăsta de bastard!

James aproape se împiedică, cînd auzi împușcătura. Era în apropierea tufișurilor care mărgineau șoseaua, și, după ce zvîrli iute o privire înapoi, sări peste ele, într-o poiană, căzînd în patru labe.

Cînd zvîcni în picioare, ștergîndu-și cu dosul palmei fața nădușită și prăfuită, auzi pe unul din urmăritori strigînd:

— Uite-l colo, după tufiș, Jannie! Trage!

James se poticni de un tufiș din fața sa.

Tînărul sergent ochi iute și cu grijă. Trase trei focuri repezi, mișcînd pistolul spre dreapta, cu cîteva centimetri la fiecare foc.

La al treilea foc, un vaiet se auzi din tufiș.

În romînește de ELENA JOJA

ALEXEI
SURKOV

SPRE
CASĂ

Iată-l, își desface imensele-i aripe,
zboară pe pista de asfalt, acum,
plutește peste zare, plutește peste clipe,
TU 104, uriașul lăstun.

Motoarele vuiesc, iau înălțime,
soarele bate-n geamul străvezii.
Tristețea plecării se topește în calde, intime
bucurii ale zborului, și e ceasul tîrziu. . .

Copacii, jos, foșnesc în ceața rece,
șoselele, în urmă, par frunze de ciment.
Săgeata cea neagră o mută spre douăsprezece,
cadranul neobosit și atent.

În calea lăstunului, liber e ceasul senin,
Nurii, cupe albastre închine-i !
Iar vînturile să-l petreacă, lin,
din munții Pakistanului, pînă-n văzduhul Chinei !

Iată-o, vie, reală — cu ce-ai putea s-o asameni ? —
ivindu-se, ca din basme,
India, himalaie de oameni,
lut cu împietrite fantasme !

Poate aici, ascuns de ceața amiezii,
unde lucesc lacuri de ghiață,
trăiește enigmaticul om al zăpezii,
cu umbra trecutului, zăgrăvită pe față. . .

Și-acolo-i Delbi, cu arșiți de iunie,
la sud, dansează musonul;
acolo, suie clopotul lunii, pe funie,
acolo fluvii își înalță svonul!

Tainele străvechiului Orient
ni se desvăluie. Parcă plutim de-un an!
Dar munții se-apropie și-n curînd, la Tașkent
vom minca simplu și cotidian. . .

Oare chiar simplu, ca în oricare zi?
Cum să-mi stăvilesc bucuria — știe vreunul? —
cînd, desenîndu-se după norii aurii
Moscova v-a-ntîmpina lăstunul?

Norii vor luneca prin raze sure
și se vor arăta privirii noastre
ale Kremlinului roșii turle
și Colinele Lenin, albastre.

Vnukovo ne-ntîmpină, în baine de gală.
Zîmbete. Flori. Vibrează-n inimi cîntul.
Basmu-i sfîrșit.

— Te salut, capitală!
Nu știu oraș mai drag
pe tot pămîntul!

DESPRE PRIETENIE

Cu prietenii alături, lîngă murmur de valuri,
o noapte-ntreagă-am stat, lîngă greieri și bolovani,
sub ale Șirazului ciuntite portaluri,
în urmă cu cincisprezece ani. . .
Luna părea o carafă subțire, de nea,

stele roiau peste caldele cremeni,
iar graiul meu cu limba farsi se împletea,
cum într-un sipet, două perle-asemeni.
Urlau șacali. Pîlpîiau peste dealuri, căzutele stele,
o umbră s-a ivit, cu ochi lichizi.
Ni s-a părut că suie din ierburile grele,
ni s-a părut o clipă că-i Hafiz...
...Curînd, călătoriră zorii-n lunci.
Ani cincisprezece au trecut. Eu, în Șiraz,
vă chem prieteni, în grădinile de-atunci
să convorbim cu luna și cu Hafiz și azi...

Stăteam — cu cincisprezece ani în urmă — la Bandung,
la sfat cu prietenii, sub murmurul prelung
al fluierului scînteind, sub luna
lunecătoare, ca întotdeauna...
Orașul depărtat, ilumina, din zare,
umbră cîntărețului, tremurătoare,
cîntînd o javaneză-ncetișor
un cîntec de iubire, de fericiri, de dor.
...Și, deodată, în oraș s-au stins
luminile și-auzul l-au atins
întunecate, oarbe voci din umbră
vibrînd în întuneric, într-o chemare sumbră...
Dar prietenii s-au strîns mai mult, în preajma mea.
Parcă alt prieten, negăsit, se-apropia,
venind, ca aurul unei liniștitoare ploi,
scutul încrederii boltindu-l peste noi.
Scutul acesta fie slăvit în veci de veci,
el cheamă Viitorul, pe albele poteci.
El apără iubirea și tot ce ne e drag
și nu lasă războiul să treacă peste prag!

În rominește de GHEORGHE TOMOZEI

PERIPEȚII PE COASTA ANGLIEI

HENRY MILLER, s-a născut în 1891, la New-York în familia unor meseriași germani săraci, emigrați în America. Autodidact pasionat, el și-a făcut o cultură eteroclită și dezordonată, de-a lungul unei existențe neliniștite în care a profesat o mulțime de meserii. Dezamăgirea în fața mitului prosperității americane l-a făcut să se expatrieze în Europa, unde și-a petrecut cea mai mare parte a vieții, după primul război mondial. A început să scrie pe la 40 de ani. În prăbușirea idealurilor de dragoste, frumusețe și adevăr cu care existența sa a fost confruntată, scriitorul n-a avut puterea morală de a discerna altceva decât nevoia de a se închide într-un individualism brutal, prin intermediul căruia încearcă să regăsească fericirea pe care își închipuie că societatea a pierdut-o. Dintre datele fundamentale ale acestei căutări sălbatece în tristețea ei, Henry Miller dă prioritate exceselor de orice fel și în primul rând deslănțuirii erotice, în descrierea căreia se complace cu o crudă satisfacție. Paradoxul acestei căutări a purității prin impuritate a dat mult de lucru criticii literare din ultimul sfert de veac. Opera lui este, în ceea ce are mai bun, o autobiografie epică, servită de un foarte înzestrat minutor al cuvîntului. Scriitor abundent și haotic, fără structură proprie aparentă, Henry Miller este fundamental contradictoriu și reprezintă unul din fenomenele literaturii burgheze contemporane, caracteristice pentru dezorientarea ei, în ciuda «anti-burghezului» care se declară a fi, cu orice prilej, scriitorul. Celebritatea sa se datorește unor opere de o unică violență (Tropical Cancerului, Primăvara neagră, Tropical Capricornului etc) al căror scop nonconformist nu exclude de fel argumentele publicității de scandal. În Coșmarul cu aer condiționat (1945) el zugrăvește America natală ca într-un tablou apocaliptic. Nuvelist și reporter deosebit de interesant, Henry Miller a notat cu o remarcabilă forță de plasticitate și cu o rece ironie aspecte de viață din peregrinările lui, ca în cazul itinerarului european de mai jos, exemplu de umor millerian.

FAPT e că aveam chef să aud vorbindu-se englezește, cel puțin pentru cîva timp. N-aveam nimic de reproșat francezilor, din contră, la Clichy, chiar mă aranjase în sfîrșit aproape ca acasă. Totul ar fi mers cum e mai bine dacă n-ar fi fost faptul că atinsesem și chiar depășisem punctul de criză cu nevastă-mea. Ea locuia în Montparnasse; eu împărțeam cu prietenul meu Fred un apartament pe care îl închiriasse chiar lîngă Poarta Clichy. Nevasta mea și cu mine căzusem de acord asupra principiului unei despărțiri; ea urma să se întoarcă în America îndată ce am fi primit banii pentru călătorie.

Deci pînă aici totul era în regulă. Îmi luasem rămas bun de la ea și consideram afacerea ca și lichidată. Trecînd însă într-o zi pe la magazinul de coloniale, bătrîna vinzătoare mă informă că soția mea ieșise în aceeași clipă din prăvălie însoțită de un tînăr, că ceruseră numeroase cumpărături și că ceruseră să le treacă pe toate în contul meu. Femele cumsecade, bătrîna părea puțin perplexă și jenată. Îi spusei că e-n ordine. Și era într-adevăr în ordine pentru că știam că nevastă-mea nu avea nici un ban și la urma urmei una cu care trăiești legitim are dreptul să mînințe ca oricare alta. Cît despre tînăr, era și asta în ordine: era un fel de flirt al ei și nimic mai mult, căruia i se făcuse milă de ea și la care presupuneam că se și instalase pentru moment. De fapt totul mergea strună în afara faptului că ea era încă la Paris și mă întrebam cînd dracu avea să se hotărască s-o ia din loc.

Cîteva zile mai tîrziu, către seară, ea trecu pe la noi. Venea să cîneze cu noi? De ce nu? Noi reușeam totdeauna pe aici să dibuim ici sau colo cîte ceva, în timp ce ea, în drojdia Montparnasse-ului, umbla cu limba scoasă într-un cartier în care practic nu se putea procura nimic de mîncare. După cîină, avu o criză de isterie. Suferea, zicea ea, de dizenterie din ziua în care o părăsisem, era vina mea; voisem s-o otrăvesc. O condusei pînă la metro, lîngă Poartă, fără să scot o vorbă. Eram al dracului de jignit, atît de furios de jignit încît îmi pierise gralul. Și ea era jignită, pentru că refuzam să discut cu ea această chestiune. Întorcîndu-mă, îmi ziceam: «De data asta s-a sfîrșit, s-a sfîrșit de-a binelea; n-are să mai calce pe aci. A! Am otrăvit-o? Dacă-l face plăcere, perfect!

Amin! Nici să nu mai vorbim despre asta.»

Peste alte cîteva zile primii de la ea o scrisoare prin care-mi cerea ceva bani ca să-și plătească chiria. Se pare că nu trăia cu flirtul acela al ei, ci într-un hotel nenorocit în dosul gării Montparnasse. Cum eu însumi eram fără un chior, mi-ar fi fost greu să-l dau imediat acești bani și am lăsat prin urmare să se scurgă cîteva zile înainte de a trece să achit nota. Cînd în sfîrșit m-am putut duce, la ora la care mă îndreptam cumințe spre hotelul ei îmi sosea acasă o telegramă prin care mă aviza că îi trebuiau banii cu orice preț, fiind amenințată să fie dată afară. Niciodată n-aș fi supus-o acestor umilinți dacă aș fi avut cît de puțini bani, dar fapt e că pînă atunci nu avusesem nici eu. Oricum, ea nu mă crezu. Și chiar de-ar fi adevărat, îmi spuse ea, al fi putut să te descurci și să te împrumuți de undeva. Aici, avea dreptate. Dar nu m-am priceput niciodată să tapex cu toptanul; toată vlața n-am tapat oamenii decît cu sume mici, mai nimic, cît are nevoie un pul de găină ca să nu crape de foame, și era fericire mare cînd izbuteam și atît. Acestea, ea părea să le fi uitat. În fond era destul de normal: era amărită pînă peste cap, jignită în amorul ei propriu. Și trebuie să recunosc, pe sfînta dreptate că, în locul meu, fără îndoială ea și-ar fi procurat acești bani; se aranja întotdeauna să găsească bani cînd era vorba de mine; pentru ea niciodată. E adevărat cum spun, trebuie să recunosc.

Toate acestea mă sicilau și mă enervau destul de tare. Aveam sentimentul că mă port scirbos. Cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît mă simțeam mai micșorat. Sfîrșii chiar, prin a-i sugera să revină să stea cu noi, pînă la sosirea banilor ei de plecare. Dar nici nu vru să audă de așa ceva, bineînțeles... De fapt acest bineînțeles era el chiar atît de bine înțeles? Eram atît de

al dracului de încurcat, de umilit, într-o asemenea stare de confuzie încît ajunsesem să nu mai știu ce e bineînțeles și ce nu. Parale, parale; întreaga mea viață nu era decît istorii cu parale.—istorii al căror sfîrșit nu puteam și nu speram să-l văd vreodată.

După ce m-am tot învîrtit ca un șobolan într-o capcană, avui strălucita idee să mă car eu însumi. A lua-o din loc și a evita problema, asta a fost totdeauna cel mai simplu. Nu mai știu de unde mi-a venit această idee, dar m-am pomenit deodată că hotărisem să plec la Londra. De mi s-ar fi oferit un castel în Touraine, l-aș fi refuzat. Pentru Dumnezeu știe ce motiv fusese hotărîrea: Londra și numai Londra. Motivul pe care îl invocam era că niciodată nevastă-mi nu l-ar fi trecut prin minte să vină să mă caute acolo. Era un oraș care îmi producea oroare și nevastă-mea știa acest lucru. Dar nu întîrziu să descopăr adevărata cauză, aveam poftă să aud vorbindu-se englezește douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, englezește și numai englezește. Eram într-o situație de inferioritate; privită din acest unghi, această plecare era ca o revenire în paradis. A vorbi și a auzi englezește era deja un cîștig: un efort, o uzură în minus. Dumnezeu știe că a te exprima greu într-o limbă străină, sau chiar simplul fapt că și se împuie cu ea urechile, pentru că orice ai face nu poți să ți le astupi de tot, numai Dumnezeu știe cum acest singur fapt e o tortură rafinată. Nu aveam absolut nîmca împotriva francezilor și nici a limbii lor. Pînă în ziua în care nevastă-mea intrase în scenă, trăisem într-un fel de rai. Și apoi, dintr-odată, totul se stricăse, așa cum se brînzește laptele. Iată că mă surprindeam bombănind contra francezilor și anume contra limbii lor, lucru la care nu m-aș fi gîndit niciodată dacă aș fi fost în toate mințile. Știam că e vina mea, vina mea cea mare, dar asta nu făcea decît să agraveze lucrurile. Fie deci Londra; poate de acum și pînă mă întorc o găsesc plecată. Pe scurt, iată povestea.

Am adunat paralele necesare pentru a-mi plăti viza și un bilet dus-întors. Îmi

oferii luxul unei vize valabile pe un an la ideea că dacă întîmplător m-aș răzgîndi, m-aș putea întoarce în Anglia o a doua oară sau o a treia oară. Crăciunul se apropia și îmi spuneam că o să fie probabil grozav să petrec sărbătorile la Londra. Nu pierdusem cu totul speranța de a găsi Londra alta decît o știam, o Londră à la Dickens, cea pe care o visează întotdeauna turiștii. Aveam în buzunar viza, biletul și cu ce s-o duc vreo zece zile. Zău, aproape că jubilam la ideea acestei mici călătorii.

Cînd am ajuns la Clichy era ora cinci, sau aproape. În bucătărie o găsi pe nevastă-mea ajutîndu-l pe Fred să pregătească masa. Glumeau și rîdeau. Știam că Fred n-o să-i sufle un cuvînt despre plecarea mea la Londra, și așezîndu-mă la masă începui și eu să rîd și să glumesc. Masa, recunosc, fu foarte veselă și totul ar fi mers cum e mai bine dacă Fred n-ar fi fost obligat să plece după cină la redacția ziarului. Eu fusesem zburat cu cîteva săptămîni înainte, iar el continua să rămînă așteptînd aceeași soartă de la o zi la alta. Fusesem zburat pentru că așa american cum eram eu nu aveam dreptul să fiu corector la un ziar american. Teoria francezilor era că postul putea să fie la fel de bine încredințat unuia din ai lor care cunoștea engleza. Asta mă contraria oarecum și această istorie, fără îndoială că nu era străină sentimentului de acceală pe care îl resimțeam de cîteva săptămîni cu privire la francezi. Oricum, mă decisesem; eram liber și curînd aveam să fiu la Londra, să pot vorbi englezește toată ziua... și la fel de bine toată noaptea dacă aveam chef. De altfel cartea mea trebuia să apară curînd și asta putea să schimbe o grămadă de lucruri. Ținînd seama de toate, situația era departe de a fi atît de sumbră cum mi se păruse cu cîteva zile înainte.

Purtat de bucuria ideii mele strălucite și, într-un acces de exuberanță, știînd că e băutura ei preferată, mă repezii să cumpăr o sticlă de lichior. Greșală fatală. Ea începu să se moaie literalmente ca o luminare de ceară, deveni apoi isterică și după aceea începu să-mi toarne la reproșuri.

Așezați amîndoi în jurul meselor, am rediscutat în ziua aceea o grămadă de lucruri, pe care mi-nchipui că ar fi fost mai bine să le uităm. În cele din urmă am ajuns la o asemenea culme a remușcărilor și a tandreței încît am dat drumul la toată istoria — călătoria la Londra, banii pe care-i împrumutasem și toate celelalte. Am scos paralele și le-am așternut pe masă. Erau nu mai știu cite lire și șilingi în frumoșii bani englezești noi și strălucitori. I-am destăinuit că sînt dezolat, că dau naibii călătoria, că voi încerca chiar a doua zi să obțin să mi se restituie prețul biletului și banii vor fi pentru ea.

Trebuie să fiu drept față de ea și în această privință. Ea într-adevăr nu voia banii mei. Vedeam bine că ezită dar pînă la urmă după multe rugăminți sîrși prin a-i lua și a-i băga în geantă. Plecînd, uită geanta și a trebuit să alerg pe scări în urma ei s-o ajung și să-i dau poșeta. O luă spunîndu-mi în același timp la revedere, din nou la revedere, dar simțeam că de data aceasta pentru ultima oară. La revedere — era aci în picioare pe scări, ridicînd privirea spre mine cu un zîmbet ciudat și dureros. Știam că la cel mai mic gest din partea mea, ea ar fi zvirlit banii pe fereastră, s-ar fi aruncat în brațele mele și ar fi rămas cu mine pentru totdeauna. Am privit-o îndelung, apoi m-am întors încet și am închis ușa. Ajuns în bucătărie m-am așezat la masă și am rămas acolo citeva minute uitîndu-mă la paharele goale, apoi ceva s-a rupt în mine și am început să plîng ca un puști.

Să fi fost ora trel dimineața cînd Fred se întoarce de la birou. Nu-i trebui mult ca să-și dea seama că era ceva în neregulă. I-am povestit ce, apoi m-am așezat la masă și-am mîncat; după care am golit citeva pahare de vin bun din Algeria, urmat de lichior, urmat și acesta de un strop de coniac. Era o rușine, o rușine nemalpomenită; după părerea lui Fred eram un mare idiot că scosesem banii. Convenii, dar n-avea importanță; mă simțeam mai bine așa.

— Și Londra? Doar n-ai să-mi îndrugi că nu mai plec la Londra? Îmi spuse el.

— Ba da, îi spusel. Am renunțat la această călătorie. De altfel, chiar de-aș avea chef n-aș mai putea pleca. De unde aș lua paralele?

Fred nu părea să creadă că lipsa de parale e un obstacol atît de teribil. Ar găsi el să împrumute două hîrtii de cite o sută la birou și la leafă, adică peste citeva zile, mi-ar trimite restul printr-un mandat telegrafic. Am stat pînă în zori să dezbătem problema. Fără a înceta, bineînțeles să bem. Cînd însîrșit m-am culcat, auzeam bătînd clopotele Westminster-ului — și amestecîndu-se cu clopotele, un sunet ruginit de vechi zurgălăi care se pun la sîanii. Vedeam cum peste murdăria Londrei fusese aruncată o splendidă blană de zăpadă și toată lumea mă primea cordial cu urarea de «sărbători fericite» — bineînțeles pe englezește.

Am traversat Marea Mîneclă în timpul nopții. O noapte lamentabilă, nimeni pe puntea înghețată. Aveam în buzunar o hîrtie de o sută de franci și puțin mărunțiș — atît. Planul era următorul: îndată ce voi fi instalat la hotel voi telegrafia și Fred o să-mi trimită tot telegrafic un supliment de parale. Ședeam la masa lungă din bar, ascultînd conversațiile. Grija mea cea mai de seamă era să găsesc mijlocul de-a întinde cît mai mult cel o sută de franci deoarece cu cît mă gindeam mai mult, cu atît eram mai puțin sigur că Fred ar putea găsi îndată paralele. Frînturile de conversații care ajungeau pînă la mine se refereau și ele la bani. Bani. Aceași istorie pretutindeni și întotdeauna. Se pare că Anglia își plătise chiar în ziua aceea cu totul fără voia ei datoritiile către America. Povesteau toți în jurul meu că se fînușe de cuvînt. Anglia se ținea totdeauna de cuvînt. Și dă-i, și dă-i, cu sînta lor cinste pînă în clipa cînd am crezut că o să-l string de gît.

N-aveam de loc intenția să intru în cei o sută de franci cît timp n-o să fie absolut necesar, dar cu istoriile lor idioate despre Anglia și cinstea ei, ștîindu-mă reperat ca american, am devenit pînă la urmă atît de nervos încît am comandat o bere și un sandwiș cu șuncă. Din asta

m-am ales cu un contact direct cu stewardul care ținea să aștepte părerea mea asupra situației. Se înțelegea că după el, noi americanii îi făcuserăm Angliei o festă împușcată. Mi-era cludă pe el că mă considera răspunzător de situație pentru simplul fapt că întâmplarea a vrut să mă nasc în America. I-am spus deci că nu știu nimic despre această istorie care nu mă privește, și mai mult de-atât, că-mi este absolut indiferent dacă Anglia își plătește sau nu datorile, declarațiile care nu fu de loc pe gustul lui. Un om trebuie să aibă interes pentru afacerile țării sale, chiar când aceasta nu are dreptate — după părerea lui. I-am declarat că nu mă prăpădesc cituși de puțin după America și nici după americani. Că nu e un gram de patriotism în mine. În momentul acela un bărbat care se plimba de colo pînă colo nu departe de masă se opri să m-asculte. Avul sentimentul că e un spion sau un detectiv. Mi-am pus îndată lacăt la gură și m-am întors către vecinul meu, un tânăr care comandase și el o bere și un sandwich.

Se pare că ascultase spusele mele, acordându-le oarecare atenție. Vroia să știe de unde veneam și ce aveam să fac în Anglia. I-am explicat că merg în vacanță și apoi l-am întrebat deodată dacă-mi poate recomanda un hotel ieftin. Mi-a răspuns că se întoarce după o absență îndelungată și oricum, cunoaște Londra foarte puțin. Trăise în cursul ultimilor ani în Australia. Tocmai atunci apărui stewardul și tânărul se întrerupse ca să-l întrebe dacă nu cunoaște un mic hotel bun și nu prea scump la Londra. Stewardul îl chemă pe chelnerul șef și-i puse aceeași întrebare; în aceeași clipă se apropie și cel care avea aerul unui spion și se opri să asculte. Mi-am dat seama pe loc, după seriozitatea cu care se dezbătea chestiunea, că-mi făcusem o greșală. Nu se pune niciodată o asemenea întrebare unui steward sau unui chelner-șef. Simțeam că eram privit cu neîncredere, iar portofelul mi-era pus la rază. Dăduri berea pe gît pe nerăsuflăte și pentru a dovedi că banii sînt cea mai măruntă dintre grijiile mele, am mai cerut

una; apoi întorcîndu-mă către tânărul meu vecin l-am întrebat dacă-mi permite să-i ofer un pahar. Cînd stewardul se întoarse cu paharele ne aflam în sinul pustietăților australiene; a încercat să-mi șoptească ceva despre un hotel, dar l-am spus imediat să nu se mai ocupe de asta. Și am adăugat pentru mai multă precizie: simplă întrebare lipsită de importanță, ceea ce păru să-l impresioneze. Rămase cîteva clipe nemișcat neștiind ce să facă, apoi bîlbăii într-un acces spontan de prietenie, c-ar fi fost bucuros să-mi ofere ospitalitatea la Newhaven dacă vreau să petrec noaptea acolo. I-am mulțumit călduros și i-am spus să nu-și mai bată capul cu asta, oricum pînă la Londra tot o să merg. Într-adevăr, nu e atît de important am adăugat. Îndată ce-am spus aceste cuvinte, am înțeles că făcusem altă greșală; fără să vreau dădusem oarecum istoriei o importanță excesivă.

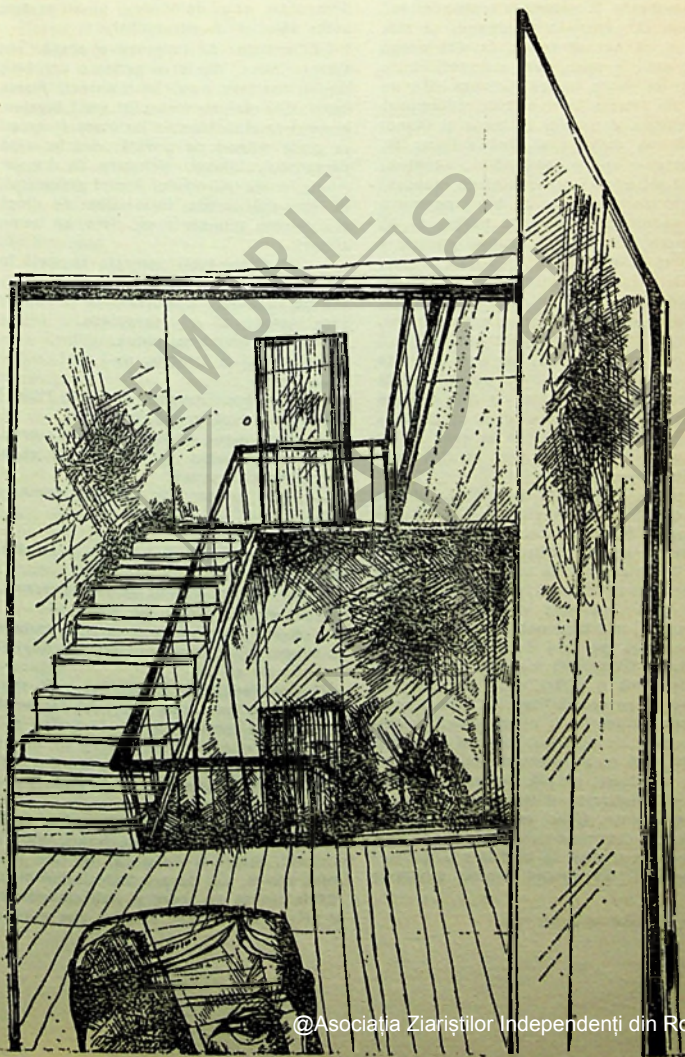
Mal rămînea cîtva timp de omorît; l-am ascultat deci pe tânărul englez istorisindu-mi bizara lui experiență australiană. Îmi povesti despre viața sa de cloban și cum se castrau nu știu cîte mii de berbeci într-o singură zi. Trebuia lucrat repede. Atît de repede de fapt că cel mai simplu era să înhați testiculele cu dinții, o lovitură iute de cuțit și scuipai totul. Începea să calculeze cîte mii de perechi de testicule putuse astfel să muște și să scuipe, lucrînd în genul ăsta cu mîna și cu gura, cît timp stătuse în Australia. Și în timp ce se deda în minte acestui calcul, își ștergea buzele cu dosul mîinii.

— Asta trebuie să-ți lase un gust plăcut în gură, am spus, ștergîndu-mi și eu instintiv buzele.

— Nu atît de rău cît s-ar putea crede, îmi răspunse el liniștit. Cu timpul, te obișnuiești cu orice. Nu, n-avea un gust chiar atît de rău, ideea e mai neplăcută decît faptul în sine. Oricum, niciodată n-aș fi crezut, atunci cînd am părăsit Anglia și confortul căminului meu, că o să trebuiască să-mi cîștig viața sculptînd chestiile alea. Dar practic, te obișnuiești cu orice cînd n-ai încotro.

La fel gîndeam și eu. Mă gîndeam la epoca în care dădeam foc tușurilor într-o

livadă de portocali din Chula Vista. Zece ore pe zi trebuia să alerg de la un rug la altul și înțepăturile muștelor puteau duce la nebulie. Și pentru ce toate acestea? Presupun că pentru a-mi dovedi că sînt bărbat și că pot să rezist. Și altă epocă în care eram gropar, spre a dovedi că nu mă tem de nici o muscă. Gropar! Cu un volum de Nietzsche sub braț, silindu-mă ca în timpul drumului la lucru și înapoi să învăț pe dinafară al Doilea Faust. Ei, dar așa cum spune steward-ul, «englezii nu joacă niciodată feste împuțite». Vaporul se opri. Un alt pahar de bere pentru a îneca gustul organelor de berbec și un mic bacșiș chelnerului, numai pentru a dovedi că și americanii își plătesc uneori datoritiile. În entuziasmul general mă trezesc singur în spatele unui englez urlaș cu șapcă în carouri și într-un palton imens. Debarcînd în orice altă țară această șapcă în carouri ar fi ridicolă, dar cum aici este la ea acasă, englezul meu poate să facă ce dorește; și mai mult, nu sînt departe de a-l admira pentru aerul lui de importanță și de independență. Încep să cred că, la urma urmelor, acești oameni nu sînt chiar atît de nereușiți.

Pe punte e beznă și burniță. La ultima mea călătorie în Anglia, era și atunci întuneric, burniță, fețele erau cenușii, uniforme negre, clădirile severe și murdare. Și la capătul de sus al străzii High Bolborn, mi-amintesc că în fiecare dimineață defila prin fața mea cortegiul cel mai respectabil, mai lamentabil și mai dezolant de cerșetori pe care Dumnezeu l-a făcut vreodată. Cerșetorii cenușii, rebegiți și uzi, în haină și pălării moi, cu acest aer absurd de respectabilitate pe care singurii englezii și-l pot lua la nenorocire. Și acum ei vorbesc, îi aud mai bine și sînt silit să admit că nu-mi place de loc limba lor: unsă, noroloasă, servilă, dulceagă. Ghicesc linia de demarcare dintre clase, frontiera dintre accente. Omul cu șapca în carouri și palton a devenit deodată un fel demăgar pompos; s-ar zice că vorbește Choctaw¹ cu hamalii. Se succed mereu cuvintele

domnule, permiteți domnule? Pe unde domnule? Bine, domnule. Nu, domnule. Să fiu al naibii dacă toate aceste «bine, domnule», «nu, domnule», nu-mi trezesc pofta să-njur ca un turbat.

La Serviciul de Imigrare e coadă. Îmi aștept rîndul. Vitele cu parale o iau, bine înțeles înaintea mea. Se înaintează foarte încet. Cel care au trecut își arată bagajele la vamă pe chei. Hamalii forfotesc, încărcați ca niște măgari de povară. Am în mînă pașaportul, biletul, tichetele de bagaje. Ajung în fața individului, întind pașaportul. El consultă uriașa foaie albă de lîngă el, găsește numele meu, face un semn alături.

— Cît timp aveți intenția să stați în Anglia, domnule Miller?

Ține în mînă pașaportul, ca și cum ar avea intenția să mi-l înapoieze.

— O săptămînă sau două.

— Mergeți la Londra, nu-l așa?

— Da.

— La ce hotel trageți, domnule Miller?

Întrebarea mă face să zîmbesc.

— Habar n-am, răspund zîbind mereu.

Poate c-ați putea dumneavoastră să-mi recomandați vreunul?

— Aveți prieteni la Londra, domnule Miller?

— Nicl unul.

— Ce-o să faceți mai precis la Londra, dacă-mi permiteți?

— Ce-o să fac, o să-mi iau puțină vacanță.

Cu zîmbetul mereu pe buze.

— Aveți probabil banii care vă trebuie pe timpul șederii dumneavoastră în Anglia?

— Eu zic că da.

Mereu nepăsător și zîmbitor. Și spunîndu-mi în sinea mea: «Treabă zadarnică să scapi de întrebările lor încercînd să-i păcălești».

— Ați vedea vreun neajuns să-mi arătați banii dumneavoastră, domnule Miller?

— Nicl unul, desigur.

Și scot din adîncurile buzunarelor rămășițele hîrtiei de o sută de franci. Vecinii mei rîd. Încerc să rîd și eu, dar fără prea mult succes. Cît despre inchișitorul meu, acesta scoate un scurt și slab cotcodăcit, și privindu-mă drept în ochi, zise punînd

¹ Vechi dialect al pieilor-roșii.

în cuvintele sale tot sarcasmul de care era capabil.

— Nu aveți intenția să stați prea mult la Londra cu asta, nu-i așa, domnule Miller?

Mereu acest domnule Miller lipit ca o etichetă la fiecare frază ! Încep să-l detest pe acest fiu de cățea. Și afară de asta, și chestia începe să devină neplăcută.

— Ascultați, spun tot amabil și nepăsător în aparență, n-am intenția să-mi petrec vacanța cu atît. Îndată ce-o să ajung la hotel o să telegrafiez. Am părăsit Parisul în grabă ! ...

Mă întrepru. Îi pot spune numele băncii mele din Paris? Ar dori foarte mult să-l cunoască.

— N-am un cont în bancă, trebuie să recunosc.

Foarte proastă impresie, mi-am dat seama imediat. Simt crescînd în jurul meu ostilitatea tuturor. Cei care își duc valizele, le pun jos, cu aerul că știu că comedia va mai dura cîtva timp. Individul puse pe teighea în fața lui pașaportul pe care-l ținea pînă atunci în mînă ca pe un mic testament, și-l apăsă acolo cu vîrfurile degetelor ca pe un corp delict zdrobitor.

— De unde așteptați să primiți acești bani, domnule Miller? mă întrebă cu o voce mai dulce ca oricînd.

— Păi de la un prieten, omul cu care locuiesc împreună la Paris.

— Are un cont în bancă?

— Nu, dar e salariat la *Chicago Tribune*.

— Și după dumneavoastră, el trebuie să vă trimită banii de care aveți nevoie în vacanță?

— Nu-i o părere, e o certitudine, am răspuns eu acru. Ceea ce vă spun nu sînt baliverne. V-am spus adineaori c-am plecat în grabă. M-am înțeles cu amicul meu să-mi trimită banii îndată ce voi sosi la Londra. De altfel, e vorba de banii mei, nu de-ai lui.

— I-ați încredințat prin urmare banii dumneavoastră, mai curînd decît să-l depuneți la o bancă, domnule Miller?

— Asta-i bună, încep eu să-mi pierd răbdarea, nu e vorba de-o sumă atît de

mare de bani ; și apoi, toate acestea n-au nici un rost. Dacă nu mă credeți, sînt dispus să aștept aici pînă ce telegrafiați ca să-mi verificați spusele.

— O clipă, domnule Miller ! Spuneți că locuiți amîndoi împreună... la hotel, sau într-un apartament?

— Într-un apartament.

— Și apartamentul este pe numele dumneavoastră?

— Nu, pe al lui. Adică, este al nostru, al amîndurora, dar pe numele lui, pentru că el este francez și e mai simplu așa.

— Și el are banii dumneavoastră în păstrare?

— Nu, nu totdeauna. Înțelegeți-mă, am plecat în niște împrejurări nu tocmai obișnuite. Am...

— O clipă, domnule Miller !

Și iată-l că îmi face semn să ies din rînd. În același timp cheamă pe unul din subalternii lui și-l întinde pașaportul meu. Celălalt îl ia și dispare ceva mai încolo după un paravan. Iar pe mine mă plan-tează aici să mă uit cum trec ceilalți.

— Ați putea merge să vă vămuliți bagajul între timp.

Îi aud vocea ca prin vis. Merg la magazie unde îmi arăt bagajul vameșilor. Trenul ne așteaptă. Seamănă perfect cu niște cîini eschimoși înhămați și care trag în ham. Locomotiva sculpă valuri de fum și de aburi. În sfîrșit mă-ntorc înaltea interlocutorului meu. Cei cîtiva pasageri care au mai rămas sînt interogați în mare viteză.

A sosit momentul în care tipul înalt și subțire vine de după paravan cu pașaportul meu în mînă. Pare să fi hotărît dinainte că sînt un răufăcător.

— Sînteți cetățean american, domnule Miller?

— Evident.

Am înțeles că asta va fi nemilos. Nu e în el un strop de bunăvoință.

— De cîtă vreme trăiți în Franța?

— Cred că de vreo doi, trei ani. Data e trecută aici. N-aveți decît să vă uitați dumneavoastră singur... dar de ce? Ce importanță are asta?

— Aveați intenția să stați câteva luni în Anglia, nu-i așa?

— Nu, cîtuși de puțin. Nu aveam intenția să rămîn mai mult de șapte pînă la zece zile. Dar acum...

— Și ați cerut viza pentru un an, cînd șederea dumneavoastră trebuia să fie de o săptămînă.

— Trebuie să spun pentru a nu ascunde nimic că am luat și un bilet dus-întors.

— Tichetul de întoarcere poate fi aruncat oricînd, — cu un zîmbet șiret în colțul gurii.

— Desigur, dacă ești idiot. Nu înțeleg. Și de altfel, ca să fiu sincer, sînt sătul de toate aceste fleacuri. Am să rămîn peste noapte la Newhaven și voi lua primul vapor care merge înapoi. Nu sînt de loc obligat să-mi petrec vacanța în Anglia.

— Ușurel, domnule Miller. Cred că trebuie să mergem puțin mai în adîncul acestei istorii.

În această clipă am auzit șeful de gară fluerînd. Toată lumea se urcase; trenul pleca. M-am gîndit că-mi predasem și înregistrasem valiza pentru Londra. Aveam în ea aproape toate manuscrisele și mașina de scris. Stau bine! mi-am zis. Și toate astea din pricina acestui mărunțș ridicol pe care l-am etalat pe tejghea.

Mititelul gras, cu expresia lui de amabilitate neturburată venise acum lîngă noi. Avea aerul că i-ar plăcea să se distreze pe socoteala mea.

Trenul plecase, îl auzeam huruind în depărtare; m-am resemnat să mă supun anchetei lor. Și-mi spuneam în sinea mea: «Acum după ce m-au regulat, rămîne de

văzut, cât timp o să se mai amuze prelungind agonia.»

Am început totuși prin a-mi cere pașaportul. Dacă voiau să-mi mai pună întrebări — de acord. Ce mai puteam face noaptea, la ora asta? Înainte de-a face o plimbare prin Newhaven, puteam să-mi permit luxul de a asculta muzica pînă la capăt.

Spre marca mea stupoare Individul înalt și subțire refuză să-mi înapoieze pașaportul. Asta mă înfurie îngrozitor. Le-am cerut să-mi spună dacă nu era vreun consulat american prin apropiere.

— Ascultați, am zis, sînteți liberi să gîndiți ce vă place, dar acest pașaport îmi aparține, vreau să mi-l înapoiati.

— Nu folosește la nimic să vă enervați, domnule Miller. Înainte de-a pleca, vi se va înapoia pașaportul. Dar aș dori întîi să vă pun cîteva întrebări... Se pare că sînteți însurat. Soția dumneavoastră trăiește cu dumneavoastră, — cu prietenul dumneavoastră și cu dumneavoastră? Sau e în America?

— Nu prea văd întrucît vă privesc toate acestea, am spus. Dar pentru că ați atins acest subiect, am să vă fac o destăinuire. Motivul pentru care am plecat cu atît de pușin bani, este că i-am lăsat nevestii-mi banii de călătorie înainte de a părăsi Parisul. Sîntem în proces de divorț și ea trebuie să se întoarcă peste cîteva zile în America. I-am dăruit acești bani, pentru că ea e lefteră.

— Pot să vă întreb la cît se ridică suma?

— Îmi puneți, fără să aveți acest drept, atîtea întrebări timpote, că nu văd de ce cu această ocazie nu mi-ați pune-o și pe asta. Ca să vă spun adevărul, i-am dat circa șazeci de lire. Stați, poate că mai am la mine foaia de schimb de la bancă...

Și am făcut gestul de-a scoate portofelul pentru a căuta foaia în cauză.

— Nu credeți că a fost un gest mal curînd negîndit să dați toți acești bani soției dumneavoastră și să veniți în Anglia, ca să zic așa, fără un chior?

I-am replicat printr-un zîmbet acru. Omule, am încercat să-ți explic că nu vin în Anglia în calitate de cerșetor. Totul

s-ar fi aranjat, dacă m-ai fi lăsat să merg la Londra și să telegrafiez să mi se trimeată banii. Îmi închipui că-mi pierd vremea repetîndu-ți toate acestea, dar n-ai vrea să faci un efort ca să înțelegi? *Sînt scriitor.* Acțiunile mele sînt porniri. N-am un cont la bancă și nu-mi fac dinainte planuri pe ani de zile. Cînd am poftă să fac un lucru, îl fac. Dintr-un motiv pe care nu-l cunosc, ai aerul să crezi că m-a apucat cheful să viu în Anglia pentru ca să... sincer spus nu știu ce dracu poți avea în cap. Vroiam să vin în Anglia, pentru ca să aud vorbindu-se englezește, înțelegi? Asta-i tot! Și în parte, și ca să scap de nevastă-mea. E clar?

— Desigur, zise individul înalt și slab. Vreți să scăpați de soția dumneavoastră și s-o lăsați Asistenței Sociale. De unde puteți ști că n-are să vină aici după dumneavoastră? Și cum o să-i puteți purta de grijă, fără un ban?

Aveam impresia că vorbesc cu pereții, cu un zid de piatră. La ce bun să mai repet mica mea istorie?

— Ascultați, zic, în ce mă privește, prea puțin îmi pasă de ce poate să l se întîmple. Dacă Asistența Socială trebuie să-i poarte de grijă, e treaba Asistenței și nu a mea.

— Spuneți că lucrați la *Chicago Tribune*?

— Niciodată n-am spus așa ceva. Am zis că prietenul meu, omul care trebuia să-mi trîmîtă banii, el, lucrează la *Chicago Tribune*.

— Prin urmare, n-ați lucrat niciodată la acest ziar?

— La un moment dat da, dar nu acum. M-au zburat acum cîteva săptămîni.

El prînse ideea din zbor.

— Aha! Vedeți, c-ați lucrat prin urmare la acest ziar la Paris?

— Păi doar v-am spus. Și de ce? De ce această întrebare?

— Domnule Miller, ați putea să-mi arătați carnetul dumneavoastră de identitate?... Presupun că trebuie să aveți un carnet de identitate, din moment ce locuiți, după cum spuneți, la Paris.

Am scos carnetul. Amîndoi s-au aplecat să-l examineze minușios.

— Din carnet relese că nu lucrați nicăieri — cu toate astea ați lucrat la *Chicago Tribune* în calitate de corector. Cum explicați asta, domnule Miller?

— Nu, cred că nu voi putea niciodată să vă fac să înțelegeți. Presupun că e inutil să încerc să vă fac să înțelegeți că sînt cetățean american, că *Chicago Tribune* e un ziar american și prin urmare...

— Scuzați-mi întrebarea, dar de ce ați fost dat afară de la acest ziar?

— Tocmai la asta vroiam să ajung. Funcționarii francezi, birocratii de acolo, au după cît se pare, același fel de-a vedea lucrurile ca și dumneavoastră. Poate că m-ar fi ținut la *Chicago Tribune* dacă nu s-ar fi nimerit că mai sînt și un foarte prost corector. Iată, exact, de ce am fost zburat, dacă vreți să știți.

— Păreți mai curînd mîndru de asta.

— Desigur, mi se pare o dovadă de inteligență.

— Dar pierzîndu-vă serviciul la *Tribune*, v-ați gîdit să veniți să vă odihniți puțin în Anglia? Și v-ați înarmat cu o viză pentru un an și cu un dus-întors?

— Și vroiam de asemenea să aud vorbindu-se englește și să scap de nevastă-mea, am adăugat.

Atunci trecu la întrebări tipul cel mic cu obrazul ca luna. Cel înalt părea dispus să renunțe să continue cearta.

— Sînteți scriitor, domnule Miller?

— Da.

— Adică scrieți cărți și alte lucruri de acest gen?

— Da.

— Scrieți la reviste americane?

— Da.

— Care?... Ați putea să-mi spuneți cîteva?

— Desigur. *The American Mercury*, *Harper's*, *Atlantic Monthly*, *Scribner's*, *The Virginia Quarterly*, *The Yale Review*...

— O secundă.

Se întoarse la biroul lui, se aplecă, scoase un anuar uriaș și greu «*American Mercury*... *American Mercury*...» Mormăia cu încăpăținare în timp ce cu degetul mare dădea paginile: «*Henry V. Miller*... *Henry V. Miller*...»

— Anul acesta sau anul trecut, domnule Miller?

— În *Mercury*, s-ar putea să fie chiar acum trei ani, am spus eu cu blîndețe.

Se pare că nu avea la îndemînă nici un anuar atît de vechi. Puteam să-i dau numele unei reviste în care scrisesem în cursul ultimilor doi ani? I-am spus că nu, fusesem prea ocupat în acești ultimi doi ani, avusesem de scris o carte.

Cartea fusese publicată? Care era numele editorului american?

— A publicat-o un englez, îi spun.

— Cum se cheamă editorul?

— The Obelisk Press.

Se scărpină în cap. «*Englez*, editorul?» Părea să nu-și poată aminti de nici o firmă englezească purtînd acest nume. Recurse la colegul său, care dispăruse după paravan luînd și pașaportul meu cu el. Urlă: «*Am auzit de Obelisk Press*?»

Am considerat atunci că e cazul să-l explic că editorul meu englez era instalat la Paris. Am crezut că are să turbeze. Un editor englez instalat la Paris! Era o călcare a legilor naturii. Dar înșfîșit, care erau de fapt titlurile cărților?

— Nu e decît una, am spus. Se cheamă *Tropic of Cancer*.

De astă dată am crezut că va avea un acces. N-am înțeles pe moment ce se întîmpla cu el. În cele din urmă păru să devină ceva mai stăpîn pe sine și îmi spuse cu vocea cea mai suavă și mai sarkastică care se închipule:

— Bine, domnule Miller, dar n-o să-mi spuneți, că scrieți și lucrări de medicină?

Era rîndul meu să flu uluit. Stăteau aci amîndoi, sfredelindu-mă cu privirea ochilor lor mici și răi ca niște burghie.

— *Tropic of Cancer*, am reluat eu rar și solemn, nu este o lucrare de medicină.

— Dar ce atunci? au exclamat ei în cor.

— Titlul, am răspuns, este simbolic. *Tropical Cancerului*, se numește în cărți o zonă temperată care se întinde deasupra Ecuatorului. Sub Ecuator se află *Tropical Cancerului*, zona temperată sud. Bine-înțeles, cartea mea n-are de asemenea nimic comun cu climatologia, afară de cazul în care ar fi vorba de un fel de climat mintal.

Cancer este un cuvânt care m-a intrigat întotdeauna: el poate fi de asemenea regăsit acolo unde este vorba de Zodiac. Etimologic, provine de la numele latin al cuvîntului crab. E un semn de mare importanță în simbolica chineză. Crabul este singura ființă vie care poate să meargă la fel de bine în orice direcție: înapoi sau înainte, ca și oblic. Bine înțeles, cartea mea nu tratează în amănunt toate aceste probleme. E un roman sau mai bine zis un document autobiografic. Dacă aș avea valiza la îndemînă, aș putea să vă arăt un exemplar. Cred că v-ar interesa. În trecut fie spus, motivul pentru care a fost publicat la Paris, este că e prea obscen pentru a apare în Anglia sau în America. Tratează cam mult despre șancru — nu știu dacă mă înțelegeți . . .

Ultimele mele cuvinte au pus capăt discuției. Tipul înalt și subțire își strînse servleta, își puse pălăria, pardesul și așteptă cu nerăbdare să fie și mititelul gata. Am cerut din nou pașaportul. Tipul înalt și subțire dispăru după paravan și apoi mi-l aduse. L-am desfăcut: un X enorm și negru îmi bara viza. M-am înfuriat la culme. Era pentru reputația mea ca un semn negru al infamiei.

— Unde se poate sta peste noapte în pustietatea asta? am întrebat, punînd în aceste cuvinte tot disprețul și veninul de care eram capabil.

— Polițistul o să aibă grijă, îmi răspunse cel gras zîmbindu-mi strîmb și întorcîndu-mi spatele.

După care văd răsărind înaintea mea din marginile îndepărtate ale unui colț un urlaș în negru, obraz de cadavru și caschetă cit o baniță.

— Ce înseamnă asta? am urlat eu. Acum mă arestați?

— Nu, n-o să merg pînă acolo, domnule Miller. Acest polițist se va îngriji să aveți o locuință la noapte și o să vă conducă mîine dimineață pe bordul vasului care pleacă spre Dieppe.

Și a plecat.

— De acord, am spus. Dar vă promit că o să ne mai întîlnim, poate nu mai tîrziu decît săptămîna viitoare.

Între timp polițistul se apropiase de mine și mă apucase de braț. Eram alb la față de furie, dar această apăsare fermă asupra brațului îmi spunea de ajuns că e inutil să mai adaug ceva. Nici moartea nu avea mină mai grea.

În timp ce ne îndepărtam spre ușă, i-am explicat foarte calm polițistului că valiza mea plecase la Londra și că conținea toate manuscrisele mele și o serie de alte lucruri.

— Asta se poate aranja oricînd, domnule Miller, îmizise el — vocea lui era calmă, joasă, așezată — n-aveți decît să veniți cu mine.

Ne-am îndreptat spre oficiul telegrafic. I-am dat paralele necesare și m-a asigurat cu vocea lui potolită și uniformă că voi reîntra chiar dimineața în posesia lucrurilor mele, dis-de-dimineață, înainte de orice altceva. Din tonul vocii lui am înțeles că era un om de cuvînt. Nu știu de ce, pe loc mi-a inspirat respect, ceea ce nu mă împiedica să doresc să-mi dea drumul de braț. La urma urmel, ce naiba, nu eram un criminal; presupunînd chiar că m-ar apuca pofta s-o iau din loc, unde m-aș fi putut duce? Nu mă puteam arunca în mare, sau ce? Dar nu folosea la nimic să încerc să-l conving: omul acesta era supus ordinelor; o privire ajungea pentru a înțelege că e dresat ca un cîine. Cu blîndețe, dar energic, m-a condus pînă la închisoarea portului. A trebuit să traversez o grămadă de camere și vestibule goale și prost luminate înainte de-a ajunge la această încăpere. La fiecare ușă pe care o deschidea, se oprea și scoțînd o legătură de chel, încuia ieșirea din urma noastră. Era impresionant. Nu întîrzi să capăt un mic fior plăcut. Era totodată înspălmîntător și grotesc. Dumnezeu știe ce-ar fi făcut dacă aș fi fost într-adevăr un criminal periculos. Cred c-ar fi început prin a-mi pune cătușe. Fapt e c-am ajuns înșfîșit la închisoare, un fel de urlaș și lugubră sală de așteptare, de-abia luminată. Nici un suflu. Doar cîteva bănci nesfîșite și goale — așa mi se păru cel puțin.

— Aci o să petrecem noaptea, spuse polițistul cu aceeași voce potolită și uniformă.

Într-adevăr o voce plăcută de rasă bună. Acest om începea să-mi placă.

— Găsiți acolo un lavabou, adăugă el, arătînd o ușă în spatele meu.

— N-am nevoie să mă spăl, zic. Dar aş avea nevoie de altceva.

— E pe-aici, mi-a răspuns.

Şi deschizînd uşa, îmi aprinse lumina.

Am intrat acolo, mi-am scos paltonul şi vesta, şi m-am lăsat pe vine. Deodată, în timp ce eram ocupat în felul acesta, am ridicat capul — stupoare ! Poliţistul se instalase pe un mic taburet lângă intrare. Nu o să merg pînă într-acolo încît să spun că mă supraveghea, dar e sigur că nu mă pierdea din ochi, cum se spune. Dintr-o dată mi s-au congelat intestinalele: «Asta, mi-am spus, asta chiar că le pune capăt la toate !» Şi mi-am gravat pe loc acest incident în memorie, jurînd să-l menţionez într-una din cărţile mele.

Încheindu-mă, nu m-am putut împiedica să nu-mi exprim moderat uimirea. Nu s-a supărat şi mi-a răspuns foarte simplu că asta intră în funcţiunile lui.

— Trebuie să vă ţin sub observaţie, pînă ce vă predau miine dimineaţă căpitanului, îmi explică el. Astea sînt ordinele pe care le-am primit.

— Există cumva oameni care încearcă să fugă ?

— Nu prea des, zice. Dar, ştiţi, în ziua de azi afacerile nu prea merg şi e o grămadă de lume care nu e de aici şi ar vrea să se strecoare în Anglia. Oameni care, ştiţi, caută de lucru.

— Da, ştiu, spun eu. E criză...

Umblam încolo, încoace, cu paşi rari prin uriaşa sală de aşteptare. Deodată am simţit răcoarea. M-am dus să-mi iau pardesiul de pe o bancă mare pe care-l lăsasem şi mi l-am zvîrlit pe umeri.

— Doriţi să fac puţin foc, domnule ? m-a întrebat deodată poliţistul.

Am găsit că e o dovadă de teribilă consideraţie din partea lui, să-mi pună o întrebare de acest gen, prin urmare l-am răspuns :

— Nu ştiu, zău. Dar dumneata ? Doreşti şi dumneata foc ?

— Asta n-are importanţă, domnule. Fapt e că legal, dacă doriţi, aveţi dreptul la foc.

— Fleacuri ! am spus. Contează dacă e complicat sau nu. Poate c-aş putea să-ţi ajut ?

— Nu, nu. E de datoria mea să vă aprind focul dacă doriţi. N-am nimic altceva de făcut decît să mă ocup de dumneavoastră.

— Ei bine ! În cazul ăsta fie, aprinde focul, am spus. Deci legal, există dreptul la foc. Să flu al dracului !

Focul o dată aprins, poliţistul îmi sugera să mă întind pe o bancă şi să mă instalez comod. Scoase de undeva o pernă şi o cuvertură şi întins pe ea contemplant focul şi mă gîndesc cît de ciudată este la urma urmelor această lume. Vreau să spun : cît de prost poţi fi tratat pe de o parte, pentru ca apoi, pe de altă parte, să fii alintat ca un sugar. Şi toate acestea sînt consemnate la locul cuvenit în acelaşi registru, figurează pe coloane contabile, cum ar fi credit şi debit. Contabilul nevăzut de nimeni care notează veniturile, e statul, iar poliţistul nu e nimic, doar un fel de sugativă umană care usucă cerneala. Şi dacă ţi se întîmplă să primeşti un picior în spate, sau să sculpi pe jos cîteva dinţi, e pe gratis şi nu se înscrie în socoteală.

Poliţistul şedea la gura sobei pe micul lui taburet şi citea un ziar de seară. O să stea niţel şi o să citească pînă ce o să adorm, îmi zise el. Şi îmi spuse asta cu amabilitate, ca un vecin cumsecade, fără răutate şi fără sarcasm. Era incontestabil de alt soi decît cele două dromadere dinainte.

L-am privit cîtva timp cum îşi citea ziarul, apoi am început să-l vorbesc de la om la om, adică nu ca şi cum el ar fi poliţistul şi eu prizonierul. Nu era lipsit de inteligenţă şi nici de sensibilitate. De fapt îmi evoca în mod uimitor un frumos ogar pur sînge, de rasă bună în orice caz. În timp ce ceilalţi doi, cu feţele lor de ageamii, care şi el îşi făceau datoria faţă de stat, nu erau decît două baligi sadice, tîrîturi josnice, rele şi servile care îşi găseau plăcerea în treaba lor murdară în contul statului. Sînt sigur că dacă l

s-ar fi întâmplat acestui polițist să omoare pe cineva în exercițiul funcțiunilor sale, i s-ar fi iertat lesne. Dar acestor doi pești ! Puah ! Am scuipat în foc de scîrbă.

Eram curios să știu dacă polițistul meu se apuca vreodată să citească în mod serios. Spre marea mea uimire îmi destăinui că citise Shaw, Belloc și Chesterton — și puțin Somerset Maugham. *Of Human Bondage*, era o carte mare, după părerea lui. Eram de aceeași părere și am marcat un punct în plus în favoarea polițistului.

— Și dumneavoastră scrieți de asemenea ? mă întreabă el încet, aproape timid, mi se păru.

— Puțin, am zis eu rezervat.

Și apoi deodată, împleticindu-mă, bîlbîindu-mă, m-am apucat să-l povestesc ce e *Tropic of Cancer*. I-am vorbit despre străzi și cafenele. I-am povestit cum am vrut să scriu toate acestea și nu știu dacă am reușit sau nu.

— Dar e o operă umană, am zis, ridicîndu-mă de pe bancă și venind foarte aproape de el. Și am să-ți spun ceva, sergent, și dumneata mă uimești ca fiind foarte uman. Sînt încîntat că am petrecut această seară cu dumneata și vreau să cunoști tot respectul și toată admirația pe care o am pentru dumneata. Dacă nu crezi că ar fi lipsă de rușine din partea mea, ei bine, aș vrea, cînd o să fiu din nou la Paris să-ți trimit un exemplar din cartea mea.

El îmi notă pe carnet numele și adresa lui și spuse că o să fie o mare plăcere pentru el citirea cărții mele.

— Sînteți un om foarte interesant, îmi spuse, și sînt dezolat că a trebuit să ne cunoaștem în împrejurări atît de neplăcute.

— Bine, bine, să nu mai vorbim despre asta, am răspuns. Și acum, ce-al zice de un pul de somn, ai ?

— De, spuse el. Puteți să vă întindeți comod pe această bancă. Eu o să moșai puțin pe taburet. Propo, adăugă el, doriți să vă comand un mic dejun mîine dimineață ?

Mi-am zis că e într-adevăr un tip simpatc — cum nu se poate mai cumsecade. După care am închis ochii și am adormit.

Dimineața polițistul m-a condus pe bord și mi-a predat căpitanului. Nu era încă nimeni pe punte. L-am salutat printr-un semn al mîinii, apoi, în picioare la proră, am privit îndelung Anglia. Era una din acele dimineți calme, liniștite — cer senin și pescăruși în vînt. Întotdeauna cînd privesc Anglia de pe mare, rămîn uimit de blîndețea, pacea, somnolența peisajului. Anglia coboară atît de delicat în mare încît aproape că te simți înduioșat. Totul are un aer atît de liniștit de civilizație. Am rămas aci, privind Newhaven cu ochii plini de lacrimi. M-am întrebat unde o fi locuind stewardul, dacă era sculat, luîndu-și dejunul sau dregînd ceva prin grădină. În Anglia, fiecare trebuie să aibă grădina lui : se simte imediat că nu se poate altfel. Așa cum era, nu se putea visa o zi mai frumoasă și Anglia nu se putea arăta sub o lumină mai pitorească și mai atrăgătoare decît în clipa aceea. Mi-am amintit de sergent : cît de bine se potrivea el cu acest peisaj ! Vreau să știe, dacă se va întîmpla vreodată să citească aceste rînduri, cît de mult regret, ținînd seama de amabilitatea și delicatețea lui, că am fos nevoit să-mi las în jos pantalonii în fața lui. Dacă mi-ar fi putut trece prin minte că se va așeza acolo pe taburetul lui să mă privească pe furiș, cu coada ochiului, m-aș fi stăpînit pînă ce aș fi fost pe mare. Doresc să știe chestia asta. Cît despre perechea de dromaderi, țin să-i previn aci, că dacă-i mai întîlnesc vreodată în viață, o să-i scuip în ochi. Și fie ca blestemul lui Job să-i urmărească tot restul zilelor lor. Facă-se să cunoască chinurile morții și să crape în țară străină !

Una din cele mai frumoase dimineți pe care le-am văzut vreodată. Micuțul sat Newhaven pitit între falezele lui de cretă albă. Marginea lumii, unde civilizația alunecă încet în mare. Am rămas mult timp aci, pierdut în visare, cuprins în întregime de o pace adîncă. În asemenea clipe se pare că orice ți s-ar întîmpla e spre bine. În picioare, deci, astfel, calm și liniștit am ajuns să mă gîndesc la New Haven-ul nostru (în Connecticut), unde

fusesem într-o z să vizitez un cetățean care era la închisoare. Un tip, care lucrase ca și mine în chip de comisionar și ne împrietenisem. Apoi într-o zi, într-o criză de gelozie a tras în nevastă-sa și apoi în sine. Din fericire, au scăpat amândoi. După mutarea lui de la spital la închisoare, m-am dus să-l văd; am avut cu el o lungă conversație prin niște zăbrele de oțel. Ieșind din închisoare, am observat deodată ce vreme frumoasă era afară și cedând primului impuls m-am dus pînă la o plajă din apropiere să intru în apă. Una din zilele cele mai ciudate pe care le-am petrecut pe malul oceanului. Cînd picioarele mi-au părăsit trambulina, am avut impresia că-mi iau rămas bun de la această lume pe veci. Nu încercam să mă înec, dar nu-mi păsa cîtui de puțin c-ar putea să se întimplă vreun accident. Era minunată această impresie de-a sări în apă lăsînd în urma ta lumea — lumea și tot acest noroi omenesc pe care-l glorificăm cu numele de civilizație. Oricum, întorcîndu-mă înot, mi se păru că privesc lumea cu alți ochi. Totul era schimbat. Oamenii păreau într-un fel curioși separați, despărțiți, șezînd prin preajmă ca niște focuri care se usucă la soare. Ceea ce încerc să exprim e că aveau un aer complex lipsit de semnificație. Făceau parte din peisaj, atîta tot, ca și stîncă, ca și pomii și vacile de pe cîmp. Era un mister pentru mine cum de putuseră pînă atunci să îmbrace o asemenea și o atît de imensă importanță. În această lume. În mod foarte evident, distinct, îmi apăreau ca tot atîtea obiecte naturale, animale sau plante...

Îndată ce vaporul porni în direcția Dieppe, mi se schimbă cursul gîndurilor. Niciodată nu ieșisem din Franța pînă atunci, și iată că mă întorceam lovit de disgrație, cu această ștampilă neagră pe viză. Ce vor spune francezii? Poate că la rîndul lor mă vor lua la întrebări? Care

sînt ocupațiile mele în Franța? Cum îmi cîștig existența? Oare nu iau pîinea de la gură lucrătorilor francezi? Sînt susceptibil să cad în sarcina statului?

M-a apucat deodată panica. Și dacă vor refuza să mă lase să mă întorc la Paris? Dacă mă vor transfera pe bordul unui alt vas și mă vor reexpedia în America? M-au trecut răcorile. America! Să flu retrimis la New-York și azvîrlit într-un colț ca o încărcătură de cartofi stricați! Nu, dacă ar încerca să-mi joace această festă, m-aș arunca de pe punte în mare. Ideea de-a mă întoarce în America mi-era intolerabilă. Vroiam să revăd Parisul. Niciînd nu mă voi mai plînge de soartă. Era prea puțin important dacă trebuia să-mi sfîrșesc zilele la Paris în pielea unui cerșetor. Mai bine să fi cerșetor la Paris decît milionar la New-York!

M-am apucat să repet un superb discurs pe franțuzește, pe care să-l adresez funcționarilor. Atît de minuțios și de melodramatic era acest discurs, încît traversarea Mîneicii trecu ca un vis. Încercam să conjug un verb la subjonctiv cînd se lvi uscatul în timp ce pasagerii se înghesulau lîngă marginea punții. « A sosit și ceasul ăsta, mi-am zis. Curaj amice și deschide colivia cu subjonctive! »

Instinctiv stăteam mai deoparte, parcă pentru a nu-i contamina pe ceilalți. Nu știam exact care va fi procedura la debarcare — dacă o să găsesc un agent însărcinat să mă primească sau dacă la abordare o să se arunce un tip asupra mea în clipa în care voi pune piciorul pe puntea de comandă. Totul se petrecu mai simplu decît îmi închipuisem eu în neliștea mea. Vaporul intră în port și căpitantul se apropie și apucîndu-mă de braț exact așa cum făcuse polițistul mă conduse la marginea punții, de unde puteam fi bine văzut de pe mal. Cînd atrase atenția omului pe care-l căuta din priviri în port,

ridică foarte sus mina stîngă, arătătorul îndreptat spre cer, apoi făcu un gest în direcția mea. Era ca și cum ar fi spus: *unul!* O varză, una! O vită, una! Eram mai mult stupefiat decît rușinat. Era atît de direct și de logic în același timp, încît ar fi fost greu de făcut din asta o chestie. La urma urmei mă aflam pe un vas, acest vas acosta, eram cetățeanul pe care-l căutau și la ce bun să mai telegrafiez, să mai telefonezi, cînd tot ce e de făcut, e să ridici astfel brațul cu degetul în sus? Se putea oare găsi ceva mai simplu și mai puțin costisitor?

Tot curajul meu mă părăsi, cînd îmi fu posibil să văd omul în mîinile căruia eram predat. Era un fel de brută uriașă, cu o pereche de uriașe zăbrele negre în chip de mustăți și o pălărie melon la fel de uriașă care îi turtea pe jumătate urechile groase și apetisante. Chiar de la distanță mîinile îi păreau enorme șunci. Și el era de asemenea îmbrăcat de sus pînă jos în negru. Evident, zeii mi-erau potrivnici.

Coborînd de pe punte, făceam eforturi disperate să-mi amintesc unele fragmente ale discursului pe care-l mai repetam cu cîteva clipe înainte. Imposibil să-mi amintesc cea mai mică frază. Tot ce-mi puteam aminti și repetam într-una era: «Da, domnule, sînt american — dar nu sînt un cerșetor. Vă jur, domnule, nu sînt un cerșetor.»

— Pașaportul dumneavoastră, vă rog!

— Da, domnule!

Știam că soarta mea e să spun «Da, domnule», la nesfîrșit. De cîte ori pronunțam aceste două cuvinte, mă insultam în sinea mea, că le-am spus. Dar ce să-l faci? Care este primul lucru ce ți se bagă în mînte cînd sosești în Franța... *Da, domnule!* Nu, *domnule!* La început te simți zăpăcit. Apoi sfîrșești prin a te obișnui, și dacă individul din față uită să întrebuițeze aceste expresii, se observă

și-l porți pică. Dacă ți se întîmplă vreodată o istorie neplăcută, care este primul lucru care-ți vine pe buze? «Da, domnule!» se spune, cum ar face un țap bătrîn.

Oricum, n-a fost nevoie s-o spun mai mult decît o dată sau de două ori deoarece ca și polițistul, individul meu era un tip tăcut. Întreaga lui funcție consta, precum avui norocul să descopăr, în a mă escorta pînă la biroul unui alt funcționar care-mi ceru din nou pașaportul și carnetul de identitate. Aci, am fost cel puțin poftit politicos să mă așed. Ceea ce și făcui resimțînd o mare ușurare în timp ce aruncînd o ultimă privire brutei uriașe care tocmai se descotorosea de mine, m-am întrebat unde oare mai văzusem această figură?

După interogatoriul din noaptea trecută, am observat îndată o diferență: *respectul individualității fiecăruia!* Astăzi cred că chiar dacă omul acesta m-ar fi vîrit pe un vas plecînd în America, mi-aș fi acceptat soarta fără să protestez. Vorbirea, cel puțin era determinată de o ordine interioară. Capriciul, insolența, meschinăria, turpitudinea și răzbunarea lipseau din vorbele lor. Vorbea limba poporului său, și această limbă implica o formă, o formă interioară provenită dintr-o adîncă experiență a vieții. Această limpezime era cu atît mai uluitoare cînd o comparai cu haosul exterior în mijlocul căruia se învîrtea acest om. Într-adevăr, această dezordine în care se înfășura era aproape ridicolă. Și dacă mai scăpa totuși de ridicol, asta era pentru că își găsea izvorul într-un anume umanism, în fiabilitatea umană. Era o dezordine în care te simțeai ca acasă — adică forma pur franceză a dezordinii. Îmi puse cîteva întrebări de ordin curent, care nu-mi slăbiră cu nimic încrederea. Tot nu aveam încă cea mai vagă idee despre ce avea să fie soarta mea, dar știam precis că oricare ar fi verdictul, el nu va fi dictat de proastă

dispoziție și nici de rea voință. Ședeam fără să scot o vorbă, observind felul în care își făcea meseria. Nimic nu părea să fie nelaloc, nici penița, nici cerneala, nici rigla. Era ca și cum tocmai și-ar fi deschis biroul și eu aș fi fost primul client. Dar știa ce e un birou, trebuie să fi lucrat la vreo mie la fel; nu-i păsa dacă totul nu merge dintr-o dată cum trebuie. Aflase din experiență că important era ca totul să fie notat în regulă în registrele respective și să ai la îndemână ștampilele și timbrele necesare pentru a da afacerii un aer legal și ortodox. *Cine eram...* Ce făcusem... Și mi se părea că aud cum își spune în sinea lui: *Asta nu mă privește!* Singurele întrebări pe care mi le-a pus au fost — data și locul nașterii? domiciliul la Paris? data sosirii în Franța? În posesia acestor trei date, îmi va fabrica pe numele meu un mic și splendid dosar pe care își va depune apoi semnătura, cu parafa adecvată, pe care va aplica după aceea timbrele cu ștampilele respective. Asta îi era meseria și el știa acest lucru, îl înțelegea perfect.

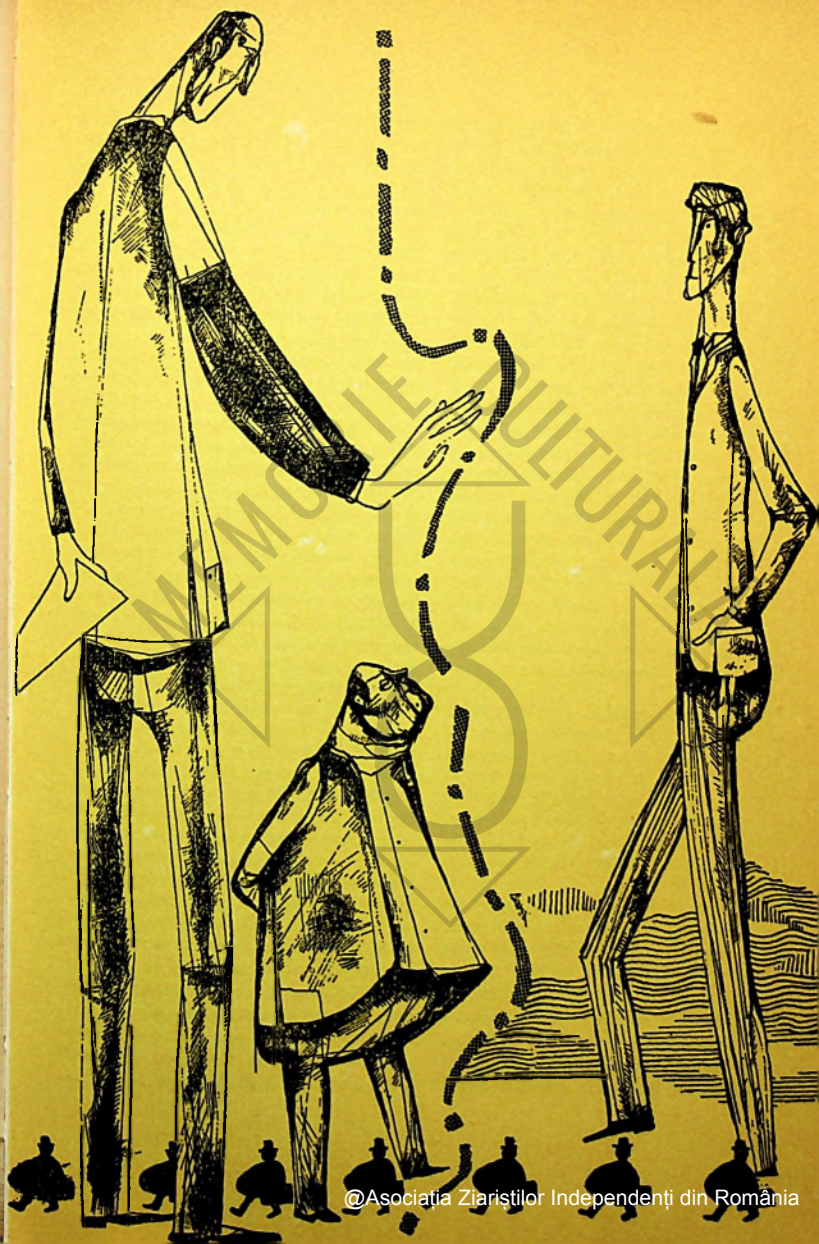
Trebuie să recunosc că avu nevoie de cîțva timp pentru a-și executa sarcina. Dar de-acum scurgerea timpului mi-era favorabilă. Aș fi stat bucuros să-l privesc liniștit pînă a doua zi dimineață, dacă ar fi fost nevoie. Aveam sentimentul că acest om lucra în interesul meu ca și în interesul poporului francez și că interesele noastre erau aceleași, deoarece, în mod evident eram și unul și altul inteligenți și rezonabili și de ce dracu unul din noi ar vrea să-i facă neplăceri celuilalt? Îmi închipui că era unul din acei oameni despre care francezii spun că sînt oarecare ceea ce nu seamănă de loc cu dl. Nimeni al englezilor și chiar al americanilor; în Franța, dl. Oarecare sau dl. Fiecine, formează o categorie aparte. Nu, un oarecare în Franța nu e un nimic. E un om ca oricare

altul, dar care are în urma sa o istorie, o tradiție, viața unei nații, atîtea lucruri care îi dau mai mare valoare decît au așa-zii domni Cineva din alte țări. Ca și acest mic cetățean care își făcea cu răbdare dosarul, acești oameni sînt adesea prost îmbrăcați. Se destramă pe la margini, dacă pot spune; admit chiar că uneori nici nu sînt prea curați. Dar știu ce însemnează: să-ți vezi de treburile tale — și asta e enorm.

Cum spuneam, îi trebui o bună bucată de vreme pentru a transcrie un detaliu sau altul, dintr-un registru în altul, carbonul trebuia aranjat, chitanțele rupte, micile etichete lipite și așa mai departe. Apoi, să ascută creionul, între timp să fixeze o nouă peniță la toc, să caute foarfeca pe care pînă la urmă o găsea în coșul de hirtii, să schimbe cerneala, să dibuiască o nouă sugativă... mă rog, o grămadă de treburile! Și culmea acestor complicații, în ultimul moment observă că viza franceză îi expirase. Poate doar din delicatețe se mărgini să-mi sugereze că să face bine s-o reînnoiesc — în cazul, preciză el, în care aș avea poftă să fac o nouă călătorie în străinătate. M-am grăbit să accept sugestia, avînd în același timp convingerea intimă că nu voi avea curînd din nou intenția să plec din Franța. Am fost prin urmare mai mult de acord cu el din polițe și din considerație pentru eforturile depuse în favoarea mea.

Cînd totul fu în ordine și pașaportul și carnetul meu de identitate în siguranță în buzunarul meu, i-am propus foarte respectuos să vină să bea cu mine un pahar la barul din față. Îmi primi invitația cu multă amabilitate și fără să ne grăbim cîtuși de puțin, ca oamenii care au timp, ne-am îndreptat către circiuma care dă spre gară. Mă întrebă dacă-mi plăcea să trăiesc la Paris. E totuși mai interesant decît această vizuină, hm? adăugă el.

Convorbirea noastră nu dură mult, nu mai rămneau decît cîteva minute pînă la plecarea trenului. Îmi ziceam: Poți să știi vreodată? Poate că la urmă are să mă întrebe: Cum Dumnezeu ați făcut să vă atrageți aceste neplăceri? Dar nu, nu făcu nici cea mai mică aluzie pe această temă.

Ne-am întors împreună pe peronul gării, trenul fluieră semnalul de plecare; l-am strîns mîna călduros, iar el mi-a urât drum bun. Mă și așezasem, iar el mai aștepta pe peron. Îmi făcu semn cu mîna și repetă: « La revedere, domnule Miller și drum bun ! » Era de astă dată ceva care făcea plăcere auzului în acest *domnule Miller* — ceva bun și întru totul natural. Într-adevăr ceva atît de bun și de natural că mi-au dat lacrimile. Da, mi-amintesc perfect, că în timp ce trenul părăsea gara, două lacrimi mari mi s-au rostogolit peste obraji și mi s-au strîlîcit în miini, pentru a sfîrși. Regăsisem cu această ocazie sentimentul de securitate, senzația de a trăi printre ființe omenești, îmi suna vesel în urechi urarea francezului, *Drum bun!*

Peste Picardia burnița ușor. Și această burniță dădea acoperișurilor negre de pae, un aer ospitalier și ierbii un verde mai adînc. Din timp în timp se arăta într-un viraj un colț de mare înghițit îndată de talazul dunelor și nisipurilor; apoi ferme, cîmpuri, izvoare. Pelsaj de țară calm și tăcut în care fiecare își vede de propriile lui treburi.

M-am simțit deodată atît de teribil de fericit, c-am avut poftă să mă ridic și să strig sau să cînt. Dar nu mi-a venit nimic altceva în mînte, decît « drum bun ! » cuvînte pline de sens ! Toată viața ne tîrim încoace și încolo mormăind această urare care e un dar ce vine din Franța ; dar îl facem noi oare vreodată, acest *drum bun*? Ne dăm oare vreodată seama

că simplul fapt de a merge pînă la cîrciumă sau la băcanul din colț e o călătorie din care riscăm să nu ne mai întoarcem? Dacă am avea în adîncul ființei noastre acest sentiment — că de cîte ori plecăm de acasă, ridicăm ancora pentru o mare călătorie — oare n-ar fi puțin deosebit felul nostru de-a vedea viața? În timp ce facem micul nostru ocol pînă la colțul străzii, sau la Dieppe sau Newhaven, sau dracu știe unde, pămîntul face și el micul său ocol, nimeni nu știe încotro, nici măcar astronomii. Dar toți, cîți sîntem — dacă micul nostru drum ne duce în colțul străzii sau în China — sîntem toți îmbarcați pentru marea călătorie împreună cu mama noastră pămîntul, iar pămîntul călătorește împreună cu soarele, iar cu soarele călătoresc celelalte planete... Marte, Mercur, Venus, Neptun, Jupiter, Saturn, Uranus. Întregul firmament călătorește și dacă nu mergi în această plimbare fără să pui o grămadă de întrebări idioate, îți dai seama că a pleca în voiaj nu e nici mai mult nici mai puțin decît o idee pe care ți-o faci, că nu e nimic în viață care să nu fie călătorie, călătorie în sinul marelui călătorii și că moartea nu este ultima călătorie ci începutul unei călătorii al cărei sfîrșit și al cărei sens nu-l cunoaște nimeni, dar cu toate acestea, *drum bun!*... Aveam chef să mă ridic și să cînt această temă în do minor. Întregul univers îmi apărea ca o rețea strînsă de tot felul de drumuri, unele ascunse în adînc și invizibile precum orbitele planetare și în această ceață uriașă de du-te-vino alunecos, în acest pelsaj fantomatic dintr-un regat în altul, vedeam toate lucrurile inanimate sau animate salutîndu-se una pe cealaltă, cărăbușul făcînd semne cărăbușului și astrele astrelor, omul omului și Dumnezeu el-însuși lui Dumnezeu. Cu toții pe bord pentru marea traversare spre nicăieri, dar totuși *drum bun!* De la osmoză pînă la inclusiv

cataclismul, nimic decît o vastă, liniștită și neîntreruptă mișcare. Să rămii ascuns în mijlocul acestei enorme nebunii mișcătoare, să navighezi o dată cu pămîntul oricît s-ar clătina, să te unești cu cărăbușii, cu astrele, cu zeii și cu oamenii — asta se cheamă a călători ! Și acolo, afară, în cîmpiile spațiale ale călătoriilor noastre, unde ne lăsăm urmele nevăzute, ce este acest ecou pe care-l aud, acest ecou cu un sarcasm îndepărtat, această voce minusculă și lipicioasă, anemică, neîncrezătoare, care mă întreabă pe englezește : « Bine, domnule Miller, dar n-o să-mi spunei că scrieți și lucrări de medicină ? » Ba da, fir-ar să fie, acum pot s-o spun în plină cunoștință de cauză. Ba da, domnule Nimeni din Newhaven, ba da scriu și cărți de medicină, minunate lucrări de medicină care lecuiesc toate bolile timpului și spațiului. Într-a-

devăr, chiar în această clipă notez pe hirtie numele singurului, celui mai mare purgativ existent pentru conștiința omenească : *simțul călătoriei* !

Și în momentul precis în care credeam că-l văd pe idiotul din Newhaven apropiind urechea ca să mă audă mai bine, o umbră enormă și amenințătoare se ridică în fața lui acoperindu-l în întregime. În același moment în care era să-mi zică : « Unde naiba am mai văzut această figură ? » revelația coborî asupra mea ca un fulger. Tipul din Dieppe, tipul cu mustață, această figură pe care o mai întîlnisem undeva, acum o recunoșteam : era capul lui Mack Swain ! El era Lupul cel Rău ; și Charlot, Samson Agonistes. Asta e tot. Vrolam pur și simplu să-mi devină limpede în minte. *Și drum bun ! Drum bun tuturor !*

În romînește de MARIN PREDA

Ilustrații de N. ȘERBAN

CĂLĂTORI ȘI CĂLĂTORII

RADU TUDORAN

DE
LA
JACK
LONDON
LA
IUHAN
SMUUL

L A începutul secolului nostru, în anul cumplitului cutremur care a răvășit coasta de vest a Statelor Unite, Jack London își construia în portul San Francisco un yacht de vreo sută de tone (dacă memoria nu mă înșală), cu intenția de a străbate Pacificul, apoi restul oceanelor, făcînd înconjurul lumii, ceea ce pentru un scriitor și fost marinar poate rămîne pînă la sfîrșitul vieții o ispită așa de ușor explicabilă! Mi-e teamă însă că, la data amintită, marinarul din Jack London era oboait, sau chiar murise, lăsînd în loc numai scriitorul, vestit acum, solicitat de edituri și reviste « magazine », capabil să-și construiască un « yacht de miliardar » și să întrețină un echipaj de care nu se mai simțea legat, ca odinioară. Vasul, un « Ketch » cu două catarge, de vreo optsprezece metri lungime — ceva mai mare decît vestita caravelă « Pinta » din escadra lui Cristofor Columb — avea, pe lîngă vele, motor auxiliar, lumină electrică, sală de baie și cabine confortabile. Sub numele « Snark », el și-a început călătoria în 1905, și a ajuns la Sidney, în Australia, străbătînd un ocean și de data aceasta Pacific, fără prea mari peripeții nautice. Chinuit de o boală a pielii, datorită pare-se luminii tropicale, Jack London a trebuit

să-și interrupă aventura aici, renunțând la ea pentru totdeauna. Concretizate în scris, impresiile sale alcătuiesc o carte mai puțin cunoscută la noi, fiindcă n-a tradus-o nimeni: *Călătoria cu Snark*, nu un jurnal de bord, ci o înșiruire de « articole », desigur pentru uzul revistelor care acopereau, măcar în parte cheltuielile drumului. Sint aici observații și descrieri pe cât de minuțioase pe atât de iscusite, dovedind mare meșteșug și multă luciditate, în plus spirit polemic pe alocuri, chiar arțag citeodată, ca și când la acea dată scriitorul ar fi străbătut o criză de mizantropie și s-ar fi aflat în ceartă cu multă lume. Ceea ce lipsește cărții, ca urmare, este optimismul și poezia — și mie, cel puțin, această lipsă mi-a lăsat o dezamăgire care dăinuiește și astăzi, când au trecut peste douăzeci de ani de la lectură. Dar faptele sint explicabile — și totdeauna întristătoare — dacă ne gândim că, în locul meditației și contemplării, sărmanul călător se supunea trudei de a sta închis în cabină și a scrie, « în ritm de trei mii de cuvinte pe zi », pentru a face față obligațiilor contractuale. Fiindcă, în afara articolelor amintite și, în afară de alte câteva cărți, Jack London avea să scrie, între San Francisco și Sidney, vestitul său *Martin Eden* — de ajuns el singur să justifice trista călătorie.

Și totuși « Snark » nu putea să străbată cinci mii de mile fără să descopere poezia Pacificului și a insulelor Oceaniei, cu populațiile lor interesante, blajine și încrezătoare, primitive dacă vrei, rezistind încă, în inimile lor pure și cinstite, ca de copii, la asaltul cotropitor al « civilizației ». Aceste imagini înregistrate cu o căldură sinceră, redată simplu dar cu vibrație omenească, ne-au ajuns în cartea doamnei London, soția, tovarășa și prietena scriitorului, părtașă la călătorie, Charmiann London, cea care « a vărsat lacrimi » aflând, la Sidney, că nu vor putea merge mai departe. Jurnalul ei de bord, în ceea ce ar putea să înfățișeze un studiu etnografic asupra populației Oceaniei, rămâne o consolare pentru cel ce n-a putut înțelege scopul *nautic* al expediției neterminate. . .

Cam două decenii mai târziu, la câțiva ani după primul război mondial, un tânăr francez, inspirat de Jack London după cum singur afirma, avea să plece într-o călătorie pe mări, ca să înconjoare pământul, în condițiuni neobișnuite și uimitoare — singur pe un mic velier de concurs, un cuter care nu măsură decît unsprezece metri lungime.

Numele acestui navigator singuratic, Alain Gerbault, este foarte cunoscut în țara noastră, unde tot ce venea din Franța era primit cu precădere în perioada dintre cele două războaie mondiale. Primul din volumele sale privitoare la călătorie, *Singur străbătînd Atlanticul*, a fost chiar tradus în romînește, ca în multe din limbile lumii. Mă îndoiesc însă că, numai cu atât, cititorul de la noi să-și fi putut face o imagine clară asupra navigatorului și să-i fi înțeles pornirea.

Alain Gerbault a fost judecat în felurite chipuri de contemporanii săi; unii l-au socotit un erou, alții un cabotin, dornic de performanțe zgomotoase și de glorie, alții, în sfîrșit, remarcînd setea lui maladivă de singurătate, au dedus că au de-a face cu un mizantrop. Oricît nu s-ar împăca una cu alta cele trei păreri, fiindcă mizantropul, disprețuind tot ce-i omenesc, disprețuiește și gloria și eroismul, iar eroismul, la rîndul lui, exclude setea de publicitate,

cred că fiecare din ele, împletite paradoxal, au alcătuit zestrea sufletească a navigatorului și au constituit motorul plecării lui la drum. Iată de ce, eu unul, și probabil ca mine mulți, dacă am urmărit cu interes călătoria lui în jurul lumii, n-am contractat pentru el și simpatia care ar fi fost firesc să se nască pe parcurs. Gălăgia stîrnită în jurul performanței era prea meridională și dădea faptelor, altminteri uimitoare, culoarea unor acrobații de bilci. Însăși relatarea navigatorului, în cele trei volume apărute pe rînd, desigur, lasă loc adesea infatuării, de pildă acolo unde el amintește, și destul de des, de propria-i celebritate. . . Iar cînd, mai tîrziu, la sfîrșitul periplului, construindu-și un vas nou, în vederea unei noi aventuri, Alain Gerbault l-a botezat cu propriul său nume, înscriindu-l de o parte și de alta a etravei ca să-și poarte astfel grafic și prezumțios gloria în lume, el a încetat de a mai fi un marinar adevărat. De altfel, s-a și stîns curînd, fără să mai fi realizat nimic în plus — mort în primii ani ai războiului, nu ca luptător, ci refugiat, pare-se bolnav, pe o insulă în vestul Pacificului, impresurat de japonezi. . .

Dar, la urma urmelor, care este «performanța» lui Alain Gerbault? El a făcut, într-adevăr, ocolul pămîntului pe mări și oceane, navigînd singur pe «Firecrest», un *cuter* vechi, construit la sfîrșitul celuialt secol în Anglia și căruia i-a păstrat numele englezesc. Vasul, alături de robustețe și bine echilibrat, nu avea nici motor auxiliar, nici forme potrivite unei asemenea călătorii, ceea ce, pentru navigator a însemnat o serie de încercări în plus, dar amîndoi au rezistat pînă la sfîrșit. Plecat de la Cannes și ajuns la Gibraltar, Alain Gerbault a înscris după aceea în istoria navigației cu pinze o faptă neîmplinită pînă atunci, fiind primul care se încumeta să traverseze Atlanticul spre Vest, împotriva curenților, pe un vas de atare dimensiuni și fără nici un însoțitor. Călătoria a durat cam trei luni, în care timp navigatorul n-a văzut chip de om și n-a auzit glas omenesc. Deși, pe un traseu ales mai norocos, durata traversării s-ar fi putut micșora mult, împlinirea ei rămîne extraordinară, iar faima care avea să-l premeargă pe tînărul curajos și să-l întîmpine la New York, trezește în fiecare cititor exaltarea, iar mai tîrziu, pe un registru mai reținut dar mai profund, mindria de a fi om.

Din păcate, restul traiectului devine, în anumite proporții, banal și mult mai prejos de vilva stîrnită în jurul lui. Trecînd în celăalt ocean pe calea comodă a canalului Panama, ocolînd împotrivrile redutabile ale strîmtorii lui Magellan, Alain Gerbault traversează Pacificul cu lungi opriri în insulele Polineziei, ceea ce-i prilejuiește o apropiere sinceră și dezinteresată de populația băștinașă, a cărei oprimare colonială îl revoltă, făcîndu-l să protesteze ori de cite ori poate. Paginile consacrate de el populațiilor băștinașe, pline de căldură și compasiune, mai mult decît la *Charmiann* London, întîlîșează singurul act capabil să innobileze această călătorie, altfel prea puțin justificată.

În sfîrșit, după ce străbate Oceanul Indian și ocolește Africa pe la Capul Bunei Speranțe, «Firecrest» revine în Atlantic, în Mediterana și se întoarce în sudul Franței.

Pentru a se cunoaște pînă la capăt istoria micii lui nave, trebuie să pomenesc de o întîmplare mai puțin cunoscută, fiindcă, dacă nu mă înșel, nu s-a scris despre ea niciodată, și ar putea fi numai o născocire calomnioasă. Mîndră de izbînda unui fiu al Patriei, marina de război a Franței a achiziționat vasul, spre a-l face piesă de muzeu, ceea ce se și cuvenea, pe bună dreptate. Un torpilor l-a luat la remorcă, urmînd să-l strămute dintr-un port în altul,

și pe drum a izbutit să-l îneco, printr-o manevră nu prea dibace. Astfel, după ce făcuse ocolul pământului, « Firecrest » a avut, pare-se, nenorocul acestui sfârșit lamentabil. . .

Dar, la urma urmelor, care a fost performanța? În afară de prima ei parte, călătoria s-a desfășurat pe linii cunoscute și străbătute fără dificultăți de alții. Ea a durat șase ani (timpul fiind și el de luat în considerație dacă este vorba de o performanță) și a fost punctată de câteva eșuări pe recifurile Oceaniei, ceea ce, într-o competiție ar fi atras penalizări importante. Cu un asemenea prilej vasul a suferit avarii așa de grave încât niciodată n-ar fi putut pleca mai departe decât un bastiment de război al Franței, trimis în ajutor, nu l-ar fi repus pe linia de plutire, după reparații laborioase. Ca să folosesc în continuare limbajul sportiv împrumutat mai sus, desigur un asemenea accident ducea la scoaterea din competiție și a vasului, și a echipajului.

Hotărât, călătoria lui Alain Gerbault nu poate fi privită ca o performanță, cu atât mai mult cu cât un predecesor aproape necunoscut astăzi, despre care voi aminti mai departe, împlinise, încă pe la 1896, un ocol al pământului, în condițiuni mult mai grele, cu mijloace mult mai rudimentare, fără să-și piardă o clipă nici voia bună, nici umorul, nici capul, păstrându-și neclintite pînă la sfârșit și modestia și seninătatea.

Performanța lui Alain Gerbault este de altă natură decît nautică — ea constă în bizarul examen pe care îl dă navigatorul dovedind și mai bizara aptitudine sufletească de a căuta și a suporta timp îndelungat singurătatea. Dar privindu-l astăzi cu mai multă înțelegere decît în trecut, văd în el nu un mizantrop, ci un deznădăcinat, o ființă sensibilă, nu indeajuns înarmată, căreia războiul i-a năruit toate țelurile în viață.

* Am intrat în aviație, spune el în primele pagini. După ce am cunoscut beția spațiului, pe avionul meu de vânătoare, străbătînd norii, am știut că niciodată nu mă voi mai putea întoarce într-un oraș, ca să duc o existență sedentară. Războiul m-a izgonit din civilizație — nu mai doream s-o regăsesc niciodată. . . *

Ideea de a străbate lumea pe un mic velier, sugerată de cruciera lui Jack London apare atunci ca o salvare. * A fost pentru mine o revelație, mărturisește el în continuare; m-am hotărît numaidecît să încerc aventura, dacă voi avea norocul să scap viu din război. Mai tirziu m-am întovărășit în planurile mele cu doi camarazi de escadrilă; urma să ne îmbarcăm toți trei pe un vas al nostru și să pornim spre insulele Pacificului. . . Însă cei doi prieteni muriră ca niște viteji, în aer. . . Atunci am luat hotărîrea să plec singur l. . . *

Călătoria lui Alain Gerbault ar putea să fie un protest obscur — naiv în ineficacitatea lui. Victimă a războiului și-a frămîntărilor unei lumi care nu izbutea să-și găsească statornicirea dreaptă, el avea să dispară steril și trist, după o glorie trecătoare și neconsolantă.

Astăzi mările lumii sînt străbătute și de alți cavaleri rătăcitori asemenea lui. Despre unii auzim cîte ceva din cînd în cînd; nici unul nu întreprinde ceva nou, ci toți se învîrtesc cu disperare în jurul pământului, ca și cînd ar fi nevoie să se dovedească din nou rotunjimea lui. Fii ai lumii apusene, care nu mai știe cît are de trăit, acești oameni deznădăcinați pleacă de pe țărmurile Angliei, Franței, Italiei, Americii și ale altor patrii în care ei se simt străini, minaiți de neastîmpăr și de deznădejde, în căutarea cine știe căruia pămînt făgăduit. Sînt puțini, bine înțeles, față de milioanele de oameni care au izbutit să dea vieții un sens nobil și definitiv. Dar existența lor este și ea, în mic,

un simptom al bolii care macină lumea din apus. Căci fiecare navigă spre o insulă Timor a lui, insula din Pacific unde sârmana glorie a lui Alain Gerbault s-a stins neeroic și inutil.

Cărți dintr-o bibliotecă de tinerețe risipită de mult. . . « *Singur împrejurul lumii, pe un velier de unsprezece metri. . .* » Autorul ei este un bătrîn marinar de la Boston, Josuah Slocum, la noi aproape necunoscut. Aventura lui, descrisă sub titlul plat și cam tehnic, de mai sus, s-a petrecut la vremea cînd pe coasta de vest a Africii, nu departe de Gibraltar, puteau fi încă întîlniți pirajii mauri iar în strîmtoarea lui Magellan răufăcătorii de apă și de uscat atacau corăbiile în plină zi, înarmați cu sulieși și cu săgeți, ca în secolele din trecut.

Bătrînul Slocum nu este un dezamăgit ci, dimpotrivă, un optimist, iar călătoria lui, așa de neobișnuită și temerară îmi apare ca isprava șugubeașă a unui pensionar încă robust, care, după ce și-a îndeplinit cu sîrg îndatoririle pe pămînt, își ia licența unei năzdrăvănii. Totul s-ar putea numi glumă în fațetele lui, fiindcă el ni le descrie cursiv și senin, păstrîndu-și calmul chiar în fața acelor întîmplări care nu se poate să nu-l fi zguduit. Însăși singurătatea lui se înfățișează altfel decît la Alain Gerbault; departe de semenii săi el continuă să se simtă între ei și uneori izbutește să și-i evoce așa de viu, încît are impresia unor prezențe omenesti pe bord, ca bunăoară în prima traversare a Atlanticului, de la Boston la Lisabona, cînd în zile de oboseală și febră, este convins, pe perioade lungi, că fostul cîrmaci de pe « Pinta » lui Cristofor Columb îi ține tovărășie la drum, ba chiar se și îngrijește de păstrarea direcției, ca un ajutor conștiințios și bun.

Josuah Slocum nu ocolește nici o insulă, nici un colț de pămînt unde ar putea întîlni un semen al lui, neavînd cituși de puțin ambiția, ca Alain Gerbault, de a înregistra în jurnalul de bord traversări cît mai lungi. Îmi amintesc, de pildă, de suferința acestuia din urmă, la gîndul că, împins de vînt și de curenți, s-ar fi văzut la un moment dat nevoit să atingă Bermudele, în loc să navighe direct la New York, spre a stabili performanța la care ținea atît. . .

Marinar îndelung încercat pe velierele din a doua jumătate a secolului trecut, în vîrstă de peste cincizeci de ani, Josuah Slocum pornește să facă ocolul pămîntului pe drumul lui Magellan, folosind un mic vas de lemn, construit cu mîinile lui. Fierăstrăul, barda, rîndeaua sînt singurele lui unelte și așa, cioplinind coastă după coastă, migălos, izbutește să-și înfiripe corabia, fără nici un ajutor străin. Un vas care stîrnea risul yahtmanilor din împrejurimi, lat, bont și puțin adînc, lestat numai cu ciment turnat în interior — o troacă mai bine zis, rudimentară și nearătoasă, care totuși a izbucit să scoalească pămîntul în mai puțin de doi ani, nu pe cel mai ușor drum.

Plecat de la Boston, el traversează mai întîi Atlanticul, spre răsărit, ca să ajungă la Gibraltar, de unde să ia vechea urmă a lui Magellan — navigația continuă spre apus, inutil s-o mai amintesc aici, traiectul vestitului navigator fiind tuturora prea bine cunoscut. Neavînd alte mijloace de trai decît brațele și vasul său, uneori întîrzie în cite un port, ca să facă mici transporturi în împrejurimi; alteori își povestește peripețiile în fața publicului curios și

aceste «conferințe» organizate de oameni inimoși îi aduc câțiva dolari, ca să-și poată face proviziile trebuitoare spre a porni spre alt port...

Trecerea dintr-un ocean în altul prin strîmtoarea lui Magellan, de la est la vest, este desigur cea mai grea încercare în călătoria lui Josuah Slocum; vînt potrivnic, ploaie, frig, furtuni iscate din senin, fărîmuri stîlcoase și dezolante, la care trebuie să se adauge primejdia de zi și noapte a atacurilor banditești. După douăsprezece sau chiar mai multe ore de navigație anevoioasă, călătorul trebuie să vegheze noaptea cu pușca în mîini, cu auzul ascuțit, ca să nu se lase surprins de vizite neașteptate.

Cititorul va fi surprins să afle că omul care a ocolit pămîntul pe un vas mic, rudimentar, dar atît de robust și așa de fericit echilibrat, dacă avea curaj, perseverență și pricepere, și destulă vigoare fizică pentru vîrsta lui înaintată, era totuși lipsit de prima însușire necesară omului întovărășit cu apa: nu știa să înoate!

Și totuși, Josuah Slocum a închis cercul revenind la Gibraltar viu și sănătos, a străbătut din nou Atlanticul, pentru a se întoarce la Boston-ul său de baștină — și, după toate încercările acestea, marea i-a rămas încă atît de indispensabilă, încît, după cîtva timp a pornit din nou s-o străbată, pe același vas, în aceeași intimitate cu apa. Dar, de data aceasta, plecat tot din Boston, probabil spre sud-est, nu s-a mai întors niciodată. Nimeni n-a mai auzit de el — nu s-a găsit nici o urmă a vasului, o fărîmă de epavă. Și astfel, asupra morții lui, învăluită în taină, se revărsă aceeași undă de eroism și de poezie care i-a acoperit viața.

Două treimi din suprafața pămîntului e acoperită de mări și oceane. Sîntem înconjurați de ape — și apele trebuiau cucerite, pentru a ne face posibilă viața, pentru a ne-o ușura și a-i da o culoare mai frumoasă. La fel cum trebuia cucerit aerul, cea mai vastă cale de navigație.

N-am vrut să evoc în aceste rînduri decît o mică etapă, mai apropiată de zilele noastre, din lupta dusă de oameni pentru a descoperi enigmele apelor și a căuta mereu alte drumuri, alte legături între popoarele globului, de la un continent la altul. Dar oamenii nu și-au terminat cercetările în acest domeniu nici astăzi, în era cuceririi cosmosului; explorările lor nautice ne mai pun încă în fața exemple de eroism tot atît de mari ca pe vremea primelor corăbii, cu deosebirea că eforturile și îndrăzneala sînt acum mai fructuoase decît altădată. Cine nu a urmărit, cu încîntare, cu entuziasm și admirație nemaipomenita călătorie în Pacific a expediției Kon-Tiki, întreprinsă de Thor Heyerdahl pentru a demonstra practic o idee științifică, respinsă teoretic de autorii, sau susținătorii altor idei? Nu știu în ce măsură adversarii săi s-au lăsat convinși de această demonstrație, dar din punct de vedere nautic, izbînda este glorioasă. Dincolo de aspectul ei științific, călătoria în Pacific, pe mii de mile, cu o plută primitivă, cu un echipaj de șase oameni, nici unul marinar pînă atunci, reprezintă un exemplu de îndrăzneală și eroism asemănător cu cele din epoei și din legendele străvechi. Dar și mai emoționantă decît izbînda neobișnuitei navigații, este întîlnirea oamenilor albi cu populațiile băștinașe ale Polineziei; acele cîteva pagini în care Thor Heyerdahl relatează primirea, sărbătorirea lor de către indigeni, iar apoi despărțirea, rezumă încă un Cod de umanitate, mărindu-ne speranța

că odată lumea va putea trăi înfrăţită pe întregul pământ. Cînd semănătorii de discordie vor înţelege să pună nave paşnice în locul port-avioanelor uriaşe şi a celorlalte bastimente de război!...

Nu demonstrează oare aceeaşi dorinţă de pace, aceeaşi sete de înfrăţire între oameni, felul cum cei patru marinari sovietici, eroii precunoscuţi epopei petrecută anul trecut, au fost primiţi de poporul american? Nu cred să fie cineva care să fi uitat această întimplare. Patru oameni zmulşi de furtună şi minai pe oceanul pustiu, într-o barcă, fără provizii, fără instrumente de transmisie şi de navigaţie, au rătăcit în voia valurilor peste patruzeci de zile, pînă ce în sfîrşit, au fost salvaţi, demonstrînd strălucitor teoria doctorului Bombard, de altfel demonstrată de el însuşi, că nu marea ci numai spaima şi pierderea curajului poate ucide pe un naufragiat. Să ne amintim tragedia plutei de pe « Meduza », cînd supravieţuitorii naufragiului, ciţi nu muriseră între timp sleiţi de oboseală, de sete şi de foame, au ajuns la actul înspăimîntător de canibalism, sfîşindu-se şi mîncîndu-se între ei... De atunci a trecut un secol; de la fregata cu pinze s-a ajuns la submarinul atomic, capabil să navighe sub ape timp practic nelimitat. Dar într-un secol nu a evoluat numai tehnica navigaţiei, ci şi sufletul omenesc. Fiindcă, în loc să înnebunească, sau să se sfîşie între ei, cei patru marinari sovietici, supuşi la o încercare infinit mai grea decît naufragaţii de pe « Meduza », au înfruntat cu o nemaiîntîlnită răbdare fizică şi cu o uluitoare tărie sufletească examenul acesta brutal, îndelungat şi nemilos, dovedindu-se demni de patria lor şi dînd, alături de alţii ca ei, un înţeles nou titlului de om, aşa cum se va vedea în rîndurile de sfîrşit.

Am înfăţişat aici, cu totul sumar, istoria cîtorva navigatori ciudaţi de la începutul secolului pe care îl trăim, socotind că ei trebuie să amintim pentru curiozitatea cititorului neinformaţi, chiar dacă nu toţi dau faptelor lor vreun sens uman mai adînc.

În încheiere sînt dator să amintesc despre o călătorie care a avut într-a-de-văr un fel, şi a fost infinit mai grea decît toate cele pomenite mai sus. În felul acesta nu voi lăsa nici cititorului nici mie, gustul amar al inutilităţii unora din strădaniile omenesci.

Uriaşele expediţii ştiinţifice întreprinse de Uniunea Sovietică, începînd din anul 1955 pentru cunoaşterea Antarcticii, lăsate la urmă nu doar din motive cronologice, ne vor împăca, sper, cu noi înşine şi vor şterge orice urmă de neînţelegere, de tristeţe şi pesimism.

Aceste expediţii nu îşi propuneau să stabilească vreo performanţă, ci să participe la un program mondial de cercetare ştiinţifică a continentului sudic, ascuns sub gheţuri şi aproape necunoscut oamenilor, pînă mai ieri.

Faptele sînt ştiute, de aceea nu am intenţia să le narez încă o dată, ci doar să evoc eroismul aflat la baza lor. Ca să ajungă din nordul Europei în Antarctica, exploratorii sovietici aveau de străbătut un drum mai lung decît jumătatea unui meridian pămîntesc. Celelalte state participante se aflau mult mai aproape de ţinutul necunoscut — şi, bineînţeles, nu aveau numai interese ştiinţifice în cercetarea lui...

Navigaţia bravei electro-motonave « Obi » peste Oceanele Atlantic şi Indian nu face obiectul unor notaţii prea palpitante; drumul acesta fusese străbătut nu o singură dată de veliere ruseşti; dacă ne gîndim la vestita călă-

torie a fregatei «Palada», ne vom aminti în primul rînd că pe bordul ei naviga un scriitor, cunoscut în lumea întreagă, Gonciarov, care a ocolit p m ntul acum un veac  i a făcut memorabilă călătoria, prin jurnalul său de neuitat.

De la pinzele «Paladei», la cele patru motoare «Diesel» de pe «Obi» se înscrie un secol din istoria omenirii, în care timp, cum spuneam mai sus, dacă tehnica a făcut salturi impresionante, salturile con tiin ei omen sti — traduse pe scară mondială prin triumfurile socialismului  i comunismului — sînt gigantice. Un mic promontoriu st ncos al Antarcticii se nume te astăzi Capul Ivan Hmara. Este numele t n rului tractorist de douăzeci de ani care s-a scufundat sub ghe uri  i a pierit, în gestul lui eroic de a- i ajuta un tovar   aflat în primejdie. Primul tribut —  i nu ultimul — plătit de expedi ia sovietică debarcată în Antarctica. Fiindcă, după lunga naviga ie peste Ocean, după miile de mile străbătute în drumul de la un pol la altul, o dată cu debarcarea, începe un alt fel de naviga ie, de data aceasta zguduitor de dramatică, uneori tragică, pe un ocean de ghia  , mai redutabil dec t toate celelalte — unde înaintarea zilnică nu se mai măsoară cu zecile de mile, ci cu pasul.

Nevoită să debarce pe cel mai neprielnic  arm, celelalte fiind ocupate de expedi ii ale altor state, care n-au avut de str b tat p n  aici căi a a de nemăsurate — echipa sovietică, alcătuită din c teva sute de oameni trecu i prin examenele cele mai aspre, are de dus, s pt mini în  ir, o luptă  nimagiabil  pentru a îndeplini deocamdată primul punct din program: descărcarea vasului.

Mă folosesc în această evocare de însemnările lui Suziumov, secretarul  tiin ific al expedi iei  i cronicarul ei plin de modestie  i seriozitate. Cititorul însetat de cunoaștere are de făcut un efort de imagina ie pentru a da însemnărilor dimensiunea adevărată a faptelor.  i a a el devine din depărtare, un  nso itor  i un colaborator devotat al cercetătorilor Antarcticii; i se jupoaie  i lui obrazul sub *ar  a rece* a soarelui care arde fără să încălzească,  i pleznesc buzele biciuite de viscolul încărcat cu ace de ghia  , îl ustură ochii  i i se  nro esc, într-o suferin   fără de capăt, orbi i de prea multă lumină resfr nt  în nesf r itele c mpii de zăpadă.  i c nd vede că într-un loc ar mai trebui un om, dincolo altul, pentru a întări echipele de hamali care scot materialele din cala vasului, ale celor care le  nc rc  pe s nii, ale constructorilor care au  i început să  nal e primele construc ii ale bazei, regretă că nu se află alături de ei, pentru a- i oferi brațele. . . Hamali, aici sînt oamenii de  tiin  , cercetătorii, marinarii, lupt nd  i muncind to i deopotrivă pentru a c  tiga timpul  i a   vinge ghe  .

E vară, bine n eles, dar zefirul Antarcticii echivalează, pe scara cunoa terii noastre, cu viscolul cel mai năpraznic. Platforma de ghe   care constituie «cheiul» de debarcare se rupe adesea, se f rim teaz ,  i materialele descărcate a a de trudnic în ajun, trebuiesc ridicate din nou pe vas, dacă n-au apucat să fie duse mai departe de  arm, fiindcă altfel ar însemna să se piardă.

Un drum pentru tractoare, construit cu trudă, se surpă după c teva ceasuri,  i trebuiesc iar zile —  n elegindu-se în ele  i noaptea — pentru a se deschide altul, în altă parte, apoi încă unul, pe urmă un al patrulea — toate urm nd să aibă aceea i soartă. . . Însă, încetul cu încetul, urmarea acestei str d nii, pe cit de migăloase pe at t de amarnice, începe să se vadă. A ezarea definitivă, numită a a de simbolic «Mirn », prima bază statornică  n  in tat  de Uniunea Sovietică  n Antarctica, a devenit o realitate. Ea d inuie te  i

astăzi și va dăinui pînă cînd îi va lua locul alta, mai vastă, așa cum va dăinui numele lui Ivan Hmara, tinărul tractorist căzut în lupta pentru cunoașterea continentului sudic, de gheață.

Un zîmbet ușor amuzat, și o bătaie a inimii, mai gingașă, în mijlocul acestei frămîntări gigantice: ordin de la comandant, către toți membrii expediției, să nu fie tulburați pinguinii, ciudații locuitori ai Antarcticii ! . .

★

Iuhan Smuul este un scriitor estonian, poet, prozator și dramaturg pe care cred că nu trebuie să-l prezint cititorilor noștri de astăzi.

În anul 1957, cînd el a ajuns în Antarctica, baza « Mirnii » își întinsese posturi de observație adînc în continentul de gheață. În ciuda greutăților inimaginabile, în ciuda previziunilor sumbre emise de comentatorii pizmași din expedițiile altor state, funcționau acum posturile Vostok I, intermediar în drumul spre stația înaintată Komsomolskaia, apoi postul Vostok, plasat încă mai departe, la polul geomagnetic de sud — iar postul Sovetskaia, de la polul inaccesibilității relative tocmai lua naștere.

Scriitorul estonian nu a participat la această primă etapă din cucerirea Antarcticii, dar nici călătoria lui n-a fost mai idilică; însoțind a doua expediție, a avut parte și el de încercări grele, a fost și el martorul unor întâmplări tragice. Volumul lui de însemnări *Cartea ghefurilor*, scris sub forma simplă a jurnalului, oferă cititorilor de departe un document plin de autenticitate, cu privire la una din cele mai zguduitoare și mai fructuoase strădanii omenești din cîte a cunoscut istoria științei de la începutul ei pînă în zilele noastre.

Fără a crede că admirația pe care o avem pentru Jack London, scriitorul obidiților din lumea apuseană, va scădea astfel, mă gîndesc ce steril e jurnalul lui, în comparație cu *Cartea ghefurilor* ! Ce pricini mici pune el în discuție, față de relatările lui Iuhan Smuul, martorul și reporterul unor acte omenești uriașe, nobile și dezinteresate !

Continental pinguinilor ne este cunoscut astăzi ! Expediția sovietică a dus acolo, pe lângă mesajul științei, un mesaj de pace.

DESPRE LITERATURA MUNȚILOR

ÎNSEMN aici unele gânduri care s-au mai cristalizat într-o prefață la o carte scrisă de doi mari cunoscători și iubitori ai muntelui din țara noastră, Em. Cristea și N. Dimitriu. Arătăm că și această nouă carte despre munți se înscrie pe linia succesorilor pe care le-a cunoscut în anii regimului democrat popular activitatea sporturilor legate de munte. În anii aceștia, ai noștri, drumeția înălțimilor a antrenat mase impresionante de oameni ai muncii. Îndeosebi tineretul, așa cum a spus tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul Învățătorilor din R.P.R. « trebuie învățat să cunoască și să iubească minunatele frumuseți și bogății ale țării noastre. . . » Au apărut în anii aceștia nenumărate cărți și călăuze pentru munții noștri, s-a tradus din literatura sovietică (Spiridonov, *Drumul Îndrăzneților*, E. A. Belețki, *Piscul Pamirului*), din literatura Germaniei democratice, Fritz Rudolph, *Tigrli din Himalaia* (Lupta pentru acoperișul lumii), a apărut cartea lui Edmond Hillary, *Înalta aventură*, în care este povestită istoria cuceririi Everestului de către unul din eroi, celălalt fiind Șerpașul nepalez Tensing, care și-a scris autobiografia, *Tigrul zăpezilor* în colaborare cu F. R. Ulman. S-au difuzat în librăriile noastre cărțile despre munți ale scriitorilor R. Frison Roche, *Premier de cordée* sau Bernard Pierre, *Une victoire sur l'Himalaya*, diferite manuale românești și străine de alpinism, almanahurile O.N.T., ghidurile prezentate într-o excepțională formă grafică ale Bucegilor, Retezatului, Pietrii Craiului și Ceahlăului. Presa noastră sportivă, revistele ilustrate publică articole, dări de seamă ale escaladelor, fotografii de mari efecte artistice. O întregă literatură despre munți evocă tăria omenescă, lupta dîră pe care o dă omul cu natura și în aceste vremuri în care

omul, reprezentant al epocii comuniste, a deschis larg poarta de intrare în universul planetar. Lupta omului pentru cucerirea naturii merge alături de lupta pentru a schimba societatea în care el trăiește și muncește. Și lupta oamenilor pentru cucerirea înălțimilor este o satisfacere a puternicii voințe a omului de a ști, de a cunoaște, de a cerceta.

Și eu am fost în munți. *Et in Arcadia ego*. Și pasiunea aceasta totală pentru munți poate seduce și pe un profesor sau cercetător literar, pentru că ea se înscrie în istoria literaturii lumii, de la Francesco Petrarca, prim alpinist pe muntele Ventoux și primul scriitor care a notat, cu o rară finețe și sensibilitate, profundele senzații date de înălțimi, la Dante Alighieri, cățărilor ilustru pe cel mai înalt munte din lume, nu Everestul sau K.2, ci Purgatoriul, ridicat de înalta lui fantezie artistică, la scriitorii alpiști ca Emilio Comici, Guido Rey, Herzog Herman Buhl, sau Abalakov, reprezentanți vestiți ai celui mai aerian alpinism.

Despre munți au scris și clasici ai literaturii noastre. De la începuturile făcute de Bucura Dumbravă, Spiru Haret ori Nestor Ureche, pînă la simfonia solemnă a lui Calistrat Hogaș, trecînd prin cununa montană a *Romîniei pitorești* a lui Alexandru Vlahuță sau a exploziilor de pe Hașmașul Mare ale lui Geo Bogza, acești scriitori au invitat pe oameni în deșertul grandios al munților, au vorbit despre flotele violete ale înălțimilor împlîntate în azur, au invitat la îndelunga navigare, printre cele mai luminoase stele, pe Marea neagră a minunii platoului alpin al Bucegilor.

Fiecare dintre aceia care au fost « răpiți » de munte, nu vor putea uita niciodată viziunea primă, într-adevăr celestială, care li se va înfățișa totdeauna, clară și fascinantă, ca la prima vedere a acestor înalte prelungiri spre soare ale pămîntului, care sînt munții. Oricare vor fi fiind lungile și înflăcăratele narațiuni despre munte, oricît de arzător ar lucra înalta fantezie și creație a scriitorilor, realitatea, vederea proprie, este nesfîrșit superioară tuturor descrierilor, și într-adevăr muntele poate fi un *Zauberberg*, munte magic, pe care însă îl poate atinge oricine dorește s-o facă. *Excelsior*, a fost de totdeauna deviza omului care a aspirat spre înălțimi și cunoaștere. Și muntele este acea parte a planetei noastre, acoperișul lumii, care se învecinează cel mai mult cu cerul. De pe creste ne simțim parte integrantă din Univers, de acolo, fără să mai avem limite vederii, salutăm spațiile siderale, înfrîngem parcă, așa cum au făcut-o luri Gagarin și Gherman Titov, legile gravitației pentru a circula în Univers.

Muntele, acest imens rezervor de viață, de forță, de sănătate, nu este urcat de acești oameni, care nu sînt extraordinari și deosebiți, și care se numesc alpiști, numai pentru acea mîndrie, înaltă și intimă, de a arăta plenitudinea puterilor noastre, de a ne căli forța fizică în mereu mai aspre încercări, din acea voluptate de nespus de a ne înălța mereu mai sus și de a fi domnitorii conștienți ai golului prăpăstiilor ameteitoare, atrași fiind de îndrăzneală și de

beția victoriei. Muntele este urcat de acești oameni, care nu sînt extraordinari și deosebiți și care se numesc alpiști, mai cu seamă pentru deplinătatea bucuriei de a trăi, de a se simți mai aproape de acea luminosită a cerului, pe care numai marile creste o dau. În munți se merge și se urcă nu pentru a muri, ci pentru a trăi din plin, pentru a te bucura de viață integral. Iar dacă uneori muntelui i s-a jertfit o victimă, nu trebuie să ne descurajăm niciodată, aceea jertfă umană trebuie să rămînă pentru noi un avertisment permanent, care trebuie să ne atragă atenția mereu asupra extraordinarei forțe a muntelui, așa cum este ea în realitate, așa cum trebuie să învățăm s-o învingem.

Muntele a putut să fie cîntat de atîția artiști, ai cuvîntului, ai muzicii sau ai paletelor, și să primească atîtea atribute. Într-adevăr, muntele farmecă total și marea lui putere fascinează, atrăgînd în cele mai temerare ascensiuni pe aceia care l-au văzut și l-au iubit. Nimeni nu va putea uita vreodată beția luptei aspre și îndrăznețe, care se dă, și cu puterile trupului antrenat, dar și cu forțele sufletului, pe verticala pereților, deasupra abisului, în fisuri suspendate sau *albastre*, în trecerea acrobatică și spectaculoasă a surplombelor și teraselor. Puține sînt paginile vieții noastre care vor fi răsfoite mai des și mai recitite, decît acelea ale unei ascensiuni alpine, a cărei trăire ne-a umplut sufletul de o înaltă și bărbătească mîndrie.

Este însă nevoie de o pregătire pentru a te apropia de munte, pe calea cea mai elegantă de ajuns la creste și care este verticală «căderii picăturii de apă». Este nevoie, ca în primul rînd, alpinistul să fie înflăcărat de o mistuitoare pasiune, de o imensă bucurie pe care i-o dă apropierea de munte, de un suflet vibrant, multicolor, pentru a simți infinitul farmec și armonia lui. Este nevoie de un temperament de luptător, de om care nu va da niciodată înapoi din fața luptei. Este nevoie de o pregătire morală, dar și de una fizică și tehnică, pentru a înfrunta muntele pe acele trasee care par imposibile, pentru a avea satisfacția, de explorator într-un sens, de a fi fost primul muritor care a atins planeta, pe acele puncte pe care le oferă verticala unei premiere alpine. Probabil că mulți cititori ai literaturii despre munți, chiar în aceste zile ale cuceririi primelor înălțimi ale Cosmosului de către oamenii sovietici, se înfloară auzind cuvintele *escaladă*, *verticală*, *surplombă*, *perete*, și cred, unii dintre ei, că cei care merg în munți, sînt sau nebuni sau candidați la sinucidere. Nu, muntele nu înseamnă moarte sub forma avalanșelor, a furtunilor electrice, a desprinderii *prizelor* sau a smulgerii *pitonului* solicitat. Și alpinistul nu merge nebunește în munți pentru a-și periclita viața, ci dimpotrivă, pentru a fi fericit și pentru a se bucura în mijlocul luminii, al celor mai radiante culori, al spațiului nesfîrșit, pentru a asculta apele care cad, marile freamăte ale pădurilor de brad în acorduri de orgă. Alpinistul merge în munți pentru a-și odihni și calma mintea și sufletul, pentru a și-l înălța, pentru a-și fortifica trupul, într-unul din cele mai sănătoase și mai inteligente exerciții sportive. Căci alpinismul nu este tehnicitate

pură, ci artă de multe ori, iar alpinistul este un om complet, care se urcă nu ca un automat, ci ca o ființă care gîndește, suferă ori se bucură. Asemenea oameni compleți sînt acuma foarte mulți în patria noastră. Cine i-a văzut vreodată în plină escaladă pe munți nu-i va putea uita. Eleganța și elasticitatea le sînt caracteristice ca și un simț extraordinar în alegerea cea mai sigură a traseelor.

I-am citit sau i-am ascultat de multe ori pe alpiști povestind despre visele lor realizate în premiere alpine. Modestia lor caracteristică nu-i putea împiedica în relatarea exactă a faptelor. Scrierea sau vorbirea lor simplă sublinia cu atît mai contrastant realitatea realizărilor lor în munți, realizare care unora dintre noi li se poate părea din domeniul celei mai bogate fantezii. Aș vrea să spun despre alipiniștii pe care i-am văzut în escalade de grad de dificultate extrem, că sînt ființe atît de aeriene, încît, după atingerea crestei, îți par că ar fi în stare să-și continue ascensiunea pînă la înșurubarea în azurul cerului. Trebuie să mai spunem că nimic nu emoționează mai mult la acești învingători ai munților decît înaltul sentiment pe care ei îl au despre prietenie. I-am văzut pe acești oameni care nu sînt extraordinari și deosebiți, dominați totdeauna de sentimentul unei absolute devoțiuni pentru aceia care li s-au încredințat, pentru aceia alături de care ei s-au legat în coardă, de la începutul pînă la sfîrșitul unei aspre ascensiuni. Muntele este un admirabil educator al omului. El cere omului forță de voință, sînge rece, în fața tuturor împrejurărilor, spirit de asociație și devotament. Admirabilul educator este și un binefăcător, o uzină a sănătății depline, la care concură forțele primordiale, ale apelor, ale aerului pur, ale pădurilor.

Orice carte despre munți este în realitate o arzătoare invitație adresată oamenilor de orice vîrstă, dar în special tineretului, de a se apropia de munte, de a-l cunoaște și deci a-l iubi. Să ascultăm multiplele voci și chemarea muntelui !

MINUNILE

MĂRII

Peter Freuchen — cercetător polar de renume mondial și cunoscut scriitor danez — s-a născut în 1886 într-un mic port din Danemarca. Marea l-a atras încă din copilărie. După ce a absolvit Facultatea de Filologie, Freuchen a participat pentru prima oară, în anii 1906—1908, la o expediție polară în Groenlanda. În 1910, împreună cu marele său prieten Knut Rasmussen, a înfruntat stațiunea polară Thule, pe care a condus-o cîțiva ani. Cea mai mare parte din viață, Freuchen și-a petrecut-o călătorind și făcînd muncă de cercetare științifică. El a fost de două ori în Uniunea Sovietică, unde a participat la expedițiile sovietice în Arctica din 1928 și 1937.

Freuchen a fost membru al societăților de Geografie din cîteva țări, decorat cu diferite medalii de aur.

A scris lucrări numeroase și felurite — opere științifice, reportaje, povestiri și romane. Două din romanele sale, *Tineresea mea din Groenlanda* și *Marele pescar*, au fost traduse și în limba rusă. Una din cărți, *Avențuri din Siberia*, este consacrată ultimei sale călătorii în U.R.S.S.

Cîțiva ani în șir, Peter Freuchen a fost președintele Uniunii scriitorilor danezi. Cu cîteva zile înainte de moarte, a terminat *Cartea despre Șapte Oceane*. A încetat din viață în septembrie 1957, în S.U.A., în timp ce se afla pe aerodrom, așteptînd să se îmbarce în avionul de Alaska.

În 1958, în Danemarca a apărut *Cartea despre Freuchen*, scrisă de mai mulți autori, dintre care figura scriitorului — născută din căsătoria lui cu o eschimosă — și laureatul premiului Nobel, Niels Bor.

Capitolul pe care-l publicăm este luat din volumul *Vîndătorii din Golful Melville*, apărut la Gyldendal-Copenhaga în 1956, volum consacrat bărbăției și omeniei poporului groenlandez, care trăiește în asprele condiții de dincolo de Pol.

ÎN plină vară, de cum coboară soarele îndărătul munților, ai impresia că deasupra capului York se lasă noaptea. Într-un asemenea moment ne descoperim cîinii. Începu concertul lor schelălăit și băștrinașii se buluciră afară din corturi; ieșeau să ne salute, la țarm. Descoperii, cu mirare, că veneau să ne întîmpine numai femei, fapt care, după cît îmi puteam

da scama, nu-i impresionă de fel pe vînătorii de balene. Nu era greu să ghicești că bărbații acestor femei erau duși la vînătoare de foci; numai bietul Usukodark, un tinăr surdo-mut, era singurul dintre eschimoși care nu putea fi luat la vînătoare din pricina beteșugului său.

Vînătorul de foci trebuia să știe umbla fără zgomot, altminteri se sperie focile și nu le poate auzi, cînd, înotînd pe sub ghețuri, caută ochiuri de apă, ca să respire. Usukodark nu putea ști cînd face zgomot ori nu, și, cu atît mai mult, nu auzea furnăitul de focă. Nu era bun nici de vislaș, deoarece, lopătînd, lovea apa, stîrnea zgomot mare, încît lighioanele mării îl puteau simți pe om de departe. Nu putea fi, bietul de el, nici gonaci, alături de copii, la vînătoare de iepuri, deoarece se poticnea, călca împrăștiat, bocănea și iepurii se risipeau înainte de a putea fi zăriți.

Părinții lui Usukodark sînt oameni cu frica lui Dumnezeu; nu s-au decis să-și lepede fiul atunci cînd lucrul aceasta apărea ca posibil. Încă înainte de nașterea băiatului, Agpalerk, părintele său, fu lovit de o pacoste mare. I se descărcă arma și se răni grav. O parte din osul craniului i se făcuse zob și trecu vreme pînă i se dădu de urmă, așa încît îi degerară picioarele amîndouă. Cu toții eram de părere că omul se va prăpădi, dar Agapalek scăpă; rănile i se închiseră, se puse din nou pe picioare, deși nu-și mai recăpătă forța și agilitatea de altădată. Cît timp Agapalerk zăcu bolnav, Alokvisak, nevastă-sa, îi născu un fecior. După cît își da seama femeia, acesta avea să fie singurul copil pe care îl putea avea de la bărbatul său.

Trecură cîteva luni pînă își dădură seama că băiatul lor nu aude și, deci, nu va putea învăța să vorbească. Mama apucă să-și îndrăgască într-atît copilul, încît nu s-ar fi hotărît pentru nimic în lume să-l piardă. Crezu de cuviință să ceară sfatul amiralului Peary: îl rugă să-i spună dacă socotește că poate fi de datorită unei mame bune, ca ea, să-și ucidă copilul; Peary o sfătui să-și lase copilul în viață.

Din ziua aceea, lumea din jur aprecia că Usukodark se afla sub ocrotirea specială a lui Peary. După ce însă americanii încetară să mai vină prin Thule, eschimoșii mi-au trecut mie această răspundere, întrucît eram alb, ca și Peary.

Într-adevăr, luai asupra mea grija lui Usukodark și-i făceam rost de tot ce era cu putință. Băiatul era foarte neastîmpărat și nu o dată fugea de-acasă, fără să anunțe, bineînțeles, pe nimeni. Ultima oară fu întîlnit departe de Thule, pe șoseaua ce duce spre capul York; a fost urcat în sanie și adus acasă. Oriunde apărea băiatul, era întîmpinat fără prea mult entuziasm și, sincer vorbind, oamenii nu-l răsfațau cu dragostea lor. Usukodark dovedi că se poate obișnui cu orice: mîncă o nimica toată, iar de dormit, dormea unde se nimerea. În primăvară plecă din Thule, întrucît nu mai avea tutun. Acum Usukodark alerga spre noi, de parcă ne-am fi înțeles să ne întîlnim aci. Mi se părea chiar că-mi reproșează ceva, un soi de întîrziere. Ne înțelegeam din nimic, încît puțin erau în stare să priceapă modul nostru de comunicare.

Aflăm că toți bărbații locului sînt plecați cu caiacele în fiordul Morților. Acolo, într-o scobitură îngustă, unde apa prinde o pojghiță subțire de gheață, ei prind foci și pentru această vînătoare a lor sînt plecați de trei zile.

Capul York e un loc uluitor. Nu o dată în decursul aceleiași zile, aici e și primăvară și vară și iarnă. Este singurul loc unde, chiar vara, fiordul

poate fi acoperit de gheață. Curenții de aer rece suflă într-una dinspre ghețurile continentale spre fiordul Morților, unde își varsă apa dulce o sumedenie de riuri mici; apa dulce se ridică deasupra apci sărate, și, deoarece îngheață mai ușor decît apa de mare, fiordul Morților este mai tot timpul acoperit cu un strat de gheață, sub care se adună o mulțime de foci.

Timpu cel mai potrivit pentru o vînătoare de foci este o zi cu gheață proaspătă, fără zăpadă: sub apă focile aud foarte bine. Cînd gheața are un strat de omăt, pasul scîrțîile, trădează prezența omului. Cînd însă gheața este curată, sticloasă, vînătorii vin de-a dreptul la copii, unde focile își scot botul să caute aer. Își leagă pe tălpi petece de blană de urs și înaintează, fără să facă cel mai mic zgomot. Fără această măsură de prevedere, te poți împiedica în cutele zgrunțuroase pe care le are chiar cea mai netedă gheață. Cînd simți fornăitul de focă, trebuie să-ți coordonezi mișcările în ritm cu respirația ei. Faci un pas înainte cînd animalul își scoate botul la aer. Cît timp foca se află sub apă, stai nemișcat. Și tot așa, pînă ajungi la ochiul de apă. Ceena ce urmează apoi nu-ți dă bătaie de cap — înfigi harponul în teasta focii, în clipa cînd se iveau din apă. Apoi copca este lărgită, ca vînatul să poată fi scos afară, pe gheață. Foca este părăsită în acest loc, pentru că vînătorul se grăbește să ajungă la gaura următoare. Trebuie lucrat cu repeziciune pentru că se întîmplă rar să ai o gheață curată, ca sticla. După ce a nins, dai anevoie peste ochiurile de apă unde se adună focile să ia aer. Adeseori vînătorul pleacă cu ciinele care-i descoperă foca după miros. Asta se întîmplă îndeosebi primăvara, cînd stratul de gheață e gros peste tot. Copcile au atunci formă de clopot; sus rămîne o deschidere mică, în timp ce partea de jos a clopotului e atît de mare încît cuprinde tot corpul focii. Ciinele, aduîmecînd, dă de locul cu pricina — vînătorul, cu răsufierea tăiată, se postează cu harponul în mînă, gata de luptă. Numai un auz fin te poate încredința dacă foca se află acolo, sau ba, lucru de care Usukodark este cu desăvîrșire lipsit.

Acum că sosiră oaspeții și bărbații erau duși la vînătoare, Usukodark avea o bucurie de seamă. El avea să fie stăpînul, să poruncească tuturor. Tînărul făcu semne femeilor să aducă numai decît carne și alte bucate; scotea niște sunete nearticulate, pe care, oricît ar părea de ciudat, femeile le pricepeau, și îi împlîneau întocmai poruncile. Ele făcură în fața corturilor un foc, aprinzînd bucăți de grăsimi, după care atîrnară deasupra un ceaun. Usukodark mărunți carnea, tăînd-o bucăți și o azvîrli în ceaun. Femeile întreținură focul, apoi serviră bucatele. Fiînd de față atîția albi, femeile îl ascultară pe băiat și cînd acesta, cuprins de agitație, le ocări gesticulînd dezordonat, le sili să se retragă în corturi, spre a nu supăra cu prezența lor pe cinstiții bărbați atîta timp cît aceștia mîncau.

Am fost nevoiți să înnoptăm în sălaș, și împotriva acestui lucru n-avură nimic de obiectat nici vînătorii de balene, nici femeile de la capul York. Ne-am înțeles totuși ca a doua zi, în zori, să ne urmăm drumul, în ciuda motivelor pe care le-ar scorni Pablo, Semundsens, sau oricare altul, spre a rămîne aici vreme mai îndelungată. Nu ne puteam îngădui să ne pierdem timpul cu fleacuri, întrucît trebuia să ajungem în Insula Toma, iar eu aveam să mă opresc și în fiordul Morților spre a-l întîlni acolo pe Kvolugtanguak; la capul York el era socotit mare vînător și nu strica niciodată să-i ascuți sfatul. Știam că are cuie de aramă, de care avea nevoie spre a ne repara barca. Încă mai mustea apă în ea și țineam a-o dreg ca lumea, mai bine decît izbutisem ieri.

A doua zi dimineată vânătorii de balene nu se prea învoiau cu dragă inimă să-și continue drumul. Am reușit totuși să-i scot de prin corturi. Își luară bun rămas de la gazdele ospitaliere și, în sfârșit, pornirăm la drum. Ne aflam la o depărtare mare de țarm cînd l-am descoperit în barcă pe Usukodark; în îmbulzeala plecării nu dădui cu ochii de el. Încercarea pe care am făcut-o de a ne întoarce spre a-l debarca, fu întâmpinată de protestele lui îndîrjite, încît renunțai. Îmi dădeam seama ce însemnătate avea pentru el călătoria cu șase albi. În mod obișnuit, rostul său era să stea la țarm, în timp ce băietanii de seama lui se întorceau de la vînătoare mîndri de prada lor. De cîte ori nu i-a urmărit Usukodark pe cei de-o vîrstă cu el în timp ce plecau în expediții împreună cu cei mari! Nici vorbă să-l ia și pe el. De obicei oamenii își croiau îmbrăcăminte nouă din blănurile animalelor doborîte, în vreme ce el trebuia să se mulțumească cu vechiturile ponosite pe care i le aruncau alții. Călătoria aceasta însemna un triumf pentru el și nu mă puteam hotărî să-i răpesc omului o asemenea bucurie.

Pluteam de mai multe ceasuri, cînd deodată am înțeles că făcusem o mare prostie. Pînă atunci mă împăcasem cu ideea că Usukodark se va putea întoarce cu eschimoșii aflați în fiordul Morților în spre care ne îndreptam; ei însă veniseră acolo în caiace, iar într-o asemenea barcă e cu neputință să iei un pasager, așa că nici unul dintre ei nu-l va putea duce înapoi pe Usukodark. Ce aveam oare de făcut spre a mă descotorosi de bietul surdo-mut și a-l retrimite la capul York?

Nu le-am spus nimic celorlalți; nu-mi prea venea la îndemînă să-mi recunosc nechibzuința. Usukodark nu numai că nu ne putea fi de nici un folos, dar, mai mult, devenea o povară pentru noi toți. Tînărul era vesel și fericit. Zimbea într-una, întinzîndu-și mîinile cu gesturi haotice, înspre tot ceea ce descoperea pe lîngă barcă. Era un timp minunat, iar marea rămînea cu desăvîrșire calmă. Rareori ne apărea în cale cîte un ghețar. După vreo șase ore eram în fiordul Morților. Aveam în față un imens ghețar sclipind ca o încîntătoare oglindă. Pe bărbații capului York i-am zărit de departe, răspîndiți pe suprafața ghețarului. Descoperîndu-ne, se grăbiră să ne întâmpine; asta îi mai înviora, după veghea lor monotonă deasupra ochiurilor de apă la care veneau focile să respire.

Am fost ajutați să tragem barca pe ghețarul gros; eschimoșii se apucară numaidecît s-o repare, iar noi ne îngrămădirăm în jurul unuia ceauں uriaș cu carne de focă abia ucisă. În timp ce carnea fierbea și, apoi, cît timp am mîncat-o, am povestit despre lunga noastră călătorie de la insula Saunders pînă la insula Toma, unde speram să întîlnim o balenieră.

Bănuielele mele se adevăriră; eschimoșii refuzară să-l ia pe Usukodark la capul York. Fără îndoială că ar fi făcut-o, dacă s-ar fi putut, dar fiecare din ei nu avea decît un caiac încărcat greu. Usukodark pur și simplu nu mai avea loc. Nu-mi puteam permite să pierd încă o zi pentru a mă reîntoarce la capul York, așa că nu-mi rămînea altceva de făcut decît să-l luăm pe băietandru pe insula Toma. La despărțire eschimoșii ne dădură trei foc. Puteam deci porni la drum pentru a străbate golful Melville.

La ieșirea din fiordul Morților, timpul continua să rămînă frumos. Ridicărăm pînza spre a lua direcția insulei Bușnan, unde intenționam să înnoptăm. La un ceas de la plecare, toată gheața dispăru pe neașteptate. Spre sud-est, cît vedeai cu ochii, apa era liberă și tocmai într-acolo trebuia să plutim. Dacă vîntul nu s-ar schimba și apa ar rămîne neacoperită, după

Arlechin

A. MURER (ITALIA)

A. MURER (ITALIA)

Băiat bînd apă

LA RESA
A. MURER

A. MURER (ITALIA) .

@Asociația Ziaristilor Independenți din România

Fasciști

socotelile mele am fi putut ajunge la insula Toma în 24 de ore, așa că, începeam să mă întreb dacă n-ar fi bine să lăsăm în urmă insula Bușnan. Vinătorii de balene puteau să doarmă în barcă atîta timp cît vîntul nu-și schimba direcția. Dar în momentul acela, firește, că nu împărțeam nimă-nui bunele mele speranțe. N-aveam de unde ști cît timp avea să ne însoțească norocul.

Unii dintre noi moțăiau deja, cînd deodată Usukodark ne sperie pe toți... El sări în picioare, începu să dea sălbatec din miini și strigă ceva nedeșlășit. Era ușor de ghicit că văzuse ceva neobișnuit și, la început, m-am gîndit chiar că poate este o navă. Treptat, însă, ascultîndu-i sunetele guturale și privindu-i gesturile, mi-am dat seama că Usukodark văzuse un urs alb.

— Cum de-ai ghicit că a văzut un urs? mă întrebă Pablo. După părerea mea nici sunetele, nici gesturile lui nu au sens.

A trebuit să explic că, deși nu e în stare să vorbească, băiatul poate să se facă înțeles în alt chip. El știe că în Thule, cuvîntul « urs » înseamnă și « pantaloni », pentru că sînt croiți din blană de urs, așa încît, țipîndu-și vorbe nedeșlășite și arătîndu-și în același timp pantalonii, dădea de înțeles destul de clar despre ce este vorba. Toți priveau în direcția pe care o indica surdo-mutul.

Această întîmplare îl afectă în mod deosebit pe Mekvusak. De obicei el era acela carc, cu singurul său ochi, descoperca totul, înaintea celorlalți; acum bătrînul aprecia succesul lui Usukodark ca pe o înfrîngere personală.

— S-a întîmplat așa pentru că celui bătrîn i s-a spus să privească numai în direcția unde trebuie să îndrepte barca, spre a evita pericolul, spuse el ca justificare.

De mîndrie, Usukodark nu-și mai încăpea în piele. I se părea că ursul îi aparține numai lui, iar noi toți eram datori să ne minunăm de vîzul său ascuțit. Animalul se afla încă la mare depărtare și părea o minusculă pată albă, în mijlocul unor alte pete albe. În jurul ursului apa era liberă, doar ici-colo pluteau mici sloiuri de gheață. El sta tolănit pe spate, fără să-i pese de nimic. Cînd eram atît de aproape încît ne făcurăm simțiți, mîtăhălosul se răsuci și încercă să se depărteze; nu avea însă nici cea mai mică șansă. Coborînd pinza, am deviat de pe linia necesară, dar și cu visele înaintam mult mai repede decît ursul. Unii cred că ursul alb poate prinde pește și foci deoarece înoată mai iute decît acestea, dar în realitate el este încet și neîndemînat. Îl ajungi din urmă ușor, chiar și cu caiacul. Ultima lui scăpare este de a se scufunda, și ursul lui Usukodark recurse la acest viclesug.

Scufundat în apă, ursul devine un adversar primejdios. Se apropie, de pildă, pe sub apă, de sloiul pe care stă vinătorul, se sprijină cu ghiarele picioarelor dinapoi în blocul de gheață și, deodată se ridică la om în toată înălțimea, încît ai impresia că îl ține apn. În aceeași clipă fiara lovește cu laba sa urlașă din față. Cu o asemenea lovitură omori un ciine pe loc, iar pe om îl doborî la pămînt.

De astă dată îl descoperii pe urs într-un loc din apropiere unde nu se aflau sloiuri mari sub care ar fi putut să se ascundă, și eschimoșii i-ar fi putut veni de hac minuiind sulilele și harpoanele, fără a irosi vreun cartuş. Cam în jumătate de ceas ajunserăm fiara din urmă. Începu vînașoarea. Itukusuk stătea cu harponul pregătît, iar noi am încetat de a mai visli, spre a nu-l împiedica să țintească ursul. O zdruncinătură bruscă și nemai-

pomenit de puternică mă făcu să cred că barca noastră se dă peste cap și era cit pe aci să fiu aruncat în apă. Ursul pornise, așadar, ofensiva și, agățându-se de bordaj, balansă barca. Ea luă apă dar cu toate acestea, am izbutit să mă arunc pe fundul ei. Deschizînd ochii, văzui ursul deasupra noastră. E drept că Itukusuk și Kvangak, cunoscînd obiceiurile urșilor, nu-și pierdură nici prezența de spirit, nici echilibrul, și harpoanele lor avură timp să se împlinte în trupul ursului înainte ca el să fi apucat să se scufunde.

În zăpăceala iscată nimeni nu băgă de seamă ce se întimplase cu Usukodark. Băiatul se înflăcărase într-atîta încît uită de orice prudență; fusese zvîrlit peste bord și acum se zvîrcolea în apă nu departe de barcă. Peste țipetele celor de lingă mine, am izbutit să-i spun lui Mekvusak că Usukodark a căzut în mare și acum încearcă să ne atragă atenția prin sunetele sale stranii. Băiatul nu cunoștea înotul — eschimoșii nu știu să înoate — și i-am venit în ajutor în ultima clipă. Înghițișe apă multă, dar n-aveam răgaz să ne ocupăm de el. L-am culcat pe fundul bărcii și continuam să urmărim cu privirea pe urs și pe credinciosul meu ciine Ersulik, care își înfipse colții în căpățîna dușmanului său de moarte. Pe Usukodark, mai mult mort decît viu, nici măcar nu l-am întors cu fața în jos, ca să se scurgă din el măcar o parte din apa înghițită. Atenția noastră era în întregime atrasă de urs. Sărmanul animal încerca disperat să se scape din harpoane. Prăjinitele harpoanelor le prefăcu în țîndări, dar prin asta nu făcu decît să-și adîncească rănile, să-și sfîșie carnea. Era atît de absorbit de această trudă a sa, încît de noi uită cu desăvîrșire; vislirăm spre el și eu îi curmai viața printr-o împușcătură în cap. I-am petrecut pe după gît o frînghie și l-am cărat spre un sloi mare, să-l jupuim și să-i tăiem carnea în bucăți.

Vinătorii de balene visleau, iar eschimoșii se ocupară de Usukodark, care abia mai sufia. Îl întoarseră cu capul în jos, să scoată apa din el și curînd băiatul își veni în fire. Pricepînd că ursul a fost ucis, Usukodark își recăpătă puterile. Ne explică plin de patimă că ursul e o descoperire numai și numai a lui, întrucît toți ceilalți dormeau în clipa aceea cu ochii deschiși. Se lovea în piept, își mîngîia ochii cu mina și ridea cuprîns de mîndrie. Arăta dispreț față de unicul ochi a lui Mekvusak, iar pe mine mă trăgea de barbă, voindecă să spună că sînt mult prea bătrîn și nefolositor la o vînațoare de urși. Venise ziua lui cea mare și nimeni nu trebuia să se gîndească la altceva. De îndată ce pantomima lui se apropia de sfîrșit, era reluată de la început. Era suficient ca cineva să nu-l mai asculte, că Usukodark îl făcea atent, lovindu-l în spate. Pînă ajunserăm la sloiul de gheață, pe care aveam de gînd să descărcăm ursul, tînărul izbutise să ne plîtisească de-a binelea.

Încălzit de orgoliul său, Usukodark vru să fie cel dintîi care pune piciorul pe gheață. În acest scop se strecură în față, pe muchea bărcii, dar, din exces de zel, sări prea devreme. Pînă să pună piciorul pe sloi, mai erau cîțiva centimetri, dar tocmai acești centimetri se dovediră primejdioși, căzu în apă și nimeri sub gheață.

Ne cuprînsese spaima; Itukusuk văzu cum piciorul lui Usukodark lovea disperat în blocul de gheață pe dedesubt. Era limpede că băiatul lupta din răsuputeri să-și salveze viața, dar nu știa cum să iasă la suprafață. Apucai cu aînga un capăt de frînghie și sării în apă. Mă strecurai sub gheață și n-avui cînd să-mi dau seama cit de aproape era Usukodark, cînd îl simții că se agăță de mine din toate puterile, de parcă m-ar fi împresurat

cu cele zece tentacule ale unei caracatițe uriașe. Îmi zmulgea îmbrăcămintea, mă lovea cu picioarele și, în sfârșit, mă cuprinse cu mâinile de gît și făcu tot ceea ce era în stare ca să mă sugrume.

Acum era rindul meu să lupt cu disperare ca să-mi apăr viața. Frînghia se înșepeni într-o crăpătură, și, cu toate că mi se părea că nu voi rezista nici o secundă mai mult, a trebuit să dau din picioare spre a mă lăsa în adînc, să cliberez frînghia cu care tovarășii noștri puteau să ne scoată din apă. În timpul acesta, uitasem cu totul de Usukodark care, însă, se ținu zdravăn de gîtul meu, pînă am fost ridicați din apă, ba, după aceea și pe ghiașă.

Mi-am venit în simțiri destul de repede, dar Usukodark, care făcuse acest exercițiu pentru a doua oară, multă vreme nu dădu nici un semn de viață. Prietenii mei se ocupară de el cu pricepere, făcîndu-i respirație artificială și după un timp, el începu să-și recapete viața. Ceilalți, care în momentul acela n-aveau ce face, se apucară de urs. Eschimoșii au niște reguli proprii pentru împărțirea prăzii. În cazul nostru, împărțirea nu prezenta importanță, deoarece aveam carne mai mult decît îndestulătoare; blana însă era de-o mare valoare.

Celui care azvîrle întiul harpon i se cuvine întotdeauna partea cea mai bună: capul împreună cu picioarele din față. Tot lui îi revine și greabănul, de unde femeile scot blana pentru căptușirea camicilor¹. Primul care izbi ursul fu Kvangak, așa că partea aceasta lui îi revenea. Tot potrivit regulilor, Itkusuk primi partea de mijloc, suficientă pentru a-și croi pantalonii. A treia parte îmi revenea mie, deoarece îl răpusesem pe urs cu focul de armă. Aveam însă la Thule blănuri destule, așa că mă hotărîi să dau partea mea lui Usukodark, spre a-i răscumpăra astfel neplăcerile. Cînd, în sfîrșit, izbutirăm să-l facem pe sărman să priceapă că această parte a animalului i se dă lui spre a-și face pantalonii, era gata să-și piardă mințile de bucurie. Nu i se mai întîmplatse vreodată să aibă fericirea de a dobîndi o parte de pradă. Pînă atunci preocupările lui se opreau la mîncarea zilei și nu știa cum să păstreze căldura în acele zdrențe pe care le purta. Pentru întiia dată în viață, Usukodark avea să revină la sălaș ca un adevărat vîntor cu pradă sa, îndestulătoare pentru a-și coase pantalonii noi-nouți. Cînd pricepu că o parte din blană îl revine cu adevărat, începu să alerge în jurul ursului, să ridă, să țipe, cu sunetele acelea guturale și stranii. Dorea cu tot dinadinsul să ne facă părtași la triumful său.

Mekvusak era singurul dintre noi care nu numai că nu împărțăsea bucuria lui Usukodark, ci era atras de cu totul altceva; urmărea mișcarea sloiurilor pe apă și nu înfrîie să avertizeze:

— Nu-i exclus, Pita², ca barca să fie blocată între sloiuri. Din nefericire, ghiața și starea timpului nu așteaptă pînă isprăvim toată tărășenia asta cu ursul.

Bătrînul avu dreptate. Nu plutirăm liber mai mult de un ceas, timp în care, înaintînd în direcția insulei Toma, întîlneam doar sloiuri izolate și mici. Deodată, însă, apa se acoperi de ghiață și lucrul acesta se petrecu liniștit, fără zgomot, dar cu o repeziciune uluitoare. Nu se mai zărea nici un loc de trecere printre ghețuri. Dacă sloiurile aveau să ne bareze ieșirea din golf, eram nevoiți să rămînem acolo multe zile în șir. Ne-am grăbit

¹ Camici — încălțăminte de piele cu turetel, asemănătoare cu cizmele imblănte.

² Apa îl numeau echimoșii pe Peter Freuchen (n. t.)

să isprăvim împărțirea animalului, am lepădat tot ce nu era de strictă necesitate și ne-am așezat în barcă. Acum drumul nostru trebuia să ducă spre insula Bușnan; într-acolo tot se mai zărea ceva apă liberă. De pinză nu ne mai puteam folosi, apoi, curind după aceea, n-am mai putut nici măcar să vislim. N-aveam de ales — am scos barca pe ghiață.

Următoarele trei zile au fost un coșmar. La început nici unul dintre noi n-a arătat vreo neliniște deosebită. Ne-am instalat tabăra pe o banchiză și am început să infulecăm cu plăcere carne proaspătă de urs, pe care o mestecam crudă, așa cum se obișnuiește în Thule. Carnea crudă de urs este o mincare aleasă, cu condiția să nu te înfrunți din ea prea des. Pot spune că mincam pentru prima dată în acel an carne de urs. Mai tirziu în septembrie, mi se cam aplecase de ea. Tocmai acesta e timpul când apar urșii la mal, pregătindu-se pentru hibernare. În Thule, unde astăzi, s-a întins un întreg oraș american cu o bază aeriană, cîndva, își făceau apariția foarte mulți urși.

Trăiam niște zile de fericită ignoranță: nu știam că cel puțin jumătate din urșii albi erau bolnavi de trichinoză. În prezent te întîmpină la tot pasul afișe care te avertizează să nu măninci carne de ciine și de urs fără a o fierbe bine. Pe atunci m-a salvat pasiunea pentru carnea fiartă, totuși am mâncat mai multe sute de kilograme de carne crudă de ciine și de urs, care, după cite îmi amintesc, nu mi-au dăunat.

Scara ne-am ghemuit în barcă și ne-am învelit cu pinza; așa ne-am petrecut noaptea. Era loc pentru toți cu condiția să stai nemișcat, fără să te răsucești. Usukodark, ud pînă la piele, stătea întins în partea cea mai de jos a bărcii, între Pablo și Rockwell Simon; acolo le era mai cald.

A doua zi se statornici o vreme senină și liniștită, dar nu era nici un semn că ghiața se va topi. Lucrul acesta mă neliniștea, întrucît știam că ghiața în mișcare, ne poartă înapoi spre capul York. Dacă avea să continue așa, trebuia să mă reintorc la Thule și să renunț la alte încercări de a ajunge la insula Toma. La urma urmelor prietenii noștri puteau să aștepte pînă se va stabili un drum de sănii. La începutul toamnei îi vom putea duce cu săniile pînă la Upernivik. Asta ar însemna, ce-i drept, ca pînă la primăvară ei să nu vadă nici o balenieră, sau vreun alt vas. De aceea am hotărît să mai aștept o zi-două înainte de a renunța definitiv la continuarea călătoriei. Atîta timp cît nu se va elibera apa, n-avea rost să tirim după noi barca aceea grea; așa că și ziua următoare am petrecut-o în tabăra noastră.

Pe neașteptate ne-a venit în ajutor un aisberg. Apăru ca un colos la citeva sute de metri de noi și, deodată, acest colos începu să se miște. Se întîmplă așa adesea cu aisbergurile. Muntele de ghiață se apropie și trecu pe lîngă noi. Straturile de ghiață stăteau neclintite, de altfel nici alte aisberguri nu se urneau din loc, însă acesta, spre marea noastră bucurie, înainta maiestuos. Spectacolul era fantastic, dar noi n-aveam timp să ne bucurăm de frumos, trebuia să acționăm repede. Aisbergul se deplasa în direcția necesară și tăia un canal admirabil, pe care n-am zăbovit să-l folosim. Cît timp continua mișcarea aisbergului, aveam un șenal cum scrie la carte, un drum de navigație bine croit. Dar, cînd ne așteptam mai puțin muntele își încetini mersul și se opri. Mi-aduc aminte acum, după atîta timp, că aisbergul a stat apoi în acel loc cîțiva ani.

Făcuse atunci o plimbare ca să ne dea o bucurie. Totuși, grație lui, înaintasem mult spre insula Bușnan și ni se părea că eram în stare să tirăm barca pe gheață.

Nu prea îmi dau seama din ce pricină ceilalți membri ai expediției doreau atât de mult să ajungă la insulă; poate că, pur și simplu, să simtă pământ sub picioare. În ceea ce mă privește, aveam motive cât se poate de întemeiate să ajung la această îngrămădire de stinci. Mă gindeam că până la iarnă ghețurile nu se vor mai deplasa și voiam să las barca pe pământ și nu pe niște ghețari rătăcitori. Pe insulă barca ar fi putut rămâne până la primăvară, când aveam s-o transport la Thule cu săniile.

În cea de a treia zi după ce vinarăm ursul, tirind barca, am traversat anevoie cîmpul de gheață și am găsit înșirîșit un canal care ne-a scos la apă liberă, în apropierea insulei Bușnan. Oamenii erau sleiți de puteri și voiau să debarce cu înțitul prilej, dar Mekvusak se împotrivi din răspunerii. El propunea să ocolim jumătate din insulă, ca să ajungem în acel loc, unde, după spusele lui, trebuia să fie o peșteră, în care ne puteam adăposti atita timp cît aveam să rămînem acolo. Fusesem nu o dată pe această insulă, dar nu văzusem niciodată peștera. Se dovedi a fi spațioasă și adincă, dar deschizătura ei se afla atât de jos, încît, în timpul fluxului, era inundată de apă. Am pătruns în peșteră cu barca, vislind, pînă am ajuns la capătul ei. L-am dojenit pe Mekvusak că nu ne-a prevenit că peșterea e plină cu apă. Bătrînul însă era foarte mîndru de adăpostul său acvatic.

— În viața lui, bătrînul n-a izbutit să găsească decît un singur loc unde să-i fie îngăduit a intra într-o locuință cu barca, răspunse el liniștit.

În peșteră se aflau multe praguri, locuri destul de uscate, și am izbutit să ne instalăm destul de bine.

A doua zi ploua, vizibilitatea era foarte proastă, așa că aveam motiv să ne bucurăm cu adevărat de adăpostul nostru. Eram însă rupți de lume, fără nici o putere, pentru că e de-a dreptul imposibil să te folosești măcar de busolă, fiind atât de aproape de polul magnetic de nord, și-apoi, ceața era groasă, de nepătruns. Nu ne rămînea altceva decît să stăm pe insula Bușnan, sau Sagdlerk, cum o numesc eschimoșii, ceea ce înseamnă « Pămîntul de la margine ». Această denumire este într-adevăr justificată, întrucît insula se zărește din punctul extrem al capului York; poate fi văzută și dacă înaintezi dinspre sud, lăsînd în urmă largul golf Melville. Insula pore atunci începutul unui nou pămînt. Pe ea nu trăiesc păsări, nici animale, nu vin nici măcar morsele aici. Vin iarna, rar, pe aici eschimoșii, dar vara, deobicei, o ocolesc.

Ultimele zile ne istoviseră cu tîrîrul bărcii pe gheață, încît ne-am bucurat nespus de mult că ne putem odihni o zi. Din fericire, am izbutit să aprindem și să menținem un foc. Itukusuk plecă în recunoaștere de-a lungul țărmului și găsi doi bușteni azvîrliți de valuri pe insulă. I-am cărat în peșteră și acum ne încălzeam la foc. Ne era cald și aveam mîncare destulă; cu toate acestea ziua ni se păru lungă și monotonă.

În romînește de POP SIMION

SINTEZE ȘI PROFILURI

HANS SCHERFIG

PERSPECTIVE DANEZE

AUTOMOBILUL vechi al unui prieten danez lasă în urmă Copenhaga. Prin geamul din spate, mai vezi încă turnurile gotice ale orașului, amestecare cu vâlmășagul de oșei și sticlă al blocurilor. A rămas în urmă și portul cel vechi, cu catargele și funul cargoboturilor gata de plecarea. Șoseaua, panglică îngustă de beton, ne poartă înții pe lângă marea cenușie a Danemarcei, apoi printre câmpuri de grâu galben ca părul copiilor și de lucernă verde închis. În depărtare sînt ferme joase, cu acoperișuri roșii și mari buchete de arbori. Domnește un calm de duminică, și țara poate să-ți pară aceea a unei liniști cîmpenești și pastorale. Din dreapta cerului izbucnește însă, trecător, un grup de avioane cu reacție.

Clătinîndu-se, mașina cotește pe un drum fălăuralnic, se înfundă între două ziduri de arbori și tufișuri, și se oprește. Din pragul casei modeste de țară către care am mers cîteva zeci de kilometri, ne întîmpină gazda. Un bărbat de înălțime mijlocie, cu obraz brăzdat, dar cu ochii luminoși, veșnic tineri, la fel de cenușii ca marea daneză pe lângă care am trecut. Mîna pe care ne-o întinde e viguroasă, puțin asprită de muncă, caldă și prietenoasă... Așa l-am cunoscut, cu cîțiva ani în urmă, pe Hans Scherfig, unul dintre scriitorii de frunte ai Danemarcei de astăzi. Orezle care au urmat, deși puține și simple ca viața de fiecare zi, sînt dintre acelea care se uită greu. Dîncolo de prag, am întîlnit o casă daneză obișnuită, cu mobile rustice și comode, atîșne de aripa vremii. Ar fi fost poate mai întunecată, dacă petele de culoare ale tablourilor multe, nu i-ar fi învelsit pereții. Într-o odaie, un șevalet cu o pînză neterminată, palate, culori, pensule. Gazda ne zîmbește și ne spune în cîteva cuvînte că uneori pictează. Știam că Hans Scherfig e și pictor, și ne-am oprit lung în fața pînzelor care poartă ceva din lumina mai steasă a țării, dar și din polihromia peisajului danez. Într-o artă în care căutările abstracte duc la dezagregarea formei, pictura lui Hans Scherfig se încadrează în realismul lucid al celor mai buni reprezentanți ai plasticii moderne din țara aceasta de ogoare liniștite și țărîmuri bătute de furtuni. Cartoane cu desene, alb și negru, zugrăvind chipuri de marinari și muncitori, îngrămădiri de vase la cheiuri, înguste străzi mizere, ne duc la înțelegerea mai profundă a felului în care Scherfig concepe arta. De fapt, pentru el, e unul din multiplele feluri în care realitatea poate fi abordată. Ochiul atent a prins imagini pe care le-a pus pe hîrtie, sau pe care le-a fixat prin intermediul aparatului de fotografiat. O carte, intitulată simplu *Danemark* și pe a cărei copertă stă, sus, numele lui Hans Scherfig, are, pe lângă cîteva pagini de text compact, zeci și zeci de fotografii: șomeri, bătrîni marinari în port, o manifestație, străzi înguste, pîduri de catarge, valori cenușii pe o plajă pustie, ferme vechi de o sută de ani. Și aceasta e Danemarca, ne spune zîmbind Scherfig. Pe urmă, treptat, în ghicuri, descoperim cărțile pe care Scherfig le-a scris. Încercăm să le găsim titlurile, cînd autorul ne vine în ajutor. Asta a fost prima sa carte, mai însemnată, i-a apărut în 1938, cînd avea 33 de ani. O vîrstă frumoasă, nu l-a dispărut un funcționar — fiindcă de ea s-a vorba — e o carte de critică violentă la adresa societății capitaliste care dă omului o imagine falsă a libertății, a sensului adică al libertății. Cea de dîncolo — *Primăvara pierdută* — a apărut în 1940. E tot un roman în care se dezvoltă conformismul și marasmul existenței burghoeze. 1940. Mai puteau încă să apară asemenea cărți în Danemarca. Da, hitleriştili au invadat țara abia în 1941, și zeci de mii de danozi au arătat atunci, în zilele întunecate ale ocupației, că știu care este adevăratul sens al cuvîntului «libertate». Printre ei, în primele rînduri, a fost și Scherfig. Arestat, apoi eliberat din pricina unei grave boli, scriitorul a avut o bogată activitate antifascistă ilegală, conținînd în același timp să scrie. Un alt roman, *Idealistii*, i-a apărut în 1945. Pe înția ediție, în josul primei pagini, scrie cu litere mici «Sweden». Cartea nu a putut apare decît în neutra Suedia. Danemarca era încă sub cîldul fascist, Norvegia bază de submarine și de avioane

Stukas, Finlanda sfîșiată de război. Ridicăm de pe masă numărul de azi al ziarului «Land og Folk», ziarul Partidului Comunist din Danemarca. Gazda ține să ne arate, pe una din pagini, un articol semnat «Hans Scherfig». Scriitorul e și gazetar, pasionat și devotat colaborator al ziarului. Luni de-a rîndul «Land og Folk» a publicat în foileton un roman al său. Cînd ne arată cîteva numere din colecție, recunoaștem titlul. E *Scorpionul*, o carte cu puternică vîină satirică, tradusă și în romînește. Știa asta și, căutînd pușin, scoate la iveală volumul romînesc, mîngîindu-i coperta cu un gest de prietenie și dragoste pentru țara și poporul nostru.

HORIA STANCU

CONSIDERAȚIILE de față asupra literaturii daneze contemporane sînt, trebuie s-o mărturisim, rapide, și de aceea întrucîtva schematice, excluzînd preocuparea pentru nuanță și amănunt. Cititorul va înțelege desigur toate acestea ca fiind inerente unei expuneri în care trebuie să vorbești pe scurt despre o literatură bogată și variată, sprijinită pe o îndelungată tradiție cum e cea daneză.

În Danemarca burghezo-democratică condițiile și problemele literaturii sînt altele decît în Republica Populară Romîna, bazele acestei literaturi sînt diferite. Alta a fost aici evoluția istorică. În Danemarca relațiile de proprietate sînt cele capitaliste. Tradiția burghezo-democratică este însă aici mai veche. Feudalismul a fost lichidat mai devreme. Reforma agrară a fost înfăptuită în Danemarca încă din 1788, deci înaintea Revoluției franceze. Libertatea presei și libertatea de exprimare erau bunuri cîștigate de peste 100 de ani.

Însă în regimul capitalist libertatea presei și libertatea de exprimare pot deveni cu ușurință un monopol. Patronii, proprietarii tipografiilor și ai ziarelor, ai editurilor și fabricilor de hîrtie hotărăsc ce să se tipărească. În felul acesta devine posibilă otrăvirea sistematică a minții și a sufletului poporului.

În condițiile capitalismului, totul se transformă într-o marfă care poate fi vîndută și cumpărată. Literatura e firește și ea o marfă, ca și talentul de a scrie. Scriitorii sînt nevoiți să-și vîndă talentul. Critica literară devine și ea o activitate comercială. Opiniile sînt o marfă cu preț bine stabilit. Convingerile și concepția despre viață pot fi cumpărate.

Foarte adeseori poeți și scriitori de talent — ca și artiști plastici — își pun însușirile în slujba reclamei comerciale. Nu arareori poezii scriu versuri care proslăvesc meritele unui praf de spălat oarecare sau ale unei anumite paste de dinți, iar pictori cu renume alcătuiesc afișe multicolore pentru vînzarea brînzei sau a lenjeriei de damă. Și nu e neobișnuit faptul ca anumiți scriitori să scrie, pentru bani, împotriva păcii și a socialismului și a bunului simț.

În Danemarca civilizată literatura comercială joacă un rol de seamă. Aspirațiile sociale în păturile mic-burgheze oferă un teren propice speculațiilor literare. Literatura ca simplu divertisment e practică cu cinism de către scriitori capabili. Acestei literaturi i se adaogă o alta de cea mai joasă apăsă, cărți cu conținut sadic și pornografic, de cele mai multe ori importate din Statele Unite. Vorbind despre literatura daneză contemporană nu putem trece sub tăcere acest aspect al activității literare.

Dar, lăsînd la o parte literatura de maculatură și speculațiile lipsite de scrupule trebuie să spunem că în condițiile capitalismului orice activitate editorială este o întreprindere comercială care trebuie să aducă profituri. Editura este o afacere, o tranzacție comercială chiar și pentru cel mai cinstit editor. Cărțile sînt în primul rînd o marfă ce trebuie desfăcută. Proprietarii

de edituri trebuie să câștige chiar dacă sînt oameni cu idei progresiste. Nu există o cenzură oficială. Există însă interese comerciale particulare.

Scriitorul care simte îndemnul de a rosti adevărul trebuie să fie abil. El trebuie să stăpînească arta de a vorbi indirect. Povestitorul Hans Cristian Andersen (1805—1875) nu a scris pentru copii. El a folosit forma vechilor basme populare pentru a dezvălui racilele societății burgheze. Andersen a fost un satiric înzestrat cu un ascuțit spirit de observație și cu o ironie mușcătoare. De aceea, nu arareori satira sa socială sparge tiparele basmului devenind realism dur.

Victoria realismului în Scandinavia — cam în jurul anului 1870 — a fost sprijinită de ascensiunea burgheziei. Burghezia tină, optimistă își formulează acum în literatură crezul ei cultural pe care Georg Brandes (1842—1927) l-a sintetizat în următoarele cuvinte: «O literatură dovedește că este vie numai atunci cînd pune în dezbatere probleme. O literatură care nu aduce nimic în discuție își pierde orice însemnătate ca atare». Brandes a combătut formalismul romantic, reclamînd un nou conținut în artă.

Iar realismul tină a luat în discuție problema și a folosit arma criticii. Dar realismul acesta progresist burghez nu avea nici o legătură cu clasa muncitoare care în acea perioadă începuse să se organizeze, nu numai profesional ci și politic. Atitudinea sa față de muncitorime era aceea a unei simple protecții binevoitoare. Aceasta era concepția de viață a unei pătri citadine radicaliste, a unei burghezii intelectuale progresiste. După optimismul inițial a urmat oboseala, dezamăgirea, descrise în modul cel mai elocvent în romanele amare ale lui Henrik Pontoppidan.

Pe lîngă această literatură burgheză s-a născut însă și o literatură realist-populară, a țărănimii, căreia lumea burgheziei îi era cu desăvîrșire străină, care nu știa mai nimic despre viața muncitorilor din industrie, dar care vorbea cu atît mai mult despre țărani, despre muncitorii agricoli, despre pâlmași. Johan Skyoldborg, Jeppe Aakjaer și Johannes V. J. Jensen sînt numele cele mai cunoscute în acest domeniu al literaturii. Ei au fost în strînse legături de prietenie și de colaborare cu pictorii danezi din rîndurile țărănimii și cu compozitorul popular Carl Nielsen.

O poziție specială revine lui Martin Andersen Nexø, înrudit cu poezii populare, și cu totul străin de academismul burghez. Optimismul clasei muncitoare organizate, spiritul ei de luptă, se oglindește în romanul *Pelle cuceritorul*. În cartea sa de mai tîrziu, *Morten cel roșu*, scriitorul înfățișează procesul de transformare al unui optimism sănătos în oportunism.

Primul război mondial a pus capăt «optimismului» în literatură. Numai Martin Andersen Nexø, cu instinctul său sigur, a putut înțelege cauzele dezastrului cultural. Numai el dintre toți scriitorii danezi a înțeles încă din 1917 sensurile Revoluției din Octombrie. Faptul că și după moarte o temut și persecutat de critica burgheză e o dovadă a tinereții și viabilității sale.

După o perioadă caracterizată prin experiențele expresioniste de după război, au luat naștere în literatura daneză trei curente, tipice de altfel și pentru celelalte tendințe artistice ale vremii: un curent conservator burghez, al cărui cel mai de seamă reprezentant este Jacob Palludan (cu romanele sale *Pădri în jurul farului*, *Se coc grînele și Jørgen Stein*), un curent anarhist sau nihilist în care numele cel mai reprezentativ este acel al poetului și criticului Tom Kristensen și un curent care preia moștenirea realistă a lui Henrik Pontoppidan, a poeziilor populare și a lui Martin Andersen Nexø. Cel mai ales reprezentant al acestui grup — devenit un clasic al literaturii daneze —

este romancierul Hans Kirk. Cărțile sale *Pescarii*, *Pălmașii*, *Vremuri noi*, sînt descrieri ale vieții sociale reprezentînd o nouă treaptă de evoluție, descrieri în care cele mai bune tradiții ale realismului radical burghez se îmbină cu caracterul popular al literaturii țărănești și cu un pronunțat simț critic. *Sclavul* este o alegorie în veșmint istoric, scrisă în timp ce autorul se afla într-un lagăr de concentrare, sub ocupația nazistă, *Fiul miniei* este și el tot un roman istoric unde Isus este descris în lumina realităților istorice și sociale. Hans Kirk s-a născut în 1898. Cărțile sale au fost traduse în peste 20 de limbi.

Tot din acest ultim grup fac parte și Otto Gelsted, cel mai mare liric al Danemarcei (două din volumele sale de versuri au fost traduse și în limba rusă), dramaturgul Kjeld Abell, decedat de curînd. Knuth Becker (născut în 1893) a cărui operă de o viață întreagă este un singur roman-fluviu, și William Heinesen, poet și nuvelist. Heinesen este originar din insulele Föör, fiind unul dintre cei mai proeminenți scriitori progresiști scandinavi. Morgens Klitgaard (1905—1945) este cunoscut prin romanele *Pene roșii*, *Balada pieții noi*, *Divinul cotidian*. Un alt scriitor din acest grup este Hilmer Wulf, născut în 1908.

Trebuie să spunem că această prezentare și împărțire este întrucîtva arbitrară. Curentul conservator și curentul anarhist se întîlnesc și se întretaie adeseori. Există numeroși poeți mistici și religioși care nu pot fi încadrați cu precizie într-un curent sau altul. Am putea cita multe nume și releva nuanțe și subtilități. Dar ascuțirea luptei de clasă împarte tot mai categoric literatura în două tabere: una mistică, anarhică, religioasă și reacționară și o alta realistă, conștient luptătoare, critică și optimistă.

Marasmul burgheziei sortită pieirii se oglindește în literatura mistică, pesimistă care se bucură de succes în rîndurile cititorilor burghezi. În perioada de lichidare a societății burgheze teama și deruta au devenit și ele măr-furi ce pot fi desfăcute pe piață. Străfundurile tulburi ale sufletului mic-burghez, perversiunea burgheză, veșnica teamă și refugiu în metafizică și-au găsit furnizorii lor literari. Și odată ajunși aici este de cele mai multe ori greu să mai facem deosebiri între un grup sau altul, vorbind firește de grupul conservator și de cel anarhist.

În literatura daneză există însă și o puternică tradiție satirică. Primul scriitor danez de renume european, Ludvig Holberg (1684—1754), a fost un satiric incisiv și senin totodată. Comediile sale se joacă și azi cu același succes. Povestitorul Andersen a fost și el un satiric. Iar tradiția aceasta trăiește mai departe în literatura daneză fiind și azi o armă puternică și eficace împotriva obscurantismului și reacțiunii politice și religioase.

În exclusivitate pentru «SECOLUL 20»

TINERE

U. CHAPGAR (INDIA)

JOHN
LEWIS

LITERATURA ENGLEZĂ CONTEMPORANĂ

*Distins istoric și critic literar, doctor în litere și filozofie, John Lewis e profesor la Morley College din Londra. El a condus multă vreme The Modern Quarterly, cunoscuta revistă de cultură editată de Partidul Comunist din Marea Britanie și e autorul cărții *Marxismul și iraționalistii* tradusă în românește și apărută, acum patru ani, la Editura Politică.*

Articolul său pentru SECOLUL 20 are o scurtă și semnificativă istorie. Redacția s-a adresat în legătură cu această temă renumitului critic literar T. A. Jackson de la Daily Worker. Peste puțină vreme, am primit o scrisoare în care autorul ne informa că prietenul său Tommy Jackson a murit și că sarcina de a scrie acest material pentru noi i-a revenit lui. Scrisoarea era însoțită de articolul de mai jos pentru care mulțumim profesorului John Lewis, în numele cititorilor săi români.

ÎN Europa Occidentală, perioada de după război se caracterizează prin pierderea crescândă a credinței oamenilor în concepțiile tradiționale despre lume; acest proces este determinat de evoluția omînirii pe plan politic și economic. În ceea ce-i privește pe scriitori, cei care nu s-au putut elibera de concepțiile pur burgheze, au atins culmile dezorientării și deznădejdi. Dacă ținem seama de faptul că în orice etapă de tranziție a vieții sociale apar, alături de elementele vechiului în descompunere, mlădișele fragede ale noului, viața literară nu va întîrzia să pornească pe un drum nou, să exprime noile noțiuni legate de viață.

În ziua de azi scriitorul are o foarte mare răspundere. El trăiește într-o lume care în marea ei majoritate neagă atitudinile, valorile și pretențiile vieții burgheze. De aceea în fața omului de literă se pune problema găsirii modalităților necesare pentru a păstra și dezvolta în noua epocă tradițiile culturii apusene. Scriitorul nu va putea rezolva această problemă nici

întorcându-și privirea spre trecut, pentru a-l evoca în mod sentimental, nici asigurându-și o retragere, fără zgomot, departe de realitate, pe care s-o poată uita refugiindu-se în așa-numitul « turn de fildeș » al literaturii pure și nici afundându-se în picla misticismului.

Omul de litere, care are o înaltă conștiință socială și o experiență de viață complexă, reflectă automat în operele sale și de multe ori involuntar caracteristicile epocii în care trăiește, redându-le, în felul acesta, cu exactitate. Totuși, datorită faptului că de foarte multe ori evită să facă o analiză profundă a maladiei societății burgheze, nu reușește să găsească calea care să împiedice distrugerea civilizației umane. Scriitorul conchide prin a spune că societatea este irevocabil condamnată la pieire, abordind ideea « situației precare permanente » a omului în relațiile sale cu lumea înconjurătoare, ca și cum omul în sine și lumea înconjurătoare ar fi două noțiuni complet deosebite, fără nici o legătură între ele. În felul acesta el generalizează, pornind de la o situație particulară și anume aceea a individului care trăiește în lumea capitalistă în declin și, mai exact, în ultimele faze ale dezintegrării ei.

Romanul

Această situație este foarte bine ilustrată de romanul contemporan. Unul dintre romancierii noștri de vază din perioada actuală este Aldous Huxley, fratele biologului Julian Huxley și nepotul lui T. H. Huxley, prietenul și apărătorul lui Darwin. Obiectul tuturor romanelor sale îl constituie lumea formată din indivizi culti, înconjurată de o altă lume, și mai mare, în care domnește oroarea și brutalitatea. Atât această oroare cât și disperarea autorului în privința speței umane umplu vidul moral și maschează ariditatea ce caracterizează concepția sa despre viață. Chiar și la eroii săi, aparținând elitei, nu putem detecta decât o fatuitate agitată și rafinată. Se pare că Huxley este din ce în ce mai mult stăpinit de un adânc sentiment de dezgust față de semenii săi, și de aceea este curios faptul că mai continuă să scrie romane despre oameni. Pesimismul acesta sumbru apare în romanele sale mai timpurii cum sînt *Time Must Have a Stop* (« Timpul trebuie să se oprească ») și *Eyeless in Gaza* (« Orb în Gaza ») și ia amploare în *After Many a Summer* (« După multe veri »), *Ape and Essence* (« Maimuța și Esența ») și *Brave New World Revisited* (« Altă vizită în glorioasa lume nouă »), toate apărute după 1945. Huxley a descoperit un remediu pentru toate racile în mescalină, care, fără a avea efecte dăunătoare sănătății, produce în mintea celui care o folosește o senzație minunată de liniște spirituală și, în același timp, paralizază simțul responsabilității care, de atâtea ori, frământă conștiința umană. Mescalina oferă consolările pe care ți le dă religia, fără a implica necesitatea credinței sau a disciplinei morale. Amănuntele ni le prezintă în recenta sa carte intitulată *The Doors of Perception* (« Căile percepției »).

Un romancier extrem de talentat, ale cărui opere sînt foarte mult citite, este Graham Greene. El descrie, cu o mare putere de evocare, întreaga viață actuală: criza economică, monopolurile capitaliste internaționale, agenții secrete, războiul rece, colonialismul modern și Londra din timpul raidurilor aeriene. Greene se apropie mult de comentariul social, dar, în afara cazului romanului *The Quiet American* (« Americanul liniștit »), nu reușește să se situeze pe poziția demascării izvoarelor răului social, pe aceea a criticii prezentării convenționale și nepotrivite a perioadei actuale. Este

incapabil să deosebească ceea ce este semnificativ de ceea ce este lipsit de importanță, în epoca noastră, și, de aceea, ca și Huxley, nu face altceva decât să dezvăluie disperarea permanentă a celor din jurul său. sterilitatea și deznădejdea existente în imediata sa apropiere. *The Heart of the Matter* (« Miezul problemei ») este relatarea tragediei personale a unui ofițer de poliție catolic, om foarte sensibil, care își exercită funcția într-o țară colonială (Africa de Vest), pe un fundal de boli, corupție și ispite. Cartea constituie un protest moral împotriva vieții însăși. În « Americanul liniștit », Graham Greene reușește, totuși, pentru prima oară în cariera sa, să se elibereze de ideile și prejudecățile catolice. În această carte scriitorul ne prezintă o imagine admirabilă a Saigonului în anii de după război și a intervenției americane în acea parte a lumii. Este unul din romanele politice cele mai bune scrise după 1945. *Our Man in Havana* (« Omul nostru din Havana »), publicat cu puțin înaintea izbucnirii revoluției în Cuba, este plin de ironii la adresa ministerului de externe britanic; este un roman în care elementul comic prevalează, deși finalul este tragic. Altă carte, care abordează problema ministerului de externe britanic este *The Diplomat* (« Diplomatul ») de James Aldridge, care reușește să ne prezinte un iscusit portret al diplomatului britanic tipic. Acțiunea se petrece la Moscova în timpul războiului și, apoi, după terminarea acestuia, se mută în Persia. Romanul nu este suficient de bine cunoscut, deși orientarea sa politică este corectă și culoarea locală, excelentă. Este o carte care merită să fie tradusă.

C. P. Snow este unul din romancierii care se bucură de cea mai mare autoritate și respect. Activitatea sa literară este concentrată asupra continuării ciclului de romane pe care îl scrie și din care pînă în prezent au apărut șapte volume. Întreaga serie gravitează în jurul experiențelor personale ale lui Lewis Eliot și scot în evidență viața și intrigile universităților, funcționarilor superiori din aparatul de stat și a reprezentanților marelui burghezii engleze. Problemele personale și politice se întrepătrund cu lupta nesfârșită pentru putere. Cele mai importante dintre romanele publicate pînă în prezent sînt *The Conscience of the Rich* (« Conștiința bogătaşilor »), *The New Men* (« Oamenii noi »), *A Time of Hope* (« Vremea speranței ») și *The Affair* (« Afacerea »). Ultimul se ocupă de persecuțiile politice la care un cadru universitar este supus de către colegii săi și lupta sa pentru reabilitare care se termină favorabil pentru el. În actuala stagiune teatrală, o dramatizare după acest roman întrunește aplauzele publicului londonez.

Deși D. H. Lawrence aparține de fapt perioadei premergătoare războiului, faimosul său roman *Lady Chatterley's Lover* (« Amantul doamnei Chatterley ») a fost publicat în Anglia de-abia în 1961, trebuind să înfrunte acuzațiile de obscenitate pe care poliția i le adusese și să se apere împotriva lor în fața tribunalului și juraților. O întreagă pleiadă de critici literari și autori cu renume au pledat cauza acestei opere arătînd importanța și înaltele ei calități literare și au cinstit memoria lui Lawrence considerîndu-l unul dintre cei mai mari romancieri ai epocii sale. După război, cărțile lui D.H. Lawrence au cunoscut o răspîndire fără precedent, s-au bucurat de atenția mărită a criticii și istoriografiei literare și au fost publicate într-un tiraj imens. Astfel s-au tipărit o parte din eseurile sale de critică, precum și citeva studii valoroase asupra vieții și operei sale, printre care *Dark Sun* (« Soarele întunecat ») de Graham Hough și *D. H. Lawrence, Novelist* (« D. H. Lawrence romancier ») de F. R. Leavis, unul dintre cei mai de seamă critici literari contemporani.

Actualitatea scrierilor lui Lawrence constă în încercarea autorului de a pune diagnosticul primejdiilor care amenință societatea mercantilizată și de a căuta izvoarele energiei care va putea înlătura aceste primejdii. *Lady Chatterley* este, într-adevăr, o parabolă a efectelor distructive a mercantilismului asupra relațiilor dintre indivizi. Lawrence cunoaște în adâncime procesul dezrădăcinării omului modern, a epuizării vitalității sale și este conștient de faptul că relațiile dintre bărbat și femeie nu pot fi rupte de relațiile sociale de producție.

O romancieră, care se afirmă ca un talent remarcabil, este Ivy Compton Burnett. Până acum ea a scris aproximativ 20 de romane extrem de reușite, prin care încearcă să pătrundă în ipocrizia și viața interioară a membrilor unei tipice familii de burghezi înstăriți de la sfârșitul secolului trecut. În toate lucrările sale apar familii de genul celei amintite mai sus. Volumele, pe care le-a scris după război, sînt *Manservant and Maidervant* (« Servitorul și servitoarea »), *Elders and Betters* (« Vîrstnicii și Superiorii »), *Mother and Son* (« Mama și fiul »), și *The Mighty and Their Fall* (« Puternicii și declinul lor »). Ivy Burnett nu-și face iluzii în privința naturii umane și nu este dispusă să facă concesii mulțumirii de sine sau ideilor preconcepute. Romanele ei sînt, într-un fel, neplăcute, pentru că dezvăluie autodecepția și tirania domestică. Stilul și construcția cărților sale sînt unice ca gen. Nu pot fi apreciate și nici înțelese perfect fără un bagaj amplu de cunoștințe de limbă și literatură engleză din cea mai bună. Descrierile și incidentele sînt foarte rare; totul este redat printr-un dialog foarte stilizat și subtil, care lasă să se întrevadă ceea ce oameni extrem de inteligenți (chiar și copii și servitori) ar putea *gîndi* unii despre alții și chiar despre cei mai în vîrstă decît ei și cum, eventual, ar decurge o discuție între ei. Cu toate acestea dialogurile n-au nimic naturalist în conținutul lor.

Scriitorii la care ne-am referit sînt cei mai importanți romancieri englezi contemporani. Totuși, merită să fie menționate și alte nume, ca de pildă, L. P. Hartley, autorul romanelor *The Sixth Heaven* (« Al șaselea rai ») și *The Boat* (« Vaporul »), care vădește o preocupare profundă pentru problema discriminării morale și o grijă intensă pentru valorile umane și ale civilizației. Altul este Anthony Powell, care descrie exact dar cinic corupția vieții burgheze din Londra în romanele sale *The Acceptance World* (« Lumea acceptării ») și *Casanova's Chinese Restaurant* (« Restaurantul chinezesc al lui Casanova »). Tot el este autorul altor cîteva romane publicate înainte de război. Joyce Cary dă dovadă în volumele sale *The Horse's Mouth* (« Botul calului »), *Prisoner of Grace* (« Prizonierul »), *Except the Lord* (« În afară de Dumnezeu ») și *Not Honour More* (« Fără onoare »), o cunoaștere satisfăcătoare a proceselor istorice, un simț al transformării treptate a structurii sociale și o luciditate a impletirii evenimentelor politice cu destinele indivizilor. Cary a debutat în literatură înainte de război, cu o serie de cărți valoroase.

În sfîrșit, trebuie amintit Lawrence Durrell, a cărui tetralogie, *Alexandria Quartet* se bucură de o largă popularitate atît în Franța cit și în Anglia. Celo patru volume, care alcătuiesc tetralogia (*Justine*, *Balthazar*, *Mountolive* și *Clea*), descriu dragostea și viața în orașul Alexandria. Nu există nici o ordine cronologică între aceste patru romane, care sînt legate printr-o simultaneitate în eforturile autorului de a realiza o bogăție puțin obișnuită de evenimente și de a le interpreta. Imaginea stranie a Alexandriei pe care o prezintă Durrell și care constituie fundalul acțiunii este strălucitoare și convingătoare, relevînd toată mîndria — fizică și morală — a acestui oraș.

concomitent cu frumusețea sa. Autorul reușește mai puțin în analiza psihologică a problemelor eroilor săi și întreaga tetralogie este surprinzător de negativă. Este de discutat faptul dacă valorile umane pe care el le sezează merită tratarea elaborată la care le supune. Eroii săi sînt foarte transparentți și instabili și, cu toate că autorul îi crede capabili să pătrundă pînă în adîncurile iubirii umane, descoperă foarte rar elementele semnificative în analizele pe care le întreprind. Durrell este un scriitor cu pretenții, supraapreciat, care are o filosofie ad-hoc, deoarece întreaga sa discuție despre teoria relativității suferă de lipsa de simpatie profundă și atotcuprinzătoare necesară pentru a trata cu succes teme umane de o asemenea importanță.

Un element nou, demn de luat în seamă, s-a făcut simțit în romanele și piesele de teatru scrise de așa-numiții « tineri furioși ». Ei nu sînt atît de furioși pe cît sînt de potrivnici. Disprețuiesc « lumea acceptării », cultura lipsită de valoare a clasei mijlocii și chiar educația. Scrierile lor sînt de un realism brutal, dar care debordează vitalitate. Piesa lui John Osborne *Look Back in Anger* (« Privește înapoi cu minie ») reprezintă cum nu se poate mai bine această atitudine. Romanul lui Kingsley Amis *Lucky Jim* (« Jim norocosul ») și cel al lui John Braine *Room at the Top* (« În înalta societate ») exprimă aceeași stare de spirit. Cel de al doilea roman este o descriere foarte reușită a cursei îndrăznețe pe care o întreprinde un tînăr provenit din rîndurile clasei muncitoare și lipsit de scrupule pentru a obține o situație bună în societatea capitalistă și pentru a intra în rîndurile burgheziei. Totuși efectele pe care lupta sa o are asupra femeilor pe care le iubește sau încearcă să le iubească aduc o notă realistă și tragică acțiunii. În cartea sa *Saturday Night and Sunday Morning* (« Simbătă seara și duminică dimineața »), Allan Sillitoe descrie viu și realist raporturile dintre un muncitor dintr-o uzină și tovarășii săi de muncă, atitudinea arogantă și ușuratică a tînărului muncitor încăpăținat și obraznic față de femei. Autorul nu idealizează clasa muncitoare și nici nu ne prezintă o deformare protectoare a clasei la care se referă. Ecranișările ultimelor două romane amintite s-au bucurat de un larg succes.

Tinerii furioși, dacă sînt prea subiectivi în atitudinea lor negativă față de viață, totuși, sînt inamicii declarați ai ipocriziei și mistificării. Eroii lor au fost clasificați, foarte just, drept « anti-eroi ». Defectul de care suferă acești scriitori este că nu-și bat capul prea mult ca să treacă de stratul superficial al vieții sociale împotriva căreia s-au revoltat. De asemenea, ei nu examinează suficient influența societății asupra lor înșiși. Ei strigă la toată lumea, dar nu înțeleg ce se petrece, în realitate, cu lumea și cu ei înșiși. Adesea acceptă principiile care stau la baza societății pe care o disprețuiesc. Doresc să elimine răul social fără însă să schimbe și structura de clasă a societății.

Poezia

Întreaga poezie modernă își are rădăcinile în noile metode abordate de T. S. Eliot, în anii premergători războiului, și vedește influența pe care a exercitat-o W. B. Yeats (decedat în 1939), cit și poeții din anii 30: Auden, Day Lewis și Spender. Ultimii doi trăiesc încă în Anglia și merită atenția noastră, deși au trădat perioada înaltei conștiințe politice pe care au atins-o în timpul războiului civil din Spania, pe care atunci l-au sprijinit cu toții, și s-au îndepărtat de marxism. Auden este cel mai important dintre poeți, stilul său este complet deosebit de al celorlalți, viguros, eliptic, în căutare

continuă de forme noi de exprimare, satiric și adesea romantic, dar în felul său propriu. Întreaga sa operă este pătrunsă de sentimentul destrămării civilizației, de prezența Inamicului misterios, care apare fie ca o boală distructivă, fie sub forma dorinței de moarte ori fie sub forma soartei. Versurile lui Auden conțin o mulțime de imagini vii, din timpul războiului de guerrila, tablouri ale industriei ruinate, ale capetelor de linii ferate și ale frontierelor. Scrierile sale respiră atmosfera constantă a campaniilor militare, o atmosferă de conspirație și intrigi. Dar, de când a părăsit Anglia și s-a stabilit în America, Auden a depus armele, devenind religios, disperat și înapăimîntat. Recentul său volum *The Age of Anxiety* («Epoca îngrijorării») abordează caracteristicile conștiinței moderne occidentale: dezrădăcinarea, izolarea, nesiguranța, — toate dominate de frică, de sentimentul vinei și de conștiința eșecului. Dar, toate acestea nu duc la apariția unei noi orânduiri a lucrurilor:

« Mai bine ruinați decît să ne schimbăm,
Mai bine să murim în spaima noastră,
Decît să ne suim pe crucea clipei de acum
Și să lăsdm iluziile să moară! »

În ciuda multelor sale greșeli, Auden poate fi oricînd socotit drept un poet mai interesant, mai plin de viață, mai complet și mai abil în ceea ce privește analiza psihologică și forma de exprimare decît majoritatea colegilor săi contemporani.

Pînă nu de mult, D. Lewis a fost profesor de poezie la Oxford, iar Stephen Spender și Robert Graves sînt poeți bine cunoscuți încă din perioada antebelică. Primii doi au fost, în acea perioadă, legați de mișcarea marxistă. Dar, acum, influența lor asupra gândirii moderne este minimă, pentru că au abandonat orice tendință progresistă. Robert Graves este actualul profesor de poezie la Oxford.

Un poet, care a exercitat o înrîurire puternică asupra celor din jur, a fost Dylan Thomas. Originar din Țara Galilor, Thomas a fost un temperament clăcătitor, pătruns de un simț — pe jumătate naiv, pe jumătate mistic — al vitalității lucrurilor. Limba pe care a folosit-o este extravagantă și senzuală, iar stilul său n-a fost niciodată clar, ceea ce face ca opera să-și piardă din valoare. Poeziile sale se mai caracterizează și prin lipsa supărătoare de compasiune și prin predilecția sa pentru violența sexuală. În ceea ce privește gîndirea, Thomas n-a reușit să se ridice peste limita adolescenței sale poetice. « Toți sîntem nebuni și răi », spune unul dintre eroii săi în *Under*

DESEN DE RONALD SEARLE (ANGLIA)

Milk Wood, poem care îi va asigura recunoașterea generațiilor viitoare. Aceste cuvinte definesc atît persoana poetului cît și opera sa. În timpul călătoriei, pe care a întreprins-o în America, unde a fost primit cu brațele deschise, a organizat un mare număr de lecturi publice din poeziile sale. În 1953, însă, moare acolo, după ce căzuse în alcoolism.

William Empson (o culegere de poezii semnate de el a fost publicată în 1955), este un scriitor puțin obișnuit, care a făcut mai multă critică literară decît poezie. Eseurile sale publicate sub titlul *Seven Types of Ambiguity* («Șapte tipuri de ambiguitate») au o anumită valoare literară; poeziile sale, însă, reflectă evadarea autorului spre formalism, departe de faptele concrete și de viață. Această sterilitate reduce atît opera sa cît și pe cea a multor dintre contemporanii săi la o poziție inferioară și cochetează cu starea de spirit generală ce domnea în literatură în anii 50.

Poeziile lui George Barker prezintă simptomele aceluiasi declin social. El scrie, după cum însuși admite, ca un om care își petrece viața într-un mediu în care moartea violentă este foarte frecventă. Poetul este plin de milă față de sine dar și de incoerență în ceea ce privește stilul și conținutul. Scuza pentru această situație în poezia contemporană, cu foarte puține excepții, o constituie obscuritatea versurilor, care par să fie ca frînturi de vise de care autorii lor se agață cu disperare, fie ca simple combinații de sunete create de rezonanța cuvintelor în sine. Este rezultatul dezintegrării lumii acestor poeți și a lor înșiși, ca parte esențială a ei.

Există un poet minor, a cărui operă s-a bucurat pînă acum de un succes uimitor, probabil pentru că reflectă extrem de bine sentimentele și regretele clasei mijlocii din Anglia și, poate, pentru că sentimentele sale proprii sînt sincere și exprimate într-un mod artistic. Este vorba de John Betjeman, autorul unui lung poem nostalgic, autobiografic, intitulat *Told with Bells* («Povestire în sunetul clopotelor»). Acest poem întreprinde o analiză retrospectivă a lumii din anii 20. O relatare simplă, muzicală, plină de umor, care conține ușoare nuanțe de regret și sumare referiri la sentimentul păcatului și la religie, poemul s-a vîndut în mii de exemplare, aducîndu-i lui Betjeman gloria de a fi poetul cel mai citit din Anglia, de la Tennyson încoace. Astfel stau lucrurile în Anglia. O societate își are poezii pe care îi merită.

În exclusivitate pentru
«SECOLUL 20»

LAWRENCE
DURRELL
ȘI
VIAȚA
RELATIVĂ

L A W R E N C E D U R R E L L

...E-atât de mică lumea, în ochii amintirii!...

BAUDELAIRE

...Căci timpul e cea mai lungă distanță între două locuri.

TENNESSEE WILLIAMS

ÎN tăcerea absolută a serilor de iarnă, pe litoral, un orologiu bate. E marea. Neliniștea pulsului ei ireversibil se prelungește în sufletul scriitorului care compune, în ritmul acestei fugi, o carte, simplă în aparență construcției ei, dar complicată la infinit cînd te aventurezi în labirintul pe care arhitectul ți-l dezvăluie de îndată ce-i treci pragul. Ca și cum ai deschide un banal mers al trenurilor, sau un anuar telefonic, și o putere necunoscută, puterea artistului, ar investi,

cu toate dimensiunile locului și ale timpului, spațiile goale, dintre cifre și litere, dînd viață și anotimpuri fiecărui itinerar, și fiecărui nume o personalitate.

Pentru că orice carte este, în fond, povestea unei călătorii în afara noastră, sau în noi înșine.

Dar, călătorul fără bagaje îndelung retras în peisajul levantin, Lawrence Durrell (citește: da'rl), una din cele mai discutate eminențe ale literaturii apusene de astăzi, a compus o carte ciudată și pretențioasă, care, pornind de la postulatul oricărei mari proze realiste (obligația autorului de a cunoaște integral obiectul reflecțiunilor lui și de a-l raporta la perpetuul mers înainte al lumii), ajunge să urmărească a demonstra doar « relativitatea » aventurii și zădărnicia vieții eroilor săi. Senzaționala sa tetralogie, *Quartetul Alexandria*, e istoria unui enorm furnicar omenesc, o stranie lume de proporții epice atunci cînd încerci să o cuprinzi în datele ei imediate, și care și se descoperă — cînd o privești cu ochii cunoștinței — atî de fragilă și atî de mică.

Lawrence Durrell împlinește cincizeci de ani. S-a născut la 27 februarie 1912 în orașul indian Jullundur, în Himalaia, unde tatăl său, un inginer irlandez protestant, se stabilise de mai multă vreme. A călătorit enorm. Pelerinajul său îndelungat a fost și unul intelectual; peisajele geografice și spirituale străbătute neostenit în căutarea unui « refugiu » și a « libertății », au lăsat asupra formației sale scriitoricești, amprente indelebile.

Prima este aceea a continentului indian, așa cum trăiește în cele mai bune pagini ale lui Kipling, întîiul său mentor artistic. În 1925, cînd a fost trimis în Europa la școală, la Canterbury, cunoștea bineșor limba hindi, știa să stea călare pe un elefant și să nu se sperie de o cobra. În Anglia l-a fascinat drama elizabetană, viguroasă și multicoloră, în care virtutea și viciul, tragicul și comicul se împreună cu o simplitate pe care livrescul secolelor de literatură britanică burgheză n-a mai regăsit-o niciodată într-un avînt similar. După cîteva eșecuri la Cambridge, datorate nepriceperii sale la matematici, tînărul Durrell a început o aspră luptă cu viața, muncind, pe apucate, ca mic funcționar, pianist în localuri ieftine, sau șofer. În aceste împrejurări și-a scris primul roman, încercare literară fără ecou, și a părăsit Anglia, dezamăgit, retrăgîndu-se în miazăzi, în insula Corfu.

Acolo începe a treia sa experiență de viață. Lumea mediteraneană (pe care o cunoaște de la nivelul de trai al europeanului fără cont la bancă) îl seduce și îl marchează de la început. În cei patru ani petrecuți aici, învață bine grecește și se lasă atras de trecutul marilor culturi meridionale, în care regăsește ecourile unei frumuseți în același timp simple și tumultuoase, profund diferită de sfera dureroasă a conformismului anglo-saxon. În dorul acesta de evadare, istoricul literar nu trebuie să se sfiască a recunoaște ceva din fuga disprețuitoare a lui Byron și din exilul voluntar al lui Joyce. Scriitorii englezi « rebeli » au căutat mereu dincolo de marginile negurii britanice, o țară luminoasă a tuturor făgăduințelor și Durrell nu a făcut excepție. O experiență similară au trăit expatriații americani din generația Gertrudei Stein și a lui Hemingway, perfect ilustrată în biografia pariziană a lui Henry Miller care considera America « un coșmar cu aer condiționat ».

La 22 de ani, Durrell trece în perioada descoperirii propriei sale personalități, mai bine zis aceea în care are impresia profundă a acestei descoperiri. În varietatea influențelor artistice pe care le suferă în modul cel mai eclectic cu putință, lectura cărții lui Henry Miller *Tropicul cancerului* devine brusc sursa acestui proces creator a cărui mărturisire se traduce în cei mai apologetici termeni la adresa prozatorului american. O strînsă prietenie, susținută de o corespondență asiduă,

se stabilește între cei doi scriitori decizi să scandalizeze filistinismul de origine engleză. Rezultatul acestei simpatii mutuale este romanul *Cartea neagră* (The Black Book), scris în 1938 și tipărit, cu sprijinul lui Miller, la Paris (Obelisk Press), cărui editorii britanici îi refuză hotărît publicarea, considerându-l, până în zilele noastre, o carte imposibilă. Recent, cu prilejul apariției ediției franceze, autorul declară, mai calm: « după douăzeci de ani, acest roman reprezintă încă, pentru mine, ceva deosebit și special, iar cititorul va ști să recunoască în el strigătul de revoltă împotriva unei anumite literaturi, al unui „tinăr furios“ din anii '30... În ciuda tuturor defectelor lui nu-l pot renega, căci scriindu-l am început să ascult sunetul vocii mele proprii, șovăielnică poate și plină de ecourile altora, dar ale cărei accente îmi aparțineau cu totul mic, primul strigăt al unui viitor scriitor, izbucnit dintr-o lungă perioadă de desnădejde și frustrație, a cărui elaborare m-a ajutat imens să depășesc această criză. La 24 de ani totul îmi apare, în general, în culorile cele mai negre »... Defectele la care se referă scriitorul sînt de două feluri: unul de construcție, decurgînd din lipsa de disciplină a materialului epic și liric (« care se revărsa ca un fluviu de lavă ») și altul de expresie (« în puarte, destul de obscen »). Urmărind să stăvilească, cu mijloace proprii, revărsarea acestui *lava flow*, Durrell a început să scrie poezie și teatru, genuri ale căror legi obligă ideile la cristalizare.

În anii dinaintea ultimului război mondial, în cafeneaua literară a Parisului, grupul expatriților anglo-americani reprezenta o lume aparte, deosebit de caracteristică, în care Henry Miller apărea adesea însoțit de viitorul său biograf Alfred Perlès și de debutantul Lawrence Durrell, despre a cărui carte scriitorul american a semnat o prezentare entuziastă, în revista de scandal « The Booster », caracterizînd-o drept « o splendidă mașină de război împotriva vieții britanice »¹. Trinitatea Miller-Perlès-Durrell constituie în sine un capitol interesant în acea perioadă a literaturii occidentale². După răzazurile pariziene și un nou popas la Londra, irlandezul anglo-indian se întoarce în Grecia, cu Miller, într-un voiaj ce inspiră acestuia din urmă *Colosul din Maroussi* (1941).

Războiul îl poartă pe Durrell prin tot Levantul, cu diferite misiuni civile și militare, la Atena, în Creta, la Cairo, la Alexandria și în insulele Dodecanezului. După război primește un post de lector de literatură engleză în Argentina, la Universitatea din Cordoba, iar la întoarcerea de la Buenos Aires e numit atașat de presă la Belgrad. Zona balcano-adriatică este un nou episod în drumetia scriitorului, dar obligațiile oficiale îl smulseseră dintr-o activitate creatoare ale cărei premise, odată stabilite, nu îngăduiau o atît de lungă absență de la ceea ce pentru el devenise o chemare irezistibilă: « serviciul meu dăuna scrisului, iar scrisul meu dăuna serviciului. »

Demisionează și se transportă în Cipru, angajîndu-se institutor într-o mică școală grecească. Atunci începe lucrul la ceea ce dorește să fie capodopera vieții

¹ Henry MILLER, A Boost for the Black Book, în The Booster, nr. 2, oct. 1938. Din cauza « limbajului » ei, revista n-a mai fost subvenționată de americanii din Paris și s-a mutat la Londra, cu Durrell odată, unde și-a încetat apariția după patru numere. Cf. Interviewul acordat de L. D. revistei Les Lettres françaises, nr. 803, dec. 1959.

² Fernanda PIVANO, Henry Miller e un catteggio tra Durrell e Perlès în L'Europa letteraria, nr. 5-6, dec. 1960. Un schîmb de scrisori între cei trei scriitori indică diferențele de păreri dintre ei în privința aportului original al lui Miller în literatura burgheză contemporană. Scriitorul american, relatare după război în S.U.A. conchide că « la 63 de ani e mai răzvrătit decît ora la 16, știind acum că tineretul care demolează lumea veche are dreptate » și lansează « un mesaj al dragostei de viață, de încredere în existență, de speranță în acțiunea umană ».

sale, *Quartetul*. Izbucnirea conflictului anglo-cipriot îi tulbură din nou munca, cu atât mai mult cu cât simpatiile sale față de năzuințele populare de eliberare de sub jugul colonialist îi creează fostului diplomat uncele neplăceri¹, mai ales după apariția volumului *Lămii amare* (Bitter Leinons) în care critica deschis reacționarismul britanic. Se mută atunci din nou. În sudul Franței, într-un sat anonim.

Începe o muncă uriașă, într-o izolare aproape totală, în tovărășia noii sale soții, o scriitoare franceză apreciată de unele reviste feminine. Contractul asupra tetralogiei fiind încheiat *en-gros*, scriitorul a lucrat în condiții grele, pe care editorii n-au înțeles să i le ușureze fără garanția integrală asupra livrării mărfii: « ne găscam deseori în situația de a nu dispune nici măcar de banii pentru coșniță ». La asta se adăuga și întreținerea la Londra a celor două fete din cele două căsătorii anterioare. Timp de trei ani cât a durat «producția» *Quartetului*, Durrell a trebuit să mai scrie, pentru bani, încă două cărți umoristice despre viața diplomaților, o carte pentru copii și numeroase articole prin reviste, însumând, una peste alta, o carte de dimensiuni normale pe lună: « uneori cădeam la pat, istovit, două-trei zile în șir ». După primele trei volume a urmat o mai lungă pauză. Apoi *Clea* și celebritatea.

Devenit un mare scriitor la modă, Durrell s-a întors la Londra cu o glorie dobândită deliberat și făurită mai cu seamă de editorii francezi și americani. Englezii nu l-au iertat încă; cronicarii britanici îl acceptă cu o rezervă rece și superioară.

Acum i se joacă două piese inspirate din antichitatea greco-latină, iar în prezent termină scenariul unei super-producții americane despre Cleopatra, regina Egiptului, în rolul titular al căreia va juca probabil Elizabeth Taylor.

„Originalitate“...

În ce constă originalitatea « senzațională » a tetralogiei lui Lawrence Durrell a cărui glorie controversată nu lasă totuși pe nimeni indiferent în literatura apuseană contemporană?

Formula autorului nu-i de loc complicată: « *The Quartet* — scrie Durrell — este un roman pe patru etaje al cărui edificiu se bazează pe ideea de relativitate: trei părți de spațiu și una de timp, iată rețeta acestui fel de supă ». Aflind-o, se zice că un matematician i-a trimis o depeșă care sună cam astfel: « ascultă, băiețș, ăsta-i un concept matematic, iar încercarea de a literaturiza cu asemenea lucruri este o gugumănie ». Totuși scriitorul a perseverat, declarând reporterilor literari că și-a pus opera sub semnul lui Albert Einstein, voind să-i deplaseze teoria în sfera destinului omenesc: « am urmărit în mod deliberat să substitui unul timp serial, un continuum. Am tradus această operație în alte formule; în loc să utilizez cifre, sau simboluri algebrice, folosesc personaje, ființe omenești. E astfel lesne de înțeles că dacă destinul se află în centrul *quatruor*-ului meu, e fiindcă problema relativității e într-adevăr o problemă de cauzalitate; ridicăți-o la nivelul ființelor omenești și aveți destinul ».

Astfel, în *Justine*, primul volum al suitei, autorul descrie o serie de întâmplări, din perspectiva unei singure persoane (Darley), ca în orice roman cu tente auto-

¹ Nigel DENNIS, *The Rise of a King of Novelists*, în *Life*, 9 ian. 1961.

biografice. Cititorul e satisfăcut la sfârșit, ca după orice lectură plăcută, ca să aștepte însă, din al doilea volum, *Balthazar*, că povestitorul din *Justine* nu era bine informat și că e invitat să consimtă la corectarea punctului de vedere al lui Darley, din perspectiva doctorului Balthazar, un alt personaj al romanului. În al treilea volum intervine o nouă serie de destăinuiri care pune sub semnul « relativității » și « realitatea » din *Balthazar*, fiindcă *Mountolive* descrie viața lui Darley cu « obiectivitatea » unei terțe persoane, mai demne de încredere: autorul. Pentru ca ultimul, *Clea*, să reia firul acțiunii, după trecerea mai multor ani, într-o retrospectivă din nou autobiografică, cu repere în sfârșit certe.

Autorul își definește opera (în prefața la *Balthazar*) ca « o investigație a amorului modern », asumându-și și riscul de a nu fi realizat decât « o ficțiune științifică », nu însă mai înainte de a fi presupus că a creat o operă, sau măcar o formă de operă literară « care ar merita denumirea de clasică ». Despre ce fel de investigație este vorba, pe planul principiilor și despre ce filiațiune « clasică », sîntem edificați tot de autor, încă din cele două motto-uri de pe frontispiciul lui *Justine* care deschide ciclul său. Sînt două citate; unul, din *Scrisorile* lui S. Freud, menit, peșemne, să « justifice » patruleterul durrellian, fiindcă zice așa: « încep să cred că orice act sexual este un proces în care se află implicate patru persoane ». Celălalt citat este extras din romanul *Justine, sau nenorocirile virtuții* de marchizul Alphonse François De Sade (1740—1814), — autorul unei literaturi desfrinate, de o cruzime maladiivă (*Filozofia în buduar*, etc.) de la care se trage, în dicționare, vorba sadism — și enunță următoarea « dilemă »: « sînt două soluții posibile: crima care ne face fericiți, sau fringhia care ne împiedică să fim nefericiți ». Preferința autorului englez se apleacă, cu o vădită simpatie, spre bătrînul marchiz luxurios, de vreme ce titlul primului său roman « clasic » reia titlul lui Sade, detestat de Stendhal. Căci Stendhal, atunci cînd încerca și el « o fiziologie a amorului » în *De l'amour* și împărțea — arbitrar, desigur — modurile de a iubi în patru categorii (din pasiune pură, din capriciu, din atracție fizică și din vanitate), exemplifica, pe cea din urmă în acești termeni, care aruncă o lumină semnificativă asupra preferințelor discipolului lui Henry Miller: « sînt oameni victime și instrumente ale unui orgoliu infernal, care tremură mereu, judecîndu-i pe ceilalți după propria lor inimă, înși care nu pot simți plăcerea fizică decât dacă e însoțită de satisfacerea maximă a orgoliului lor; adică dacă ei exercită cruzimi asupra celor ce le împărtășesc plăcerile; de aci se trag ororile din *Justine*. Oamenilor de teapa asta le lipsește în primul rînd sentimentul certitudinii ». Acest lung citat, al nostru, ne conduce în miezul problemei durrelliene. Opera prozatorului englez e lipsită de pilonul central al oricărei cercetări a sufletului omenesc din toate timpurile: certitudinea sentimentului că oamenii nu sînt singuri pe această lume. Iar în ceea ce privește « clasicismul » său, credem că, dincolo de curente și metode, istoria literaturii universale nu trebuie să înnobleze cu această denumire, decât operele și autorii de la care poți cere și lua cu încredere un sfat, un exemplu, o învățătură, conformîndu-se sensului etimologic al atributului *classicus* care însemnează « vrednic de credință ».

O victimă a orgoliului ei infernal este și Justine, eroina titulară a lui Durrell, chiar dacă nu e la modul sadic. Aventura ei erotică ocupă locul cel mai important în subiectul tetralogiei și ne este înfățișată și analizată cu amănunte luate adesea din arsenalul romanelor polițiste. În volumul întii, care-i poartă numele, această frumoasă și ambițioasă femeie își înșală soțul, pe Nessim, un copt bogat, cu irlandezul care povestește acțiunea. În volumul următor, aventura ei cu Darley nu se dezvăluie a nu fi decât o nouă înșelăciune, eroina urmîrind doar ca gelozia soțului ei să-și devieze direcția, de la o pasiune devorantă pentru un scriitor-

diplomat englez, Pursewarden, care la rindu-i o trata cu o sadică indiferență. Mai departe, în *Mountolive*, descoperim că de fapt Justine își adora soțul, de care era legată profund și că « infidelitățile » ei făceau parte dintr-o acțiune precugetată, cu un substrat politic, deoarece Nessim făcea contrabandă de arme în Palestina, iar dînsa e o evreică naționalistă convinsă că are o « misiune », ce-i satisface orgoliul și setea de putere. Dar « forța » ei de « nimfă, zciță, sau vampir », se dovedește, pînă la urmă, că marchează doar o imensă și tristă incertitudine. Întîlnirea ultimă cu Darley, în timpul războiului, în *Clea*, nu-i stîrnește povestitorului decît un penibil sentiment de repulsie, în ciuda cinismului ei de bravadă: « nu mai era decît o biată femeie întinată și zdrobotă, ca o pasăre moartă într-o băltoacă », cum o descrie Clea, noua iubită a lui Darley, ea însăși cu o ciudată biografie erotică, pentru ca finalul tetralogiei să ne-o readucă pe Justine în plină formă, în tovărășia unui înalt demnitar egiptean « ca o puternică mașină de distrugere, repusă de brusc în mișcare » și năzuind, alături de soțul ei mereu « iubit », la niște « mari afaceri internaționale ». Scriitorul nu închide dosarul eroinei sale; el nu închide dosarul nici unuia dintre eroii lui, nici chiar morților, cărora le reface postum biografia. Crimele și sinuciderile, adevărate sau simulate, din cursul povestirii, au toate mai multe înfățișări. Astfel, cerebrul și cinicul Pursewarden este, în fond, un sentimental, în felul lui, căci nu se sinucide, cum s-ar crede la un moment dat, din motive politice (s-a lăsat indus în eroare de Justine, punîndu-și ministru, pe Mountolive, într-o situație foarte delicată), ci fiindcă Liza, sora lui oarbă, de care îl leagă o iubire incestuoasă, a găsit, în același Mountolive, un « suflet frate » mai potrivit. Și toate acestea pentru că, așa cum zice marchizul de Sade într-un alt motto, cu care începe *Clea*: « prima și cea mai frumoasă dintre calitățile naturii este mișcarea ce o agită neconținut, dar această mișcare nu-i decît consecința perpetuă a crimelor și nu se întreține decît prin singura mijlocire a crimei ».

Toruși Lawrence Durrell nu este atît de teribil pe cît vrea să pară. Întreg cadrul amoros în care își antrenează perechile (Melissa îl iubește pe Darley care o iubește pe Justine care îl iubește pe Pursewarden care o iubește pe Liza care... Sau: Justine îl iubește pe Nessim care o iubește pe Melissa și are cu ea un copil pe care îl crește Darley care o iubește pe Clea pe care o iubește fratele lui Nessim a cărui mamă îl iubește pe Mountolive care...) îi reduce personajele la niște scheme a căror problemă, pînă la urmă inexistentă, încapă de minune în replica autocritică a Justinei, din ultimul volum: « sîntem noi ființe omenești, sau nimic mai mult decît o colecție de marionete prăfuite, suspendate într-un ungher din spiritul unui scriitor? » E lesne de închipuit la ce poate duce această metodă, aplicată la sute de personaje. La ce grad de confuzie artificială, sub semnul « relativității einsteiniene », invocată de autor, cu egală non-șalanță, ca și « dialectica crimei ». Din fericire, opera lui Durrell se refuză « principiilor » pe postamentul cărora el își închipuie că « dansul său poetic » își află o realitate mai prielnică. Multe dintre personajele sale au o existență cu date personale interesante și intră în conflicte al căror sens contrazice vorbăria lor pseudo-filozofică. Ele au adesea trăsături tipologice distincte și trăiesc momente impresionante din care se desprinde dorința de a ieși cumva din universul lor artificial, de a rupe sforile sforarului. Și evident nu spre a se cufunda mai adînc în infernul antiuman al teoriilor sale, ci tocmai dimpotrivă. Dorința lor de evadare fără direcție prestabilită conține un simbul dur, de rezistență față de « filozofia » manifestată de creatorul lor din afară și, printr-o reflecție perfect explicabilă din punct de vedere estetic, această parte a operei lui Durrell, inspirată din viața societății cunoscute de dînsul, ia o poziție critică tocmai față de imoralismul

« poetic » contemporan dinaintea căruia scriitorul englez dornic de celebritate se curbează într-o penibilă temenea, asupra unei avalanșe de influențe și experiențe literare și filozofice, aglomerate sub bolta cerului său alexandrin, mirobolant.

În fond, dacă ne-am lua după intensitatea descrierii, singurul erou pe deplin autentic, singura realitate a cărții lui Durrell este Alexandria, peisajul, *locul*. Pentru că, într-adevăr, există puține cărți în literatura apuseană a secolului, în care locul acțiunii să participe cu atita intensitate la viața și faptele eroilor lor. E o cetate în același timp reală și fabuloasă, căreia nimic din viciile și virtuțile omenești nu-i este străin (dacă umanitatea și-ar alege ca deviză singurătatea). Alexandria lui este o lume în ea însăși, mai înainte și după orice, în care « orice este adevărat despre oricine » și în care totul este cu puțință, într-un amestec inomabil de misticism oriental, de melodramă irlandeză, de efeminare neo-elenică, de barbarie exotică și de umor englezesc. Dar, culme a artiștiului, autorul proclamă că nici măcar acest personaj, peisajul, cu toată minucia lui antropogeografică, nu-i decît o creație romantică a fanteziei sale. Un « loc » prin excelență, ca « Jefferson » pentru William Faulkner și « Asheville » pentru Thomas Wolfe. Coplescătoarea abundență de detalii, de toate felurile, fiecare cu istoria lui « autentică », presărate cu o mare risipă de talent, unde se simte și unde nu se simte nevoia, acordă acestui personaj general, în exclusivitate, certificatul unei existențe incontestabile. Autorul s-a amuzat să-și dezamăgească admiratorii, declarînd că nu-i chiar așa. Însă, de data asta, farsa i-a reușit atît de bine, încît, oprindu-se la valorile descriptive ale tetralogiei, cronicarii lui angloamericani denumesc *Quartetul Alexandria* un « peisaj populat cu figuri livrești ».¹

Alexandria lui Durrell, cetate crepusculară, e ținută de autor într-o slavă stătătoare. Orașul răsare din amintire ca o ființă acaparantă și indiferentă, care se hrănește din ea însăși, precum hagiul din alba « Isarlik » a lui Ion Barbu. Cetatea orientală fără prezent, bintuită de semne veșnice, abstractă, e

« .. Ruptă din coastă de soare
cu glas galeș, de unsoare,
Ce te-ajunge așa de lin,
Cînd un sfînt de muzeîn
Filfilie, înalt, o rugă
Pe foișor, la ziua-n fugă... »

Analogia cu poemul ermetizant dedicat lumii lui Anton Pann ne-a ispitit în treacăt, pe de o parte fiindcă e vorba de același pitoresc înadins întors în tragic « cu un grad retrograd », ca o mască mortuară fardată violent, și pe de altă parte pentru că ambele miraje răspund în fond unei concepții mistice, dezumanizante, lineare și reci, ca un:

« ... Vis al Dreptei Simple! Poate, geometria
Săbiilor trase la Alexandria... »

¹ Lawrence DURRELL, *Landscape with literary figures*, in N. Y. Times Book Review, 12 iunie, 1960, unde autorul răspunde criticilor săi.

În cetatea convențională se fac dese referiri la «bătrînul poet», ca la o venerabilă personalitate a orașului legendar. Poetul alexandrin Cavafis care a trăit într-adevăr (1863—1933) ocupă un loc proeminent în poezia neo-hellenică. Predilecția lui pentru Grecia hellenică și bizantină se caracterizează prin evocarea iubirilor trecute (între *eros* și *agape*) prin lentila «senzațiilor visului său» ce idealizează realitatea amintirii. El este un «ales», o pildă pentru năzuințele naratorului care-l citează și-l celebrează cu evlavie. Se știe că hellenismul lui Cavafis nu are nimic constructiv (ca în poezia unui Palamas, sau Sikelianos) și că, dimpotrivă, se situează pe linia irealității artei, a mistificării artei ca ultim balsam în pesimismul născut din sentimentul general al vidului, al singurătății ce-l înconjoară pe închinătorul *ideii* de frumos. Punînd astfel problema existenței și a neantului, Cavafis a fost «dezgroat» de noul val al apărătorilor artei-pentru-artă și înscris ca un înaintaș pe tristul lui stindard, alături de Baudelaire.

Estetismul lui Durrell (formatul pretențios în nenumărate declarații publice, identice cu opiniile exprimate prin gura personajelor sale cu preocupări artistice: Pursewarden, Clea și Darley) e la fel de haotic și de anacronic ca gnoseologia lui și la fel de reacționar.

Căci, dacă în climatul de dezamăgire din a doua jumătate a veacului trecut poezia lui Baudelaire nega în mod abstract realitatea vremii ei de pe pozițiile intelectualității dezorientate, alta este funcția ideologică a motivului neantului, în literatura secolului 20. Acest nou mod de negație, de sursă nietzscheană, nu se mai raportează la ordinea burgheză ci se extinde asupra vieții în general. Artistul, redus la unele sale individuale și la orizontul său mărginit, respingînd nihilist și anarhic participarea la viața socială, neagă implicit și forțele de transformare ce acționează în sinul societății. Anxietatea în fața neantului, în care s-a complăcut James Joyce sau André Gide și pe care alți scriitori burghezi contemporani o gustă din snobism (ori s-au lăsat torturați de ea, ca Albert Camus), este distructivă și dușmănoasă, oricît de frumoase declarații de iubire ar face Iubirii și Frumosului, purtătorii de steag ai individualismului.

... Și „Relativitate“

Concepția estetică a lui Durrell reproduce părerile vechilor eleați, în limbajul idealismului vulgar contemporan. Amantul Melissei din Alexandria ține să cugete ca Melissos din antica Samos, despre aristocratismul ideilor, preconizînd un fel de republică universală a aleșilor, deținători exclusivi ai înțelegerii lucrurilor spiritului și excluzînd, ca și platonicienii, participarea demos-ului la circulația și îmbogățirea ideilor. Mandarinatul e o tristă teorie reacționară cu care burghezia a înșelat și dezorientat generații întregi de scriitori, în toate Țările capitaliste, înhălmindu-i la carul exploatarelor.

Printre diversele absurdități ale neoplatonismului din care scriitorul englez se adapă prin mixtura mai multor speculații contemporane se situează și părerea sa că sursa cunoașterii adevărate o poate constitui *amintirea*, nu în sensul memorialistic, ci «amintirile sufletului nemuritor al omului» despre lumea ideilor contemplată de acest suflet mai înainte de a se reîntroa în omul de azi, în narator, extinse pînă la «senzația simultaneității mai multor vieți» în același corp omenesc și la confuzia dintre vis și viață: «am senzația că nu sîntem decît niște puncte de reper pentru spațiu și timp.»

Unii dintre apologeții lui Durrell au susținut pretenția scriitorului englez de a-și fundamenta abstracțiile « filozofice » pe teoria lui Einstein despre relativitatea timpului. Precum se știe, pe măsura dezvoltării cunoașterii, reprezentările omului despre natura ambianță se desăvîrșesc neconținut. Materialismul dialectic insistă asupra caracterului parțial și provizoriu, deci relativ al acestor jaloane ale cunoașterii naturii de către știința umană, subliniind cu putere faptul că fiecare adevăr relativ constituie un moment al adevărului absolut, că totalitatea adevărilor relative dau în dezvoltarea lor adevărul absolut, care nu poate fi negat în viitor. Vehicularca unor noțiuni filozofice ca « adevăr relativ » și « adevăr absolut » e justificată cu condiția ca ele să fie interpretate în mod științific, ca oglindind procesul istoric de cunoaștere a realității obiective: « *dialectica materialistă a lui Marx și Engels include, fără îndoială, relativismul, dar nu se reduce la acesta, adică ea recunoaște relativitatea tuturor cunoștințelor noastre nu în sensul negării adevărului obiectiv, ci în sensul caracterului condiționat din punct de vedere istoric al limitelor apropierii cunoștințelor noastre de acest adevăr* ». (Lenin, *Opere*, vol. 14, p. 128). Relativitatea, prin urmare, nu este subiectivă, ci obiectivă. Spațiul și timpul sînt noțiuni obiective.

Accastă teză a materialismului dialectic despre caracterul adevărilor relative are o importanță principală ce se confirmă și în cazul particular al teoriei relativității în fizică. Orice pretenție de a extinde aplicarea teoriei lui Einstein dincolo de limitele spațiu-timp ale lumii fizice este o eroare. Tot o eroare este și relativizarea prin definiție a oricărei cunoștințe, fiindcă suma cunoștințelor relativizate nu poate da un adevăr. O asemenea pretenție nu denotă decît mărirea ideologică a pretendentului, atunci cînd nu disimulează, cu bună știință, un țel vinovat.

Lawrence Durrell este victima declarată a trucului filozofilor burghezi contemporani, care, admitînd existența adevărului relativ — acest moment firesc și inerent procesului complex al cunoașterii — îl generalizează teoretizînd imposibilitatea existenței adevărului obiectiv, spre a susține teza idealistă răsuflată că lumea materială exterioară nu există în sine, că ea este așa cum se prezintă fiecărui individ în parte. Gnoseologia reacționară folosește azi pe larg relativismul, sub diferite forme, pentru reinvierea misticismului de toate culorile. În cazul lui Durrell nici măcar nu poate fi vorba de o culoare certă. Confuzia ideologică ce se degajă din fastidioasele sale speculații (« reveriile unui păgîn mistic » — cum le caracterizează cineva) nu reușește să-i precizeze apartenența la vreo școală, sau vreun curent filozofic anume: scepticism, agnosticism, sofism, neoplatonism și chiar neorealism (« neorealismul ») anglo-americani consideră, — ca și machiștii combătuiți de Lenin — că senzațiile sînt elementele primordiale ale naturii).

E foarte probabil ca simpatiile sale de « alexandrin » să se fi îndreptat spre sursele mai vechi ale neorealismului, către gnosticii egipteni și greci, adversarii cei mai înverșunați ai materialismului antic și părinții obscurantismului bizantin și medieval. Teoriile cabalistice ale lui Balthazar și scrisoarea lui Capodistria (din *Clau*) sînt exemple, ce frizează ridicolul și prostul gust, ale acestui « misticism » anacronic, de mîna a doua, profesat de scriitorul englez.

Arătăm că cetatea Alexandria creată de autorul tetralogiei are o existență pur convențională. Acest convenționalism al decorului unic din *Quartetul Alexandria* nu-i un efect al hazardului creației lui Durrell. El reflectă un punct de vedere care nu-i mai puțin rezultatul influenței curentelor idealiste reacționare cărora le-au căzut pradă vechea și noua « generație pierdută » a scriitorilor apuseni, curente care au căutat să infiltreze în oamenii de cultură spiritul indiferenței

față de problemele sociale. Itinerarul spiritual al eroului exclude realitatea istorică. Orașul intruchipează doar însumarea unor senzații; procesul social e divizat convențional în mici procese particulare, izolate. Autorul operează cu date, păreri și concepții subiective ale diferiților indivizi substituind relațiilor sociale, trăirile individului, în speță « iubirile » lui (ajuns aici, autorul intră, fără ieșire, în zona preferată a măștrilor săi S. Freud, D. H. Lawrence și Henry Miller) pătrunzind fatalmente în curentul care consideră « libido »-ul ca « lege » unică a psihicului, fundamental opusă legilor vieții materiale.

Ei înșiși plăsmuiri subiective, simple jocuri ale fanteziei creatorului și vizibile convenții, eroii nu-s obligați să aibă vreo legătură cu realitatea obiectivă. Din punctul de vedere al « noului pozitivism » de pildă, însăși problema dacă acești indivizi și trăirile lor au vreun contact cu realitatea este lipsită de sens (*meaningless*). Și evident că nici nu se poate pune chestiunea rolului acestora în schimbarea progresivă a realității. Imperativul moral universal stabilit de filozofia burgheză contemporană, al cărei ecou răsunat se face și Durrell, este doar consecvența cu sine-însuși a ficciunii dintre eroii săi. Concepțiile morale nu există pentru dinșii decât ca adevăruri relative, ca pure stări emotive, ca simple dorințe. Consecvența în imoralitate însăși devine astfel « ireproșabilă », de vreme ce și punctul de vedere asupra situațiilor particulare este individual: *quod capita tot sensu*...

Roadele acestui relativism pragmatist care, ca și noul pozitivism, răpesc principalele două însușiri ale oricărei lucrări științifice și opere de artă: autenticitatea și umanitatea, se recunosc nu numai în « cvartetul » lui Lawrence Durrell, ci în majoritatea reprezentanților « noului roman » din Europa și America. Și servesc, de comun acord, cu sau fără intenție, scopurilor inumane ale capitalismului și imperialismului contemporan.

Atât de vie prin ceea ce ilustrează și de iluzorie prin ceea ce reprezintă, Alexandria lui Durrell este tărîmul intelectualului burghez care caută să se izbăvească de acest cult al propriei lui persoane, al singurătății, al amoralismului, al vidului său istoric, gata să se asocieze cu alți « aleși », în căutarea aceluia suflet universal (*psyche*) ce reunește Arta și Iubirea, dincolo de spațiu și timp. (În Anglia s-a bucurat de o largă răspîndire, între cele două războaie, teoria idealistă reacționară a « evoluției emergente », care admitînd forța motrice a dezvoltării, o atribuie unui principiu primar inefabil, unui « spațiu-timp » imaterial.) Savurarea acestei himere îi dă naratorului ultima satisfacție.

Dacă la interferența curentelor iraționalismului modern din cartea romanțierului englez vom adăuga elementele de misticism elenic, arabic și ebraic, la confluența cărora Durrell pretinde să-și construiască concepția lui despre viață și moarte, « filozofia » sa, acest conglomerat grosolan de declarații programatice cu care s-a arătat atât de risipitor în presa franceză, engleză și americană, se desvăluie privirilor noastre în toată nuditatea lipsei lui totale de orientare în filozofie.

Durrell contra Durrell

Așa stînd lucrurile cu « teoriile » lui Lawrence Durrell, e mai bine să înălțăm machiajul dezavantajos cu care unele vedete se prezintă în public și să ne apropiem de chipul lor nemăscuit. Un exemplu. Un mare număr de scriitori britanici, printre care Somerset Maugham, Daphné du Maurier, J. B. Priestley

și John Osborne, au publicat, nu de mult, o declarație de protest împotriva discriminărilor rasiale practicate de organizațiile rasiste din Anglia. « Noi privim cu oroare — scriau aceștia — nedreptatea, violența și brutalitatea îndreptate împotriva oamenilor de culoare; de oriunde ar fi ei. Discriminarea rasială este o rămășiță a barbariei și a politicii urii de rasă practică de hitleriști. » Referindu-se la atitudinea intelectualității britanice față de asemenea manifestări antisociale, și în general la poziția artistului în viața societății revista « Arts et Spectacles » (nr. 778) i s-a adresat și lui Durrell, ca uneia dintre personalitățile proeminente ale literaturii engleze contemporane. Răspunsul scriitorului precizează, între altele: « mi se întâmplă din când în când să semnez un manifest — astfel am iscălit de curând unul împotriva recrudescenței rasismului în Marea Britanie. Dar fac aceasta ca individ care își exprimă public o părere personală. Nu cred că asta are vreun raport cu arta mea. » Acest răspuns nu mai are nevoie de vreun comentariu, pentru că este evident că e cu neputință să nu se stabilească un raport între arta și conștiința socială, chiar dacă artistul pare, sau vrea, să-l ignoreze. Atunci când fasciștii OAS au pus o bombă pînă și în apartamentul redactorului-șef de la « Le Figaro Littéraire » n-au ignorat un asemenea raport, chiar dacă, prin absurd, victima l-ar fi pierdut din vedere. În opera lui Lawrence Durrell există asemenea direcții contradictorii care ridică o serie de obstacole în calea cercetătorului ei.

În studiul pe care i-l publicăm în acest număr al « Secolului 20 », profesorul John Lewis, arătînd pe scurt limitele ideologice ale compatriotului său, subliniază, cu egală pondere critică, faptul că imensa popularitate a romancierului se datorește măiestriei cromatice a tabloului său, modului strălucit, bogat și convingător, în care a înfățișat mizeria fizică și morală a lumii Alexandriei, demonstrat prin ceea ce beția culorilor lui a servit realitatea. Dar paleta unui pictor nu acționează independent de datele conștiinței sale artistice. « Inovatorul » Durrell a evoluat spre un Durrell « înțelepțit » și dacă în perspectiva evoluției lui creatoare, critica a putut lansa formula unui « Durrell înainte de Durrell », contradicțiile și incertitudinile atât de evidente ale operei sale ne îndreptășesc să intuim profilat în viitor și un Durrell *contra* Durrell¹.

Încercarea sa de reinnoire a romanului modern pe temeiul teoriei relativității, am văzut că nu rezistă nici unei cercetări serioase². Interesul pe care-l prezintă opera lui, ca realizare artistică, oferă cercetătorului critic două obiective: unul legat de tehnica scrisului în genul epic contemporan și altul ținînd de problema stilului său propriu, în raport cu influențele suferite. În fond e vorba de un dublu aspect al aceleiași probleme.

Încă de la *Cartea neagră* și continuînd (în perioada de gestație a *Quartetului*) cu romanul *Cefalu*, proza durrelliană își stabilește platforma de pornire pe bazele

¹ cf. J. — P. HAMARD, *L'Espace et le Temps chez Lawrence Durrell* în *Critique* nr. 156, mai 1960, cu urmarea în Durrell *Réno-vateur* assagi, în *Critique*, nr. 163, dec. 1960. Vezi și: ANNE VILLELAUR, Durrell avant Durrell în *Lettres françaises*, nr. 905, 14—20 dec. 1961.

² Nici critica literară occidentală (F. ERVAL în *L'Express*; Claude ROY în *L'observateur littéraire*; J. VALETTE, în *Mercur de France*; Edwin MULLINS, în *Two Cities*; Philip TOYNBEE, în *The Observer*; V. S. PRITCHETT, în *N. Y. Times Book Review*, și alții nu se abțin să se laudă în surorii profesiunilor de credință ale scriitorului, « filozofia » și limbajul lui « științific » în legătură cu relativitatea, și încearcă să discearnă natura talentului său, bineînțeles, din punctele de vedere ale esteticii burgheze.

unui gen celebrat între cele două războaie, de Marcel Proust, James Joyce, D. H. Lawrence și H. Miller, cu amprenta de exotism adusă de Charles Morgan și de Kazantzakis în epica de atmosferă. *Cefalu* indică deja « cumînțenia » romanului burghez de aventură și meditație în jurul unui fapt divers, cu o intrigă bogată și un stil simplu (acesta relatează aventura unui grup de turiști anglo-americani, rățâciți într-un labirint din Creta, încercind să urmărească, prin retrospectivă, destinul eroilor săi). Abstracție făcînd, iarăși, de exprimările pseudo-filozofice pe care le emit în mod obligatoriu unii dintre eroii aceștia, așa cum actorii teatrului antic arborează masca tragică, sau comică, după intențiile autorului jucat, epica lui Durrell conține date suficiente ca să justifice propria-i caracterizare de « tînăr furios al anilor '30 » în legătură cu debuturile sale. Autorul pare să se simtă neconținut înghițit de un labirint fără scăpare a cărui constanță unică este o infinită singurătate, o « singurătate britanică » (cețoasă, plicticoasă, refuțată în comportări și discuții sterile), cu izbucniri haotice într-un erotism fără finalitate, foarte asemănător cu unele pasaje din *Ulyse* al lui Joyce și din *Tropicul cancerului*. Iubirea pură nu se poate manifesta în acest univers cenușiu și nu se realizează decît în termenii unor « corespondențe spirituale » ca acelea dezvoltate între Leila și Mountolive în al treilea volum al *Quartetului*, și totdeauna departe de Anglia, de civilizația septentrională. Tema generală a acestor proze scrise adesea într-un limbaj romanțios, deși violent, revine mereu la conștiința scriitorului că aparține unei lumi și unei generații dezmoștenite de soartă, o conștiință care refuză resemnarea și se revoltă. Dar revolta lui Durrell nu este luminoasă și constructivă; împotriva lumii ostile el nu lansează un strigăt de luptă, ci un cîntec de îngropăciune, un țipăt agonic. Agonia durrelliană împrumută accepțiunea hellenică, de întrecere olimpică, dar o întrecere cu un adversar imbatabil, al cărei spectacol aduce mîi curînd cu un dans macabru, căci adversarul este « ucigătorul furnicar al lumii moderne », este însăși moartea omului redus la starea de insectă. Scriitorul refuză să întrevadă vreo soluție mai fericită. El e posedat de refugiul melcului. Revolta lui individualistă se consumă în sine, în acest *agon* apăsător și dureros, a cărei exprimare, ea însăși tulburătoare și tenebroasă, se vrea o tentativă de evadare din mecanismul vieții și literaturii moderne, al vieții și literaturii engleze în special. O tentativă nereușită, chiar dacă în ea se irosește talentul, fiindcă începe sub semnul sfîrșitului, precum o și declară, într-o descriere simbolică, în *Cartea neagră*, în stilul ei încărcat și obscur: « Atunci, *agon*-ul. Începe el. Un vînt mare bate dinspre levant. Dimineața a apărut ca o ceață gălbuie pe un rîu de peliculă într-o baie fotografică... Aerul e încărcat de colbul cel frumos de pe mormintele deșertului, acest cuvînt arab pentru *moarte*, și lumea cuprinsă de panică e cu desăvîrșire nimicită, epuizată, pierdută. Chiparoșii sînt cărbune: punctează peisajul ca niște pete negre pe o acuarela căreia i-au distrus ritmul și armonia. Da. Iarna, pretutindeni iarna, în aceste simboluri pustiite, exacerbate. Aceasta e ziua pe care am ales-o ca să-mi încep jurnalul, pentru că astăzi sîntem morți printre morți și aceasta este un *agon* pentru cei morți și o cronică pentru cei vii. » În ciuda lipsurilor ei, *Cartea neagră* exprimă obsesia miniei și revolta artistului burghez în fața incoerenței lumii ce-l înconjoară și năzuința lui dureroasă spre o certitudine, spre un adevăr absolut. Iar stilul său somptuos se înfățișează de la sine ca un al doilea refuz, de ordin estetic, într-o epocă în care literatura engleză părea să se instaleze într-o așeză confortabilă. Nu-i, totuși, mai puțin adevărat, că, rebeliunea durrelliană se consumă într-un cerc închis și neajutorat și asta tot din pricina tristei sale « filozofii » care proclamă că: « în fiecare țară, numărul celor care înțeleg arta e limitat la cîteva mii; aceste spirite luminate constituie o francma-

sonerie secretă care n-are nimic a face cu considerațiile politice și guvernamentale». De asemenea adversari, lumea britanică fulminant detestată de autor, lumea «insectelor», n-are, de bună seamă, cu nimic a se teme, oricât tapaj ar face tinerii săi, mai mult, sau mai puțin, furioși.

Quartetul reprezintă o treaptă superioară a talentului său, după scrierea poemelor incluse în volumul *Copacul delăsării* («The Tree of Idleness») și a pieselor de teatru, care i-au domolit «fluviul de lavă». Romancier mai apropiat de tradiția proustiană, decât de a romanului-fluviu, pe care-l respinge ca «naturalist», Durrell a învățat de la Marcel Proust (1873—1923) cum se leagă între ele un șir lung de portrete, printr-o autobiografie în același timp subtilă și ingenuă, împrumutînd din tehnica duzinei de volume pornite *În căutarea timpului pierdut*, felul cum se explorează resorturile intime ale unui personaj prin «înșurubare» în vrile succesive, și stilul în care se poate reda o nuanță mai exactă prin juxtapunerea tușelor de pastă colorată. Și nu s-a putut împiedica (pe linia *Cărții negre*), să continue a-l urma pe James Joyce (1882—1941) în jungla calcidoscopică de amănunte și de simboluri ce vor să reproducă, într-un timp simultan, mersul dezordonat al gândurilor personajelor din *Ulyse* (1922), descrierea unei zile din viața a trei dublinezi ce-și irotesc puterile într-o lume fără sens și fără ieșire. Noul roman francez (*la nouvelle vague*) a luat tot de la Joyce ideea falsă că reproducerea mecanică a gândurilor și faptelor eroilor, acumularea lor cantitativă, contribuie mai bine la înțelegerea și explicarea realității decât reușește romanul realist tradițional.

Primele trei volume ale tetralogiei dezvoltă teme abordate în proza și poezia sa anterioară și elaborează amintiri din voiajurile și experiențele lui personale și literare, după rețeta sa: narațiunea nu progresează pe drumul obișnuit al romanului, ci pe înfățișarea tridimensională a unui prezent continuu. Al patrulea volum (*Clea*), apărut ceva mai târziu și care vrea să reprezinte timpul, constituie ceea ce se cheamă o *urmă* a acțiunii din primele trei, la modul obiectiv. Această metodă de organizare a materialului epic nu datorează nimic, nici lui Proust și nici lui Joyce, care ilustrează — după părerea lui Durrell — noțiunea de «durată» bergsoniană și nu pe aceea de «spațiu-timp» propusă de tetralogia sa. (Dacă acest punct de vedere, în legătură cu Bergson, se poate aplica la Proust, el nu se aplică de loc la Joyce.) Mult așteptata *Clea* s-a dovedit însă a fi numai o carte bine scrisă, într-un stil neovictorian (adică tocmai pe drumul îndelung bătut al epicei romanțioase și al melodramei britanice), doar cu o tehnică mai subtilă și mai complicată.

Problema creației personale joacă un rol important în concepția artistică a romancierului. O serie de situații și de caractere, de peisaje și formulări poetice din *continuum*-ul său se găsesc într-adevăr în lucrările de mai înainte, dar aci se prezintă îmbogățite și umanizate. Cele mai bune descrieri de natură ale sale din trecut nu se pot compara, de pildă, cu tabloul, în același timp delicat și grandios, al partidei de pescuit pe lacul Mareotis, cu care începe *Mountolive*, unde detaliile vizuale se întrepătrund și se confundă cu senzațiile participanților, cu valorile metaforice ale paletelor pictorului și cu încărcătura, uneori prețioasă și obscură, pur ornamentală, de simboluri verbale, care revărsîndu-se în lirismul poeziei neohellenice, încearcă să-i imite și rafinamentul. Sînt pasaje unde memoria și imaginația iau parte la spectacolul prezent, ca în cele mai bune cărți de călătorie, reamintînd în special tonul și stilul lui Kazantzakis, a cărui *Odisse* (1938) i-a stîmrit o mare admirație.

Tetralogia lui Durrell este o carte de călătorii, despre Alexandria și despre alte locuri, dar el luptă neconștient împotriva obsesiei locului, încercînd pretu-

tindenți să descopere viața din mediul înconjurător și în primul rând pe sine, naratorul, într-o alternanță infinită de introspecții și retrospecții. Cu toate acestea romancierul nu se poate desprinde, într-o direcție, sau alta, de antagonismul ce decurge din întreg materialul de viață al cărții sale, de dorința de a nu se supune la viața istorică a mediului și de a pătrunde totuși în această viață, ca « un poet al conștiinței istorice a peisajului », cum spune în *Justine*, ca un scriitor realist. Această duplicitate se datorește, după părerea noastră, snobismului intelectual al scriitorului care ținând neapărat să înoveze în arta romanului, nu reușește decât să-și aplice, în mod deliberat, unele procedee, lesne de interceptat. De pildă, eliminarea voită a tensiunii dramatice: el relatează deseori sfârșitul unui episod și pe urmă revine îndelung asupra premiselor. Cititorul știe că cutare personaj a murit, apoi i se povestește aventura. Ca într-un roman polișt care începe prin a dezvălui cine e asasinul. Durrell se opune vizibil, cu o ironie disprețuitoare, procedeele romanului tradițional, fără a izbuti să se desprindă definitiv de ele. Efortul acesta reiese și din combinația multicoloră, dar nu mai puțin hibridă, a vocabularului său, care reunește prețiozitatea cu argoul, ca în teatrul elizabetan și limbajul naratorului romantic, cu al blazării eseistului și cronicarului monden (uneori cu « seriozitatea » cafenelei literare dintre cele două războaie, pasionată de psihanaliza lui Freud și de D. H. Lawrence, alteori cu umorul fin cu care ridiculizează culisele Foreign Office-ului). Originalitatea lui decurge și din practica acestui vocabular, fiindcă repovestirea unei scene (procedeu frecvent în *Quartetul Alexandria*) într-un limbaj diferit de versiunea anterioară aruncă implicit o altă lumină asupra ei. Această ambiguitate devine însă obositoare și pînă la urmă cititorul are impresia că s-a lăsat antrenat într-un joc de societate.

Lawrence Durrell este un practician deliberat al ambiguității și al eclecticismului. Imensa masă de cuvinte cu care forțează atenția cititorului (și admirația lui, în unele tablouri) nu-i dă și senzația de trăinicie. Terenul structurii alunecă. În linii mari, arhitectura *Quartetului* e bine gândită. Ideea imaginii în trei oglinzi e seducătoare și nu contravine adevărului psihologic, pentru că viața este multilaterală. Defectul fundamental, de structură, al romanului durrellian constă în faptul că autorul creează aceste multiple imagini prin *întreruperea* uneia integrale și că « lăsînd deschis » drumul pentru făurirea încă a altor imagini viitoare, — la fel de parțiale și de subiective — nici măcar nu intenționează să obțină un adevăr deplin, ci doar să se joace de-a adevărul.

Analizînd mai atent tehnica prin care romancierul vrea să devină atemporal, să înfrîngă legea succesiunii evenimentelor din romanul tradițional, cititorul observă « trucurile » subtile ale autorului. Mai întîi, stabilirea întregului centru de greutate al cărții asupra unui loc convențional și dotarea lui cu cele mai neprevăzute însușiri, apoi reducerea cronologiei la formulări înecate în termeni de speculație intelectuală care să lase impresia că timpul stă pe loc: « o, acele ierni... » sau « vara mediteraneană mi se întinde dinainte ca... » Scriitorul nu-i dă răgaz personajului să evolueze în timpul lui, al personajului, ci-l aduce la sine, ca să-l « redescopere », la timpul naratorului care modifică timpul cînd s-a întîmplat acțiunea, fără a-i modifica și locul, care e stătător. Această stare ambiguă e alimentată prin o serie de alte procedee prin câteva artificii în prezen-

tarea intrigii. Unul dintre ele e povestirea de la coadă spre cap, menită a satisface curiozitatea cititorului și a-i crea doar nevoia să știe *cum* s-a întâmplat evenimentul și nu *cînd* s-a întâmplat. Altul se aplică atunci cînd situația cere imperios o asemenea lămurire, fără de care și-ar pierde sensul; atunci autorul intervine brusc cu o descriere a locului, în momentul respectiv, pictată în contrast cu culorile aceluiși peisaj și efectele lui emoționale din momentul întîmplării povestite, sau invers: « Dar pentru a merge mai departe, trebuie să reviu în urmă; nu pentru că tot ce am scris despre ei ar minți, departe de asta. Totuși, pe cînd scriam, nu dispuneam de totalitatea faptelor. Tabloul pe care-l pictam nu era

decît provizoriu — cum se reconstituie tabloul unei civilizaţii pierdute pornind de la nişte cioburi de oale, de la o inscripţie pe o lespede, o amuletă, câteva oseminte: omenesţi, o mască mortuară, de aur, cu un suris înşepenit ». Ca să folosim o imagine scumpă autorului, această tehnică seamănă cu pulsul mării: flux-reflux. Naraţiunea începe la timpul prezent, pe urmă se retrage în meditaţie, amestecîndu-se cu amintirea care-i ataşează incidente din altă parte, apoi revine la asaltul prezentului, cu o încărcătură de adevăr şi speculaţie, de real şi ireal, care dă cititorului sentimentul artificial că eroii n-au o existenţă determinată şi că zeişa cugetului îşi trimite poruncile de pe un alt tărîm. Caracterul

FOTOGRAFIE DE S. NICOLAIDE

limbii engleze e prielnic efectelor acestei atemporalități și le evidențiază „subtilitatea”. Ambiguitatea ascunde, la fel de savant, și unele goluri de arhitectură, pentru că durata volumului *Mountolive* (cel mai « cronologic » dintre primele trei) depășește cu mult cadrul calendaristic din *Justine* și *Balthazar*.

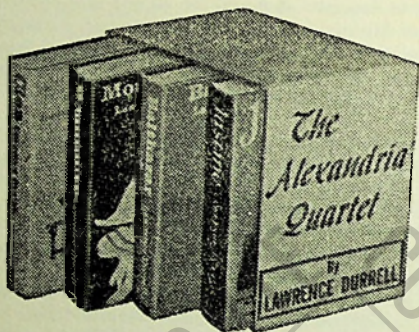
Un alt procedeu ni se dezvăluie în funcția naratorului. Cel din *Justine* și *Balthazar* devine un personaj în *Mountolive* și își reia atributele în *Clea*. Totuși naratorul inițial nu se confundă cu autorul cărții care menține față de el o oarecare distanțare. Biografia lui Durrell (cariera diplomatică, Grecia, etc.) și faptul însuși că naratorul e un scriitor, cu păreri asemănătoare celor ale autorului, acordă romanului o aură autobiografică; însă declarațiile ferme ale scriitorului îl separă și îl apropie de Darley și de Pursewarden, în egală măsură; eul autorului (englezii scriu Eu cu majusculă) rămîne o creație hibridă la confluența unor biografii romanțate, străin, pe-alocuri, de amîndouă, ca un dirijor nevăzut. Păstrarea unor personaje dinadins în vag e un procedeu utilizat în majoritatea romanelor sale și de Faulkner a cărui tehnică constă în a evita cît mai des citarea numelor eroilor, amestecată cu schimbarea timpurilor și a locului acțiunii fără o rațiune vizibilă. În *Era bănuțelii* Nathalie Sarraute, reprezentanta « noului val », observă că această tehnică obligă cititorul să acorde o mai mare atenție lecturii și în consecință să pătrundă mai bine psihologia personajelor. Procedul se complică atunci cînd fiecare personaj dispune de o viziune deformată, proprie, despre ceilalți, ca în comediiile « à facettes » ale lui Marivaux; dar în cazul *Quartetului* marelui număr de situații descrise de un mare număr de personaje exprimă, în ultimă instanță, experiența spirituală a unui singur erou, marionetistul. Acesta își minuieste personajele dinaintea unei oglinzi (oglinzile joacă un rol important în mersul acțiunii cărților sale), într-un univers vizual copleșit de prezenta cetății fabuloase care scuza totul și nu uită nimic. Acolo unde minuiitorul nu triumfă deplin asupra creaturilor lui, acolo unde acestea trădează rigiditatea sforilor invizibile ce le dirijează umbrele, e raportul *personal* dintre ele.

Această slăbiciune a creației epice a lui Durrell se agravează prin pretenția autorului de a proceda la o investigație în amorul modern, pentru că autorul presupune raporturi personale în primul rînd. El poate reține din Freud concepția acestuia despre explicarea oricărei relații dintre oameni prin sexualitate și-l poate completa cu tot ce a însemnat pentru « eliberarea » romanului englez din carapacea victoriană, D. H. Lawrence. Dar nici naratorul și nici eroii săi nu reușesc să stabilească între ei relații multilaterale, verosimile, omenești, ci niște ecuații care nu servesc decît confortului intelectual și demisiei. Amintirea voiajului lor sentimental își lasă impresia că răsfoiești un pașaport străin, de mult expirat, dintre filele căruia vocea Justinei explică: « sîntem copiii voiajului nostru; el ne impune conduita și chiar gîndurile noastre, în măsura în care ele îl reflectă, în care se armonizează cu el »... la care, din *Balthazar*, îi replică Pursewarden (sau autorul?): « conștient de toate discordiile, de toate calamitățile care sînt în natura omului, acesta nu poate face nimic ca să-și prevină semenii la timp ca să-i salveze; ar fi inutil, căci oamenii sînt instrumentele deliberate ale propriei lor nenorociri; tot ce artistul poate proclama de urgență, este: *reflectă și plînge!* », apoi Darley, naratorul, enunță: « dacă Justine m-a

înțeles mai târziu, a trebuit să descopere că pentru toți cei care simt profund și care au conștiința inextricabilului labirint al cugetului omenesc, nu există decît un singur răspuns posibil: o tandreță ironică și tăcerea »... și Melissa, răspunzînd unui amant trecător: « cum mă apăr de singurătate? Domnule, am devenit singurătatea însăși! »... Iată destinul umanității durrelliene, al relației sale umanități.

Tehnica scriitorului reușește într-un ultim tur de forță, să lege *Clea*, finalul tetralogiei, de celelalte volume, printr-un joc savant al episoadelor și în special prin retușarea, în reveniri, a scenelor de dragoste. Orașul arab își păstrează farmecul său pestriț. Descrierile însă nu mai cedează ornamentației și lîncezelii, ca în cele precedente, pe măsură ce latura atemporală a povestirii face loc marcării treptate a timpului. Realitatea vie joacă un rol mai important, atît în amintire, cit și în timpul prezent, fapta ia locul reflectării faptelor. Tensiunea dramatică, atent ocrotită mai înainte, se face simțită, prin mijloacele cele mai simple și acțiunea intră în ordinea cronologică. Pentru menținerea atmosferei însă, se simte sporirea griji scriitorului față de sugestivitatea stilului; mediul înconjurător, perceput mai înainte cu precădere pe retină, se îmbogățește cu senzațiile auditive; alexandristmul lui Cavafis dobîndește ritmul modern al notației prompte, surprinzătoare. Războiul a tulburat apa stătătoare a cetății: « Războiul acesta se lăsase pe nesimțite asupra noastră, deasupra valurilor; treptat, așa cum se adună norii de la un capăt la altul al orizontului. Numai că nu-și deslănțuise încă urgia. Doar vuietul lui depărtat făcea inimile să tresară de speranțe și spaima contradictorii. La un moment dat părusc a prevesti sfîrșitul lumii așa zise civilizate, dar așteptarea aceasta nu întîrziase a se dovedi zadarnică. Nu, de bună seamă că avea să însemne, ca de fiecare dată, doar sfîrșitul bunătății, al securității și al măsurii; pentru artist, de bună seamă sfîrșitul speranțelor, visărilor, bucuriei. Pe lîngă aceasta, tot ceea ce încă însemna condiție umană avea să-și afle confirmarea, amplificîndu-se; poate chiar, o anume sinceritate începea să-și facă loc dincolo de speranțe, știut fiind că moartea accentuează toate tensiunile și nu ne mai îngăduie să ne mulțumim cu jumătățile de adevăr cu care sîntem obișnuiți să trăim în timpuri normale. »

Numeroase remarce directe despre grozăviile războiului, despre eroismul unora și despre lășitatea confortabilă a altora, se pot citi în asemenea pagini în care pitorescul și meditația filozofică se reunesc ca să omagieze năzuința oamenilor spre pace și fericire. Însă, în aceeași măsură, despozbobit de verbiajul « artistic » suma de naivități și de absurdități a « teoreticianului » Durrell se dezvoltă într-o mai tristă goliciune; nici psiholog și nici estetician, scriitorul englez se aplică la o fenomenologie eclectică, mai neserioasă ca oricînd. Însăși « investigația » sa în tainele iubirii capătă această pecete, fiindcă, dacă în cazul tinerei evreice isterice și amoroale Justine, se putea deda la speculații psihanalitice a căror comentare ironică (de către un al doilea personaj, sau un terț) conserva misterul (artificial) asupra eroinei sale, descriînd-o pe Clea, ca pe o imagine ideală a eternului feminin, tot în termenii identității dintre sex și amor, formula marionetistului devine derizorie, chiar reconstituită în ecuația: sex-plus-amor-egal-cunoaștere-poetică. Cîteva iubiri « poetice », deși nerealizate,

se dispensează de amintirile din Sade și Laclos profesate cu inutilă exagerare în volumele precedente.

Din punct de vedere artistic, *Clea* reînnoiește viziunea romantică, — negată « teoretic » de autor —, în opera romancierului, prin mijloace care se deosebesc structural de « noul roman » european, raliindu-l, printr-o ciudată renunțare la origina-

litate, 'prozei engleze dintre cele două războaie reprezentată de D. H. Lawrence, autorul *Doamnei Chatterly*, pe care critica mai nouă din patria lui îl reabilitează.

În limba engleză, cuvîntul iubire (*love*) are patru litere; cheia cifrică a cărții *The Alexandria Quartet* vrea să fie darul Afroditei: Pursewarden și Liza, Darley și Melissa, Mountolive și Leila, Nessim și Justine. . . , cite perechi atitea drame. Și Clea, eroina volumului al patrulea, a avut și a pricinuit iubiri nerealizate. Amorul ei cu Darley, ultima dimensiune a *continuum*-ului final, nedisimulat autobiografic, presupune un sfîrșit fericit, dar nu într-un *timp regăsit* , ci într-un *timp eliberat* de fantomele trecutului. Eliberat de ele, pentru că în ciuda resemnării maladive a scriitorului (reeditînd parcă înadins remarca reacționară a lui Nietzsche despre Dostoievski: « mi se pare că nu poți fi artist fără să fii bolnav »; și a lui Novalis: « boala, ca și moartea, pot deveni o plăcere pentru om »), el presimte că viața se curăță de impurități și se schimbă prin puterea adevărului (în *Clea*, scriitorul remarcă « metamorfoza provocată de baia acidă a adevărului »). Cartea lui adevărată, noul edificiu ce se va înălța pe ruinele labirintului cu patru etaje, va începe, detașat de trecut, cu vorbele prozei milenare: « a fost odată ». Și Durrell își pune concluziile, în ultimele rînduri ale cvartetului său: « sînt vorbele care vestesc simplu că un artist s-a maturizat. Și simt că universul întreg îmi face cu ochiul un semn prietenesc ». Dar ideea (iarăși « filozofică ») a acestei încheieri, susținînd în vag că plenitudinea realizării omului pe pămînt își află « refugiul » în împăcarea iubirii cu arta, departe de frămîntările oamenilor, și că dosarul rămîne « deschis », pune sub semnul întrebării maturitatea autentică a artistului și îl mîhneste pe cititorul care vede irosindu-se într-un pămînt sterp, în virtuozități formale, sămînța unui interesant talent contemporan.

de vorbă cu:

VALERI PETROV
ANDRÉ LHOTE
WALTER LOWENFELS

Valeri Petrov, cunoscutul poet bulgar, laureat al premiului de stat pe anul 1960, pentru poemul *Toamna împăcării*, s-a născut în 1920, în familia unor intelectuali cu convingeri profund democratice. A terminat facultatea de medicină la Sofia. Încă din timpul studiilor s-a alăturat mișcării comuniste, debutând cu versuri publicate în revista « Izkusstvo i kritika ». După eliberare, colaborează activ la radio și în presă, e corespondent militar în timpul războiului, participă la fondarea revistei satirice *Stărsel*, petrece patru ani în Italia într-o misiune diplomatică, făcând dese călătorii în tot acest timp. Actualmente lucrează ca redactor la secția de scenarii a cinematografilei, și ca șef al Secției de Poezie la editura « Bălgarski pisatel ». Operele sale mai însemnate sînt reprezentate de: *Versuri*, *Acolo în Apus*, *Zilele pe care le trăim*, *Într-o toamnă blîndă*; însemnările de călătorie: *Cartea despre China*; scenariile de film: *Punctul unu pe ordinea de zi*, *Pe mica insulă*, *Prima lecție*, *Soarele și umbra*; și piesa: *Cînd dansează trandafirii*.

Cunoscutul poet bulgar ne-a răspuns la cîteva întrebări:

— Care sînt ultimele dumneavoastră opere și la ce lucrați acum?

V.P.: Ultima mea lucrare mai amplă în domeniul poeziei este poemul « Într-o toamnă blîndă », o încercare de autoanaliză

lirică. Spun «încercare», deoarece îmi amintesc de o idee a lui Konrad, care suna cam așa: «Omul nu poate să-și dea seama de toate vicleniile la care recurge pentru a nu se cunoaște pe sine însuși». Totuși, sinceritatea, înfățișarea multor zone pe care până nu de mult le-am evitat, a fost lucrul principal care m-a pasionat și se pare că a corespuns și gustului cititorilor noștri de poezie.

Am început această lucrare cu convingerea că scriu despre mine, în sensul că mă descopăr pe mine și scriu numai pentru a satisface o nevoie personală. Dar am greșit de două ori, deoarece s-a văzut că ceea ce am spus despre mine, se referă la o generație întreagă, și în al doilea rând, tocmai din această cauză versurile cereau un cititor. Atunci am introdus pe lângă tema socială abordată de la început, noi teme profund personale și omenești. Poemul a plăcut, lucru care m-a bucurat mult, deoarece apărea după o perioadă destul de lungă de tăcere.

În aceeași perioadă am scris și prima mea piesă «Cînd dansează trandafirii» care ascunde sub titlul său (destul de sentimental) un dialog între tinerețe și bătrînețe, între viața trăită împreună cu oamenii, și cea trăită numai cu sine, călătoria cu trenul viitorului și vârtejul din centrifuga trăirii intime. Dialogul are loc între un bătrîn, care își îngrijește grădina cu trandafiri, și un tînăr care a încercat să-i taie în timpul nopții. Discutînd, pe drum spre secția de miliție, cei doi își relatează mici întâmplări din viață, care se încadrează ca un mozaic în compoziția piesei. Această piesă scrisă în proză și versuri, cuprinde elemente contradictorii — și toate acestea au întîrziat punerea ei în scenă la noi. (Printr-un paradox, noi care luptăm împotriva formalismului, procedăm de multe ori în mod net formalist, și anume în analiză acordăm formei o însemnătate deosebită și nu apreciem suficient conținutul.) Într-un fel sau altul, piesa a fost bine primită în provincie, a avut succes în străinătate și este în pregătire în această regiune la Sofia. Numai să fie într-un «ceas bun». «Într-un час bun» este și urarea pentru o altă operă a mea: scenariul filmului «Soarele și umbra» film a cărui turnare s-a încheiat astă-vară pe litoralul Mării Negre. Este un poem cinematografic, care înfățișează iubirea însoțită între doi tineri din Răsărit și Apus, umbră de îndepărtate ciuperce atomice; filmul lansează o chemare împotriva războiului. Prin faptul că are numai două personaje și prin soluțiile sale poetice, acesta reprezintă o experiență în cinematografia noastră. De altfel, este cel de al treilea film pe care îl elaborez

împreună cu tinărul și talentatul regizor Ranghel Valceanov și am motive să cred în valoarea lui.

— Dar proiectele?...

V.P.: Acum, după ce am vorbit atît de mult despre ce am făcut, permiteți-mi să fiu cît se poate de laconic asupra celor în proiect, asupra unor versuri noi. Din păcate nu sînt întotdeauna mulțumit de ele. Îmi voi permite să citez aci o poezie proprie cît se poate de scurtă. Ea este intitulată « Vîntul »:

*Eu scriam. El a intrat. A citit foile
Și a ieșit din nou, trîntind ușa.*

Cînd vîntul, cînd eu trîntesc ușa biroului meu, nemulțumit de ceea ce am scris, căutînd ceea ce căutam cu toții toată viața.

— Care este părerea dumneavoastră despre literatura bulgară nouă?

V.P.: Aș vrea să limitez puțin întrebarea la domeniul pe care-l cunosc mai bine: poezia Mai ales că în ultimul timp poezia noastră s-a dezvoltat impetuos. Se înțelege, și în anii trecuți noi am avut unele succese poetice, dar după părerea mea am vorbit prea mult de ele și prea puțin despre acel vâl cenușiu care a trecut peste producția tuturor poezilor noștri și într-o măsură sau alta a făcut să pălească strălucirea și originalitatea ei. Acest fenomen este desigur cunoscut și de colegii noștri romîni. Fiecare dintre noi a încercat sentimentul de nemulțumire în fața lucrărilor confrăților săi, înțelegînd că și el însuși poate că nu constituie o excepție de la regula generală. Schema — acel mediu ideal pentru dezvoltarea mediocrității egala talentul cu atalentul. Repet, acum au apărut la noi lucrări interesante. Este îmbucurător faptul că la acest fenomen participă poeți din toate generațiile. Astfel generația mai vîrstnică — așa numiții « poeți ai deceniului al treilea », au dat acum lucrări ca: volumul lui Nikola Furnadjiev *Am mers pe drumurile tale*, ciclul *Norii* de Hristo Radevski, noile versuri lirice de *Elisabeta Bagrieana*, *Cosașul se întoarce de la cosit* de Dimităr Pantelev. Generația noastră — mijlocie — a dat de asemenea creații noi care demonstrează că ea nu a pierdut trăsăturile poetice originale, care au făcut atît de interesantă apariția sa pe arena literară în anii dinaintea și din timpul războiului. Indiscutabil, ne bucurăm de dezvoltarea lui Alexandăr Gherov. Un aport prețios în lirica noastră l-au constituit noile cicluri de versuri semnate de Veselin Hancev, versurile și poemele lui Bojdoz Bojilov, cartea lui Radoi Raliu; *Sentimente neprevăzute* —

ciclul cel mai prețios din culegerea de versuri *Pînă mîine* de Blaga Dimitrova. De asemenea, se remarcă și recente manifestări ale generației tinere și mai ales a celei foarte tinere, care-și relevă tot mai clar profilul poetic. Într-un cuvînt, poezia noastră contemporană pășește, în ultimii ani, într-un front unit, spre o artă ce izvorăște din inima creatorului și se adresează inimii cititorilor. Refuzînd să vorbească în numele unui «erou liric» perfect și ideal, dar artificial, poeții au început să vorbească în numele lor propriu. Expunîndu-și prin confesiuni lirice frămîntările lor intime, poeții noștri nu numai că nu s-au îndepărtat de la ideologia societății noastre, dar au devenit exponenții și propagandiștii ei remarcabili. Poezia noastră în manifestările sale cele mai bune, devenind mai personală, a devenit mai socială. Această fuziune organică a caracterului intim cu cel de partid, despre care vorbim atît de des, a devenit o realitate și aceasta ne bucură. Desigur nu este necesar să precizez că aceste semne îmbucurătoare, care au apărut concomitent la mai multe generații, nu sînt întîmplătoare, ele își au rădăcinile în primenirea climei din viața noastră culturală din ultimii ani. Mai mult decît celelalte genuri, poezia a manifestat o scădere a tensiunii emoționale în primii ani ai cultului personalității. Acum însă, ea întrece celelalte genuri. Și acest fenomen este cît se poate de natural. Se înțelege însă că noi așteptăm încă multe de la poezie, genul care poate reflecta și însufleți marea construcție socialistă a țării și a omului de la noi.

— Am dori să aflăm mai mult despre preocupările poezilor tineri...

V.P.: Pentru că am vorbit de așteptări, gîndurile mele se îndreaptă către cei tineri. Asupra acestei teme, trebuie să se vorbească desigur cu multă atenție, deoarece îi cunoaștem destul de puțin pe cei tineri. După cum fiecare își cunoaște orașul prin prisma cartierului în care locuiește, tot astfel poetul vede întotdeauna panorama poeziei contemporane lui din punctul de vedere al generației sale. Faptul care i se pare cel mai important și chiar primordial, de cele mai multe ori nu este astfel. Mi s-a întîmplat o dată să călătoresc în tren cu un tînăr care, fără să mă cunoască, mi-a trasat un tablou al tinerei noastre poezii, la care nici n-am visat. Și acei pe care-i consideram tinere mlădite erau aproape de clasicii deja depășiți. Dar unde vom fi atunci noi, «adevărații clasici» — m-am întrebat. Lăsînd însă gluma la o parte, aș dori totuși să cunosc mai bine acest «trib tînăr, necunoscut», cum spunea clasicul fără ghilimele. Aceasta datorită numai faptului

că cu toate greșelile și lipsurile sale, el este tânăr, indică viitorul. Se înțelege că și reprezentanților lui li se întâmplă să greșească și atunci noi trebuie să-i ajutăm cu atenție și tact. Într-o cunoscută poezie bulgară, tatăl se adresează urmașului său cu următoarele cuvinte:

*Fiul meu, speranța mea dragă,
bucurie în griji, griji în bucurie.*

Parcă ar fi cuvinte referitoare la poezii noștri mai tineri. Cu ce ne îngrijorează ei? Prin aceea că uneori, reacționând la unele lipsuri care mai există astăzi în societatea noastră, unii din ei, în graba lor tinerească, generalizează fals datorită lipsei lor de experiență directă în lupta de clasă, în luptele din timpul fascismului, lucruri pe care alte generații le cunosc. Faptul că unii dintre ei împrumută nediferențiat exemplele străine fără simțul măsurii, fără un criteriu sigur, este un lucru scuzabil, ținând seama de tinerețea lor.

Dar, din moment ce acesta este un lucru de înțeles, scuzabil, înseamnă oare că griile nu mai sînt griji? Nu înseamnă, desigur. Dar mai important este faptul că tinerii sînt « o bucurie în griile noastre ». Bucurie — deoarece aceste lipsuri nu sînt generale și treptat sînt înfrînte; deoarece chiar și acestea sînt reversul unui lucru bun; unui sentiment cetățenesc vigilant, a unei concepții care caută noul. Bucurie — deoarece tînăra noastră generație poetică a pășit unită, cu fermitate, pe drumul ideologiei noastre comuniste și nu se poate concepe în afara ei; deoarece versurile ei sînt îndreptate către schelele construcțiilor și mîinile constructorilor, deoarece ochii ei sînt plini de ură față de orînduirea socială a exploatării și robiei. Și, în sfîrșit, pentru că sînt talentați. Și aci aș vrea totuși să amintesc cîteva nume: *Liubomir Levcev, Damian Damianov, Slav Hristov Karaslavov, Vladimir Bașev, Konstantin Pavlov*. Dar mai sînt și alții care de asemenea promit mult.

— Care este atitudinea dumneavoastră față de drumul actual al literaturii universale?

V.P.: Și aci aș dori să mă limitez la domeniul meu. Gîndurile despre generația noastră tînăra se leagă de drumul poeziei în general. Cu toții știm că lumea poeziei este împărțită astăzi în două emisfere poetice, în două moduri de lucru asupra poeziei. În plus, mulți creatori care sînt « ai noștri » sau apropiați de noi, « angajați » cum se spune în Apus, aparțin acestui mod de a face

poezie străin de al nostru și care în Apus este precumpănitor. Deseori m-am lovit de următorul fenomen: poeții progresiști apuseni nu acceptă poetica noastră, mai mult sau mai puțin apropiată de cea clasică. Pentru ei aceasta sună puțin arhaic, demodat și ei continuă să traducă poeziile noastre într-o formă mai liberă, aproape în proză. Pe de altă parte, deseori operele lor nu ne satisfac pe deplin, datorită — așa zice eu — caracterului amorf al formei. Ni se pare că dacă același conținut ar fi turnat într-o altă modalitate, s-ar obține un rezultat mai strălucitor și noi ne simțim ademeniți, în aceste cazuri, să traducem poezia în felul nostru. Dar problema este nu numai modalitatea. Ceva mult mai substanțial deosebește cele două moduri de exprimare, ceva ce atinge fondul procesului poetic, gândirea poetică, limbajul poetic, în sensul larg al cuvântului. Pe de altă parte, prietenii noștri sînt de părere că noi povestim prea multe și de multe ori spunem totul. De partea noastră li se impută « sărirea etapelor », faptul că ei năzuiesc spre o « poezie pentru inițiați », care dă prea puțină hrană unui cititor mijlociu. Deosebirea este cîteodată atît de profundă, încît între poeții, confrăți în idei, nu se poate stabili un adevărat contact poetic.

Cine va avea dreptate? Noi vom apărea învechiți, sau ei au să se simtă ruși de cititori? Sau și noi, și ei, vom avea dreptate — fiecare pe fundalul său de trăsături naționale, de bază istorică și socială, de tradiții literare? Sau se va ajunge treptat la o anumită apropiere a acestor două moduri de a face poezie? Acest lucru nu mi se pare imposibil, unii poeți de la noi manifestă o atracție pentru forme mult mai libere, spre sintagme și figuri de stil mai noi, care le face opera mult mai strălucitoare, iar între poeții progresiști din Apus există de asemenea simptomele unei anumite legături cu tradițiile naționale corespunzătoare, fapt care duce și la o legătură mai strînsă cu cititorii. Eu însumi n-am reușit pînă acum să trădez versul clasic și am tîns întotdeauna spre o claritate maximă, dar urmăresc cu mare interes căutările, schimbările în limbajul poeziei. Astfel, pentru a da un exemplu dintre cele mai cunoscute, apreciind mult, de pildă, pe Tvardovski, încerc un puternic interes față de tot ce face un Leonid Martinov. Și, pe de altă parte, recunoscîndu-l pe Eluard, mă simt mai aproape de mai accesibilul Jacques Prevert. Iar între Martinov și Prevert, de exemplu, există multe puncte comune. Poate, cred eu, treptat marea deosebire se va șterge și vom obține o limbă modernă și accesibilă a poeziei noastre progresiste.

ANDRÉ LHOTE

Pictorul francez André Lhote, care a încetat din viață luna trecută era președinte de onoare al Asociației internaționale a pictorilor, sculptorilor și gravurilor, în cadrul U.N.E.S.C.O. Cel ce urmăresc îndeaproape problemele artei știu că acest pictor și important critic contemporan e autorul lui *Parlons peinture*, *La peinture, le cœur et l'esprit*, *Peinture d'abord*, *La peinture libérée*, al unui substanțial volum despre pictura egipteană, precum și a două *Tratate*, unul despre peisaj și celălalt despre figură. În 1936, Lhote participa la dezbaterile inițiate de Aragon în jurul problemelor realismului și publicate în revista *Commune*, iar mai târziu, în volumul *La querelle du réalisme*, se manifesta hotărât pentru prezența artistului în actualitate și pentru promovarea imaginii umane în opera acestuia. Deseori i-am întâlnit numele în *Les lettres françaises*, sprijinind cu autoritatea pe care și-a câștigat-o pozițiile umaniste ale artei; el a fost întotdeauna partizanul artei figurative, al picturii cu subiect, în favoarea căreia a militat ani îndelungași. Publicăm interviu-ul acordat, anul trecut, unui critic de artă român.

În după amiaza în care am urcat treptele ce duc la etajul al treilea al clădirii din rue Boulard unde André Lhote locuia într-un modest apartament cu odăi supraîncărcate de obiecte de artă neagră (un adevărat muzeu!), nu mă așteptam să fiu primit imediat. Eram sigur că, în preajma week-end-ului, maestrul, conformându-se tradiției fiecărui bun parizian, a evadat din metropolă. Intenționeam numai să-i las o scrisoare spre a lua mai târziu legătura cu dînsul. Dar, spre norocul meu, Lhote mai era la Paris. M-a primit imediat, amabil și neprotocolar, în ținuta lui obișnuită de casă, dispus să-și întreprună activitatea (lucra la corectura unui articol) și să-mi întîmpine, cu toată bunăvoința, curiozitatea:

A.L.: Profită, nu se știe cînd vei mai reuși să mă prinzi liber.

Așadar, am intrat în subiect fără introducere.

A.L.: Mă întrebi despre o orientare actuală a picturii pariziene? Nu există, dragă doamne, nici o orientare. Dezordinea e totală și haosul e complet! Fiecare face ce vrea, cu disprețul oricărei reguli, al oricărui control, și pretutindeni aproape domnește arbitrarul! Se pretinde că ar fi vorba de o revoluționare a artei. În realitate asistăm la un non-sens, o simplă modă, un capriciu absurd și snob. Impresionismul, da, a marcat la vremea lui o cotitură, a însemnat o revoluție artistică; ea a fecundat întreaga pictură care i-a urmat, a lăsat o moștenire. Dar ce să spunem despre ce se face acum? Unii vorbesc despre o descătușare a artei. Abstractismul și mai cu seamă tașismul de azi sînt în orice caz niște descătușări foarte dubioase. Despre ce «eliberare» poate fi vorba aici? Totul e dominat de ban, se aleargă nebunește după el. E o totală contradicție cu idealurile care-l călăuzesc pe artistul adevărat!

Conversația decurge firesc și simplu, eu abia încumetîndu-mă să îndrept din cînd în cînd atenția maestrului spre aspectele care mă interesează îndeosebi. Dînsul, dimpotrivă, impetuos, cu vioiciuni și vehemențe în rostire care-i contrazic vîrsta, dar fără emfază, fără inflexiuni retorice de magistru, ci doar însuflețit de convingerile sale nestrămutate.

A.L.: S-a introdus un fel de jargon sportiv în limbajul pictorilor. Artă a devenit o competiție, o goană deslănțuită după originalitate, după noutate cu orice preț! Dacă s-a ajuns pînă acolo încît Picasso să fie declarat un simplu *pompier*! Din clipa în care apare ceva nou, acest «nou» nici nu apucă bine să se impună atenției, că și este înlăturat și respins în favoarea unei noutăți și mai noi.

Îl surprind pe André Lhote rămas pe gînduri, cu un aer descumpănit. Nemulțumirea i se citește pe chip. Îl întreb:

— Vă referiți numai la artă abstractă?

A.L.: La artă abstractă, dar îndeosebi la ceea ce se practică acum; o pictură de pete aruncată la întîmplare, pure jocuri ale hazardului, combinații de pietricele, de bucăți de metal, de sîrme, puncte și virgule alăturate haotic, sau mai știu eu ce alte năzdrăvăanii! Să zicem că, de bine, de rău, pictura abstractă mai păstrează încă anumite elemente de pictură, de decorație, de echilibru. Acum însă e vorba de simple pete de culoare, parcele de ulei zvîrlite pe pînză cum se nimerește, scotînd nu știu ce efecte plastice, fără nici o rațiune. Izbucniri complet necontrolate. Mă uit la tablou și nu pricep nimic. Asta e artă? E un pur formalism. Rezultatul creației trebuie să fie tabloul, opera, dar punctul de plecare trebuie să rămînă obiectul, realitatea.

— Cum vă explicați totuși ceea ce se întîmplă azi, «succesul» acestei arte?

A.L.: E vorba în primul rînd de o afacere comercială, de interese pur materiale. Indivizii din Texas cumpără cu nemiluita toate absurditățile, toate excentricitățile. E o adevărată năvală a americanismului. Ori, se pare că americanii au — în ce privește artă plastică — daruri spirituale foarte reduse. Ceea ce promovează ei înseamnă o demisie totală de la artă. Du-te în anumite cartiere ale Parisului, în rue de Seine, în rue de l'Université, unde abundă pictura «tașistă» de care-ți vorbeam, și-ți vei da seama.

— Și nu vedeți nici o ieșire din acest impas? Încotro se îndreaptă tineretul?

A.L.: Tînăra generație e în mare majoritate coruptă. Vrea să cîștige bani, se pretează la orice. Francezii încearcă totuși să reziste, așa cum au rezistat în epoca barocului și a rococo-ului.

Bine înțeles, rococo-ul a avut un caracter, a însemnat artă, cu toate exagerările lui și cu toată decadența pe care a marcat-o.

— Totuși — încerc eu să precizez — dacă avem în vedere ce se numește azi « Școala de la Paris ». . .

A.L.: Artă pariziană de azi nu e propriu zis o artă franceză. Dacă cercetăm numele expozanților din cataloage, observăm că francezii sînt efectiv cei mai puțini. Noi ne integrăm în marea tradiție a spiritului latin, care pledează pentru ordine, pentru echilibru, pentru compoziție și construcție. Brâque, Matisse, Rouault, chiar și Picasso, continuă să fie latini, ca și Grommaire, ba chiar și Jacques Villon care e mai mult sau mai puțin un abstract. Villon e un mare colorist. Ceea ce face el sînt adesea niște game cromatice, niște solfegii foarte rafinate, uneori nici el însuși nu le ia în serios. E însă singurul care în genul său mai face totuși pictură. Nu-l poți compara cu ceilalți. Villon lucrează după natură, ceea ce nu e tot una cu elucubrațiile arbitrare ale insului oarecare din Texas. Cei-lalți, aproape toți veniți din Europa Centrală (am în vedere mai ales Germania, cu expresionismul ei adesea dezechilibrat, excesiv), se opun spiritului latin. Mi-aduc aminte și de dumneavoastră romîni. Au trecut mulți pe la mine. M-a impresionat întotdeauna temperamentul lor, simțul pentru culoare și ponderea.

— În general, artiștii noștri au fost și sînt ponderați. Receptivitatea publicului romînesc nu trece dincolo de imaginea realității. Noi ducem o luptă împotriva decadentismului. Promovăm în primul rînd compoziția tematică și tîndem spre o artă monumentală. Sperăm într-o renaștere a artei mari, adevărate.

A.L.: Atitudinea dumneavoastră e un semn bun. Personal sînt însă împotriva unei arte care propovăduiește. Retorismul alterează arta. De aceea nu sînt partizanul artei propagandistice.

— Socotiți *Dezastrele războiului*, *Capriciile*, *Execuțiile din noaptea de 3 mai*, de Goya, sau *Guernica*, de Picasso, simplă artă propagandistică?

A.L.: Ceea ce contează e să fii cu adevărat artist, indiferent ce temă ataci. Totul este s-o rezolvi cu talent, să creezi o operă valabilă. Atunci se poate face și artă cu conținut propagandistic. Dar trebuie să fie un artist autentic. Tablourile de Goya și Picasso, pe care le-ai citat, au însemnat pentru ei, fără îndoială, momente de mare inspirație.

O clipă, în fața unor pânze ale lui Lhote, discuția se abate de la obiectivul fixat. E vorba acum de geometrismul destul de pronunțat, identificabil în ele:

A.L.: La baza oricărei opere de artă trebuie să existe un proces de sintetizare, de abstragere și reducere la esențial. Natura trebuie exprimată, nu copiată. Repet, se pleacă de la realitate, dar se ajunge la tablou. Detest pictura fotografică. Ceea ce ne trebuie nu e nici artă abstractă, nici naturalismul fotografic, ci o reprezentare figurativă, care să recurgă la stil și să însemne o sinteză a realității.

— Nu distingeți în generația pictorilor maturi francezi câteva nume demne de o apreciere pozitivă?

A.L.: Bine înțeles. Artiști ca Pignon, Gischia, Lorjou (puțin cam expresionist, cam romantic) și încă alți cîțiva, care nu-mi vin acum în minte.

Am constatat deodată că trecuseră trei ceasuri de cînd stam de vorbă cu André Lhote. Nu puteam abuza de amabilitatea artistului și criticului care-și sacrificase timpul delucru. I-am mulțumit, și ne-am despărțit după ce ne-am strîns mîinile cu căldură.

RADU BOGDAN

W A L T E R L O W E N F E L S

Poetul american progresist Walter Lowenfels ne-a vizitat recent țara, ca răspuns la invitația Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Născut în 1897 la New York, debutează în ziaristică la începutul celui de al doilea deceniu al secolului nostru. Curînd după aceea se stabilește în Franța, unde creația sa suferă influența curentelor moderne, dar mai cu seamă înrîurirea lui Paul Eluard, de care-l va lega o mare prietenie. În răstimpul șederii sale în Franța (1920—1935), Lowenfels scrie poezii pentru revistele americane *Transition* și *Pagany*, precum și pentru alte publicații ale vremii. Scrie, apoi, poeme de largă respirație, pe care le publică într-un volum intitulat *Cîteva morți* (« Some Deaths »).

Întors în America, ia parte activă la mișcarea muncitorească din patria sa și la lupta pentru cucerirea drepturilor și libertăților cetățenești. Timp de 12 ani (1941—1953), lucrează în calitate de redactor șef al ziarului *Daily Worker* din Pennsylvania. În 1953 este victima unei înscenări și, conform legii Smith, este condamnat la închisoare pentru că ar fi sprijinit mișcarea de « răsturnare prin violență a guvernului ». Negăsindu-se nici un fel de dovezi, este eliberat după cîteva săptămîni de detenție.

În 1955, Lowenfels publică un volum de poezii cu titlul *Sonetele iubirii și libertății*; patru ani mai târziu tipărește ciclul *Voci americane*, care este urmat, după scurt timp, de o antologie intitulată *Cîntecul păcii*.

Cu prilejul unei întâlniri prietenești cu redacția noastră, Walter Lowenfels ne-a acordat interviul pe care îl publicăm mai jos.

— Mai înainte de a începe un schimb de opinii, vă rugăm să ne dați o lămurire de ordin... editorial. În ultima vreme există în Statele Unite un volum enorm de lucrări tipărite în «paperbacks». Ce reprezintă acest fenomen?

W.L.: E vorba de edițiile populare ale unor opere care au plăcut, sau plac marelui public. În Franța se numesc «livres de poche» — cărți de buzunar. Ele se trag în tiraje de masă (100.000—500.000 exemplare) și cuprind titluri clasice și contemporane, originale și traduceri. Cărțile sînt în general foarte scumpe, iar publicul nu-și permite luxul de a citi unele dintre ele la prima ediție și așteaptă să apară în «paperbacks». Marile edituri fac bune afaceri cu acestea.

— Spuneți-ne ceva despre genul dumneavoastră poetic. În ce școală literară s-ar încadra, sau cu ce altă poezie americană modernă seamănă.

W. L.: E greu să-mi pun singur etichete. Dar eu sînt și critic literar și voi încerca să vă răspund în această perspectivă. Preferințele mele se îndreaptă spre poezia directă, simplă, publicistică, dar elaborată cu multă grijă în simplitatea ei, în «proza» ei, dacă vreți. Cred că m-a influențat simpatia mea pentru W. Carlos Williams, unul dintre fruntașii poeziei noastre moderne, care se trage, la rîndul lui, din Whitman.

— Care este situația scriitorilor progresiști din Statele Unite? Ce posibilități de publicare au autorii de felul lui Albert Maltz, Lars Lawrence sau Lloyd L. Brown și cine sînt cititorii lor?

W. L.: Să întrebi numai de scriitorii progresiști înseamnă să nu apreciezi în mod corect situația noastră literară. Totuși, voi încerca să răspund. Scriitorii marxiști de felul celor menționați de dumneavoastră, cît și alții, trăiesc în condiții extrem de precare. Ei luptă pentru posibilitatea de a-și publica operele. De îndată ce reușesc să-și găsească un editor, pornesc la o altă luptă, mult mai grea, pentru a-și vinde cărțile publicate. Autorii de stînga sînt discreditați sau complet ignorați de cercurile literare oficiale. Avem puțin acces în cadrul campaniilor de reclamă. De aceea nu trebuie să vă mire faptul că scriitorii progresiști sînt nevoiți

să se angajeze în posturile cele mai diferite, începînd de la cel de redactor și terminînd cu cel de textier de reclame. Operele acelor autori care nu dețin funcții oficiale importante în sfera culturii, sînt, de sigur, supuse unei cenzuri suplimentare.

— Care sînt, după părerea dumneavoastră, scriitorii americani progresiști ale căror opere recente merită să fie traduse și publicate în afara granițelor S.U.A.?

W. L.: Toți, de fapt. Dar, mai ales, scriitori ca Philip Bonoski, Mitchell Wilson — dintre romanele căruia, două s-au și publicat în U.R.S.S. — Jannet Stevenson, Shirley Graham și mulți alții. De asemenea și cîțiva sociologi de felul lui C. W. Mills, care tocmai a scris o carte extraordinară despre Cuba. Prozatori valoroși sînt și Herbert Gold, Abraham Polonski și negreșit Alexander Saxton.

Dar să revenim la situația literară. Aș vrea să spun că sîntem martorii unei puternice efervescențe în acest domeniu. Un mare număr de poeți tineri și capabili, de dramaturgi și romancieri provoacă o serie de discuții interesante. Se vorbește de-a dreptul despre o « renaștere » literară, asemănătoare celei din 1920. Acum, de pildă, apar peste 200 de noi reviste ilustrate de dimensiuni modeste, precum și alte publicații lunare într-un tiraj ce variază între 300 și 5000 de exemplare, mai rar 10.000. În paginile lor se tipăresc lucrările tinerilor scriitori care se opun conștient creării de opere de circulație pur comercială, ca Kenneth Patchen. Mulți dintre ei, care deși se mai consideră « apolitici », s-au trezit în urma evenimentelor din Cuba, ca Allen Ginsberg. Protestul acestor literați este ce-i drept de natură emotivă și are un caracter spontan. În plus, aceste reviste, despre care vorbeam, cuprind și contribuții ale unor scriitori care simpatizează cu lupta pentru pace sau care chiar i s-au alăturat.

— Ați vorbit despre influența evenimentelor revoluționare din Cuba. Sub ce formă organizată s-a manifestat protestul intelectualilor mai sus menționați?

W. L.: Pot spune doar că s-au trimis mesaje de protest guvernului, mesaje ce purtau semnăturile unor scriitori renumiți, ale unor profesori și savanți. Demn de amintit este mai ales *Mărturisirea conștiinței*, în care, de curînd, și-au exprimat pentru prima oară convingerile peste o sută de pictori și artiști, care și ei s-au alăturat acestui protest.

— Pentru ca să ajungem și la sfera dumneavoastră de preocupări — poezia — ce ne puteți spune despre grupările și curente existente?

W. L.: Toate sînt reprezentate, începînd de la « academici » și terminînd cu « poezii populare ». O vîlvă deosebită au stîrnit așa numiții « *beat poets* », care prin teoria lipsei lor de idealuri și prin amărăciunea lor ne amintesc de « generația pierdută » a celui de al doilea deceniu al secolului nostru. Scrierile acestor poeți, ca de pildă, cele ale lui Ginsberg sau Ferlinghetti, apar într-un tiraj extrem de mare spre deosebire de cele ale altora, care respiră optimism. Ei au devenit într-o măsură atît de mare « favoriții » publicului, încît ne dăm seama că aici nu este vorba numai de poezie, ci și de o concepție despre viață. Acestor barzi ai negării vieții și lumii li se opune un număr considerabil de poeți progresiști, printre care se numără Tom MacRath, Don Gordon, Langston Hughes, Sarah Wright, care, asemenea romancierilor progresiști, au o rază de difuzare mai limitată. Printre discipolii lui Langston Hughes, adversari ai segregăției, se numără John Killens, Julien Mayfield, Oscar Brown și James Baldwin, tineri între 30 și 40 de ani.

— Care este volumul difuzării cărților de poezie?

W. L.: Dacă reușim să vindem 500—1000 exemplare, sîntem mulțumiți. Este un lucru puțin obișnuit să putem atinge cifra de 2.000 de exemplare. Iar cînd reușim să întrecem această cifră, atunci ne considerăm autorii unor « *best-sellers* ».

— Ați avut prilejul să faceți cunoștință direct cu « libertatea » americană, atunci cînd în 1953, pe baza legii Smith, ați fost acuzat împreună cu încă 110 intelectuali de a fi « răsîndit și sprijinit ideile răsturnării prin forță a guvernului ». Cum ați reușit să fiți achitat?

W. L.: În urma unui recurs la instanța superioară. După ce fuseseră contrclate cele 5.000.000 de cuvinte ale întregii mele opere, a trebuit să fiu achitat din lipsă de dovezi.

— Această lege mai este în vigoare?

W. L.: Nu, și da. De curînd a fost dizolvată pe baza legii mult mai severe — MacCarran.

— Care este, după părerea dumneavoastră, rolul scriitorilor în epoca pe care o trăim?

W. L.: Cea mai importantă sarcină a scriitorilor de pe ambele țărmuri ale Atlanticului este să colaboreze mai strîns decît pînă acum pentru a contribui la traducerea în viață a idealului nostru comun — formarea omului nou.

LITERATURA ÎN ARTE ȘI SPECTACOLE

HANS-RAINER JOHN

TEATRUL ÎN REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ

CIND vreun om de teatru pomeneste numele țării noastre se gîndește la Opera Comică, la Berliner Ensemble, la Deutsches Theater; i se ivesc în minte numele lui Brecht, Felsenstein, Langhoff. Căci de asemenea scene și de aceste nume nu sînt legate numai noțiunile de remarcabilă măiestrie și de inovare creatoare, ci ele înseamnă și răsunătoare succese și consacări internaționale. Și totuși teatrul nostru înseamnă mult mai mult. Și nu numai în ceea ce privește Berlin, Leipzig, Dresden și Weimar, ci chiar și dacă e vorba de Rostock, Halle și Karl-Marx-Stadt, de pildă. Și totuși mai trebuie spus ceva.

Mai trebuie să se știe că, seară de seară, cortina se ridică peste 87 de scene. Toate sînt scene ale teatrelor de stat, teatre bine inzestrate. În uriașa lor majoritate ele dispun de personal specializat, posedînd elemente capabile pentru operă, operetă, balet și, firește, în primul rînd pentru teatru. Media însumează 220 de colaboratori pentru fiecare teatru în parte. Repertoriul teatral își poate astfel îngădui să se prezinte cît mai divers, la nivelul cel mai exigent, cuprinzînd cel mai vast domeniu, putînd ajunge astfel să varieze zilnic. 51 dintre aceste teatre au fost fie înființate, fie renovate sau cu grijă îmbunătățite de către tînărul nostru stat. Statul contribuie în mod precis și regulat la acoperirea a două treimi din cheltuieli. Aceasta permite promovarea continuă a ansamblurilor de valoare cît și o planificare pe termene lungi, depășind cu mult stagiunea ce urmează întocmirii planului. Numai o treime a cheltuielilor este acoperită de banii spectatorului, deoarece prețul билетelor este destul de redus. Astfel oricine își poate îngădui să meargă la teatru. Țara numără aproximativ 17 milioane locuitori; atîți spectatori de teatru

au și fost înregistrați anual. Un spectator din patru locuiește la țară. El folosește fie autobuzul special cu destinația către cel mai apropiat oraș înzestrat cu un teatru, ori vizionează vreun ansamblu, în casa de cultură din apropiere în cadrul turneelor întreprinse în mod regulat.

Afară de aceasta, producția cinematografică este larg dezvoltată, televiziunea foarte răspândită și extrem de populară. (În treacăt fie zis, în cadrele acesteia sînt produse anual peste 200 scenarii de televiziune, precum și filme și piese de teatru, destinate televiziunii.) Ca urmare se simte lipsa unui număr îndestulător de actori, dar tocmai acest lucru dă naștere unei mari emulații artistice; de altfel, televiziunea generează criterii noi de judecată. Nu există însă concurență în sensul negativ al cuvîntului.

Trebuie subliniat faptul că cerințele culturale ale oamenilor muncii din țara noastră sînt deosebit de cuprinzătoare și de multiple. Acest lucru explică faptul că, în afara acestor numeroase instituții culturale, în ultimii doi ani au luat ființă aproape 140 de teatre muncitorești și țărănești. Acestea sînt ansambluri ale oamenilor muncii; s-a pășit însă mult mai departe. Obișnuitul nivel al artiștilor amatori a fost întrecut cu mult; astfel, asemenea ansambluri pot juca piese de teatru, opere, ba chiar balet din repertoriul teatrelor propriu zise. De altminteri, ajutorul prietenesc al actorilor teatrelor profesionale nu le este niciodată refuzat. Dimpotrivă: colaborarea cea mai strînsă este principiul de muncă. De ambele părți pretențiile sînt mari și, astfel, artiștii și poporul se contopesc. În acest chip pot fi înlăturate atît rutina birocratică a reprezentăției profesionale mediocre, cît și diletantismul arbitrar.

Actorul învață să cunoască cerințele, năzuințele, și exigențele publicului său. Trebuie spus că actorul nostru cunoaște nu numai dezvoltarea teatrului în Uniunea Sovietică și în țările de democrație populară: îi sînt familiare și încercările, străduințele inovatoare ale unui Roger Planchon, Giorgio Strehler, Jean Vilar și Joan Littlewood; actorul nostru și-a dat seama că teatrul are un viitor strălucit înaintea lui, în măsura în care creația teatrală este un fenomen de ansamblu. Astfel, s-au dezvoltat multiplele forme ale muncii socialiste teatrale, ce trebuie să promoveze procesul de formare a ansamblurilor. Scopul urmărit este depășirea îngustimii în interpretarea fenomenului de activitate artistică, înlăturarea primejdiei de deformare profesională. De pildă, actorul va trebui să învețe să gîndească și ca regizor și ca dramaturg, simțindu-se astfel răspunzător de totalitatea operațiilor pe care le necesită o înscenare și nu numai de interpretarea rolului său propriu. Discutarea în comun a repertoriului, a distribuțiilor, a etapelor în evoluția repetițiilor și a compunerii ansamblului propriu zis s-a încetățenit. Bine înțeles, este menținută autoritatea ierarhică în conducerea teatrului, și toate aceste jaloane reprezintă cîștiguri bine statornicite. Scopul fiind dezvoltarea justă, armonioasă a individualității, primejdia nivelării plate este înlăturată.

De altminteri, în asemenea colective teatrale, autorul deține un loc bine stabilit (la unele teatre este chiar angajat pe baza unui contract). În felul acesta, s-au înregistrat în ultimul timp câteva succese la premiere cu piese originale, care vor putea probabil figura în repertoriul nostru, pentru perioade mai îndelungate. Să amintim piesa *Logodnica olandezului* de Erwin Strittmatter care a fost jucată în premieră de către « Deutsches Theater ». Trebuie menționată și comedia « *Doamna Flinz* » de Helmut Raierl, reprezentată de Berliner Ensemble, cit și « *Balada din Ravensbrücke* » de Hedda Zinner, jucată la Volksbühne din Berlin. Discuția asupra noilor lucrări pentru Teatrul Muzical a căpătat un nou avînt prin reprezentarea operei *Satul liniștit* de Wilhelm Neef, prin transformarea muzicală a textelor teatrale ale lui Friedrich Wolf « *Săracul Conrad* » și « *Tai yang se trezește* » de Jean Kurt Forest, cit și a operetei moderne « *Messeschlager Gisela* » de Schulz-Natschinski, care s-a bucurat de un deosebit succes. Chiar în ultima stagiune, au fost reprezentate în premieră patru spectacole cuprinzînd numai balet. Și trebuie spus că nenumărate noi creații își așteaptă rîndul.

Experiența a dovedit că piesele care se bucură de cea mai mare popularitate în rîndurile spectatorilor și actorilor sînt cele care tratează în mod veridic și convingător problemele care frămîntă viața noastră, și că teatrul viu și eficient este acela care aduce răspunsuri însăși problematicei spectatorului; oamenii de teatru s-au convins din experiență proprie de acest lucru. Numai astfel teatrul este frecventat cu interes, și rolurile interpretate cu reală plăcere. Asemeni puncte de vedere impun dramaturgiei naționale criteriile cele mai înalte, determinînd și o selecționare severă a pieselor străine. Din această pricină, *Povestea din Irkusk* a lui Arbuzov, piesa lui Blazek, *Și aceasta în ajun de Crăciun*, cit și *Oamenii din Budapesta* a lui Mesterhazy, s-au bucurat de foarte mari succese.

Bine înțeles că se urmărește ca publicul să fie inițiat în ceea ce privește dramaturgia realistă americană și cea vest-europeană. Dar, în afara îngrădirilor de ordin economic, întîmpinăm greutăți mai cu seamă din partea respectivelor edituri din Germania Federală, care pun piedici în acordarea drepturilor de reprezentare pentru teatrele noastre.

Cînd survin destinderi și se ivesc prilejuri, ele sînt neîntîrziat folosite: de curînd, la Leipzig s-a reprezentat *Moartea unui comis-voiajor* a lui Arthur Miller, dar celelalte lucrări ale acestui autor (printre care *Vrăjitoarele din Salem*) au rămas încă inaccesibile. Recent, Schwerin a putut monta piesa *Biedermann și incendiarul* a lui Frisch; iar în sectorul de operă există chiar în clipa de față o înțelegere mai largă: opera *Schwejk* a lui Robert Kurkas și *Sandhogs* a lui Earl Robinson au fost de mult integrate în repertoriile noastre.

Se poate vorbi deci de străduinți deosebit de stăruitoare pentru întocmirea unor repertorii multiple, interesante și variate. Pentru realizarea acestui

scop, nu numai că se urmărește cu atentă grijă literatura contemporană internațională, dar se revizuieste neîncetat valoarea dramelor trecutului, trăindu-se trăinicia calităților lor și posibilitățile lor de a fi folosite pentru întocmirea unui repertoriu modern. Recent, s-a reabordat *Sturm und Drang*-ul în același timp cu *Soldații* lui Lenz, s-a «redescoperit» clasicismul propriu-zis. Se reiau lucrările lui Kleist, descoperim capodoperele lui Shakespeare în centrul preocupărilor; Tolstoi cu *Cadavrul viu*, Carl Sternheim, Georg Kaiser, chiar Ferdinand Bruckner (*Elisabeta Angliei*) au fost revalorizați și, în același timp, s-a montat *Sfinta Ioana a abatoarelor* a lui Brecht.

În sectorul muzical domnește mai puțin convenționalism față de trecut. În linii mari s-au înlăturat o serie de rezerve ce dăinuiau încă. Este vorba de îndoielile tradiționale, în ce măsură sînt posibile creații cu problematică actuală față de mijloacele Teatrului Muzical. În consecință, a crescut și atenția ce se acordă noilor lucrări de acet gen. Trei teatre pregătesc montarea operelor lui Prokofiev, încă necunoscute la noi, precum *Război și Pace* (Leipzig), *Un om adevărat* (Berlin), *Semion Kotko* (Karl-Marx-Stadt). Creații moderne și valabile, precum *Condamnarea lui Lucullus* a lui Dessau, se alătură cu succes operelor de consacrare internațională. Importanța baletelor cît și interesul publicului pentru ele a crescut foarte mult, baletetele cu acțiune propriu-zisă avînd cu precădere succes.

Înainte de a încheia, trebuie amintite cîteva înscenări care s-au distins printr-un profund simț de răspundere al unei interpretări realizată în cadrele de viziune ale unei contemporaneități autentice, mai ale că era vorba de creații oarecum banalizate, deși de valoare mondială. Este vorba de montarea lui Wolfgang Langhoff a piesei *Minna von Barnheim* la «Deutsches Theater» și de reprezentația *Ulciorul sfărțmat* a lui Kleist la Teatrul «Maxim Gorki» din Berlin, în regia lui Maxim Vallentin, de *Maestrul Cîntăreți* a lui Wagner, cu care s-a inaugurat în octombrie 1960 (regia Joachim Herz) superba nouă Operă de la Leipzig. Rezultatul a fost într-adevăr interesant, aceste spectacole de teatru atingînd un nivel de forță expresivă de o netăgăduită actualitate.

(Articol scris pentru *Secolul 20*)

În romînește de N. ARGINTESCU-AMZA

IMAGINEA PREZENTULUI ÎN LUME

LITERATURA

UNIVERSALĂ

ȘI

CONTEMPORANEITATEA

Numele istoricului și criticului literar sovietic Tamara Motiliova este de mult cunoscut cititorilor din țara noastră. Semnătura ei a început să apară în paginile revistelor și ziarelor noastre literare încă din primii ani de după eliberare. Aceste legături cu viața literară din țara noastră și colaborarea la presa noastră de specialitate s-au intensificat în urma vizitei făcute de T. Motiliova cu prilejul colocviului romaniștilor, ținut sub auspiciile Comisiei UNESCO în toamna anului 1959. Autoarea a numeroase studii și articole închinată marilor clasici ai literaturii ruse și universale, precum și a citorva monografii ample (între care cea despre Anna Seghers și Romain Rolland) T. Motiliova a publicat recent un nou volum — *Literatura universală și contemporaneitatea*. Cercetătoarea sovietică și-a câștigat de mult reputația de bună cunoscătoare a relațiilor dintre literatura rusă și alte literaturi europene (ceea ce demonstrează, de pildă, voluminoasa ei lucrare *Despre importanța mondială a operei lui L. N. Tolstoi*), studiile ei în acest domeniu fiind cu atât mai interesante și mai meritorii cu cât se întemeiază pe investigații purtate pe o arie foarte largă, înglobând literatura țărilor vest-europene, a S.U.A. și a țărilor slave, sferă rar întâlnită în opera unui singur specialist. În ultima vreme, T. Motiliova își canalizează cercetările spre îmbrățișarea fenomenului literar contemporan în multiplele și complexe sale manifestări realizând studii de sinteză, fundamentate pe o investigație adincă și bogată. E ceea ce urmărește să realizeze cu ultimul ei volum, *Literatura universală și contemporaneitatea*, alcătuit dintr-o suită de articole, consacrate unor probleme de seamă ale literaturii mondiale din zilele noastre și în primul rând ale literaturii realiste. Cartea reprezintă o încercare de sinteză a procesului literar contemporan — conceput pe plan universal — cu abordarea citorva probleme-cheie, ca cea a raportului dintre diferitele curente și metode literare din secolul 20 (realism socialist, realism critic, modernism), dintre creația literară de astăzi și tradițiile clasice ale secolului 19, autoarea propunându-și să discute și unele probleme de metodologie. Acestea din urmă și-au găsit tratarea îndeeosebi în articolul *Oare așa trebuie studiată lite-*

ratura universală? în care T. Motiliovă ia atitudine împotriva tratării schematice, șablonarde, a fenomenului literar, împotriva etichetării cu formule stereotipe a unor opere și autori cu evoluții complexe (Marcel Proust, Oscar Wilde, Leonid Andreev etc). Cercetătoarea pledează pentru cunoașterea și studierea adâncă a creației uneori contradictorii a multor reprezentanți ai literaturii din secolul 20, pentru analiza și înțelegerea ei largă, străină de orice simplism și schematism.

Discutind problema preluării tradițiilor clasice și a dezvoltării lor în literatura secolului 20 și îndeosebi în literatura ultimilor ani, autoarea se oprește asupra a doi mari reprezentanți ai secolului 19, L. Tolstoi și F. Dostoievski.

În continuarea unor preocupări mai vechi, T. Motiliovă raportează moștenirea acestor doi mari scriitori ruși la problemele și căutările caracteristice pentru proza universală, și îndeosebi pentru romanul contemporan. Aducând un material factual foarte bogat întemeindu-se pe cunoștințe vaste în domeniul vieții literare contemporane, cercetătoarea sovietică face o analiză de pe poziții marxist-leniniste, oferind o pildă de studiere științifică a influențelor literare. Totodată discuția este purtată în spirit polemic față de revizionisții și istoricii literari burghezi, care încearcă să interpreteze tendințios creația lui Tolstoi și Dostoievski. Această situație pe poziții ideologice ferme i-a înlesnit Tamarei Motiliovă să distingă ceea ce rămâne valoros și folositor, contemporan, din operele lui Tolstoi și Dostoievski, meritând a fi preluat și dezvoltat de proza progresistă din zilele noastre și ceea ce constituie tributul plătit unor concepții filozofice retrograde, folosit de apărătorii reacțiunii. Sînt interesante observațiile autoarei asupra felului în care proza lui Tolstoi și în speță aportul adus de el la făurirea romanului-epopee l-au înrîurit pe Roger Martin du Gard în *Familia Thibaud*, ca și analiza ecourilor tolstoiene ce se pot întîlni în opera lui Hemingway și Remarque pe planul zugrăvirii războiului, sau în scrierile lui Arnold Zweig, ale Annei Seghers în ce privește înfățișarea oamenilor simpli. Nu mai puțină atenție merită observațiile autoarei asupra raporturilor dintre moștenirea lui Dostoievski și literatura secolului 20, paralele și comparațiile făcute între creația scriitorului rus și cea a lui Th. Dreiser, Th. Mann, Leonhard Frank, St. Zweig, Anna Seghers etc, comparații care scot și mai puternic în evidență vigoarea și caracterul inovator al talentului celui ce a scris *Crimă și pedeapsă*.

Dar desigur, interesul nostru va fi solicitat mai ales de studiile din volum care discută probleme legate de dezvoltarea contemporană a literaturii universale (*Unele probleme ale realismului din secolul 20, Despre realismul socialist în literaturile străine, Despre realism și convențional*). T. Motiliovă începe prin a stabili ca punct de plecare în cercetarea sa principiul că realismul « nu este un codice de canoane fixe, date o dată pentru totdeauna,

o dogmă anchilozată și imuabilă». Artă realistă variază după epocă, după condițiile istorice: «la diferitele etape ale istoriei sale realismul vine în interacțiune cu alte curente sau metode literare, uneori le combate sau le înfruntă, alteori își însușește unele din trăsăturile lor...» Subliniind că realismul secolului 20 își are trăsăturile sale specifice, care-l deosebesc «în multe privințe de realismul lui Balzac și Gogol, de realismul lui Flaubert sau Tolstoi», cercetătoarea sovietică arată: «În secolul 20 artă realistă intră în relații deosebit de complexe cu înaintașii săi mai depărtați și mai apropiați și cu curentele nerealiste ale artei moderne. Dezvoltându-se în condițiile crizei generale a capitalismului, care se extinde și asupra culturii, realismul secolului 20 poartă într-un fel sau altul simptomele acestei crize. Dar totodată tocmai în epoca noastră, în epoca marilor zguduiri istorice, a transformărilor sociale, și mai ales în ultimele decenii, marcate de avântul viguros al forțelor revoluționare ale omenirii, se largesc neobișnuit de mult granițele mijloacelor de cunoaștere și de expresie ale artei realiste.»

După propria ei mărturisire, T. Motiliova a urmărit tocmai analiza acestui proces literar atât de complex, relevarea specificului lui stilistic, a amprentei lui originale, a posibilităților și modalităților estetice proprii lui. Cercetătoarea sovietică consideră realismul secolului 20 «cu mult mai suplu, mai multilateral» decât cel din secolul 19.

Diferența principală, pe care o putem stabili între realismul secolului 19 și cel al secolului 20 derivă, după părerea sa, din faptul că maeștrii realismului critic «au avut de-a face cu un material de viață cristalizat, cu raporturi sociale relativ stabile», în timp ce realiștii veacului nostru sînt contemporanii «unei epoci de mari zguduiri, de transformări rapide și furtunoase», și au căutat să redea în scrierile lor «dynamismul epocii noi, pline de surprize, de evenimente zguduitoare». De aci căutarea unor mijloace noi de exprimare, de aci toată varietatea de stiluri, de specii și genuri » în care se manifestă literatura realistă din secolul nostru.

O primă problemă pe care o ia în discuție T. Motiliova, este cea a rolului și locului pe care-l ocupă în viața literară a secolului 20 realismul critic. Pornind de la analiza concretă a operelor lui Thomas Mann, Ernest Hemingway, Roger Martin du Gard, H. Fallada, Alberto Moravia, E. de Filippo, L. Feuchtwanger, Mitchel Wilson, ea consideră «literatura realismului critic... o parte componentă foarte importantă a literaturii mondiale din timpul celor patru decenii de după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, inclusiv și din zilele noastre». Cercetătoarea sovietică ia atitudine fermă împotriva părerii dogmatice după care în epoca noastră realismul critic ar fi în declin. Arătînd contribuțiile aduse de reprezentanții acestui curent în secolul 20 la progresul literaturii, ea subliniază că «baza socială a realismului critic în literatura apuseană contemporană atît astăzi, cît și la înce-

putul secolului 20 a constituit-o protestul maselor largi democrat impotriva asupririi imperialiste». Dar totodată autoarea nu trece cu vederea anumite contingente pe care unii scriitori realiști critici din apus le au cu literatura decadentă. Ca un exemplu de atare «îmbinare ciudată de imagini și motive realiste cu motive decadente», T. Motiliova citează romanul lui Remarque *Obeliscul negru*. Combătind și condamnând tendințele decadente, pseudorealiste și naturaliste, cercetătoarea pledează pentru o analiză adâncă a operelor care să evidențieze apartenența reală la un anume curent literar, fenomen adesea contradictoriu și complex.

În strînsă legătură cu aceasta, autoarea consacră un articol relațiilor dintre arta realistă în secolul 20 și procedeele folosite de unii scriitori moderniști, a raportului dintre realism și convențional. Arătînd că procedeele convenționale nu trebuie socotite ca un apanaj al expresioniștilor sau suprarealiștilor, că ele pot fi folosite și de scriitorii realiști, T. Motiliova socotește totodată că unicul drum ce poate duce la rezolvarea rodnică a problemei este cel al analizei istorice, concrete. Cercetînd locul și funcția pe care fantasticul, grotescul, hiperbola, le ocupă în creația lui A. France, Romain Rolland, Bernard Shaw, Karel Čapek, V. Nezval și mai ales Bertold Brecht, autoarea ajunge la concluzia că «nu arareori convenționalul atmosferei se îmbină la acești scriitori cu adevărul profund realist în zugrăvirea caracterelor și contribuie la relevarea mai puternică a acestui adevăr». Pe de altă parte, ea subliniază că «o folosire exagerată a procedeelelor convenționale» poate sărăci caracterele, poate «transforma chipul omului într-un hieroglif, într-o îmbinare arbitrară de trăsături eterogene, denaturînd ideea scriitorului».

Cu multă combativitate, pe un plan literar de perspectivă universală duce T. Motiliova discuția în jurul realismului socialist. «Literatura contemporană universală realist-socialistă cuprinde numeroase individualități puțin asemănătoare între ele, multă bogăție tematică, varietate de stiluri și de genuri — scrie ea. Drumul ei de dezvoltare nu este simplu. . . Dar luat în ansamblu, ca o unitate, ea ne arată că drumul adevărat ce conduce spre o artă bogată nu înseamnă norme stilistice dinainte stabilite, nici experiențe formaliste de dragul experiențelor, ci presupune un conținut de idei înaintate, capacitatea de a vedea și de a sprijini ceea ce este cu adevărat progresist în realitate. Caracterul inovator al realismului socialist nu se rezumă la un procedeu sau la o sumă de procedee, ci presupune o concepție revoluționară despre viață, baza unor căutări îndrăznețe și mari sinteze artistice.»

Cercetătoarea sovietică urmărește inițial etapele de dezvoltare ale realismului socialist în literatura mondială, pe care le consideră ca «reflectînd etape ale procesului istoric de trecere a omenirii de la capitalism la socialism», ogîndind «progresul și îmbogățirea experienței sociale a oamenilor muncii din lumea întreagă în lupta lor pentru eliberarea de sub jugul capitalist».

Totodată ea caută să definească pe cât posibil și individualitatea artistică, specificul literar al fiecăreia dintre aceste etape din dezvoltarea realismului socialist. O primă perioadă, aceea a începuturilor realismului socialist în literatura apuseană, situată în anii imediat următori Marii Revoluții Socialiste din Octombrie (de la 1920 înainte) autoarea o pune în legătură cu nume ca John Reed, H. Barbusse, Vaillant-Couturier, Johannes Becher. St. K. Neumann, indicînd ca o caracteristică predominarea elementului documentar și chiar autobiografic atît în poezie, cît și în proză. Ca temă principală găsim în aceste prime opere ale literaturii realist-socialiste din alte țări decît Uniunea Sovietică (de pildă, *Tissa arde*, de Bella Illes, *Luisit*, de J. Becher, *Anna proletara* de I. Olbracht) înfățișarea mișcării de eliberare a proletariatului și diferite probleme legate de ea.

Un moment de cotitură în procesul de dezvoltare a literaturii realist-socialiste din apus l-au însemnat anii 1932—1935. Este o etapă caracterizată printr-o desfășurare mai amplă a acestei literaturi, prin apariția de nume noi (L. Aragon, L. Kruczkovski. M. Maierova), prin lărgirea zonei tematice, prin ridicarea nivelului artistic al operelor și prin orientarea fermă antifascistă. Anii războiului au adus în literatura realismului socialist opere de mare forță, pline de patosul luptei (*Reportaj cu streangul de gît* de I. Fucik și poezia lirică a lui Aragon). În anii de după război, creșterea forțelor socialismului și democrației în lumea întreagă « a înfrîurit puternic și intelectualitatea artistică din lumea întreagă ». Analizînd această ultimă etapă în dezvoltarea realismului socialist, contemporană nouă, T. Motiliova remarcă « lărgirea perspectivei internaționale », « îmbogățirea chipului eroului pozitiv cu noi trăsături » și « adîncirea înfățișării trecutului național ». Totodată cercetătoarea sovietică subliniază bogăția de individualități creatoare, originale și viguroase, care ilustrează în zilele noastre literatura realismului socialist, în domeniul poeziei, al prozei, al dramaturgiei (Aragon, Nazim Hikmet, Paul Eluard, Pablo Neruda, Johannes Becher, N. Guillen, Anna Seghers, M. Pujmanova, J. Amado, K. Brandis, D. Dimov, J. Lindsay etc.)

În concluzie, la această încercare de periodizare, T. Motiliova, schițează în felul următor procesul de dezvoltare și maturizare al realismului socialist pe plan mondial: « traiectoria acestei dezvoltări urmează drumul de la afirmarea generală, adesea declarativă a ideilor socialiste spre redarea concretă, în imagini artistice a acestor idei, de la proza documentară și semi-documentară spre narațiunea artistică, în ultimă instanță spre specia cea mai dificilă... romanul-epopee; de la opere, consacrate exclusiv luptei avangardei proletariatului la îmbrățișarea largă a *întregii* vieți naționale, de la prezența « unor scriitori progresiști izolați în diferite țări la o mișcare literară puternică cuprinzînd multe țări și un mare număr de individualități literare... »

Analizînd caracterul complex și inovator al literaturii realist-socialiste, cercetătoarea sovietică aduce în discuție problema raportului dintre acest fenomen și decadentism. Ea subliniază opoziția categorică « nu numai în

IOSEF NERUD (AUSTRIA)

PEISAȘ ITALIAN

domeniul formei, a stilului, a mijloacelor de exprimare, dar și în rezolvarea problemelor fundamentale, ca cea a raportului dintre personalitatea umană și popor, dintre artă și viață» ce există între literatura realist-socialistă și cea decadentă. Analizînd « concepția antiumanistă, antisocială a artei » profesată de moderniști, Tamara Motiliova respinge îndemnul celor ce afirmă că literatura înaintată a epocii noastre, dacă vrea să fie « la nivelul secolului 20 » trebuie să-și însușească inovațiile aduse de moderniști.

Pe bună dreptate autoarea caracterizează secolul nostru « ca un veac de mari comoții sociale, de mărețe transformări, ca un veac în care se desfășoară cu o forță nemaicunoscută, lupta omului asupra drepturilor și fericirea sa... » și întreabă pe apărătorii modernismului: « Oare poate

fi socotită contemporană o artă, care refuză să ia parte la cunoașterea vieții și care rămâne indiferentă la ciocnirile sociale din zilele noastre?»

Alături de această concluzie fermă asupra «antagonismului de neîmpăcat dintre realismul socialist și curentele decadente» («orice încercări de a arunca o punte peste prăpastie aduc numai prejudecii evidente scriitorilor») un mare interes îl suscită comentariile cercetătoarei sovietice asupra evoluției unor scriitori ca B. Brecht, L. Aragon, P. Eluard, care în anii de început ai activității lor au plătit un tribut modernismului, dar care îmbrățișând drumul revoluționar au depășit gusturile și practicile străine realismului. Pornind indeosebi de la exemplul lui Aragon și Eluard, autoarea ajunge la concluzii cu caracter de generalizare: «Trecerea unui scriitor talentat, care se găsește în sfera de înfriurare a decadentismului, pe poziții progresiste, înseamnă adesea un proces de lungă durată... Dar în ultimă instanță e vorba totdeauna de o cotitură, de un salt calitativ și nu de o mișcare lentă, evolutivă. Și de regulă, această cotitură se observă nu numai în concepția despre lume și viață a scriitorului, ea îl îndeamnă să-și reconsidere și practica artistică, aduce după sine căutări încordate... ale unor mijloace noi de exprimare...»

T. Motiliova arată că tendințele și elementele de inovație aduse de noua literatură se afirmă în domeniul realismului și nu în concesii sau împrumuturi făcute de la curentele decadente.

Dezbătând problema caracterului inovator al literaturii realist-socialiste, autoarea subliniază importanța spiritului de partid ca trăsătură fundamentală a noii metode. «Spiritul de partid, orientarea social-politică, proprii metodei realist-socialiste atrag după sine puternice consecințe estetice... Spiritul de partid propriu artei socialiste presupune o poziție ideologică clară și bine reliefată din partea artistului, iar această poziție determină în opera de artă tot ansamblul de aprecieri estetice, emoționale...» Literatura realist-socialistă din epoca noastră ilustrează din plin ideea varietății de stiluri, de specii și forme. Analizând câteva opere recente, T. Motiliova arată cum o dată cu lărgirea diapazonului tematic al literaturii realismului socialist, se îmbogățesc și procedeele de exprimare. Astfel în romanul lui André Stil *Ne vom iubi mîine* se face remarcată folosirea analizei psihologice în scopuri politice demascatoare, de condamnare a politicii imperialiste; în romanul lui Erwin Strittmatter *Vrăjitorul* forma specifică a narațiunii care folosește motive și elemente folclorice (într-o oarecare măsură înrudită cu romanul picareasc), servește afirmării unei teme politice.

Țelul urmărit de T. Motiliova în volumul său, de a clarifica aspectele principale în dezvoltarea fenomenului literar contemporan, și mai ales, de a determina locul literaturii realist-socialiste în cadrul lui, a fost atins din plin. Cartea *Literatura universală și contemporaneitatea* este o contribuție

de seamă la cunoașterea fenomenului literar al secolului 20, meritorie și sub aspectul sintezelor, al generalizărilor, ca și al analizelor concrete, al aprecierilor de amănunt. O lucrare care ar putea fi foarte utilă și interesantă pentru scriitorii, criticii literari și pentru toți iubitorii de literatură din țara noastră.

TATIANA NICOLESCU

ADEVĂR ȘI MINCIUNĂ

ДРУЖБА НАРОДОВ

«Patru ani, ca patru secole au trecut deasupra lumii, milioane de ochi s-au stins, s-au amestecat cu țărina. Mii de sate s-au ridicat către cer prin flacăra durerii și s-au făcut lacrimi și cenușă. Nici satul nu mai există; tot ce s-a putut distruge, omori și fura — a fost distrus, omorât și furat de fasciști. Chiar și pământul, pământul negru al Podoliei, și pe acela începuseră să-l fure și să-l trimită în Reich,» — își spune Marko, eroul principal al romanului lui Mihailo Stelmah *Adevăr și minciună* — publicat în ultimele numere ale revistei *Družba Narodov*.

Această replică a lui Marko determină în timp și spațiu acțiunea romanului — anul 1945 — într-un sat ucrainian. Urgia a trecut, dar oamenii, legați de satul lor natal, au rămas să-l locuiască mai departe. Pe Marko, întors de pe front acasă, îl lămurește băiețandru Hved: «La noi acuma toți locuiesc sub pământ; fascistul n-a putut să ardă și pământul».

M. Stelmah continuă în noul său roman epopeea țărănimii ucrainiene — începută cu romanele sale anterioare, *Piine și sare*, *Prețul singelui*, *Marea familie* — epopee a cărei vastă acțiune înglobează toate etapele de seamă ale dezvoltării satului ucrainian în secolul 20.

Îmbinând tradițiile clasice ale literaturii ucrainiene cu cele ale folclorului, Stelmah a reușit să prezinte un tablou de un viguros realism, deși i-a dat spiritul și forma vechii biline populare. Și totuși Marko Nemuritorul, eroul principal al acestui roman-baladă, este un personaj extrem de veridic; viața și faptele lui sînt cele ale unui adevărat comunist, ale țaranului ucrainian ajuns la înalta conștiință a omului sovietic. Această trăsătură proprie talentului lui Stelmah, capacitatea sa de a crea o formă artistică neașteptată înscrisă în patrimoniul literaturii sovietice o operă nouă, unică, inimitabilă.

Eroii principali, Marko Nemuritorul și Grigori Stradanovici Zadniprovski, precum și alții care luptă cu îndrăzneală pentru afirmarea adevărului și frumuseții vieții, sînt înfățișați prin folosirea metaforei și simbolului folcloric. Pentru portretizarea celorlalți eroi ai săi, care se străduiesc să pună frînă adevărului, Stelmah folosește alte tonalități, umorul, dar mai ales satira (fragmentul în care Anton Bezborodko — necinstitul și bețivul președinte de colhoz — este silit de Marko Nemuritorul să intre în apă și să bată cînepa în locul femeilor pe care acesta le obligase să lucreze în frig). Umorul, cu nuanța lui de amărăciune, ne descoperă un valoros urmaș al lui Gogol.

Romanul numără frumoase descrieri de natură, care devine sobră, cînd este vorba de evocarea satului ucrainian pustiit de război, sau ale unor momente

de intens dramatism cum este de pildă această imagine răscolitoare a primei zile de pace: «Cînta seara, cîntau și plîngeau bordeiele umede, săpate în pămînt. La aceeași masă stăteau alături — imensa fericire și imensa tristețe; același cîntec le aprindea scînteii de bucurie în ochi — unora, iar altora — le storcea lacrimi, care picurau durere peste cupele de sărbătoare.»

Alternînd pagini sobre, cu altele pline de căldură, sau umor, autorul a creat o adevărată baladă eroică, o operă profund originală dedicată adevărului vieții.

VERONICA RUSSO

NOUA GENERAȚIE PIERDUTĂ

IOB I I M I I I

Într-unul din ultimele numere ale revistei *Novii Mir* a apărut un interesant articol de A. Elistratova intitulat *Tragedia tinerei generații*. De fapt, articolul reprezintă un extras dintr-un raport prezentat la sesiunea din iulie 1961 a Institutului de literatură universală «A. M. Gorki». Analizînd felul în care este prezentat tineretul în romanul american, A. Elistratova accentuează lipsa de perspective, dezorientarea și marasmul în care se zbate tineretul din S.U.A.

Autoarea citează următorul pasaj într-un fel simbolic dintr-un roman american: «Era trist să vezi silueta lui înaltă pierzîndu-se în beznă, întocmai ca atîtea alte siluete din New York și New Orleans; ele stau șovăelnice sub cerul de necuprîns și ai impresia că se topecs în ceață. Încotro să-și îndrepte pașii? Ce să facă? Pentru ce?...»

Această lipsă de perspective constituie leitmotivul multor romane și nuvele americane dedicate tinerei generații din Statele Unite.

Astfel, în romanul *Bate la orice ușă* de Motley, eroina Emma Schultz face cunoștință cu viitorul ei bărbat Nick Romano, un tînăr de douăzeci de ani. «Ce te interesează mai mult, Nicky? — îl întreabă ea. — La drept vorbind, nimic» — îi răspunde el. — Nu fac decît să hoinăresc dintr-un loc într-altul. Nici măcar nu lucrez». Iar mai tîrziu, reamintîndu-și această convorbire, eroina se întreabă: «Ce vreau? Mai mulți bani. Bani cîștigați ușor...» În romanul *Orăzelul și orașul* de Kerouac, prietena lui Francis Martin îi spune: «Francis, ești doar un băiat deștept, nu-i așa? Odată și odată ai să ai mult succes. Ce-ai să faci?» — Nu știu, dar sînt sigur că am să cîștig o groază de bani» — îi răspunde el mulțumit de sine. Cititorii romanului lui G. D. Salinger *În lanul de secară de la marginea pășunii* își amintesc una din scenele cele mai remarcabile, în care Halden Colfield, un adolescent de șaisprezece ani, eliminat din cîteva școli, ascultă tulburat mustrările surioarei sale în vîrstă de zece ani. Ea îi spune nedumerită: «Nu-ți place nimic. Nu-ți place să mergi la școală, nu-ți place nimic pe lume... Spune-mi măcar un singur lucru la care ții... Nu ești în stare să-mi spui nici măcar atît». Iar el, descumpănit, nu găsește ce să-i răspundă.

Frecvența unor asemenea episoade în literatura americană contemporană dedicată tineretului este extrem de semnificativă.

Presa burgheză americană susține că Statele Unite reprezintă țara clasică propice tineretului. Sociologii americani scriu chiar că, în America de astăzi, ar exista un «cult al tineretului». Dar numeroase fapte și documente arată că acest faimos «cult al tineretului» nu corespunde cituși de puțin situației reale a tineretului american care, de cum pășește în viață, se ciocnește de șomaj, de asuprire rasială, de goana depravantă după dolari, de propaganda în favoarea războiului, în numele dominației mondiale a S.U.A.

În scrisoarea deschisă adresată de John Steinbeck lui Adlai Stevenson se simte o profundă neliniște pentru soarta tinerei generații americane. «Nu putem spera să facem din copiii noștri oameni buni și cinstiți, cînd orașul, statul, guvernul și corporațiile încurajează intrigile și înșelăciunea mai mult decît onestitatea și adevărul» — declară în această scrisoare autorul romanului *Fructele mîinii*.

Criza spirituală prin care trece tineretul din America de astăzi reprezintă un pericol social tot mai mare. Adolescenții și tinerii, scoși de pe făgașul lor obișnuit, se transformă în delicvenți minori și din rindurile lor se recrutează căutătorii de aventuri.

În alte romane analizate de A. Eliștratu (*Un caz de conștiință* de Even Hunter, *Plimbare în libertate* de Nelson Algren etc.), viața pe care o duce tineretul american îl împinge spre crimă. În romanul *Omul invizibil* de Ralph Ellison este înherată discriminarea rasială practică împotriva negrilor. Disperarea plină de ură, individualismul dus pînă la limită, negarea cinică a oricăror principii morale constituie trăsăturile caracteristice ale acestei cărți, reflectînd criza spirituală prin care trece tineretul american.

În romanele analizate se arată totuși că tineretul este nemulțumit de situația în care se află, caută să-și găsească o cale, dar, lipsit de îndrumare, este nevoit să bijbiie. «Sînt un răzvrătit! — proclamă Barry Douglas, eroul romanului *Prea mult soare* de Lee Alds — și totuși, adaugă cîntit: — Dar să nu mă luați prea în serios, că încă nu mi-am aprofundat teoriile». Astfel, «rebelul» lui Alds rămîne la răspîntie, fără a fi ferit să accepte soluții greșite din punct de vedere moral și politic. Eroul își încheie jurnalul celor cîteva săptămîni petrecute în Alaska cu amintiri înduioșate despre o bătaie de la o circumă. El nu-și exprimă decît un singur regret: «Păcat că locul acela blestemat nu a ars pînă în temelii».

Literatura americană care înfățișează criza spirituală a tineretului dovedește în mod grăitor că în rindurile tinerei generații din Statele Unite se desfășoară o serie întreagă de procese complexe.

Dorința fierbinte a tinerilor americani de a ieși din această criză, de a birui singurătatea, dezorientarea și izolarea, de a reinvia sentimentul solidarității sociale se reflectă în destinele personajelor unor romane ca de pildă *Sînge tînăr* de O. Killens, *Joc Mare* de G. Dyes, *Feriga fermecată* de F. Bonoska etc. Această dorință nu capătă întotdeauna soluții sociale sau politice precis conturate. Dar nemulțumirea profundă în ceea ce privește idealurile «mercantile» ale capitalismului, năzuința spre relații umane simple, firești și pure, caracteristica multor personaje ale acestor cărți, ne arată că perioada neagră a maccarthy-ismului nu a putut să înăbușe cerințele și nevoile spirituale ale tineretului american. Evenimentele care au avut loc în Statele Unite în ultimii ani demonstrează că tineretul din America nu are de gînd să se mulțumească nici cu existența «subterană» a eroilor lui Ellison sau Kerouac, nici cu «răzvrătirea» puerilă a eroilor lui Salinger sau Alds. Aceasta reiese, printre altele, din intensificarea activității sociale a studențimii din S.U.A.,

din participarea tineretului american la mișcarea partizanilor păcii, din lupta pe care o duc tinerii americani albi și negri care, în ciuda împotrivrării turbate a reacțiunii, organizează «raidurile libertății» împotriva discriminării rasiale.

Aceste fenomene importante din viața tineretului nu s-au reflectat încă destul de larg în literatura americană, dar ele sînt grăitoare, permițîndu-ne să sperăm că forțele sănătoase ale tinerei generații a poporului american vor ști să biruie criza spirituală, marasmul prin care trece tineretul din America.

AURORA LEICAND

POVESTEA LUPULUI SUR

Evgheni Permeak este cunoscut mai ales ca autor de basme inspirate din folclorul Uralului, ținutul său de baștină. Ultima sa carte (și în același timp primul său roman) constituie dovada virtuților folclorului privit însă ca filon al prozei moderne. *Povestea lupului sur*, roman realist grefat pe țesătura tradițională a basmului, evidențiază esența morală a lui Trofim Bahrușin, fost albgarđist fugit din Rusia sovietică, actualmente fermier bogat din S.U.A.

Vizita lui Trofim Bahrușin în satul său natal (unde se află colhozul condus de fratele său Piotr) relevă rapacitatea și degradarea sa morală, trăsături generate de societatea capitalistă americană. Acceptarea necondiționată a principiilor sălbatice ale concurenței, fetișizarea banului, crează opoziția ireductibilă dintre Trofim și fratele său. Trofim nu înțelege esența societății socialiste, îl miră de exemplu «neștiința» lui Piotr de a înlătura colhozurile vecine de pe piață. Oamenii simpli reacționează rîzind cu hohote la sfaturile fermierului Trofim Bahruzi; umorul reiese din aplicarea mecanică a normelor capitaliste la viața unui colhoz.

Povestea lupului sur este un convingător studiu caracterologic care demonstrează antiumanismul modului de viață capitalist. Trofim își manifestă cu consecvență caracterul: momentele de aparentă iluminare (cererea sa de a deveni cetățean al Uniunii Sovietice) sînt numaidecît înlăturate de mentalitatea sa abjectă de proprietar. Pînă și atașamentul față de micul Serioja, nepotul său, nu reprezintă decît un prilej de superficiale emoții, rapid înfrîinate. Minciuna și lășitatea sînt organice pentru categoria socială din care face parte Trofim: fuga sa noaptea din Bahrușino urmează hotărîrii sale publice de a rămîne aci pentru toată viața. Sfirșitul lui Trofim este tragic — ajuns în S.U.A. el dă faliment și se sinucide.

Se pare însă că dorința autorului de a ne arăta sfirșitul cu valoare exemplară al lui Trofim încalcă echilibrul compozițional al cărții. Fuga lui Trofim reliefașe în suficientă măsură personajul, și din această cauză relatarea faptelor ulterioare constituie mai de grabă un postscriptum.

Trăsătura distinctivă a cărții stă însă în modalitatea ei artistică. *Povestea lupului sur* este de fapt relatarea vizitei lui Trofim făcută pe rînd de autor și de bătrîna Tudoiha. Dacă autorului îi aparțin mai ales comentariile cu conținut filozofico-social, Tudoiha este vocea colhoznicilor simpli și în același timp exponenta unei bogate tradiții folclorice. Povestirile ei despre

istoricul familiei Bahrușin, despre copilăria celor doi frați, sugerează recitativul acompaniat de instrumente populare ruse. Limbajul bătrinei Tudoiha este o sinteză plină de culoare a arhaismelor cu vocabularul epocii socialiste. În centrul poveștii ei stă însă imaginea *lupului sur* — Trofim Bahrușin. Opinia publică a colhoznicilor, Tudoiha, așteaptă sfârșitul vizitei acestuia pentru a-și încheia basmul, care însoțise acțiunea propriu zisă relatată de autor.

Pentru octogenara Tudoiha fuga «lupului sur» nu constituie un epilog surprinzător: experiența sa de viață, înțelepciunea și *nivelul ei politic* (după propriile ei cuvinte) o fac să prevadă singurul sfârșit compatibil cu caracterul personajului: «Și s-au pierdut urmele lui de lup în lumea largă. Și nici veste, nici vorbe ale oamenilor despre el n-au mai ajuns la noi. A rămas în urma lui povestea asta cu lupul sur care a vrut să se facă om la sfârșitul vieții, dar n-a putut să-și biruie firea sa de fiară.»

CRISTINA LUCIAN

BĂIATUL DIN STEPELE SALICE

Sînt cărți care-și așteaptă vreme îndelungată consacrarea; sînt însă unele care se impun atenției societății într-un timp relativ scurt. Printre acestea din urmă se înscrie și *Băiatul din Stepele Salice*, un nou roman al scriitorului polonez Igor Newerly, cunoscut cititorului român prin valoroasa carte *Amin-tiri de la Celuloza* (1952), tradusă în românește cu cîțiva ani în urmă și care într-un răstimp de numai treisprezece ani (1947—1960) a cunoscut în Polonia unsprezece ediții în tiraje apreciabile.

Băiatul din Stepele Salice reprezintă o pledoarie convingătoare în favoarea ideii care afirmă că virtuțile etice superioare ale omului nu pot fi anulate, nu pot dispărea fără urmă, indiferent de gradul mizeriei morale în care acesta ar fi silit să trăiască.

Acțiunea romanului se desfășoară pe o arie întinsă geografic și temporar. Autorul perindă prin fața cititorului o succesiune rapidă de secvențe care alcătuiesc filmul vieții unui om, film povestit de el însuși în nopțile de groază petrecute în lagărul de la Majdanek. Majoritatea faptelor, care solicită din plin atenția și emoția cititorului, sînt reale, ficțiunii artistice acordindu-i-se un loc cu totul limitat. Personajul spre care converg toate liniile compoziționale ale cărții, doctorul Vladimir Lukici, își deapănă firul vieții începînd cu evocarea copilăriei plină de suferințe. Într-o staniță îndepărtată, așezată dincolo de Marea de Azov, un copil setos de cunoștințe fuge de acasă. Aceasta se întîmplă în primii ani care au urmat războiului civil. Înfățișînd acest drum presărat cu greutăți în înfruntări uneori dureroase, autorul vedește o deosebită finețe, pătrunzînd cu minuție în universul psihologic al micului erou. În cele din urmă, Vova este îndrumat spre un complex școlar după absolvirea căruia își termină studiile superioare, devenind, cu timpul, directorul unui institut de cercetări microbiologice din Uniunea Sovietică. Izbucnirea războiului

întrerupe activitatea pasionantă a lui Vladimir Lukici. Virtejul luptelor îl tirăște în Polonia. Il aflăm la un moment dat medic la un spital divizionar de cazaci. După ce conduce apoi cîțva timp acțiunile de partizanat ale unui escadron, e luat prizonier. Aici desfășurarea episoadelor atinge punctul culminant, determinînd izbucnirea conflictului. Confruntarea, deocamdată în planul ideilor, are loc între hauptsturmführerul Kniedl și medicul Vladimir Lukici. Absolvent al unei facultăți de psihologie, Kniedl nutrește un dispreț profund pentru om, afirmînd că acesta poate fi adus prin mijloace coercitive la instinctele bestiei neînfrinate de nici o cenzură rațională. Acestei concepții pernicioase, acționînd într-o direcție vrăjmașă umanității, romancierul îi opune încrederea nestrămutată a doctorului în cuceririle culturii și civilizației. De aci pînă la sfîrșitul romanului are loc verificarea celor două puncte de vedere în planul realității. Doctorul este expediat în lagărul prizonierilor de război de la Komorow, în Polonia, unde este repartizat într-o companie, care construia șosele. Ziua, silit să care pietre sub «oblăduirea» vinelor de bou și lătratul furios al *vorarbeiterilor*, iar noaptea să doarmă într-o baracă fără acoperiș (era iarna), hrănit numai cu apă și sfeclă furajeră, Lukici nu-și trădează totuși convingerile. Condițiile odios inumane în care trebuie să muncească, nu reușesc să-i frîgă dirzenia. Intențiile oneroase ale hauptsturmführerului, de a-l transforma treptat într-un «ciine inteligent și util în marile vînători de oameni» sînt zadarnice. Mutat după cîteva luni în funcția de medic la «spitalul» deținuților, reușește cu ajutorul cîtorva oameni de încredere să transforme această morgă, de unde nimeni pînă atunci nu mai ieșise, într-un loc de regenerare fizică și morală. Pîndit la fiecare pas de primejdia morții, doctorul, prin exemplul lui personal, face să renască în sufletul bolnavilor demnitatea lor umană. Le insuflă curajul de a se împotrivi din răspuțeri acțiunii întreprinse de stăpînii lagărului în scopul de a distruge «omul» din ei. Această strădanie este însă descoperită și doctorul trebuie să evadeze pentru a nu fi ucis de Kniedl, căruia un simplu deținut, însă un om, îndrăznise să-i contrazică și practic să-i spulbere elucubrațiile jalnice. Stă ascuns cîțva timp, apoi organizează cîteva acțiuni de partizani. Este prins însă din nou de copoii gestapoului și, considerat suspect, deși nu i se cunoșteau antecedentele, este transportat din închisoare în închisoare, pînă cînd ajunge la Majdanek, unde îi povestește autorului viața sa. De aci, deținuții sînt expediați la Oswiecim, de unde, după cum aflăm din ultimele pagini, «ruski doktor» pleacă într-o direcție necunoscută cu o coloană de foști bolnavi de malarie.

S-ar părea că narațiunea a atins sfîrșitul, autorul mărturisind că nu mai știe ce s-a întîmplat ulterior cu eroul său. Dar noul Romanul mai are și un epilog conținut într-o postfață scrisă pentru ediția a IX-a, epilog care continuă... în viață. Căci personajul a existat aievea. Părăsind paginile cărții

Vladimir Lukici Dergaciov, pe numele-i adevărat Vladimir Degtiarev, trăiește acum în orașul sovietic Șahti, închinându-și entuziașt eforturile omului, lumii comuniste.

Notația realistă, minuțios exactă a faptelor, stilul sobru, fără încărcături metaforice, pigmentat plastic cu expresii argotice din viața lagărului, portretele umane, distinct conturate, iată doar câteva din calitățile care fac din romanul lui Igor Newerly o carte captivantă în înțelesul înalt al acestui cuvânt.

STAN VELEA

ANTOLOGIE

IRANIANĂ

«În țara ale cărei tradiții poetice sînt formate de genii ca Firdusi, Saadi, Hafiz, a deveni poet nu este un joc» observa, pe bună dreptate, ziarul *Mardom*, organ al Partidului Tudek din Iran, într-unul din articolele sale din 5 aprilie 1961.

Exigența cu care cititorul privește opera poetică iraniană este deci legitimă. Volumul *Copodopere ale poeziei iraniene contemporane* (Șahkar haye șeer-e moaser Iran, Teheran, 1959, ed. Amir Kabir) selectează, în cele 683 pagini ale sale, opera poetică a 35 poeți din ultimele patru-cinci decenii, punînd însă accentul pe poezii în viață și în deosebi pe generația tînără din zilele noastre. Prezența a cinci poetese este remarcabilă pentru o țară ca Iranul, cu moravuri și concepții de viață încă feudale, unde proporția de neștiutoare de carte atinge în unele regiuni proporția de 85–90% și femeile sînt lipsite de multe drepturi social-politice.

Ceea ce izbește în acest volum antologic este absența poezilor revoluționari consacrați și a numeroase opere poetice cunoscute, cu pronunțat caracter protestatar. Mai mult, autorul culegerii, tînărul poet F. Kar, evită cu consecvență, chiar și din creația poezilor prezenți în culegere, poeziile cu conținut revoluționar. Data apariției volumului – anul 1959 – în plină teroare dezlănțuită de organele siguranței condusă de faimosul Savak, ar putea explica, într-o oarecare măsură, caracterul lipsit de combativitate al acestei antologii.

Autorul culegerii se declară în introducere împotriva conservatorismului în poezie, dar în aceeași măsură, și împotriva inovației, fiind adeptul unei căi de mijloc, în care «sensurile noi respectă canoanele și tradițiile vechi». Și astfel un capitol întreg al poeziei iraniene contemporane – reprezentanții «versului nou» – curent care cere poeziei un conținut nou într-o formă eliberată de canoanele fixe, de secole – cu poeți și opere remarcabile, a fost exclus din volum.

Nota dominantă, sub raport cantitativ, este dată de poezii negativiste, care propovăduiesc izolarea de lume, refugiul în cele mai banale halucinații metafizice – amestec de decadentism occidental și de *sufism*¹ exaltarea

¹ Sistem filozofic mistico-teologic, dezvoltat de timpuriu în lumea islamică. Cunoscut și puternic înflorit în deosebi între secolele 10–16, *sufismul* a dat naștere unor numeroase ordine de derviş și a influențat puternic literaturile orientale, mai cu seamă pe cea persană. (n. r.)

unei stări erotice impregnată de melancolie, a unor închipuiri neîmplinite, pline de suferință:

*Încat în marea nedumeririi
nu găsesc drumul salvării.
Țărml pe care îl caut e moartea
mai mult decît moartea, viața îmi stă împotrivă.*

*...Cine sînt eu? Unul care și-a pierdut nădejdea,
un singuratec,
n-am nici liniște, nici speranță, nici un tovarăș de drum, pe nimeni.*

*...Lumea aceasta e clădită pe ruine
peste tot nefericire
fiecare om e trist
în căsuța sa de cărămizi de durere...*

*...N-am alt refugiu decît inima pămîntului negru;
cînd o floare se ofilește, n-are ce căuta în grădină...*

Exemple de acest fel se găsesc la nesfîrșit în antologia de față. Și totuși melodia sănătoasă, robustă, dătătoare de viață și optimism se face auzită în pofida acestor cîntece de muribund. Poeziile *Flăcările speranței* și *Poetul bolnav*, încrezătoare într-un viitor mai bun și cele viguros realiste, protestatare, ca *Iarși* și *Lacrimi de orfani*, aparțin și ele acestui volum.

Tînărul poet F. Moșiri părăsește tristețea neputincioasă, liniștea amăgitoare a morții și se îndreaptă spre lumină, spre viață:

*Cum să nu-mi întorc fața de la mormînt?
Eu sînt îndrăgostit de soarele strălucitor.
Dacă într-o zi am aspirat către tine, moarte,
Mă rușinez acum de fapta mea.
Sînt însetat de aerul acesta dătător de viață
Mă bucură aceste primăveri și toamne...*

Iar poetul A. Firuzkubi spune, cu aceeași prețuire a vieții:

*Atîta timp cît văd priviri tinerești,¹
toate cele patru anotimpuri sînt pentru mine primăveri.*

În urmă cu două decenii, poetesa P. Etesami, prezentă în antologie, denunța lumii că splendoarea pietrelor prețioase de pe coroana șahului închide în ea suferința poporului:

*Uită-te la lacrimile orfanilor
Ca să înțelegi de unde -și trag atîta strălucire diamantele...*

ar astăzi tînărul poet M. Șeibani este profund încredințat că

*Bezna care a acoperit cerul nu va dălni mult
aceasta o spune vulturul,
norii întunecați se-nvolbură, vulesc,
furtuna, furtuna tremură de ură.*

Dacă mulți dintre poeții cuprinși în volumul de față depling singurătatea lor bolnăvicioasă, adresându-se, spre izbăvire, dumnezeului imaginar ori morții, există alții care întrebă cu dor viața:

*Cînd va răsări soarele tău care încălzește sufletele ?
Cînd voi vedea și eu zîmbetul tău biruitor ?*

care cred în libertate:

*Va veni ziua cînd voi scăpa de această colivie strîmtă
Cînd voi rupe lanțurile grele ce-mi împiedică picioarele.*

N. AMIR

FILE DIN POEZIA ARABĂ DE AZI

Editura de literatură orientală din Moscova a prezentat cititorilor în acest an o foarte interesantă antologie din poezia contemporană a țărilor arabe, dovedind concepția înaintată a multora dintre poeții arabi despre rolul activ al literaturii în viața socială și politică.

Issam Hammad, poet din Iordania, este prezentat în această antologie cu o poezie *Așa-i vorbea poetului natura*, care poate sluji drept prefață ediției. Sătulă de versurile romanțioase, natura îl îndeamnă pe poet să se îndrepte spre grijile oamenilor, spre viața celor mulți care prin munca lor îmbogățesc și înfrumusețează existența naturii:

*M-am săturat de toate cînturile
și odele despre frumusețea mea!
Fiecare clipă
dă-o poporului tău!
Durerea poporului
risipește-o prin cîntece *!*

Poetul algerian Abu al-Kasim Saadalla exprimă și mai limpede rolul poetului în societate:

*Simbolul luptei lui e flacăra.
Floarea vieții lui — lumina soarelui.
El este plin de iubire frățească
Ritmînd în cîntec bucuria victoriilor.
Cu sînge își scrie versurile
Și propria inimă și-o dăruiește lor.*

Majoritatea poeziilor cuprinse în volum sînt îndreptate împotriva colonialismului, îndemnînd la luptă, cu deplina încredere în victorie. Astfel Muhammad el-Feituri, poet din Sudan, se face ecoul glasului întregii Africi însufleșite de luptă pentru stîrpirea definitivă a colonialismului:

*Africă tăcută,
S-a sîrșit vremea ta!*

* Poezia a apărut într-o traducere românească a lui Ilie Constantin, nr. 6/1961 al revistei Secolul 20.

*Altă eră începe,
 Era cătușelor sfărimate,
 A umerilor îndreptați.
 Ascult glasul tău, Africă,
 Strălucitorul, tinărul tău glas.
 În el deslășesc chemările conducătorilor,
 Zbuciumul popoarelor ridicate
 Bătăile inimilor noastre
 Pline de singele miniei,
 Ritmul necrușătoarelor tam-tamuri:
 Libertate! Libertate! Libertate!*

Poetul arab contemporan aspiră spre revoluție cu toată ființa sa, conștient că numai prin ea se poate realiza fericirea popoarelor:

*Eu cred în tine, revoluție,
 În tine, renăscătoare a lumii,
 În tine, armă de luptă,
 În tine, omule
 Insetat de libertate!*

Puternicul îndemn la luptă pentru libertate se împletește cu chemarea fierbinte la lupta pentru pace, împotriva uneltirilor imperialiste, agresive. Convingerea că aventurierii vor sfârși rău în cazul declanșării unui război, îl determină pe poetul irakian Muhammed Salih Bahr al-Ulium să avertizeze:

*Cine va îndemna popoarele la război
 Își va afla o moarte fără slavă!
 Fie ca pe pământ să domnească
 pacea și fericirea,
 Fie ca luptătorii pentru pace să
 meargă mereu înaintea!*

Mamele își unesc glasul puternic cu al tuturor mamelor de pe pământ pentru apărarea viitorului copiilor. Iată ce scrie Nahid Abu-Zahra, poet egiptean, despre aceasta:

*Stelele strălucesc peste Hiroșima,
 Stelele strălucesc peste Nagasaki,
 Stelele luminează pământul morții
 Și tremură-n oglinzile apelor.
 Nu, nu vom mai permite o nouă explozie!
 Te vom smulge de pe bolta cerului
 Durere zburdătoare!
 Pacea e tot ce ni-i mai drag pe lume!
 Pacea este adevărul și puterea noastră!
 A treia bombă nu va exploda
 A treia bombă nu va exploda!
 Noi ne jurăm pe tine, Hiroșima.*

Imperativul timpului este acela al unirii tuturor într-un front unic, de neînving, în lupta împotriva aștitătorilor la război. Libertatea și pacea

sînt scumpe oamenilor muncii de pretutindeni. Înțelepciunea partidului lui Lenin, care a condus și conduce poporul sovietic spre înfăptuirea măreței, este cîntăc de numeroși poeți printre care și Salih Bahr al-Ulium:

*Dacă vom fi întrebați cine ne-a scos din cătușe,
Cine ne-a izbăvit de jug și de întuneric,
Noi vom răspunde: partidul lui Lenin
Ne-a învățat să luptăm și să-nvingem.*

Cu aceeași fermitate popoarele arabe se împotrivesc să adere la pactele agresive. Versurile lui Aziz Ali sînt o mărturie în acest sens.

Mărețele idei leniniste înflorează și rodesc în inimile tuturor oamenilor. Libertatea nu poate fi ținută în cătușe și de acest lucru s-au convins toate popoarele Africii și Asiei.

Poezii autentice devin ecoul luptei înflăcărata a acestor popoare, pentru libertate și fericire. Stearpa « artă pură » este respinsă de ei după cum afirmă și unul dintre cei mai bogați reprezentanți în Antologie, tinărul poet irakian Abd-al Uahhab al-Bayati:

*Cu fiecare vers ei au adus
Moarte adevăratei poezii.
Ton fals și nimicuri rimate.*

Tematica poeziilor cuprinse în volumul de față este foarte bogată. Alături de poeziile militante care dau nota dominantă culegerii, sînt și sensibile poezii de dragoste (în care excelează poetul egiptean Ibrahim Abd al-Hamid Isa), cîntece închinăte copiilor, bucuriilor vieții:

*Desfată-te cu ziua ca și cu un cîntec
Trăiește și cîntă, nu te întrista
Nu amîna bucuria pentru ziua de mîine
Decît cei cu suflete-avare...*

În antologie putem găsi versuri care cîntă splendorile naturii, nostalgia după meleaguri și oameni dragi, ochii iubitelor. Dar după lectura ei cititorul rămîne convins că mărețele idei ale epocii înflorează și rodesc în conștiințe nenumărate, pe toate meridianele planetei noastre.

GH. D. VASILE

PAUL KLEE (ELVEȚIA)

CĂLĂREȚII

PROZA MODERNĂ AUSTRALIANĂ

M e a n j i n

cunoscuta publicație australiană de literatură și artă, a publicat articolul criticului Vincent Buckley, profesor de literatură la universitatea din

Melbourne, intitulat *În umbra lui Patrick White*, despre influența scriitorului P. White asupra prozei australiene contemporane. «Nu este adevărat — scrie Buckley — că literatura australiană s-a dezvoltat printr-o succesiune de „stadii“, fiecare dominat de o personalitate impunătoare, sau de o idee comună. Dar asemenea ipoteze au un folos real, deși limitat, și așa spune că noi intrăm acum în stadiul romanului *Voss* al lui Patrick White, care impune o modă literară ce se bucură de popularitate în peisajul nostru cultural actual. Dacă această ipoteză s-ar adevăra, ar fi păcat; pentru că orice modă, spre deosebire de tradiții, poate deveni despotică. Pe de altă parte, totuși, influența lui White poate stimula creația altora».

Patrick White este unul dintre cei mai cunoscuți scriitori australieni. Străbunii lui s-au stabilit în Australia în 1826. El s-a născut în Anglia în 1912, unde părinții săi făcuseră, în acel timp, o călătorie.

La vârsta de 13 ani a fost trimis să-și facă studiile mai întâi la un colegiu, iar apoi la Cambridge, unde s-a specializat în studiul limbilor. Hotărându-se să devină scriitor și având o educație engleză, Patrick White s-a stabilit temporar la Londra. Primul său roman *Viața fericită* a apărut în 1939. A urmat apoi *Morții și viii* (1941). În timpul războiului antihitlerist a luptat în Europa.

În 1948, Patrick White s-a reîntors în Australia.

Printre romanele sale mai cunoscute se numără *Povestirea mătușii* (1948) și *Voss* (1957) — roman cu adevărat «australian» cu care a câștigat și un premiu literar.

Ultimul roman al lui Patrick White *The Tree of Man* (Arborele omului — apărut la ed. Penguin Modern Classics, 1961) descrie viața tânărului Stan Parker care se căsătorește cu o fată de la țară pe care o întâlnește la o serbare cîmpenească, una din puținele petreceri de acest fel la care fusese vreodată. Cei doi tineri se instalează într-o colibă, cioplită de mina lui Stan, pe un loc sălbatic împădurit, într-un colț îndepărtat al Australiei. Dragostea lor este spontană, calmă. «În loc să-și spună cuvinte frumoase, care nu ar fi fost ale lui, i-a luat mina. . . Mina lui osoasă putea să exprime mai bine poemul închis în el, care altfel nu ar fi fost niciodată dezvăluit. Mina lui cunoștea piatra și fierul, și cea mai mică înfiorare a lemnului. Totuși tremura ușor învățînd limbajul nou al cărnii. . .»

Adevărați pionieri, Stan și Amy își fac totul cu propriile lor mâini, desțelenesc pămîntul, își construiesc mobile și cu timpul își clădesc o casă mai solidă, cu verandă și flori sădite de mina gospodinei.

Cu scurgerea timpului, regiunea, pînă atunci pustie, începe să se populeze fără ca cineva să-și dea seama precis, se formează o comună, un oficiu poștal, prăvălie etc., și, la un moment dat, capătă un nume — Durilgai. Viața Parkerilor continuă însă la fel de monoton și liniștit ca și pînă atunci. Singurele

evenimente care zdruncină pentru un timp obișnuința sînt calamitățile naturale, inundațiile și incendiile. În asemenea ocazii, oamenii aceștia taciturni se duc să-și ajute concetățenii, să-i salveze din nenorocire, dar fără a face caz de acțiunile lor, fără a se lăuda cu faptele lor.

În familia Parker sosesc și mult așteptații moștenitori, o fată și un băiat. Amy îi crește cu multă dragoste. Dar tocmai cînd își închipuie că îi cunoaște destul de bine, are deziluzia să constate că aceștia pornesc pe drumuri diferite, hotărîți să-și croiască un drum în viață, altfel decît visau părinții lor.

Thelma, fetița gîlbejită și slăbuță, trimisă la oraș să studieze la o școală, devine secretară și în scurt timp se căsătorește cu omul bogat în serviciul căruia lucrase. Thelma își duce viața ei la oraș în cercul oamenilor bogați și foarte rareori își mai vizitează părinții la țară.

Ray, fratele ei, o apucă pe un drum greșit. Pleacă de acasă, se angajează ca marinar, apoi duce o viață desfrînată. Încearcă la un moment dat să se cumințească, se căsătorește cu o tinără femeie simplă, bună, care speră să-l schimbe și să-l atragă spre o viață liniștită de familie. După scurt timp însă Ray o lasă cu un copil mic și își reia viața de mai înainte în mediul prostituatelor și al contrabandiștilor. Moare în floarea vîrstei, împușcat din răzbunare.

Părinții săi, ajunși la bătrînețe, își vînd, la insistențele fiicei, cea mai mare parte a fermei, păstrîndu-și doar casa, grădina și cîteva vaci de lapte. Au trecut anii... Primii locuitori ai Durilgai-ului, vecinii Parkerilor, încep să se stingă. Și într-o dimineață însorită, pe cînd se plimba în grădină, Stan Parker se clatină ca un copac lovit la rădăcină. Amy se repezi la el: «O clipă au stat înlănțuiți pe alea bătătorită, sufletele lor luptînd împreună... Il ținea cu toată forța trupului și a voinței. Dar el se ducea de lingă ea».

Acesta este în cîteva cuvinte subiectul romanului lui Patrick White, o epopee a vieții unor oameni simpli, cu evenimentele ei obișnuite, cu realizări, eșecuri, drame, necazuri, vise. Autorul crează tipuri interesante de țărani, de mici fermieri, care rămîn în mîntea cititorului. El este de altfel un bun portretist, reușind prin cîteva fraze să redea plastic trăsăturile caracteristice ale personajelor sale. Iată de pildă portretul lui Amy Parker ca tinără mamă:

«Amy Parker a devenit mai solidă cu trecerea anilor, era cum ar spune unii puțin cam grosolană. Spatele și mîinile ei erau late. Avea o respirație adîncă ce transmitea celorlalți o senzație de mulțumire, și în special copiilor, cărora le plăcea să se afle în preajma ei și să o asculte, să o atingă. Pielea ei era deosecit de plăcută la vedere, curată, arămie și liniștitoare.»

Patrick White este nu numai un bun portretist dar și psiholog. El dezvăluie cititorului frămîntările și gîndurile, speranțele și visele personajelor sale. O trăsătură caracteristică tuturor acestora este însă un fel de închistare, ca într-o carapace de broască țestoasă. Atît Stan cît și Amy, Ray și Thelma, ca să nu pomenim decît eroii principali ai romanului, au gînduri, frămîntări, dar niciodată nu pot să le comunice celor apropiați. Ei sînt tot timpul într-o permanentă căutare, fără să știe însă ce caută, nu au un țel în viață, nu sînt călăuziți de un ideal, înalt, de o idee înălțătoare, se lasă în voia soartei. Fără îndoială că aici se vedește și concepția despre viața a autorului, limitele sale.

După cum am mai spus, această epopee monumentală, a fost considerată de ziarul burghez Daily Telegraph drept «Cartea genezei Australiei». Autorul ei prezintă măreția naturii și a omului care luptă cu ea, dar se și

teme de ea, uneori sentimentele omului față de natură confundându-se cu credința religioasă.

Totuși pentru cititor romanul apare idilic, colonizarea terenurilor libere se face liniștit, fără contradicții, fără dezvăluirea relațiilor sociale, de clasă.

În romanul lui White, toată lumea este mulțumită cu situația pe care o are, nimeni nu dorește să se îmbogățească, nimeni nu se ruinează.

Romanul este realist, fără însă a ajunge la treapta realismului critic. Autorul lui nu se ridică la nivelul celor mai înaintați scriitori australieni printre care se numără F. Hardy, cunoscut în țara noastră cu romanul *Putere fără glorie*.

Critica literară australiană îl consideră pe White un prozator de frunte iar unii afirmă chiar că ar exista printre tinerii scriitori australieni un curent care îl urmează ca pe un deschizător de drumuri. Aceștia se împart în două categorii: unii dezvoltă mai mult latura mistică, evazionistă, a operelor lui White; trăirile interioare ale personajelor sale. Alții însă accentuează mai mult latura sa realistă, viguroasă, dînd romane cu un caracter mai critic, mai social.

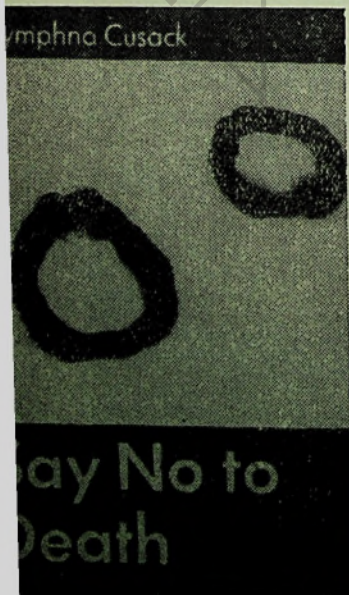
Meritul lui White constă în faptul că privește lumea în mișcare. Viața merge mereu înainte. Vechea generație moare, dar cei tineri rămîn să ducă mai departe ce au realizat ei. A treia generație a Parkerilor, Ray-nepotul, este mîhnit și mirat în fața morții, dar va scrie un poem închinat vieții, pe care nu o cunoaște încă, dar o bănuiește plină. Așa încît «la sfîrșit nu există sfîrșit.»

★

Dymphna Cusack, vicepreședintă a Uniunii Scriitorilor Australieni și membră a PEN-clubului, este una din cele mai talentate scriitoare con-

temporane din Australia. Bună cunoscătoare a problemelor pe care le ridică evoluția socială pe continentul australian, Dymphna Cusack se situează întotdeauna prin creația sa în miezul actualității, abordînd cu curaj problemele cele mai dificile. Printre operele sale cele mai cunoscute se numără romanele *Vino la țesătorie*, *Goana după picnic*, *Val de căldură la Berlin*, și piesele de teatru *Paradisul în Pacific*, *Cometele vor trece în curînd*, *A cincea dimensiune* și *Fetele de aur*, care a obținut în 1955 premiul asociației «British Arts Council» etc.

Unul din romanele sale, intitulat *Spune morții nu!*, cunoscut în multe țări, ne dă o imagine exactă a preocupărilor care o animă pe scriitoare în ceea ce privește progresul social. În această carte, ea zugrăvește dramatica existență a unor oameni simpli, care, datorită modestei lor situații sociale, nu pot beneficia de cuceririle unei vieți civilizate, nici de cele ale medicinei moderne.

Romanul este povestea a două tinere surori Jan și Doreen Blakeley, care au rămas de timpuriu orfene și care trăiesc în cartierul locuințelor ieftine, într-un apartament minuscul, pe măsura veniturilor lor de funcționare, ducând viața modestă și dificilă a miilor de nefericiți din aceeași categorie socială. Jan se îndrăgostește de un tânăr plin de viață, Bart Templeton care își face serviciul în armata de ocupație din Japonia. Venit într-o permisie, Bart are o surpriză plăcută regăsind-o pe prietena sa așteptându-l în port. O hemoptizie intempestivă arată însă că Jan este minată de o boală îngrozitoare: tuberculoza. În fața acestei nenorociri, Bart își dă abia acum seama că el și Jan sint legați printr-o puternică dragoste. El ia asupra sa toate cheltuielile necesare îngrijirii tinerei fete. Bart nu are nici el prea mulți bani, totul trebuie chibzuit cu mare grijă, solda trebuie să ajungă de la o lună la alta pentru tratament, medicamente și alte cheltuieli. Reușește totuși să o interneze pe Jan într-un sanatoriu particular în munți. Proprietărea sa îi storce de bani încercând nota cu tot felul de cheltuieli suplimentare. După câteva luni, totmai când sperau că Jan se va face bine, boala o copleșește tînuind-o din nou la pat. Deși Jan se găsea într-o stare gravă, proprietărea sanatoriului nu vrea să mai aștepte achitarea notelor și expulzează, fără scrupule, pe bolnavă. Bart și Doreen se devotează și mai mult tinerei fete care luptă vitejește cu boala, și ascultă din pat oficierea căsătoriei ei cu Bart. Singurii oaspeți sint Doreen, un coleg al lui Bart și sora de ocrotire.

În curînd, însă, Doreen, fiind îndemnată de un medic să-și controleze plămîinii, constată că are și ea un început de tuberculoză. Mai norocoasă decît Jan, ea are posibilitatea să se interneze într-un spital militar (întrucît în timpul războiului fusese în serviciul armatei); Jan rămîne doar în grija lui Bart pînă cînd se va găsi un loc într-un sanatoriu de stat. La insistențele lui Bart, medicul care făcea repartizările îi spune că din nenorocire sanatoriile publice nu au locuri suficiente. Înaintea lui Jan mai erau înscrise 14 femei care așteptau moartea cuiva ca să se elibereze un loc. « Am telefonat chiar acum și nu e nici o perspectivă să moară cineva », spune doctorul.

După luni de așteptare și chin, timp în care boala se agravează, Jan este primită la un sanatoriu public. Pentru a fi cît mai aproape de ea, Bart acceptă un post de îngrijitor cu un salariu infim. În sanatoriu, Bart cunoaște mizeria, suferințele oamenilor, lupta lor cu moartea care îi cuprinde pe nesimțite. Și Jan luptă pe cei care moartea și speră, împotriva tuturor evidențelor, că se va face bine, că își va relua viața de mai înainte și va mai trăi alături de soțul ei zile ferice ca acelea petrecute pe malul oceanului.

Prin glasul personajelor sale, Dymphna Cusack își exprimă protestul față de condițiile inumane din spitale și lipsa de îngrijire medicală din țara unde tuberculoza este o problemă de stat. Dezvăluind trista realitate (« TBC-ul a ucis mai mulți oameni decît au murit în cele două războaie ») arătînd condițiile tragice în care trăiesc oamenii simpli, autoarea nu demască însă pînă la capăt pe cei care sint vinovați de această situație. Romanul *Spune morții nu !*, ne dezvăluie o autoare cu idei înaintate, care se păstrează în limitele realismului critic.

ANA FLOREA

ECOURI ROMÎNEȘTI

Editura pentru Literatură Străină din Moscova a publicat recent în noua sa colecție *Poezia străină contemporană* un volum de versuri de Mihai Beniuc. Numele poetului român este familiar cititorului sovietic, atît din articolele publicate nu o dată în diferite reviste literare din U.R.S.S. (*Literaturnaia Gazeta*, *Inostrannaia Literatura*), cît mai ales din versurile sale care au fost tălmăcite în limba rusă. Astfel că volumul la care ne referim, apărut în 1961, sub titlul « *Flăcări eterne* » după denumirea uneia dintre poezii și a unuia din ciclurile incluse în volumul *Cu un ceas mai devreme*, îmbogățește imaginea pe care cititorul sovietic o are despre Mihai Beniuc.

Volumul publicat recent cuprinde, pe lângă versuri din ultimele culegeri ale lui Mihai Beniuc: *Căldători prin constelații* și *Cu un ceas mai devreme*, și cîteva poezii publicate în periodice. De remarcat selecția în genere judicioasă, făcută de A. Sadețki (îngrijitorul ediției ruse Argezi) cunoscut la noi prin interesul pe care-l poartă, în genere, literaturii romine.

În volumul tălmăcit, locul central îl ocupă versurile din culegerea *Cu un ceas mai devreme*. Pe lângă numeroasele poezii cu mesaj social, caracteristice pentru arta de maturitate a lui Mihai Beniuc, adevărate « flăcări eterne », culegerea întrunește și lirica « vorbelor iubirii », a « focurilor din adînc », care descoperă o nouă ipostază din personalitatea complexă a poetului, și care, neîndoielnic, va face să vibreze sufletul cititorilor ce au deprins graiul dragostei din versurile lui Pușkin și Nekrasov, Esenin și Blok, Maiakovski și Martinov.

În volumul de tălmăcirii recent tipărit la Moscova întîlnim versuri din ciclul: *Flăcări eterne* (*Liliac, Flăcări eterne, Seara ca o Salomee, Sărutări de toamnă, Focuri din adînc, Pică florile, Elevele, Seară friguroasă de decembrie, Șete*), din *Cerbul fericirii* (*Prag, Viață, Îndemn, Inscriptie pe mormîntul unui oștean sovietic, Salut în zori, Cerbul fericirii, Matusalem*), din *Răspuns veacului* (*Trudă, Epitaf, Nou și vechi, Nu mă supăr, Frunze și rădăcini, Nu sînt pete, Roire, Lui Alexei Maximovici*). E regretabil însă că alcătuitoarea a omis indicarea ciclurilor cărora le aparțin toate aceste poezii. Mai puțin este reprezentată culegerea *Căldători prin Constelații* (*Simbol, Primul zbor, Toamna etc.*)

Volumul a fost încredințat spre traducere unui colectiv (V. Korceaghin, Em. Alexandrova, I. Mirimski, N. Podgoriciani, I. Gurovaia, V. Derjavin) dintre care cei mai mulți tălmăciseră în rusește versurile lui Tudor Arghezi.

De remarcat îndeosebi tălmăcirile semnate de Em. Alexandrova, care reușește să se integreze cel mai bine în tonalitatea originalului, să redea atmosfera liriceii lui Mihai Beniuc și să păstreze, poate cu mai mult succes decît ceilalți traducători ai volumului, specificul și semnificația imaginilor.

Volumul lasă în ansamblul său o impresie bună și poate fi socotit un sol demn de a reprezenta poezia lui Mihai Beniuc în cultura sovietică. Ne surprinde însă lipsa unei prefețe, cît de scurtă, care să preceadă volumul și care să înfățișeze cititorului coordonatele literaturii romine de astăzi și, mai ales, să situeze în ansamblul operei lui Mihai Beniuc versurile ce au fost tălmăcite.

T. N.

Tiparul și planșele executate la I. P. 4

